

ھەلوەشاندنا گۆمانبازىيان
ل دۆر قورئان و سوننەتى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ❖ نافى په رتوكى: هه لوه شاندنا گومان باز بیان ل دوړ قورئان و سوننه تى.
- ❖ نفيسيين: د. آماد کاظم.
- ❖ تيپچن: لقمان هلورى.
- ❖ پيدا چوونا زمانى: سيروان محمد صالح ، عبد الحميد مهندانى.
- ❖ ديزايينا بهرگى: ئاراز ئەممەد.
- ❖ ديزايينا نافه روکى: سيروان محمد صالح.
- ❖ چاپا ئىكى: 2021
- ❖ تيراز: 1000 دانه
- ❖ ژمارا سپاردنى: (D-/ 2361/ 21)

- +964 750 729 6080
- Parezbookshop
- Parez.bookshop@gmail.com
- دهوك - نافا بازارى - به رانىه سينه ما نهورۇز

هجز و بيرىن په رتوكى ده رېزېنىت ژ په رتوكى خانا پاريز ناکەن،
ماھنەت چاپ و به آڭىرنىت بۇ په رتوكى خانا پاريز و خودانىت په رتوكى د پاراستى نه.

ھەلوھشاندنا گۆمانبازىيان

ل دۆر قورئان و سوننەتى

نېسىن:

د. آماد كاظم

تىپچن:

لۇمان ھلورى

نافه روک

۹.....	پیشگوتن
۱۵.....	پشکا ئىكى: هەلوەشاندىن گۆمانبازىيان ل دۆر قورئانا پىرۆز
۱۵.....	كورئان د ناقبەرا ئىعجاز و گۆمانبازىاندا:
۱۵.....	- پىناسە يا موعجىزى:
۱۹.....	- شاشى د بابەتى ئىعجازىدا:
۲۵.....	- رىكھستىن ئەزىزلىقى (التناسق العددى):
۲۶.....	- جۆرىن موعجىزەيان:
۲۸.....	- رامانا موعجىزەيان د قورئانىدا:
۲۸.....	- مفایيەن زانستى موعجىزى چنە؟
۳۲.....	- جورىن ئىعجازا قورئانى:
۳۳.....	ئە بەلگەيىن د سەلمىنن كۆ قورئان يا ژ دەھ خودى ھاتى:
۳۳.....	- ئىعجازا زمانى و رەوانبىزى:
۳۴.....	- قوناغىن تەھددىيا قورئانى بۆ رەوانبىزىن عەرەبان.
۳۶.....	- ئىعجازا زانستى:
۳۹.....	- ئىعجازا پاشەرۆزى:
۴۷.....	- بۆچى نەشيان وە كى قورئانى بىىن؟
۵۰.....	- بلندىيىا دەقى قورئانى (علویة النص القرآنی):
۵۲.....	- جوداھى د ناقبەرا دەقى قورئانى و دەقى فەرمۇودەيى:

۵۲.....	- گۆمان ل دۆر نەخواندەقانیبیا پىغەمبەرى ﷺ :
۵۸.....	- ئە بىزاقىن ژ دەستىپىكى ھەتا نوکە ل دىزى قورئانى ھاتىنە كىن:
۶۵.....	گۆمانبازبىيا ھەقچەرخ ل دۆر قورئانا پىرۆز:
۶۹.....	رېئك و رېيبارىن بەلاڭىرنا گۆمانان ل دۆر قورئانى.....
۶۹.....	رېيکا ئىكى: گشتىگىركرنا فەرمانىن تايىبەت:
۷۲.....	رېيکا دووى: گوھۇرىنا رامانا پەيغان:
۷۴.....	رېيکا سىيى: گرنگىيى د دەنە شاشىيىن ھندەك نېيىسەران:
۷۵.....	رېيکا چارى: بېرىنا دەقىن نېيىسى و تەمامانە كىندا وان دەقان:
۷۷.....	بەرسقە ھندەك گومانىن پروگرامى (آية و تعليق)
۸۱.....	بەرسقە گۆمانىن مولحدى و مەسىحى:
۸۱.....	ئىك: گۆمان ل دۆر ئايەتىن عەزابى د قورئانىدا:
۸۶.....	دۇو: گۆمان ل دۆر رەوانبىزبىيا قورئانى:
۸۸.....	سى: گۆمان ل دۆر دادپەرەرەبىا خودى د قورئانىدا:
۹۱.....	چار: گۆمانا وان ل دۆر ھەبۇون و ئافراندىندا خرابىيى ژ لايى خودى قە:
۹۷.....	پىنچ: گۆمانا وان ل دۆر بەها و قەدرى خودى د قورئانىدا:
۹۹.....	شەش: گۆمانا وان ل دۆر سالوخەتىن خودى د قورئانىدا
۱۰۲.....	حەفت: گۆمان ل دۆر حەزكىندا خودى و شىيانىن وي
۱۱۱.....	پشقا دووى: ھەلۋەشاندىندا گۆمانبازبىيان ل دۆر سوننە تا پىرۆز
۱۱۲.....	- پىيناسە يى سوننەتى:

114.....	- جۇرىن سوننەتى:
116.....	دەستپىكا دەركەفتىنە ھەقدىزىن سوننەتى (منكري السنّة):
119.....	ھندەك ھەقدىزىن سوننەتى يىن سەردىم:
123.....	سوننەت و نويخوازى (الحدثة):
126.....	بەلگە يىن قورئانى ل دۆر ژىدەر بۇونا سوننەتى (حجية السنّة):
136.....	بەرسقا گۆمانىن ھەقدىزىن سوننەتى (منكري السنّة):
136.....	گۆمانا ئىكى: ھەمى تىشت د قورئانىدا ھاتىنە:
141.....	گۆمانا دووى: قورئانى ھەمى تىشت يىن دىاركىرىن:
145.....	گۆمانا سىيى: نە گۈنچانا فەرمۇودەيان د گەل قورئانى:
148.....	گۆمانا چارى: سوننەت نەھاتىبىه نېمىسىن:
151.....	نېمىسىنا سوننەتى ل سەردىمى پىغەمبەرى ﷺ :
156.....	گۆمانا ھەبۇونا ھەقدىزىي د ناقبەرا قورئان و سوننەتىدا:
169.....	ھەقدىزىيا سوننەتى د گەل ئەقلى:
172.....	بەرسقا گۆمانىن رۆزھەلاتناس (جولد سىتھىر):
176.....	گۆمانىن رۆزھەلاتناسان ل سەر صەحابى (أبو هریره)ھى:
183.....	جوداھى د ناقبەرا تىيگەھىشتىن زانايىن سوننەتى و ھەقدىزىن سوننەتىدا:
184.....	فەرمۇودە ژ لايى ۋە گوھاستنى ۋە ل سەر دوو پىشكىن سەرەكى دەھىتە دابەشىرىن:
184.....	فەرمۇودە يَا مۇتەواتر (المتواتر):

فهرموده یا ئاحد (آحاد):.....	۱۸۶
پیناسه یا فهرموده یا دروست (الحدیث الصحيح):.....	۱۸۷
مهرجین و هرگرتنا فهرموده یا ئاحد (آحاد):.....	۱۸۸
هزرا ره دکه رین سوننه تى (منکرى السنّة) بۆ دویچچوونا قورئانى و سوننه تى:.....	۱۹۴
ههقدىزىن سوننه تى و گۆهارتن و (ته حريفا) وان بۆ قورئانى:.....	۱۹۶
د. موحەممەد شەھروور:.....	۱۹۷
پشكا سىيىئ: شاشى و ئەفسانە د گۆتارا بانگخوازىدا	۲۰۵
هندەك شاشى د گۆتارا بانگخوازىدا دەربارەي ئىعجازى:.....	۲۱۵
شاشىيەن هندەك بانگخوازان د تەفسىركرنا قورئانىدا:	۲۱۸
نېيىسەر د چەند رىزاندا.....	۲۲۵

پیشگوتن

سوپاس بو وی خودایی ئەم راسته ریکرین ل سەر قورئانا پیرۆز و ریکا پیغەمبەران (سلاڤ لى بن).

خواندغانی هىئا؛ ئەف پەرتووکا ل بەر دەستىن ھەوە، بەرھەمى دوو خۆلەن شەرعىيە، كو ل خۇلا دەرازىنىك ھاتبۇونە بەلافکەن و پەتر ژەزار كەسان پشکدارى تىیدا كر و مفایىەكى باش ژى ھاتە وەرگرتن؛ لەورا مە ب فەر دىت كو ب شىۋاھەكى سادە بەھىتە نەقىسىن وەك پەرتووک، و د نەقىسىنىدما مە كەلەك بابەت لى زىدەكىرىنە، دا كو پەتر مفا ژى بەھىتە وەرگرتن.

و ئەف پەرتووکە ل سەر سى پشکىن سەرەكى ھاتىيە دابەش كىرن، پشقا ئىكى ل دۆر بابەتى: (ھەلوەشاندىنا گومانبازىيىان ل دۆر ئىعجازار قورئانى) يە، د فى پشکىدا مە بەحس ل چەند بابەتىن گىرنك كرىيە، وەكى: تىيگەھى دروست بۇ ئىعجازار قورئانى، ھەروەسا مە چەند شاشى د بابەتى ئىعجازارى دا دىياركىرىنە، و پاشتى ھەينگى مە چەند بەلگەيىن فەبر ل سەر راستىيا ژىدەرى قورئانى ئىيىانىنە، و پاشى مە ئەو بزازە ھەمى بەرچاڭىرىنە، يىن ھەر ژ دەستپىيکى ھەتا فى سەردەملى دەزى قورئانى ھاتىنەكىرن، و مە رېك و رېبازىن گومانبازان د بەلافکەندا گومانان ل دۆر قورئانى دىياركىرىنە، و مە وەك نەمۇونە بەحس ل پەروگرامى (آيە و تعليق) كرىيە، ئەو پەروگرامى كەنالى (الحىاء) يىن

لهندنی پشته‌فانیا وی دکر، دوو که‌سان ئەڭ بە‌رنامە پېشکىش دکر، ئىك ب ناڭى (حامد عبدالصمد)، ئەڭ كەسە مولىدەكى مصريه و ئىلحاذا خۇ ياراگە‌هاندى، كەسىن دى ناڭى وى (رشيد الحمامى) يە، ئەو ژى كەسەكى مەسىحىيە و ئەو ھەردوو دەقى پروگرامىدا ترانا ب قورئانى دىكەن، دەقى پشکىد؛ مە گۇمانىيىن وان ھەمى ب بەلگىن ۋەبرە لەلۇھشاندىنە. د پشكا دووئى دا مە بەحس ل بابەتى: (ھەلۇھشاندىنَا گومانبازىييان ل دۆر سوننەتى) كريه و مە ب شىيەتى ب ساناهى بەحسى پىنناسا سوننەتى، و دەستپېكى دەركەفتىنە رەدكەرلەن سوننەتى (منكري السنّة) كريه، و مە بەحس ل سوننەت و نىخوازىي (الحداثة) كريه، پاشى مە چەند بەلگە ژ قورئانى ئىنایىنە ل دۆر ژىدەربۇونا سوننەتى (حجية السنّة)، و مە بەرسقا گومانىيىن رەدكەرلەن سوننەتى و رۆزىھەلاتناسان ل دۆر سوننەتى دايىنە. د پشكا سىتى ژى مە بەحسى چەند شاشىيەكەن كريه كە د گۆتارا بانگخوازى دا ھەنە، ئەقە ژى وەك بىزافەك بۇ راستەكىرنا وان شاشىييان.

ئەق بابەتە ھەمى مە ب شىيوازىكى سادە و ب ساناهى نقىسىنە، وەك دەرازىنەكەك و پىنگاۋەك دەستپېكى، بۇ بانگخوازىيىن گەنج كە مفای ژى وەربىگەن.

پروفېسۈر ئارىيىكەر

د. آماد كاظم

پشکا ئېكى:

هەلوەشاندنا گۆمانبازىيان
ل دۆر قورئانا پىرۆز

د. آماد كاظم

پشکا ئىكىن

هەلۋەشاندىندا گۆمانبازىيىان

ل دۆر قورئانا پىرۇز

قورئان د ناقبەرە ئىعجاز و گۆمانبازىيىاندا،

خواندەغانىن خۆشتىقى؛ د ئان چەند بەرپەراندا، دى چەند رۆهەنگىرنەكە سەبارەت ئىعجازا قورئانى دەين و دى بەرسقان وان گۆمانبازىيىان ژى دەين يىين ل دۆر قورئانى ھاتىنە ئازراندىن. د پشکا ئىكىندا دى بەحسى تىگەھى ئىعجازى كەين و دى بەحسى وان خەلەتىيىن د تىگەھى ئىعجازىدا دەيىنەكىن ژى دەين كە دېنە ئەگەر گۆمانبازى ل دۆر ئىعجازا قورئانى بەيىنە دروستكىن.

- پىتىناسا موعجىزى:

(العجزة: أمر خارق للعادة يظهر على يد مدعى النبوة مقررون بالتحدي سالم عن المعارضة).

ئانکو: موعجىزە ئەوه وەكى وي د ژىوارىدا نەبىت و ل سەر دەستى پىيغەمبەرەكى بىت ب تەحەدى ۋە بىت و كەس نەشىت وەكى وي بىنیت.

ئانکو موعجىزى چار مەرجىن ھەين:

مهرجي ئيّكى: (أمر خارق للعادة) موعجيزه ئهو كاره كو د ژيواريدا وەكى وى نەھىيەتەكىن و سەرپىچىا عادەتى بىكەت، ئانكى د وى ژيواريدا وەكى وى كارى نەھاتبىتەكىن و د شىيان ژى دا نەبىت وەكى كارى بەھىتەكىن. بۇ زانىن، نەگوتىيە (أمر خارق للعقل) ئانكى موعجيزه سەرپىچىا بىنەمايىن عەقلى ناكەت، بەلى سەرپىچىا عادەتى و ژيوارى دكەت.

مهرجي دووئى: ل سەر دەستى پىغەمبەرەكى ﷺ دەربەقىت، ئانكى هەر رويدانەكى نە ل سەر دەستى پىغەمبەرەكى بىت، نابىتە موعجيزه.

مهرجي سىيى : (مقرنون بالتحدي) تەحەدى پى بەھىتەكىن، وەكى فى ئايەتى ﴿وَإِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأَتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ وَأَدْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [البقرة: ٢٣]، ئانكى: (و ئەگەر هوين گەلى كافرييەن سەر رەق د وئ قورئانىيە ب گۆمانىن يا كو مە بۇ بەننېيى خۇ موحەممەدى ﷺ هنارتى، و هوين دېيىن دەنەن نە ژ لايى خودى فەيە، پا دى وەرن سورەتەكاب تىن يى وەكى سورەتىن قورئانى بىين، و هارىيکارىي ژ هەچىيى هوين بىشىن ژ پىشەفانىي خۇ بخوازى، ئەگەر هوين د گۆتنى خۇ دا د راستگونە. تەحەدىا موشركان كر كو سورەتەكاب دەنەن بىين).

مهرجي چارى: (سالم عن المعارضة) ئانكى كەس نەشىت ھەۋركىيە وى بىكەت يان وەكى وى بىنېت .

هه رويدانه کا ئهڻ هه ر چار مه رجه تيڏا نه بن، نابيته موعجيزه.
 لهورا دئي بيٽي هنددك بانگخوازا ب مه رمه کا باش و ب مه ره ما
 سه رخستنا ئي سلامي؛ گه لهك تشت ييٽن کرينه موعجيزه و ئه و ب خو
 نه موعجيزه نه و ناكه فنه بن مه رجيٽن موعجيزى؛ لهورا ئه و دبنه
 ئه گه ر کو که سين بئي دين، بئي ريزىي ب موعجيزى بکه ن، هه رو هسا بؤ
 وان گومان بازان ڙي گه لهك ب ساناهي دکه فيت کو ره خنا ل ديني و
 تيٽگه هئي موعجيزى بگرن؛ ڙ بهر هندئ ڙي دفيٽ بهيٽه زانين کو هه ر
 کاره کي ئه ڻ هه ر چار مه رجه تيڏا نه بن نابيته موعجيزه، چونکي
 ده مي که سه ک ره خنئ ل وان موعجيزان دگريٽ، و هسا تيٽه هزر کرن
 ئه فه وي که سى ره خنه ل راستيا قورئانى گرت، يان ره خنه ل راستيا
 ئي سلامي گرت، ئه و ب خو گه لهك جاران خه لهتى ڙ مه يه، و دا کو ئه ڻ
 خه لهتىه نه هيٽه کرن؛ پيٽ دفيٽه ئه م ب زانين کو و در گرتن و قه بول بونا
 په رستنئ (عباده تى)، دوو مه رجيٽن گرنگ ييٽن بؤ هه ين، ئيٽك:
 دروستي (الصواب)، دوو: دلسوzi (الإخلاص).

پيٽ دفيٽه کاري مه ل دويٽ قورئان و سوننه تى بيت و دفيٽ کاري مه
 ب تى ڙ بؤ را زيبوونا خودئ بيت، و ئئيٽه تا پا قز ب تى تيٽا ناكه ت دا
 کو کاري ته ييٽ دروست بيت و ڙ ته بهيٽه و در گرتن، به لکي دفيٽ کار
 ب خو ڙي ييٽ دروست بيت و ل گوره بنه ما ييٽن قورئان و سوننه تى
 بيت؛ چونکي گه لهك جاران، هنددك که سين دفيٽ به ره فانيٽ ڙ ئاييٽ
 بکه ن، ب مه رما ب سه رئي خستنا ئاييٽ دئي هنددك کاريٽن شاش که ن و
 دئي ئه و کاري وان بيته ئه گه ر بؤ به لاف بونا گومان باز ييٽان ل دؤر

ئايينى. وەكى بۇ نموونە ھندهك بانگخواز دى ھندهك تشتا كەنه موعجىزە و ئەو ب خۇ د خەلەتن و نە موعجىزەنە. لەورا دى سەرا فى ئاخىتنى رەخنە ل قورئانى ھىيە گرتن و دى وەسا ھىيە ھزرىرن كو ئىعجازا قورئانى ياخەلەتە، و دى بىتە ئەگەر كو گۆمان بۇ خەلەكى چىيىن. ژ بەر ھندى ژى پىيىدەيە كەسى بانگخواز گەلەك دويىقچۇونى بۇ بابەتى ئىعجازا زانستى بىمەت، ھەتا پېشىزىت دېيت ژ راستىيا بابەتى، پاشى بەلاقىكەت.

ل فېرى ئىيىدەيە ئىنەتە تە ياخەلەتە دەرسەت بىت و كارى تە ژى يى دەرسەت بىت. ئەگەر ئىنەتە تە ياخەلەتە دەرسەت بىت و تە شىيانىن ۋەكولىينى ھەبن دەقى بابەتىدا و تو ۋەكولىينى بىمەت؛ ھنگى ئەگەر تو خەلەت ژى بۇوى، بەلەكى خودان خىر بى ژ بەر وەستىيانا تە. بەلى ئەگەر تە شىيانىن ۋەكولىينى نەبن؛ ھينگى چىنابىت تو بەحسى ۋان بابەتەن بىمەت و بىمەيە خۇ ل سەر باخلى و شروقەبىمەت، وەكى دى بىنى ئىيىكى تايىبەتمەندە ب فيزىيائى، دى ھىيەت پەرسەكا زمانى د قورئانىيەدا گەنگەشە كەت و دى بىيىت ئەقە موعجىزەيە و دى كەفيتە د شاشىيەكا مەزىدا. خەلەك ژى ب مەرمەكا باش (حسن النية) بەلاق دەكەن، ھەتا گەلەك جاران ل سەر تورىن جەڭلىكى و د پەرتەووکاندا دەھىتە بەلاقىكەن و دېيىزەن ئەقە ئىعجازا ژمارەيە (العددى). راستە مە گۆمان نىنە كو ئىعجازا ژمارەيى ياخەلەتە د قورئانىيەدا ھەى، بەلى نە ب ۋى رەنگى دەھىتە بەلاقىكەن كو شاشىيەكا مەزىن ياخەلەتە د قورئانىيەدا ھەى.

- شاشی د بابه تی ئیعجازانیدا:

دی هندک نموونه یان به حسکه بین ل دوّر وان شاشیین هندک که س
دەرباھرى بابه تی ئیعجازا قورئانی ب گشتى و ئیعجازا ژماره یى ب
تايىبەتى ئەنجام ددهن:

نمواونه یا ئیکى: ژ وان نمواونه یىن کو گەلهك يا بەربەلاقە؛ دبىزىن:
پەيىشا (شهر) - ۱۲ جاران - د قورئانىدا يا هاتى و ئەفە موعجىزە يە.
بەلى ب راستى ئەفە نابىتە موعجىزە، مادەم د شىيانىن مروفى دايىه
پەرتوكەكى چىكەت و - ۱۲ جاران - پەيىشا (شهر) تىدا بىت. بەلى پا ئەم
دشىيىن بىرئىن ئەفە رىكخسەتنەكە زمانىيە، و ئەگەر ب دروستى د
قورئانىدا سەحکە يە پەيىشا (شهر)؛ دى بىنى نىزىكى - ۱۷ جاران - يا
هاتى، ئانکو ئەف ژمارە یا ئە و ژى دبىزىن ب خۇ يا خەلەتە و ۱۲ جاران
نە هاتىيە، لى دەمى تو دبىزى پەيىشا (شهر) - ۱۲ جاران - يا هاتى و ئەفە
موعجىزە يە؛ وى دەمى تو يى سەرپىچىي دكەي و تو يى ب شاشى ل
دوّر قورئانى د ئاخفى، و گونەھەكە مەزىنە مروف بى زانىن ل دوّر
قورئانى ب ئاخفيت و ئەف گوتىنە دى بىتە جەنە چەخنەگىرنى و
گۆمانى ل دوّر قورئانا بىرۇز.

نمواونه یا دووئى: دبىزىن پەيىشا (اليوم) د قورئانىدا - ۳۶۵ جاران - يا
هاتى ئەفە موعجىزە يە!! باشە كا موعجىزە؟ دبىزىن چونكى ژمارا
رۇزىيىن سالى - ۳۶۵ن - و ژمارا پەيىشا (يوم) - ۳۶۵ جاران - د قورئانىدا يا
هاتى؛ هو سا ئەفە دبىتە موعجىزە.

بەلى ئەگەر تو گەلەك ب سادەيى لىگەريانەكى د قورئانىدا بکە ئى؛ دى بىنى پەيەقا (الىيوم) نىزىكى - ٥٣٠ جاران - يَا هاتى، و هو سا دى بىنى كو وان شاشىيەكە مەزن د ژمارىدا يَا كرى، دا كو بشىن بىيىن ئەفە موعجىزەيە! بەلى ل جەھى ئە و دانپىيەدانى ب خەلەتىيَا خۇ بکەن؛ ئە و پادىن بەرۋانىيى ژ گۆتنا خۇ دكەن، و دى ھەندەك مەرجىن بى بىنە ما بىيىن، ب تى دا ژمارەيىا پەيەقا (يىوم) بگەھىننە ٣٦٥ روزان، دا كو د گەل ژمارا رۆزىين سالى وەكەھەفبکەن.

يا ڙ ڦڻي هه مي سه رنج را گيچ تر؛ باشه ئه وان ب سالا شه مسی حسيبکر، و يا دياره بو هه وه کو سالا شه مسی - ٣٦٥ رُوڙن - به لى بو چي هه وان ب سالا قه مه رى حسيب نه دکر کو ڙمارا رُوڙين وي - ٣٥٤ رُوڙن - ١١ رُوڙا - ڙ سالا شه مسی کي ڦمته؟ و يا خويایه کو هه مي هه لکه ڦتین ئا ييني ب سالا قه مه رى ده ڦينه هه ڦمارتن، و دک هاتنا ره مه زاني، و هاتنا جه ڙنا ره مه زاني و جه ڙنا قور باني، و هاتنا حه جي ...) باشه ماده م نه ڦ هه لکه ڦته هه مي ب سالا قه مه رى ده ڦينه زانين؛ بو چي ته ڙمارا رُوڙان ب سالا قه مه رى حسيب نه دکر کو دا بنه - ٣٥٤ رُوڙ - ؟ بو چي ته ب سالا شه مسی هه ڦمارتن ڙ به رکو پي ڏفي بو و ب سالا قه مه رى به ڦينه حسيبکرن؛ چونکي قور ئاني ج چارا گرنگي ب سالا شه مسی نه دا يه.

هوسا دیار دبیت کو ئەو کەفتىنە د قى خەلەتىيا هوسا مەزىدا؛ ب
تنى دا ببىرۇن ئەفە موعجىزە يە. دبیت ئەو کەسى ئىكەم جار ئەف
گۇتنە بەلافكىرى ژ بەر ھندى بىت، دا پەرتوکەكى چىكەت و ب

فروشیت و مقاییه کی ژی ببینیت. یا گرنگ ئەوە ئەم بزانین ئەف کاره
یى خەلەتە و ئەفە نە موعجیزە.

ئەگەر ئەم ب سادھىي دويچۇونەكى بکەين؛ دى بىنین كو ب سەدان
بەلگەيىن بىنې ل سەر راستى و ئىعجازا قورئانى يىن ھەين، فيجا پىىدى
ھندى ناكەت ئەم بچىن بەلگەيەكى خەلەت بىنین و بکەينە بەلگە بۇ
دروستىيَا قورئانى كو پىشى ھنگى ببىتە ئەگەر رەخنە ل قورئانى بھىنە
گرتە.

نمۇونەيا سىيى؛ دياردەيىن ئىعجازا ژمارەيى (الإعجاز العددى)، دى بىزىت
فلان دياردە د فلان سورەتىدا - ٧ جاران - یا ھاتى و فلان دياردە د فلان
سورەتىدا - ٢١ جاران - یا ھاتى و ئەگەر فى دياردەيى لىكىدەنى - ٣ - بکەين؛
دى ببىتە - ٢١ - ، فيجا ئەفە موعجىزە !! و ب راستى فى چەندى ج
پەيوەندى ب موعجىزى ۋە نىنە و چ مەرجىن موعجىزى ژى ل سەر
جىبەجى نابىن، ھەما ئەفەيە بەلگى تو بىشى بىزى رېككەفتەنەكا ژمارەيى
(تناسق عددى) نە تىشەكى دى.

نمۇونەيا چارى؛ دېيىن سورەتا (الناس) كو دويماھىك سورەتە، ژ
شەش ئايەتا پىك دھىت، و تىشى ل ۋېرى ئەفەيە موعجىزە ئەفەيە كو
ژمارا وان رۇزىن ئەرد و ئەسمان تىدا ھاتىنە چىكىن شەشنى !!

يا راستى بىت؛ ئەفە نە دويماھىك سورەتە د قورئانىدا، راستە وەك
تەرتىب و رېكخىستن يال دوماھىكَا قورئانى ھاتىيە نشيىسىن، بەلى دەمى
ھاتىنە خوارا فى سورەتى ژ سورەتىن دەستپېكىيە و يال مەكەھى

هاتييه خوارى، بهري کو موسلمان مشهختبن بو مهديني، ئانکو نه دويماهيك سورهته.

يا دووئ؛ رۆزىن چىكىنا ئەرد و ئەسمانان و ژمارىن دويماهيك سورهت ج پەيوەندى پىكىھە نىنە ھەتا بەيىتە ھەزمارتن موعجىزە، و پىدفييە ھەمى مەرجىن موعجىزى ل سەر جىبەجى بىن، و وەسا دىيارە ج مەرج ل سەر فى گوتىنى جىبەجى نابىن. لەروا پىدفييە ل سەر بانگخوازا لەزى د بەلافكرنا ۋان گۆتناندا نەكەن، دا نەبىنە جەن گۆمانى بۆ خەلگى. ھەروەسا بەرى بىيىز ئەفە موعجىزىيە، پىدفييە ئەو باش ھزرا خۆ بىكەن کا مەرجىن موعجىزى ل سەر جىبەحى دىن يان نە؛ چونكى بەلافكرنا گۆتنىن ھوسا بى بىنەما كارەكى خەلەتە و ب خرابى ل سەر قورئانى دزفريت. ھەروەسا وەكى مە دياركىرى ژى؛ قورئانى گەلەك موعجىزىن تىدا ھەى و پىدفى ناكەت تشتىن ھوسا خەلەت وەك موعجىزە نىشا خەلگى بىدەن و پاشى بۆ وان ببىتە جەن گۆمانى و ژ بەر وان رەخنە ل قورئانى بەھىنە گرتن. فييجا دا ئەم بەرى بەحسى رەخنە و گۆمانىن گومانبازان بکەين؛ بەحسى خۆ بکەين کا بۆچى ئەم ۋان خەلەتىيان دكەين، ب تايىبەتى ژى بانگخواز كو دىنە جەن ھندى رەخنە ل قورئانى بەھىنە گرتن.

نەمۇنە يا پىنچى؛ دەمى دبىيىز حىجامە موعجىزە كا پىغەمبەرىيە ئەللهى؛ چونكى پىغەمبەرى يى بكارئىناي، بەلى ل دويىش پىنناسە موعجىزى و مەرجىن وى؛ حىجامە نابىتە موعجىزە، چونكى حىجامە

ل سه‌ر دهستی پیغه‌مبه‌ری ﷺ په‌یدا نه‌بوبویه، و بو زانین حی‌جامه به‌ری پیغه‌مبه‌ری ژی ﷺ هه‌بوبو، حی‌جامه ل سه‌ر ده‌می موشکان هه‌بوبو کو ل ودلا‌تی فارسان ئینا بوبو و فارسان ژی ژ ودلا‌تی صینی ئینا بوبو، فی‌جا ئه‌گه‌ر حی‌جامه موعجیزه بیت؛ هینگی بو صینی بیت‌هه موعجیزه.

يا دووئى؛ دفیت د ژیواریدا ج تشت ودگى وي نه‌بیت، به‌لئى پا گله‌لەك چاره‌سەری يىن هەى ژ حی‌جامى باشتىن، له‌ورا پېدفييە وەسا سەرەدەری دگەل حی‌جامى بھېتەكىن كو كارەكى نۇزدارىيە و مفای تىدا هەى و پیغه‌مبه‌ری ژی ﷺ يا كرى و باشە ئەم ژى بکەين، به‌لئى چىنابىت بکەيە موعجیزه، چونكى ناكەفيتە بن پىناسا موعجیزى و مەرجىن موعجیزى ل سه‌ر جىبەجى نابن. هەروهسا رەخنا مە ل ۋىرىئى ل سه‌ر بكار ئىنانا پەيىشا موعجیزىيە بو حی‌جامى، ئه‌گەر نە ئەم ئىنكارا مفایيئن وي ناكەين.

نمۇونەيا شەشى: ل سه‌ر شاشىيىا د ئىعجازا دەنگى (الإعجاز الصوتي) د قورئانىيىدا. ئىك ژ وان تشتىن من ب خۇ دىتى ئەفه بوبو ئەم د كونگرەكىدا بوبوين، دكتورەكى بە حسنى ئىعجازا دەنگى د قورئانىيىدا كر و نمۇونەيەك ئىنا و گۆت: پەيىشا (كنز) موعجیزەكى دەنگىيە د قورئانىيىدا؛ چونكى پىتا (ن) پشتى وي پىتا (ز) يا هاتى، و هوسا دى پىتا (ن) بىتە (إخفاء)، ئانكى دەنگى پىتا (ن) دهيتە بە رزەكىن، گۆت ژى كو ئەفه دبىتە موعجیزەكى دەنگى د قورئانىيىدا، ژ بەركو دەنگى پىتا

(ن) يى ۋەشارتىيە و (كىز) ڙى تىشىتەكى ۋەشارتى و بەرزەيە، لەورا ئەفە موعجىزەيە!! من ڙى دەستى خۇ بلند كر من گۆتى: بەرىز پەيىشا (كىز) بەرى ئىسلامى ڙى د شعرا جاھلىدا ھەبۇو، و ھندەك ۋەكولەر دېيىز پەيىشا (كىز) د بىنیاتدا پەيچەكا فارسييە، ئانكى ئەگەر موعجىزە بىت دى بۇ وان بىت. يا دى ڙى بابەتى (كىز) تىشىتەكى ۋەشارتىيە، ئەفە پېزىانىنەكا سادىيە و ھەممى كەس دزانىن كو (كىز) تىشىتەكى ۋەشارتىيە، ڙ بەر ھندى ڙى پېدىۋى ناكەت ھند خۇ ماندى بکەين دا بشىيىن ۋى بېزىانىن بکەينە موعجىزە، چونكى ئەف گوتىنېن ھوسا دى بىنە رېخۇشكەر كو ڙ لايى دوزمنىن ئىسلامى ۋە گۆمان و رەخنە ل قورئانى بېھىنە گرتىن.

بۇ زانىن، ئەم ئىنكارا ھندى ناكەين كو رېكخىستەنە دەنگى يا جوان د قورئانىدا ھەيە، وەكى ئايەتا: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَثَأَقْلَتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ...﴾ [التوبە: ٣٨]، دەنگى ﴿أَثَأَقْلَتُمْ﴾ د گەل وى كەسى د گۆنجىت يى خۇ ب ئەردىدا دەدت و نەفىت بچىتە جىھادى و خۇ گران دەكت، و ئەفە گەلەك جوان د گەل پەيىشا ﴿أَثَأَقْلَتُمْ﴾ د گۆنجىت، بەلى پا ئەم نابىيىزىن ئەفە موعجىزەيە؛ لەورا نابىت ھەر تىشىتەكى ئىكى دىت، بەھىت بى شوول خۇ ماندى بکەت و وەسا بو خەلکى دىاربکەت كو ئەو موعجىزەيە، پاشى دەمىن رەخنە ل فى بوجۇونا وى؛ ئەوا وى كرييە موعجىزە دەھىتە گرتى و خەلەتىا وى بۇ خەلکى دىاربۇو؛ دى خەلک وەسا ھزرگەن كو ئەفە خەلەتىيە د

قورئانیدا، ئەو نزانن کو خەلەتىا د فەگۇھاستن و تىيگەھشتىنا وى كەسىدا يى ئەفە كرييە موعجىزە و ئەو ب خۇ نە موعجىزەيە، ئانكۇ قورئان پەتۈوكەكا بى كىيماسى و (معصوم)ە، بەلى شروفةكىن مۇسلمانان بۇ قورئانى يا پرى كىيماسىيە. لەورا نابىت كىيماسىيەن مۇسلمانان ل سەر قورئانى بەھىنە ھېڭەتىن، ھەرودسا وەكى زانايەك دېيىزىت: ئىسلام كەيسەكا سەركەفتىيە بەلى گەلەك جاران پارىزەرەن وئى د لوازن و نە د شاپەزانە، و ئەف چەندە دېيىتە ئەگەر ئەو كەيسە ب سەرەنەكەفتىت؛ چونكى گەلەك جاران پارىزەرەكى لواز دى كەيسە كا راست و سەركەفتى تووشى شكەستنى كەت. مەرەما مە ل فېرى ئەفەيە ئەم ب خەلەتى بەرەۋانىي ژ دىنى نەكەين چونكى دىنى ئىسلامى ھند بەلگەيىن بنېرى يىن ھەين کو پىيدۇ ناكەت ئەم بەلگەيىن خەلەت و بى بىنەما ب كاربىنин.

- رېكخىستنین ژمارەيى (التناسق العددى):

بى گۇمان رېكخىستنین ژمارەيى (التناسق العددى) د قورئانيدا يىن ھەين، بەلى نە ب وى رەنگى ھندەك بانگەشى بۇ دكەن و ب وان خەلەتىيىن بەرەبەلاف.

ژ وان موعجىزان ژى؛ وەكى: ﴿وَلَيَسْتُوا فِي كَهْفٍ هُمْ ثَلَاثٌ مِائَةٌ سِنِينَ وَأَزَادُوا لَتْسَعَ﴾ [الكهف: ٢٥]، راما نە دېيىزىت: ((ئەو جىيىل سى سەد سالا و زىدەبارى وان نە سالان ژى مانە د شكەفتى فە)). د فى ئايەتىيىدا

موعجيزه يه‌ك يا هه‌ي، ئه‌و ژي ئه‌فه‌يە كول وى ژينگە‌ها بىبابانى و دويير ژ پىشىكە‌قىتنى و دويير ژ شارستانىيەتى، و د دەمە‌كىدا كوج تلسکوب و ج ئامير نەبۇون بىزانىت سالا شەمىسى - ۱۱ رۆزان - ژ سالا قەمەرى پىزە. د قورئانىيە دېيىزىت (۳۰۰) سالا مان و (۹) سالا زىدەتر ژ وان - ۳۰۰ سالان - ئانكىو - ۳۰۰ سالىن شەمىسى كو دېنە - ۳۰۹ سالىن - قەمەرى. نەيا بەرئاقلە مرووفەك بشىت د وى وەختى دا فى ھويربىنى بىزانىت؛ چونكى سالا شەمىسى نىزىكى - ۱۱ رۆزان - ژ سالا قەمەرى درېيىزىتە، و ئەگەر ئەم - ۳۰۰ - لېكىدانى - ۱۱ - بکەين دى بىتە - ۳۰۹ - و فى دابەشى ۳۶۵ بکە كو ژمارا رۆزىن سالا شەمىسى؛ دى بىتە ۹ سال.

$$3300 = 11 \times 300$$

$$9 = 365 \div 3300$$

ئانكىو ۳۰۰ سالىن شەمىسى دېنە ۳۰۹ سالىن قەمەرى، و ب راستى ژى ئەفه لېكىھە‌قىاتن (تناسق) كا جوانە كو ئەم دشىيىن بکەينە بەلگە ل سەر پاستىا قورئانى كو ژ دەڭ خودى يە.

- جۆرىيەن موعجيزە يان:

- ۱- موعجيزە يا ھەستىيارى (الإعجاز الحسى).
- ۲- موعجيزە يا مەعنەوى (الإعجاز المعنوى).

۱- موعجيزا ھەستىيارى: ئەو موعجيزە يە ئەلە دەكەفيتە بن ھەستىين مەرفۇقى، ئانكىو خەلکى ب ھەر رېكە كا ھەببىت؛ دىتىبىت يان گوھ لى

ببیت یان ههست پی کربیت. ودکی موعجیزه‌یا مووسای اللّٰهُمَّ دهمنی گوپالی وی ل پیش چافین خه‌لکی بوویه مار و ماریت ساحران ههمنی خوارین، خه‌لکی ب چافیت خو دیت، ژ بهر هندی ژی ساحران باوهری ب مووسای ئینا؛ چونکی وان زانی ئهفه پاستیه و فیلبازی نینه.

ههروهسا دهمنی عیسای اللّٰهُمَّ ب دهستویریا خودی مری ساخکرین، یان ئهه موتعجیزین صه‌حابیان ب چافین خو دیتین ل سهه دهستنی پیغه‌مبه‌ری اللّٰهُمَّ چیب‌بیوین. دبیزنه ڦان هه‌میان؛ موتعجیزه‌یین هه‌ستیاری و نوکه ئهف موتعجیزه‌یه نه‌ماینه.

بهلی دهمنی ئهف موتعجیزه‌یه ب بهلگه‌یین دروست گه‌هشتنه مه؛ هنگی ئهه باوهری پی د ئینین، ج ئهف بهلگه‌یه ژ قورئانی بن یان ژی ب پیکا فه‌رموده‌یین دروست گه‌هشتبنه مه.

۲- موعجیزه‌یا مه‌عنه‌وی؛ ئهه موتعجیزه‌یه ئههوا هه‌تا هه‌تا ودکی موتعجیزه‌یا قورئانی د مینیت، ودکی: (ته‌حده‌دیین قورئانی - بهلگه‌یین زانستی - ئیعجازا په‌روه‌ردہی - ئیعجازا نه‌فسی - ئیعجازا زمانی و رهوانبیزی د قورئانیدا) ئهف جوری موتعجیزی دی یئی به‌ردہ‌وام بیت و دی هه‌روهه‌ر مینیت؛ چونکی ئهفه ناکه‌فیتہ بن هه‌ستان، بهلی پا ب رهنگه‌کی (مه‌عنه‌وی) تو ههست پی دکه‌ی و دی هه‌تا هه‌تایی مینیت.

- راما نا موعجیزه بیان د قورئانیدا:

په یقنا موعجیزه د قورئانیدا نه هاتیه، به لی پا ئه فه وی چه ندی ناگه هینیت کو ئه فه په یقه کا (بیدعیه) و یا خله ته. چونکی ئه فه (زارافه) و ج ئاریشه د زارافیدا نینه.

هه رو هسا زانستین دی ڙی؛ و هکی زانستین (زمانی و رهوانبیڙی و ته جوید) ئه فه د قورئانیدا نه هاتینه، به لی پا قورئان ڦان زانستان ب خو ڦه دگریت، و ده می ئه م سه حکه ینه قورئانی دی بینین تیگه هی موعجیزی ب ریکا ڦان په یقان یی هاتی: (آیة - بینة - سلطان - برہان) ئانکو راما نین موعجیزی یین د قورئانیدا ههین، و سه حابی و تابعییان و هکی موعجیزه سه ره ده ریبا د گه ل قورئانی کری.

- مفایین زانستی موعجیزی چنه؟

ڙ مفایین زانستی موعجیزی ئه وه کو ئه م ل دویش بیقه رین (بی با وهران) گه نگه شن د گه ل وان بکهین، و هسا کا هه ر مللہ ته ک ب ج تشتی یی زیره که و شاره زایه دا کو ج هیچ چهت نه مین. لهورا دی بینی د چیرو کا موسای ﷺ دا مللہ تی وی ب سحری د زیره ک بون، خودی پشتہ فانیا موسای ﷺ کر کو داری وی ببیته مار و سحرین وان ساحران پویج بکهت؛ لهورا ده می ساحران ئه و تشت ب چافین خو دیتی؛ وان زانی کو ئه فه د شیانین ج ساحراندا نینه و دفیت ئه فه موعجیزه بیت؛ چونکی ئه فه د شیانین مرو ڦاندا نینه؛ لهورا بی دوو

دلی هه‌می ساحران باوه‌ری ئینا. فیجا ژ مفایین موعجیزی ئه‌فه‌یه ئه‌م
 بى باوه‌ران نه چاربکه‌ین ئه‌و دانپییدانی ب راستیا باوه‌ری بکه‌ن.
 هه‌روه‌سا نموونه‌یا ملل‌هتی عیسای ﷺ ژی؛ دبیژن ملل‌هتی وی د
 زانسین نوژداری و ده‌رمان‌سازیدا گه‌له‌ک د زیره‌ک و شاره‌زا بوون، فیجا
 ده‌می عیسا ﷺ هاتی و خودی شیان داینی کو ل پیش چاھین وان
 مریا ساخکه‌ت؛ بؤ وان دیار بوو کو ئه‌فه نه تشتہ‌کی عه‌دھتیه و د
 شیان‌ین نوژداراندا نینه، و وانا زانی کو ئه‌فه موعجیزه‌یه‌کا خوداییه،
 هه‌روه‌کی خودی د قورئانی‌دا دبیژیت: ﴿وَأُبَرِّئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي
 الْمَوْتَقَبِ إِلَادِنِ اللَّهِ﴾، عیسای ﷺ مروّفین (أكمه) ساخدکرن، و (أكمه): ئه‌و
 که‌سه یی د زکماکدا یی کوره‌بیت و جاۋ نه‌بن؛ و یا خویایه کو ئه‌و
 که‌سی ژ زکماک چاۋ نه‌بن، ئه‌سته‌مە ئه‌و که‌س ل سه‌ر ده‌ستی نوژداران
 بھیت‌ه چاره‌کرن؛ له‌ورا ئه‌ف کاری عیسای ﷺ ئه‌نجام‌دای؛
 موعجیزه‌یه‌کا خوداییه.

و هه‌روه‌سا ده‌می پیغه‌مبه‌ر ﷺ بؤ عه‌رده‌بان هاتییه هنارت‌ن، وی
 ده‌می عه‌رەب د زمانی عه‌ربییدا ژ لایی ئه‌دھبی و ره‌وانبیزییدا گه‌له‌ک
 د شارازابوون، هه‌روه‌سا ئه‌و د بیاڻی شعری و هوزان گوت‌نییدا ب ناڻ و
 ده‌نگبوون؛ له‌ورا قورئانی ته‌حه‌ددیا وان ب زمانی و ره‌وانبیزی کر، و
 داخواز ژ وان کر کو په‌رتووکه‌کی ب شیوازی قورئانی بنقیس‌ن، بھلی
 ئه‌و نه‌شیان، پاشی داخواز ژیکر ده سوْره‌تین وەکی شیوازی قورئانی
 بیین؛ بھلی پا وان ئه‌و ژی پیچین‌هبوو، فیجا ل دویماھیکی داخواز ژ
 وانکر ئه‌و سوْرەتەکا وەکی قورئانی بیین؛ لی هه‌ر نه‌شیان.. ل فیئری بؤ

وان دياربوو کو ئەف قورئانه نه ژ دەف مرۆفەکى (نه خويندەواره) وەکى محمدى ﷺ، چونكى ئەستەمە (مستحيل)ە مرۆفەکى (نه خويندەوار) بشىت ب ۋىشىپنىڭ بىنىسىت، و ئەگەر ژ دەف وى بايە؛ هنگى ئەو ژى دا شىئىن وەکى وى يان ژ وى باشتىر چىكەن و ئىين، و هوسا شىھەستنا وان د ۋى ھەفركىيەدا بۇ وان دياربوو و زانى کو ئەفە موعجىزەكى خودايىھە، و ھەر ژ بەر ۋان موعجىزەيان گەلەك ژ وان باودى ئىينا.

و هوسا ديار دبىت کو ئىعجازا زمانى و شىۋااز و فەھاندىن ئىن قورئانى، ھوزانغان و رەوانبىيەتىن عەرەبان نەشيان تشتەكى وەکى قورئانى بىين، و نەشيان دەھ سۆرەتىن وەکى يىن قورئانى بىين، ھەتا نەشيان سۆرەتەكى ب تىن يى وەکى وى بىين، و ئەفە بەلگەيەكى ژيوارى يى ۋەبرە کو ئەف قورئانه ژ شىيانىن مرۆڤان مەزىنترە، خودايى مەزىن گۇت: ﴿وَإِن كُتُمْ فِي رَبِّ مَمَّا نَرَأَيْنَا فَأَنُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ وَأَذْعُوا شُهَدَاءَ كُمْمَنْ دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾ ٢٢ [البقرة: ٢٢ - ٢٤]، ئانكى: (وَأَنَّىٰ وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أَعْدَتْ لِلْكَافِرِينَ) ئەگەر هوين ژ وى نامەيَا مە بۇ بەندىھى خۇ کو پېغەمبەرە ئىنايە خوار ب گۆمانن كىم كىم سۆرەتەكى ب تىن وەکى وى بىين، و ژ بلى خودى گازى ھەمى ھارىكارىت خۇ ژى بىھەن بلا بەھىنە ھارى ھەوە ئەگەر هوين راست دېيىن، ۋېچى ئەگەر هوين ۋى كارى نەكەن و هوين ناكەن ژى چونكى هوين نەشىئىن ئىدى خۇ ژ وى ئاگرى بىارىزىن ئەمۇئى داردووپى وى، مرۆف و بەر، و بۇ كافران ھاتىيە بەرھەفکەن).

ڙئهڻا بُورى بُو مه دياردبيت کو عهربه ههمى پيکڻه ب زانا و هوزانٺانيں وانڻه؛ بهرامبه ر قورئانى مانه بيڻشيان و بى دهستهه لات، ئه و نهشيان سُوره ته کا ب تني ڙى و هکي يا قورئانى ڙ ههمى ئاليانقه ب داريڙن، ئهوان خو بزاف ڙى نهكرن، و ئهڻه به لگه یه کي ڦه بره کو قورئانا پيرڙز و زمانى وئي موعجي زه یه کا نه سروشتىي (خارقة) و ڙ شيانين وان یيڻ دهربيرينى و حه زين وان یيڻ ئه دهبي مه زنتره؛ چونکي ئه گهر و هسا نه با؛ ئهوان پهنا بُو شهري ب شيران نه دبر و دا به رسينگي وئي ب پيستان گرن، و ئه ها ئه ڻه ئه و ه يا زانايي نا فدار (ساهعيد نورسى) پرسيا ر كري و گوتى؛ (ئه رئي که سه کي ب ئا قل و بيرتىز - نه خاسمه خه لکي گزيرتا عهربى و ب تاييه تى قوره يشىيي ڦن بيرتىز - دا گيان و مال و که س و کاري ڙن خو توشى مه ترسىي ڦن كهت، و رىكا شهري و ويرانكرنى هه لبزيريت، ئه گهر شيابا ب رىكا به رهنگاري ڙن خو ئه گهر ب سُوره ته کا و هکي يا قورئانى بيت ڙ لايي توره ڦانه کي (ئه ديبه کي) ڙ وان ڙي بيت، و د ئه نجامدا گيان و مال خو ڙ قه بخواستنا قورئانى قورتال كهت، ئه گهر ئينانا سُوره ته کا و هکي يا قورئانى يا ب ساناهي و بى زه حمهت با؟).

شيوازه کي زمانويي نوى یي جودا ڙ شيوازين مرؤفا یه تي ڻ هه ميبي ڻ د قورئانيدا هه یه، و يا ئاشكرا یه کو جودا یه کا مه زن دنابه را شيوازى قورئانى و شيوازى هوزانى و په خشانيدا هه یه و سه رکه فتنا وئي ل سه ر وان هه ردووکان ڙ هه مي لايي نئين زمانويي یه،

و ئەگەر شىوازى وى وەكى شىوازى رەوانبىرەن با، ھوزانۋانىن ئەرەبان نە د مانە بى دەستەھەلات و دا شىن وەكى وى ئىن، و ئەوان پەنا بۇ بەرسىنگەرتىنا وى بۇ شىران و شەپى وېرانكەر نەدېر ل شوينا بەرىكانى و مىملانى ب شىوازى و ئاخۇتنى.

- جورىن ئىعجازا قورئانى:

زىدەبارى ئىعجازا زمانى؛ گەلەك رەنگ و روپىن دى يېن ئىعجازى د قورئانىدا ھەنە، ژ وان: ئىعجازا غەيىبى، ئىعجازا ياسادانانى، ئىعجازا پەرەردەيى يا جڭاڭى، ئىعجازا دەرۋىنى (يا ڪارتىكىنى) و ئىعجازا زانستى.

ھەر رەنگەك ژ ۋان رەنگان گەلەك شەھەدىي بۇ ھەنە، ھېزمارەك زانايىن رۇزئاڭاي يېن دادپەرەر دانپىيدان ب وى چەندى كرييە، مينا فەيەسۇف و مىزۇونقىسى فەننسى (غۇستاف لوبون)سى، ئەقى ب دادپەرەرەيىا خۇ يا ب ناڭى (حضراتة العرب)دا، دانپىيدان ب قەدر و بەها و پەرتۇوکا خۇ يا ب ناڭى (حضراتة العرب)دا، دانپىيدان ب قەدر و بەها و مننەتا شارستانىيىا ئىسلامى ل سەر جىهانا رۇزئاڭايى كرييە، و ژ بلى وى گەلەك زانايىن دى ژى دانپىيدان ب ۋى چەندى كرييە، ھەندەك ژ وان موسىلمان ژى بۇون مينا زانا و نۆزىدارى فەننسى (موريس بوكاى)، ئەقى ب بەلگەيىن زانستى راستىيىا قورئانى سەلاندى، ئەقە ژى دەمى د پەرتۇوکا خۇ يا ب ناڭى (التوراة والإنجيل والقرآن والعلم الحديث) سەلاندى كو راستىيىن زانستى و ناشكەراڭىن ئەفچەرخ د رىككەفتى و گونجاينە د

گهل قورئانا پيرۆز، و ژ وان: نۆژدار (کيڭىش مور)، ماموستايى زانستى تويىكارىيى ل زانكويىا تورنتول كەمنەدا، و يى ناڤداربووى ب باوهرييما خۇ كۆئەتەن ئايەتىن قورئانى يىن پەيوەندى ب زانستى كورپەلەزانىيىقە ھەين؛ بەلگەيەكى ل دۆر بنياتى قوئانى يى خودايى پېشكىش دكەن، گوتارەك د گوفارا (The Journal of the Islamic Medical Association, Jan-June) 1986, Vol.18 نشيىسى و تىيىدا گۆت: ((ئاماڙىيىن قورئانى بۇ زىيىدەبۈون و وەراركىنار مەرۆڤى د قورئانىيىدا د بەرپەلەن .. و راپھەكىنار وان ئايەتىن قورئانى يىن گىرىدىاي ب ئافراندىنار مەرۆڤى د شىياندا نەبۈول سەد سالا حەفتى زايىنى، و خۇ ھەتا بەرى سەد سالان ژى.. ئەقەل دەڭ من د سەلەينىت كۆ مۇھەممەد (سلافييەن خودى ل سەر بن) پېغەمبەرى خودى بۈو) و هوسا (کيڭىش مور)ى ب بەلگەيى زانستى سەلاند كۆ ئەتەن تاشىنىتى قورئانى سەبارەت وەراركىنار مەرۆڤى گۆتى ب رەنگەكى ئاشكرا بنياتى قورئانى يى خودايى دىياردەكتە.

ئەتەن بەلگەيىن د سەلەينىن كۆ قورئان يا ژ دەڭ خودى هاتى:

- ئىعجازا زمانى و پەوانبىيىزى:

ژ وان بەلگەيىن بىنېر كۆ دسەلەينىن ژىيەتلىرى قورئانى ژىيەتلىرى ئىلاھىيە نە ژ دروستكىنار مەرۆڤايدە.

بەلگەيى ئىكىن؛ بەلگەيى زمانى و ئىعجازا (النظمي - البلاغي - اللغوي) د ناڭ قورئانىيىدا: ئىعجازا (النظمي)، وەكى مە بە حس ژى كرى،

خودایی مهزن ته‌حه‌ددیا هه‌ر ملل‌هت‌هکی ب شیانیّن وی ملل‌هتی یا کری‌دا بو راستی دیاربیت و وان ب به‌لگه‌یین بنی نه‌چاربکهت کو باوه‌ری‌بین، ئانکو باشتین به‌لگه ئه‌وه تو ل دویش تیگه‌هشت‌ن و شیانیّن و‌ه‌رگرتنی؛ گمنگه‌شی د گه‌ل به‌رامبهری خو بکه‌ی، هه‌روه‌کی مه ب نمودونه ۋە دیارکری کا چاوا ته‌حه‌ددیا ملل‌هتی موسای اللہ علی‌ه‌ی و ملل‌هتی عیسای اللہ علی‌ه‌ی ملل‌هتی بیغه‌مبه‌ری اللہ علی‌ه‌ی کر، و بۆچى مرۆفه‌کی (نه‌خویند‌هوار) ڦی گرت دا ئاخفتنه‌کی بینیت کو ریکخستن‌هکا زمانی یا نوی بینیت کو هوزان‌شان و په‌وانبیزین عه‌رەب ھەمی نه‌شین و‌ه‌کی وی بین، و ئاها ئەفه بۆ جھى سەرسامبۇونى ب ۋى ئىعجازى کو مرۆفه‌کی نه‌خویند‌هوار بشیت ته‌حه‌ددیا ھەمی هوزان‌شان و په‌وانبیزان بکهت، و وان نه‌چاربکهت دانپىددانی ب شکەستنا خو بکه‌ن.

- قوناغیّن ته‌حه‌ددیا قورئانی بۆ په‌وانبیزین عه‌رەبان.

قوناغا ئیکی: خودایی مهزن ته‌حه‌ددیا وان ب قورئانی ھەمیّ کر، و گوت: ﴿قُل لَّيْنَ أَجْمَعَتِ الْإِنْسُانُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِيَعْضِلَ ظَلَهِ يَرَا﴾ [الإسراء: ٨٨]، خودایی مهزن ته‌حه‌ددیا په‌وانبیزین عه‌رەبان و ھەمی مرۆفان کر و گوتى کو ئەگەر ھوین مرۆف و ئەجنبه ھەمی پىکفه کومبىن و ھارىکارىا ئىيک و دوو بکه‌ن؛ ھوین نه‌شین قورئانه‌کا و‌ه‌کی فى بین. ئانکو خودی تعاى ته‌حه‌ددیا وان کر ب قورئانه‌کا و‌ه‌کی وی، به‌لی ئەو نه‌شيان.

قوناغا دووی: خودى ب دەھ سۆرەتان تەھەددىا وانکر و گۆت: ﴿أَمْ
يَقُولُونَ أَفْتَرَنَهُ قُلْ فَأَنُوا بِعَشَرِ سُورٍ مِّثْلَهُ مُفْتَرِيَتٍ وَأَدْعُوا مَنْ أَسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [ھود: ۱۲].

گۆتى: ئەگەر هوين دېيىز ئەڭ قورئانە موحەممەدى ﷺ ياخىد دەھ خۆ ئىننەن، پا هوين رابن دەھ سۆرەتىن وەكى وي بىىن، بەلى ئەھەر نەشيان.

قوناغا سىيىي: دەمى نەھشىيات دەھ سۆرەتىن وەكى شىّوازى قورئانى بىىن، خودى گۆتى: ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَنَهُ قُلْ فَأَنُوا بِسُورَةٍ مِّثْلَهُ وَأَدْعُوا مَنْ أَسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [يۈننس: ۲۸].

ئانکو: تەھەددىا وان ھاتەكىن كەن كەن ب تىن وەكى قورئانى بىىن، بەلى رەوانبىيىن عەرەب نەشيان بىىن، و نەشيانا وان بەلگەيەكى بىنېرە كەن قورئان نە ئاخفتنا موحەممەدى يە ﷺ، بەلكى ئاخفتنا خودى يە.

ل ۋېرى ئەگەر ئەم ب دىتنەكە ئەقلى سەھكەينى؟ جەھى بازركانىيە هەمى عەرەبىن موشىرك، نافەندا گزىرتا عەرەبان بۇو، نافەندا رۆزھەلاتا نافىن بۇو، بازركانىيە مەزن ل وېرى بۇو. باشە ئەگەر وان شىابا ئاخفتنهكى بىىن و تەھەددىا پېغەمبەرى ﷺ بىنەن؛ بۆچى وان نەدەكى؟ ما ئەھىنە و چىت نەبۇو ئەشەرەكى پارە و سامانى خۆ ھەمىيە بىنەن ئەندا و جار د ب سەركەفن و جار بشكىن، ئەرەي بۆچى دا وەكەن؟ ئانکو بۆچى ئەھىنە تەھەددى قەبۇول نەدەكى. گۆتە پېغەمبەرى

تە ج دەپىت؟ تە دەپىت دى تە كەينە زەنگىنلىرىنى خۇ، بەس تو ل
 بەر مە بدانە تە ج دەپىت دى دەينە تە. كۆتى تە بەپىت دى تە كەينە
 شاھ، تە بەپىت دى جوانلىرىنى ژنا عەرەب بۇ تە ئىينىن، دەمى ئەفە
 ھەمى چىنەبۈوپىن؛ راپۇون شەرى ويىك. ئانكۇ وان ھەمى رېك
 بكارئىنان دا كۆ پېغەمبەر ﷺ دەستا ژ پەياما خۇ بەردەت، ب رېكىن
 ل بەر شريىنكرىنى (الترغيب) و دانما پارەى و مال و ملکى، بەلى ھەمى
 پىلانىن وان ل بەرامبەرلى خۇرەگىريا پېغەمبەرلى ﷺ شەھەستن و پاشى
 ب رېكىن ترسانىن و ئەشەنچەدانى هاتىن، بەلى ج ب دەستان فە
 نەھات. باشە ئەگەر ئە و شىبابان ئاخىتنەكى بىنن تەھەددىيا قورئانى
 پى بکەن؛ ئەزى يا بەر ئاقەلە وى ئاخىتنى نە ئىينن و بچىن پارى خۇ
 ھەمىي بەدەنلى، يان ژى شەپى د گەل بکەن و عەيالى خۇ بەدەنە كوشتن
 و زيانى بگەھىننە بازركانىيە خۇ و مەكەھى بکەنە جەن نەئارامىي.
 لەورا ھەلبۈزارتىن وان بۇ شەرى بەلگەيە ل سەر ھندى كۆ ئە و نەشيان
 ب زمانى تەھەددىيا وى بکەن. ژ بەر ھندى ژى؛ نەچاربۇونا عەرەبان كۆ
 ئاخىتنەكە وەكى قورئانى بىنن؛ بەلگەكى بنېرە كۆ ئەف قورئانە ژ
 دەرەھى شىيانىن مەرۋاھىيە، ۋېچا گەلەك عەرەبان باورى پى ئىينا .

- ئىعجازا زانستى:

ئىعجازا زانستى جۆرەكە ژ جۆرىن ئىعجازا قورئانى و مە باوەرەيا پى
 ھەى، ۋى جۆرى ئىعجازى مفایىەكى مەزىن يى تىيدا ھەى د بىياڭى
 گەنگەشىكىندا د گەل بى باوەراندا، ھەرودكى خوداينى مەزىن دېپىزىت:

﴿سَرِّيْهِمْ إِيْتَنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ [فصلت: ٥٣]

ئانکو: (ئەم ئايەتتىن خۇ د ئەرد و ئەسماناندا و ئەو تىشىن مەزىن يىئىن تىيدا رويدەن دى نىشا ئان درەوپىكەران دەھىن، و ئايەتتىن خۇ يىئىن د نەفسىن وان ب خۇ ژى دا ژ تىشىن عەجىب دى نىشا وان دەھىن، ھەتا ژ وان ئايەتان بۇ وان ئاشكەرا دېت ئاشكەرابۇونەكا بى گۆمان كو قورئانا پېرۋۇز حەقىيە و وەحىيە خودى يە).

و گەلەك زانايىن مەزىن ژ بەر ئىعجازا زانستى باوھرى ب قورئانى ئىنایە و بۇوينە موسىلمان.

ژ بەر ھندى ژى داخوازى دكەم ئەو كەسىن بە حسى ئىعجازا زانستى دكەن؛ بچن وى ژ ژىدەرین دروست فەگوھىزىن، بۇ نمۇونە ژى قورئانى، خودى دېبىزىت: ﴿وَالسَّمَاءَ بَدَأَنَا بِأَيْمَانِهِ وَأَنَا لَمُوسَعُونَ﴾ [الذاريات: ٤٧]، رامان: (مە ئەسمان ئافراند و موكومكىر و ئەم رەخىن وى فرەھ دكەين). ئانکو خودى دېبىزىت: مە ئەسمان يىن چىكىرى، و ئەم بەرفرەھ دكەين. ھەمان ياسا يا ھاتىيە دىياركىن كو ئەسمان بەرفرەھ دېيت، و ئەفە پرسەكا زانستى و دىارە و ئەسمان ھەتا نوگە يىن بەرەۋە بەرفرەھبۇونى فە دچىت، ھەر وەكى زانايىن گەردوونناسى دويىچچۇونا ھەساران كرى، سال بۇ سالى ئەفە ھەسارە ژىيەك دويىر دكەفن و گەردوون بەرەۋە بهرفرەھبۇونى فە دچىت، ھەر وەكى زانايىن گەردوونناسى Fred Hoyle The Intelligent Universe د پەرتۇووکا خۇ

يى بەرفەھ دېيت و گەلەك زانىيان ئەفە يا پشتراستكىرى و قورئان ژى ب ئاشكرايى دېيىزىت: ﴿وَالسَّمَاءَ بَيْنَهَا يَأْتِيْدُ وَإِنَّا لَمُوْسِعُونَ﴾.

يان ژى بۇ نموونە: ياسايا Second thermonism dynamic ، ياسايا دووىي يا گەرمىي دېيىزىت: دەمى گەرمى ھەمى وەكى ئىك لىيەت؛ دى ناھىيەكىداچوون چىبىت و جارەكا دى گەردوون دى بەرەھ بچوپىكاتىي ۋە چىت، و بى گۆمان ئەف چەندە ب ئاشكرايى د قورئانىيىدا يا ھاتى: ﴿يَوْمَ نَظَرِيَ الْسَّمَاءَ كَطَىِ الْسِّجْلَ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ حَاقِنْ يُعِيدُ وَعَدَدَ عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَعَلِيْنَ﴾ [الأنبياء: ٤٠، ٤]، رامان: (رۆزا ئەم ئەسمانى وەسا دېيىچىن وەكى بەرپەر ب وى تىشى تىدا ھاتىيە نەفيسين د ئىيە پېچان، و ئەم وى رۆزى خەلکى ب وى رەنگى رادكەينەفە يى مە جارا ئىكى ئەو پى ژ دايىكىن وان دايىن، ئەوا ھەنى ئەو سۆزا خودى يە يا دى ھەر ھىت و مە ب حەقىي سۆز پى دايىه، ھندى ئەمەن ھەرددەم ئەم وى دكەين يا ئەم سۆزى پى دەدىن). جارەكا دى كا مە چاوا ئەسمان بەرەھەكىريه؛ دى جارەكا دى دى زەرىننەن ۋە، و دى تىكىداچوونەكە مەزن چىبىت و ئەفە موعىزىدەكە ئاشكرايىه.

بەلى جەن داخى يە ئەف جۇرى ئىعجازى گەلەك جاران ب رىكاكى پەرتۈوكان و تۆرپەن جەڭاكى ب شاشى دەھىتە بكارئىنان و دەھىتە بەلافكىن، و ئەف شاشىيە دېنە ئەگەر كو گۆمان بۇ خەلکى ل دۆر ئىعجازا قورئانى چىبىن، ھەروەسا دۆزمنىن ئىسلامى ژى ۋان شاشىيە بكارئىن دا كو گۆمانا ل دۆر قورئانى بەلافكەن. لەروا پېدفيە ل

سەر وى كەسى بە حسى ئىعجازا زانستى د قورئانىدا دكەت؛ كەسەكى بىسپوربىت د بىاپى زانستىدا، ھەروھسا دھىيەت يى شاپەزابىت د بىاپى شەرعى و تەفسىرا قورئانىدا، دا نەكەفيتە خەلەتىيان دەمى بە حسى ئىعجازى دكەت. لى ب مخابنى ۋە ھندەك بانگخواز يىن ھەين؛ بى كو شىيانىن ھندى ھەبن خۇ ھافىتىيە ناڭ ۋى بابەتى، لەورا كەفتىنە د شاشىياندا و بۇوينە ئەگەر ئەلا فىكىرنا گۆمانان ل دۇر ئىعجازا قورئانى ز لايى بى باوهەران ۋە.

۔ یعجازا پاشه روزی:

بجهاتنا وان هه می تشتین قورئانی گوتین: قورئانی به حسی هندهک تشتین غهیبی کریبی پین کو مرؤف نهشت ب ریکا ئاقلی بزانیت.

ڙ وان: گوٽنا خودئ بُو پيغه مبهه رئ وى ﷺ : ﴿وَاللَّهُ يَعْصُمُكَ مِنَ الْأَنَّاتِ﴾ [المائدة: ٦٧]، ئانکو: (و خودئ دئ ته ڙ مروڻان پاريٽيٽ)، بهري هاتنا فيٽ ئايهٽي موسلمانان پيغه مبهه (سلافين خودئ ل سهر بن) د پاراست و ههر جهه کئ و چووبائي د گهابون، و دکره نوباني و گهڙ و دوراني د نافبهرا خو دا بُو زيره فانيٽا مala وي ب شهڻ، ڙ ترسين دوڙمنين وي ييٽن جوهى و ههٽشچيٽهه ران (موشركان)، بهلي ددمي نههٽ ئايهٽهه هاتيٽهه خوار؛ ب شهڻ نههوي داخواز ڙ ههٽالين خو کر نهه و بچن، ددمي نهه وان پرسيارا نهه گهه رئ ڙي کري، گوٽهه وان: ((خودئ نهه ز پاراستم)). نههه ب خو به لگهه يهه کئ ئاقلی ييٽ ڙيواريٽهه؛ چونکي مروڻ

درهوى ل خۇ ناكەت دا خۇ تۇوشى مەترىسىيى بىھەت، و ئەستەمە ئەف
كىريارە ژ مەرۆفەكى چىببىت ئەگەر مەرۆف ىي پېشىست نەبىت ژ وى
سوڭا خوداىيى وى دايى.

و ژوان: ل وى دەمى مۇسلمان د كىيم، خودى مزگىننیيا سەركەفتىنى
و زقىرىنا مەكەھى دا پېيھەمبەرى خۇ، و د خرابتىن رەوشدا ژ لوازى و
بى دەستەنەلاتىيى. خوداىيى مەزىن گۆتى: ﴿لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولُهُ الرُّؤْيَا يَا بُلْحُقْ
لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ إِمَّا مِنَ الْمُحَلَّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا يَخَافُونَ
فَعَلَمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتَحَارِيْبًا﴾ [الفتح: ٢٧]، ئانكۇ: (خودى
حەزكەت هوين بى ترس و ب ئىمناھى و سەرتراشى و سەركورتكرى
دى چەنە د مزگەفتا حەرامدا كۆ كەعبەيە، فيچا خودى ئەھو ژ پىكھاتنى
و فايدەيى وى دزانى يا ھەوه نەدزانى، فيچا بەرى وى سەركەفتەنەكა
نىزىك دا ھەوه ئەھو ژى فيچىدا خەبىھەرى بۇو).

ھەرودسا گۆتنى خوداىيى مەزىن د شەرى بەدرىدا: ﴿سَيَّهَنْزُرُ الْجَمْعَ وَيُولُونُ
الْدُّبُرُ﴾ [القمر: ٤٥]، ئانكۇ: (نىزىك نە دويىر، ئەھو كۆم دى شكىت و دى
رەھفيت و ئەھە رۇۋىز بەدرى چىببۇو). بجهاتنا في چەندى بەلگەيەكى
ئاقلىيە ل سەر راستىيا وەحىيى؛ چونكى ئەستەمە ئەف گۆتنە ب في
پېشىستىيى ژ كەسەكى د خرابتىن كاودانىن لوازىيىدا بىزىت
دەربكەفېيت، ب تىن ئەگەر وەھى بۇ وى نەھىيەت ژ دەف خوداىيى پاك و
مەزىن و پىلاندانەر (المدبر) و سەردەست (القاهر) و خودان بېيار د
ياسايىن گەردوونىدا.

ڙ وان ڙی: خودایی مهزن که فالهتا پاراستنا قورئانا پیرۆز یا کری، ههروهکی هاتییه که رهمن و گوتی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الْكِتَابَ وَإِنَّا لَهُ لَحَفَظُونَ﴾ [الحجر: ٩، ئانکو: (ب راستی مه قورئان یا ئینایه خواری و ب راستی ئهه ب خو ڙی بُو پاریزڻانین و دی پاریزین). ههروهسا دهربارهی قورئانی دبیزیت: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنَزِّلُ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ [فصلت: ٤٢، ئانکو: (گوههپین ب ج رهنگان ناگههیت، و ج جاران پویج نابیت و یا پاراستییه ڙ کیمکرن و زیدهکرنی، و پشتی وی ڙی چو کتیب ناهین و وی پویج بکهن، چونکی ئهه ڙ ده خودایی کاربنه جه و ڙ هه ڙی گهلهک پهسنی یا هاتییه خواری). ئهه قه بخواستنه کا مهزن کو قورئان یا پاک و پاقڑه ڙ کیماسیی و یا پاراستییه ڙ دهستکاری و گوههپینی، و دوڙمنیں ئیسلامی گهلهک زه حمہت و شیانیں ماددی و مهعنہوی مهذاختن و بزافکرن، دا کو بشیئن تانا لیبدهن و پاافیژنی و دهستکاریی تیدا بکهن و ب گوههپن، بهلی نهشیان و بزافین وان د جھی خو دا هاتنه بنئاخکرن و شکهستن و هه ڙ دهمن دهستپیکری سهرنه گرت.

زیده باری وان همه می به لگه بیین بوری، ئەگەر ئەم هزرا خو د
فورئانی ب خو دا بکەین؛ دى گەلهك به لگه بیین ئاشكرا بیینىن كو
شەھدەيى دەدەن ئەو گۆتنا خودايى پاكە، و پىغەمبەرى ﷺ ج رۆل
تىدا نىن ژ بلى گەھاندىن و رۆھنكرنى، ئەم ھەست ب ۋىن چەندى
دەكەين و د گەلهك جەندادىيىن، ژ وان جەن ژى بۇ نموونە: ئەو

ئايەتىن خودى تىدا گازىنده ۋ پىغەمبەرى (سلافىن خودى ل سەر بن) كرىن، ئەو ژى گەلەكىن بەلى دى بەحسى ھندهكان كەين: دەمى پىغەمبەرى ﷺ گازى د گەل مەزن و كەنکەنىن قورەيشيان دكىر بۇ ئىسلامى، (كۈرى مەكتومى) ئەۋى كورە هاتە ژۆر و پىغەمبەر ﷺ راودستاند و پرسىيار ژى كر و گۇتى: ئەى موحەممەد ئەو تشتى خودى نىشا تە داي نىشا من ژى بىدە، ئىنا پىغەمبەرى ﷺ روپى خۇ ژى وەرگىپا و بەرسقا وى نەدا و بەرى خۇ دا مەزن و كەنکەنىن قورەيشيان و دگەل وان ئاخفت دا بەلكى وان رازى بىكەت، ۋىچا خودايى مەزن گۇتنا خۇ يا پىرۇز ئىنا خوار: ﴿عَبَسَ وَتَوَلََّ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعْلَهُ، يَرْجِعُ ۚ أَوْ يَدْكُرُ فِتْنَةَ الْكِبَرِيَّىٰ ۚ أَمَا مَنْ أَسْتَعْنَىٰ ۚ فَأَنَّتِ لَهُ تِصْدِىٰ ۚ وَمَا عَيْنَكَ الْأَيْزَنِيَّىٰ ۚ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۚ وَهُوَ يَحْتَشِىٰ ۚ فَأَنَّتِ عَنْهُ تَاهِىٰ﴾ [عبس: ۱ - ۱۰] ئانكۇ: (مۇپۇتا وى نەخۇشبوو و بەرى خۇ ژى وەرگىپا [مەخسەد پىغەمبەرە، دەمى (عبدالله) يى كورى (ام مكتوم)ى ھاتىيە دەڭ و ئەو يى مژوپىل بۇو ب روپىسىيەت قورەيشيان فە، و دل تى ھەبۇو باوەرييى بىين، و دەعوهيا وان دكىر و ژ ئاگرى جەھنەمى د ترساندىن، و د وى وەختىدا و ئەو يى ب ۋان گەرەگانقە مژوپىل، (عبدالله) ھاتە دەڭ و گۇتى: ئەو تشتى خودى نىشا تە دايى بۇ من ژى بىزە و نىشا من بىدە، پىغەمبەرى (سلافىت خودى ل سەر بن) نەدەپ ئاخفتىدا وى د گەل ۋان گەرەگان بىتە فەبرىين، ژ بەر ھندى مۇپۇتا وى نەخۇش بۇو * دەمى كۆرە (ابن ام مكتوم) ھاتىيە دەڭ * ما تو ج دزانى بەلكى ھاتىبىت، خۇ ژ گونەھان بشوت * يان پىشەبچىت و مفای ژ شىرىتتىت تە وەربگىرىت * و

ههچي پشت دا باودرييي، و خو بي منهت کر و پشتا خو ب مالي خو گهرم کر * تو پييقه دمياني و بهرناده * خو پييقه نهئيشينه نهگهر باودرييي ب ته نهئينيت، يا ته ڙي بهس راگههاندنه * و ههچي ڙ فيان و ڙ دل، هاته دهڻ ته * و دلي ڦ خودي ب ترس * تو وي ڙ بير دكه، و دميانييه ب ئيكي ديقه).

رڙڙهه لاتناسى ئنگليزى (د. لايتنز) د په رتوروکا خو يا ب نافى (دين الإسلام) دا، ئهڻ تيپينييه کر و ههست ب ڦي چهندئ کر و دانپيڏدان ب راستييا ودحييي کر؛ فڃجا گوت: (جارهکي ودحيييه ک بو پيڻهه مبهري هات گازنديه کا گهلهک توند تيڏا ههبوو؛ چونکي وي روئي خو ڙ زهلامهکي ههڙار و کوره و هرگير، و د گهلهک زهلامهکي ب هيڙ و خودان دهستهه لات ئاخفت، و ودحييي ئهڻ چهنده به لافکر، و ئهگهر موحه ممهد يي درهويين با؛ ئهڻ ودحيييه نه دبوو (نه دهاته تو مارکرن و به لاف نه دبوو).

و ههه ڙ وان تشتىن گريمانه يا دانا دانا قورئانا پير ڙ لاي پيڻهه مبهري فه ﷺ رددکهن ئهوه کو گهلهک جاران هاتنا ودحييي گيرو دبوو و پيڻهه مبهر ﷺ گهلهکي پيڻي ب ودحييي بوو، فڃجا ئهگهر ودحي ڙ دانا وي با؛ هنگي ئهه ڙ دانا هندهک په ڦيف و چهند ئايه تهکيin کييم گيرو نه دبوو - و ئهه خودان رهوانبيڙييه کا (فصاحه) ئاست بلند و دهربرين و ديارکرنه کا بهيڙ بوو ب تايي بهتى ل دهڻ وان کهسيئن دبىڙن وي ئهڻ دهقه دانايينه - ييin گونجاي دگهه کا و دانيئن وي و

مه‌زناتییا هله‌لویستی و ئیشانا خم و کوفانا ژی ب دهته پاش، نمونه
 ل سه‌ر ۋى چەندى گىر بۇونا وەحىي بۇو ل دەمى رويدانى
 گونەھباركىنە عائىشايى (الإفاك) ياخىدار، ئەف رويدانى بەحسى وى ب
 رەنگەكى كورت د سورەتا (النور)دا هاتى، ئەفە ژى ھنگى بۇو دەمى
 دوورو وييان ژ درەو بى بەختى ب دويىش دەيىكا موسمانان عائىشايى
 (خودى ژى رازى بىت) ۋەنائى، و ئەو ب دەھمەنپىسىيى گونەھباركى،
 ل وى دەمى خەلک مانە ل ھېقىيىا هله‌لویستەكى ژ پېغەمبەرى ﷺ،
 پېغەمبەرى ژى ﷺ خۇ گرت هەتا وەحى ھاتىيە خوار - ھەر چەندە
 ئەو بى پشتراست بۇو ژ بى گونەھبىيا وى - دا بەرسقا خەلکى پى بەدت،
 و راستىيى دىيار بکەت، ۋېچىجا وى گەلەك خۇ گرت و نىزىكى ھەيشەكى
 مال ھېقىيىا وەحىيى و وەحى نەھاتە خوار، و پېغەمبەر ﷺ و
 صەحابى د روشه کا دەرۋىنى با مەزندا بۇون، و ز ئەنjamى بى
 بەختىيان خم و ئىشان بى ب سەر مالا پېغەمبەرىنىيىدا هاتن، و ژ
 بەر بى بەختىيىن دوورو وييان ل مەزندا بۇون، و ز ئەنjamى بى
 گازىيى ژىدا هاتى ژ تەنگاھىيىا دەرۋىنى و نەخۆشىيى؛ بى كىم نەبۇو.
 پاشى پشتى دەمەكى درىيىز خودايىي مەزن وەحى ئىينا خوار و بى
 گونەھبىيا وى راگەھاند: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفَاكِ عُصَبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَخْسَبُهُ شَرٌّ
 لَكُمْ بَلْ هُوَ حَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ مُنْرِيٍ مِنْهُمْ مَا أَكْسَبَ مِنْ أَلْئَنِمْ وَالَّذِي تَوَلَّ كَبَرُوا مِنْهُمْ لَهُمْ
 عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ [النور: ١١]، ئانكۇ: (ب راستى ئەۋىن ئەو بى بەختى د راستا
 عائىشايى دەيىكا مۇسلماناندا كىرىن دەستەكەكە ژ ھەوە، گەل مالا ئەبۇ
 بەكىرى وەسا حسېب نەكەن كو ئەف درەوە بۇ ھەوە ياخابە، بەلکى

ئەڭ درەوە بۇ ھەوە قەنچى و خىرە، چونكى خودى بۇ ھەوە دى ب خىر نەيىسىت، دى بەرائەتا ھەوە ب وەھىيى دىاركەت، و پاڭ و پاقىزىيا وى دى كەتە قورئان و دى مىنیت، و پىيەچۈونە بۇ مۇسلمانان، كۇ بۇ خۇ پىيەبچىن و زوى گوھى خۇ نەدەنە ھەمى ئاخقىتىن، و ھەر خىر بۇ ھەوەيە، و ھەر ئىيڭىز وان تەمەتى گونەھا خۇ يى گونەھكارە و گونەھا ھەر ئىككى ل دويىش پى ئاخقىتىن و تىكىفەدانا وېيە، و ئەھۋى ئەن باراپت بۇويە سەرى سەبەبا فى بى بەختىيى، ئىزا و عەزابەكا مەزىن يا بۇ وى ھەي).

گىر و بۇونا وەھىيى ل قىيىرى بەلگەيەكى ۋەبرە كۇ ئەڭ تىشى دەرفەى حەز و شىانىيىن پىيەمبەرى ﷺ بۇو و نە ھەستەكى دەرۋىنى بۇو ئەنلىكى دەركەفیت، و ئەگەر قورئان ئەن داناندا وى با؛ دا لەزى كەت ھندەك پەيىش و رىستە و دەربىرینان بىرچىت و ھىشتىل دەستتىپىكا پەيدابۇونا ئارىشەيى؛ دا وى ب دويمىاهى ئىنیت، بەلنى وى ئەقە نەكىر - ھەر چەندە ئەو گەلەك يى پىيەنى بەلگەيەكى سەلينەر (حجة بىرھانىيە) بۇو ل سەر راستىيىا وەھىيى كۇ ئەن دەق خودايىي پاڭ و مەزىنە.

ھەر ئىككى دويىچۈونا دەقىيىن قورئانى بىكەت و ھىزرا خۇ تىدا بىكەت، دى زانىت كۇ فەھاندىن ئى دەقى و داناندا ئى ئاخقىتىن ب چ رەنگان چىنابىيت ئەن دەق مۇھەممەدى ب خۇ بىت ﷺ؛ چونكى قورئان گۆتارەكە د شەرۆفەكىرنا خۇ دا دەچىتە د دەرۋىنى مەرقۇيدا و ئەو ھەزىزىن ل دەق وى پەيدا دىن (ھواجىس) و گۆمان و قەيرانىيىن ويدا، و دەچىتە د

ناڭ ئارىشە و پرسگىرىكىن جڭاڭىدا، و دچىتە د ناڭ ھەلوىست و دىتنىن ئايىنى و ئايىدى يولۇجى و ب ژۆركەفتىن ئايىنىن ھوير و كوير و شرۇفە كرنا زانستى يارۇن و ئاشكەرا، ۋى چەندى ھەمىي ب چارچوڤەكى گشتى و دىتنەكا تەفگەر دكەت، ب رەنگەكى وەسا يى گونجاي بىت د گەل بلندترىن ئاستى مەرقۇايەتى گەھشتىيى ژ ھزر و زانست و زانىنى د گەنگەشە كرنا خۆيەتىيا مەرقۇيىدا ل سەر ۋان ئاستىن جودا جودا، و كەسەكى وەكى موحەممەدى ﷺ؛ ھندى بلىمەتىيەكە مەزن و شىيانىن ئاقلى يىن كىمۇينە و بەرھەفييىن دەرۇنى يىن جوان ژى ھەبن؛ ھەر نەشىت تىشەكى ھوسا ب داھىنىت، بەلى يا دروست و بەرئاڭلار ئەفەبوبۇ كو ئەگەر ئەو قورئان ژ دەڭ وى بايە؛ وى گۆتبا ئەفە ژ دەڭ منه و ب ھزرىن خۇ ب سەر مللەتى خۇ ئىيختىبا، بەلى ئەھۋى و دەنەكىر و گۆتى ئە و نە يىيا منه و داخواز ز مللەتى خۇ كر ئەھول دويىش پەيرەو و بەرناڭەكى بچن كو ئەو نە ئىكەمەن كەسە ئەفە تىشە كرى، بەلكى هنارتى و پىيغەمبەران بەرى وى ئەف چەندە كرييە، و چىنابىت موحەممەدى ﷺ قورئان ژ بەریخودانان پەرتۈوکىن دى يىن ئەسمانى و درگرتىبىت، يان ئىكى ژ خودانىن پەرتۈوكان (اھل الكتاب) ل مەكەھى يان ل شامى ل سەردىمى وى نىشادابىت يان ژ وان ئاڭەھىيىن وى گوھلىيىبۇ و درگرتىبىت؛ چونكى ئەو تىشى د ناڭ ۋى پەرتۈوکىدا (قورئانى) هاتى؛ ژ دەقىن ياسادانانى يىن ھوير د بىاڭى زانستىن فقەم، تاوانان، ميراتى، سەرەدەرىييان، مارەكىن و بەردانان، زانستىن شەنگەستە يىن ئايىنى و گەنگەشى و بەلگەئىنانى د گەل خودانىن بىر و

باوهر و ئايىنان و ژ رى دەركەفتىنى (الزندة) و ئىلحادى و مەرۋەقىن
 گۆماناوى و حىيەتى، تو وەكى وى د وان شەرىعەتىن ئەسمانى و
 پەرتوووكىن پىرۆز دا نابىنى يىن بەرى قورئانى ھاتىن، و ئەگەر
 پىغەمبەرى ﷺ ژ ئىكى ژ خودانىن پەرتوووكان فيرپىا؛ ھنگى پىدە
 بۇ ئەم ماموستايى ئەم فىرى قان تشتان كرى ئەم چەند بەرچاڭىر با
 كو ئەف رۆھنكرن و زانىنە يا منه، يان ژى پاشتى ئىسلامى؛ ھەلوىستى
 خۇ ژ ئايىنان و سەرداجچوونىن وان ژ پەيرەۋى خودايى يى راست
 راگەهاندبا و ئاشكاركىردا، بەلى ئەف چەندە چىنەبۇو، بەلكى
 پىغەمبەرى ﷺ شەر د گەل خودانىن وان ئايىنان كر، لەورا ئاقلى
 نەشىت ھزر بىھەت و ھزرا بابەتىيانە يا ئازاد ژى قەبۇول ناكەت ئەم
 ماموستايى سەر ب وان ئايىنان ۋە؛ خۇ ل سەر بابەتى كەر بىھەت و
 نەناخقىت.

- بۆچى نەشيان وەكى قورئانى بىنن؟

قورئان رېكھستنەكا زمانى يا نوى بۇو، نە وەكى دارېشتىنى بۇو، نە
 وەكى ھوزان و شعرى بۇو و نە وەكى ئاخىتنا سادە ژى بۇو، و عەرەب
 باشتى تىدگەھەشتىن ژ بەر ھندى ژى پەتىيا وان باوھرى پى ئىينا.

نمۇونەيەك ژ بلندىيا ئىعجازا زمانى د قورئانىدا، خودى دېيىزىت:
 ﴿جَاءَهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمِشِّي عَلَىٰ أُسْتِحْيَاءِ قَالَتْ إِنَّمَا أَنِي يَدْعُوكَ لِيَجِرِيكَ أَجَرَّمَا
 سَقَيْتَ لَنَا فَأَمَّا جَاءَهُ وَفَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ بَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّلَمِينَ﴾

القصص: ٢٥)، رامان: (فیجا نیک ژ وان هردوو کچا یین وی پهزی وان نافدای، ب شهرم فه ب نیک وی فه چوو، و گوتی: (هندی بابی منه؛ یی داخوازا ته دکهت دا کرییا ناف دانا ته بُو پهزی مه بدهته ته، ئینا موسوسا الله د گهله وی چوو نیک بابی وی، و دهمی نهه هاتیه نیک بابی وی، و وی چیروکا خو د گهله فیرعهونی و مللتهنی وی بُو فه گئیرای، بابی کچکنی گونه وی: تو ژ مللتهنی زوردار کو فیرعهون و مللتهنی وییه نهترسه، و تو ژ وان رزگار بووی؛ چونکی وان چو دسنهه لات ل سه رئه ردی مه نینه).

ئانکو: دەمى موسى اللئى خۇرەقى و چوویە بازىرەكى دى و لویرى ل بن دارى روينىشى، پاشى هارىكارىيا دوو كچا كرى و ئاڭ دايىه پەزى وان، دەمى زفرينهقە بۇ بن دارى، بابى وان كچا گوتى هوين بۇچى ئەفرو زىكا زفرينهقە؟ وان ژى گوتى مرۇفەكى هارىكارىيا مە كر و پەزى مە ئاڭدا؛ لهورا ئەم زىكا زفرينهقە، بابى وان ژى فريىكىرە ب دويىقپا. لېرى خودى وەسفا وى كچكى دكەت يا هاتىيە ب دويىش موساي را اللئى و دېرىزىت: ﴿فِيَأَتَهُ إِحْدَى لِهُمَا تَمْشِى عَلَى أَسْتِحْيَاءٍ قَالَتِ إِنَّ

تو به س سه حکه لایه‌نی زمانی، چاوا و هسف دکه‌ت: **﴿تَمَشِّي عَلَى أَسْتِحْيَاء﴾** ل فیری رامانا شه‌رمی: ره‌وشته. چونکی جودا هیا هه‌ی د نافبه‌را شه‌رما (ره‌وشتی) کو ب عه‌رده‌ی دبیژنی (حیاء) و شه‌رمای (لاوازیا که‌سایه‌تی) کو ب عه‌رده‌ی دبیژنی (الخجل). یه‌لی شه‌رم (حیاء)

ئەو شەرمە ئەوا ب رەوشتى ۋە گىرىدai. ئەقجا ل فيرئى دېيىزىت: **﴿فَيَأَتِهُ أَحَدٌ نَهْمًا﴾** بهىسى كچكى دكەت. ئانکو ئەۋە كچكە يا چەوا بۇو؟ يا ب رەوشت بۇو، يا شەرمىن بۇو، و دېيىزىت: **﴿تَمَشِّي عَلَىٰ أَسْتِحْيَاء﴾** ئانکو: ئەۋە كچە نە ب تىنى يا ب رەوشت بۇو، بەلكى هەتا ب رېقەچوونا وى ڙى يا ب رەوشت بۇو، ھوسا دىار دېيت كو ئەۋە كچە بلندترە ڙ ئىكابى دەرەتتى، يان ئىكابى ب رەوشت بەللى رېقەچوونا وى يا سادەبىت، ئەۋە بى رەوشت، يان ئىكابى ب رەوشت بەللى رېقەچوونا وى ڙى يا ب رەوشت، ئانکو يا ب رەوشتە و سەرەددەريا وى ڙى يا ب رەوشتە. ھەرەوسا ئايەت دېيىزىت: **﴿تَمَشِّي عَلَىٰ أَسْتِحْيَاء﴾**، نە گۆتىيە: **﴿عَلَىٰ حَيَاء﴾** بەلكى يا گۆتى: **﴿أَسْتِحْيَاء﴾** ئانکو داخوازا رەوشتى دكەت و بزافان دكەت ھىشتا يا ب رەوشت بىت، چونكى (ألف و سين) د زمانى عەرەبىدا بۇ داخوازىكىنى دەھىنە بكارئىنان، دەمى تو دېيىزى: (استغفارالله)، ئەۋە ئانکو ئەز داخوازا گونەھ غەفرانىنى ڙ خودى دكەم. ئانکو ئەۋە كچكە يا ب رەوشت بۇو يا، ب شەرم بۇو، و ب رەوشت ب رېقەدچوو و ھىشتا داخوازا رەوشتى دكەر، داخواز دكەر پەتر يا ب شەرم بىت. بەرى خۆ بدى ئەۋە ھوسا پلا وى ھىشتا پەترە، ئانکو ئەۋە يا ب رەوشتە و ب رەوشت ب رېقەدچىت و داخواز دكەت ھىشتا ب رەوشتىزى بىت، و ھىشتا يا مائى، دېيىزىت: **﴿عَلَىٰ أَسْتِحْيَاء﴾** (على) ئانکو بلندتر. ئانکو: (تمشى و حىائەن تفوق من لەم حىاء و تمشى ب حىاء و تطلب الحياء) ئانکو: رەوشتى فى كچكى بلندترە ڙ وى كچكە ب رەوشت و ب رېقەچوون و سەرەددەريا وى ڙى يا ب

رەوشت بىت و داخوازا ھىشتا ب رەوشت بۇونى و شەرمى ژى بىھەت، ئەفە ھىشتا ژ يا دى رەوشت بلندترە. ئانکو ئەگەر كچەك ھەبىت يا ب رەوشتىت، ئەفە ژ وى ژى باشتى و رەوشت بلندترە. ئەگەر كچەك ھەبىت يا ب رەوشتىت و سەرەرەدەریا وى يا ب رەوشتىت؛ ئەفە ھىشتا ژ وى ژى رەوشت بلندترە. ئەگەر كچەك ھەبىت يا ب رەوشتىت و ب رىيەچۈونا وى ژى يا ب رەوشتىت و داخوازا ھىشتا ب رەوشتبوونى و شەرمى بىھەت؛ ئەفە ھىشتا ژ وى ژى ب رەوشتىت. تو سەحکى چەند رىكھستەنەكا زمانى يا كورت و تىزى رامانە. ئەگەر تو ل فىرى ئەپاوهستى: ﴿جَاءَتْهُ إِحْدَى نِسَاءٍ مَّا تَمِيزَتْ عَلَىٰ أَسْتِحْيَاءٍ...﴾ ئانکو: ئەف ساخلەتى بلندى مە گۆتى؛ دى بۇ رىيەچۈونا وى بىت، بەلى ئەگەر تو رانەوهستى: ﴿جَاءَتْهُ إِحْدَى نِسَاءٍ مَّا تَمِيزَتْ عَلَىٰ أَسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ...﴾ وى دەمى دى گۆتنا وى يا ب شەرمىبىت، ئانکو ل فىرى رىيەچۈونا وى يا ب شەرم بۇو و گۆتنا وى ژى يا ب شەرمبۇو و ئەمۇ ب خۇ ژى ژ ھەمیياب شەرمىتى بۇو. ژ بەر ھندى ژى دەمى وەلیدى كورى مۇغىرە - كو موشرك بۇو - گوھ ل قورئانى بۇوى؛ وى گۆت: ئەفە نە سحرە، نە شعرە، بەلكى ئەفە بلندترىن پلەيا زمانىيە و نە يا بەرئەقلە ئەفە ژ مەرۆفەكى نەخويىندهوار دەربكەفىت.

- بلندىيىا دەقى قورئانى (علوية النص القرآني):

دەمى مەرۆف دەقى قورئانى د گەل ھەر دەقەكى دى يى ھەبىت بەراورد دكەت؛ ج ئەمۇ دەق ھوزانبىت، يان بەخشان بىت، دى

بلندييا دهقى قورئانى بىينىن. وەكى خودى دېيىزىت: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَبَّ لَهُ إِلَّا هُدَى لِلْمُتَّقِينَ﴾ [البقرة: ٢]. خودايى مەزىن تەحەددىيى دكەت و دېيىزىت كو ئەقى قورئانى ج خەلەتى تىدا نىنە. ھەر نېيسەرەكى پەرتۇوکەكى بىنۋىسىت، پشتى ئەو پەرتۇوکا خۇ د خوينىت، دى بىيىزىت: خۇزى من ئەقە گوھۇرىبا يان ئەقە كىيماسىيە، يان دى رەخنەك بو ھىت. بەلى پا قورئان پەرتۇوکا ئېكانەيە كو ھەتا رۇۋۇزقا قىامەتى تەحەددىيى دكەت ھوين خەلەتىيەكى ڙى بىننە دەر: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَبَّ لَهُ إِلَّا رَبُّ الْعِزَّةِ﴾ د رىزمانا عەربىيىدا پىتا (لا) ب(لا؛ نافىيە للجنس) دھىيەت نىاسىن، ئانکو: توخمى گۆمانى تىدا نىنە. ھەرودسا خودى د قورانىيىدا دېيىزىت: ﴿وَقُلْ لِلْحُقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ مَنْ شَاءَ فَأَلْيُؤْمَنُ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكُفُّرْ﴾ [الكهف: ٢٩]، ئانکو: (حەقىيى بۇ خەلکى بىزە، يى بېقىت بلا باوەرىيى بىنېت، يى نەقىت بلا باوەرىيى نەئىنېت) - چەند ژ خۇ پشتىزىتىيەكا مەزىنە - يان وەكى د قى ئايەتىدا خودى دېيىزىت: ﴿فُلْ يَأَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءَ بَيْتَنَا وَبَيْتَكُمْ ...﴾ [آل عمران: ٦٤]، ئانکو: (بىزە خودانىن پەرتۇوکا، ژ جوھى و فەلان، بلا بەھىن گەنگەشى د گەل مە بىھەن، دى بۇ وان راستى دىار بىت). بلنديەكا بى ھەفکويفە د دەقى قورئانىيىدا، يان خودايى مەزىن د قورئانىيىدا بە حسى كومەكا گومانىن بى باوەران كرييە و بەرسەل سەر وان دايىه، ئانکو قورئانى ژ پشتىزىتىيا خۇ گومانىن وان بەلەڭ كرييە و شاشىيە وان دىاركىرييە.

- جوداھى د ناھبەرا دەقى قورئانى و دەقى فەرمۇودەيى:

ئەفە ژى بەلگەيەكە كو د شىاندا نىنە ئەف ھەردوو گۆتنە ژ مەرۆفەكى دەركەفن، گۆتنە پىيغەمبەرى ﷺ گۆتنەكە عەربىيا سادە بۇو و ج رېكخىستنەكە نوى تىدا نەبۇو، موشركىن مەكەھى ژى ژ ئاخىتنىن وى وەك زمان مەندەھوش و حىبەتى نەبۇون، بەلى د قورئانىيىدا رېكخىستنەكە زمانى يا نوى ھەبۇو، وەكى وان نەمۇونەيىن بەرى نوگە مە ئامازە پى داي يان گەلەك نەمۇونەيىن دى. ھەرودسا جوداھىيەكە دى تەھەددى ب گۆتنى و ب رامانى ژى يا ھاتىيەكىن، بەلى فەرمۇودە؛ گۆتن ژ دەف پىيغەمبەرى يە ﷺ، ژ بەر ھندى ژى تەھەددى پى نە ھاتىيەكىن، ھەرودسا دروستە تو فەرمۇودەيى ب رامان ژى فەگىرى، د دەمەكىدا چىنابىت تو قورئانى ب رامان فەگىرى.

- گۆمان ل دۆر نەخواندەقانىيَا پىيغەمبەرى ﷺ :

بۇ زانىن: نەخواندەقانى بۇ پىيغەمبەرى ﷺ تەمامەتى و كەمالە و نە وەكى ھندەك ھزر دكەن كىيماسييە، ژ بەر ھندى ژى خودى مەرۆفەكى نەخواندەقان ھەلبىزارت. ئەگەر پىيغەمبەر ﷺ مەرۆفەكى زانا يان مەرۆفەكى ھوزانقان با و ژ ھەمى عەرەبان ھوزانقان تربا، ل وى دەمى خەلک دا گۆمانى ژى بەن و دا بىيىن: مادام تو ژ ھەمى عەرەبان ھوزانقان تر و ۋانبىزىرى، ھنگى چ موعجىزە د ھندىيىدا نىنە تو گۆتنەكى بىيىن و ئەو گۆتنە ژ گۆتنە ھەمى ھوزانقانان ب ھېزىتى بىت. يان وەكى

تو مرۆفەکى زانابى و تو زمانان بزانى، هنگى ج رىگرييىن ئەقلى نامىين
 كو تو وەرگىرانا پەرتۈوکىن بەرى بکەى و بىنى وەرگىرى و بەلافبەكەى،
 لەورا خودايى مەزن مرۆفەكى نەخواندەقان ھەلبىرات. ل ۋىرى ئەلەك
 رۆزەلاتناسان بزاڭكىن بەلگەيان بىنن و وى چەندى دووپات بکەن كو
 پىغەمبەر ﷺ كەسەكى زانا و خواندەقان بۇو. بۆچى وان ۋيا قان
 بەلگەيان بىنن و دووپات بکەن كو يى زانا و خواندەقان بۇو؟ ئەو وە
 دكەن دا ب وى رېكى رەخنى ل قورئانى بگەن و دا ببىزىن: مادەم ئەو
 مرۆفەكى زانا بۇو؛ هنگى د شىاندا بۇو كو ئاخفتىن ئەرتووکا پىرۆز
 (الكتاب المقدس) وەربگريت و فەگۆھىزىت، ئەوا كو پىكىدھىت ئەزىز
 (تهورات و تەلمۇود و زەبۇور و ھەر چار ئىنجىلان و نامەيىن پولىصى
 ..ھەتىد). گومان تىيىدا نىنە كو ھەتا سەردەمى پىغەمبەر ﷺ ئەزىز
 پەرتۈوکا پىرۆز نەھاتبۇو وەرگىران بۇ زمانى عەرەبىي، فيجا پىدىفييە
 كەسەكى زانا ئەو وەرگىرابىت. لەورا وان گۆت: ئەو يى زانا و خواندەقان
 بۇو، ئەفە ئى ب تىن دا ببىزىن وى يى وەرگىرای. ئەگەر وان گۆتبا ئەو
 كەسەكى نەخواندەقانە، هنگى نەدشيان ۋى گوتىن بکەن و ببىزىن.
 رۆزەلاتناسان د گۆت: پىغەمبەر ﷺ رەھوانلىقىن عەرەبان بۇو، فيجا
 ئەگەر ئەو ۋەھىنەن بەرگىرەن بىت، ۋەھىنەن بەرگىرەن بىت، بۇ نەمە
 ئەدىيەت بىت، هنگى ج رىگرييىن ئەقلى نىن ئەو ئاخفتەكى بىنیت كو
 ۋەھىنەن بەرگىرەن بىت، ۋەھىنەن بەرگىرەن بىت، بۇ نەمە
 ئەگەر نوکە ل زانكويا ھارۋارەن چارەسەھەرەن بۇ كوروناىي بەيىتە دىتىن،
 نابىتە تىشەكى گەلەكى مەزن و سەير؛ چونكى د بىنیاتدا ئەف زانكويە؟

بنگهههکی زانستی یی مهنه و زانکویا ئیکی یه ل جیهانی هه میی، فیجا
 ئه گهر زانکویا ئیکی ل جیهانی چاره سه ریبا کورونایی ببینیت، ئه و
 نابیته جهی مهنده هوشیی، بھلی تو هزر بکه ئه گهر مرؤفه کی
 نه خواندە ئان د ژینگەهکا نه خواندە ئاندا و ل ناٹ هو زه کا
 نه خواندە ئاندا، چاره سه ریبیه کا بنېر بو کورونایی په یادا کەت، ل فیرى دی
 بیتە جهی مهندە هوشی و حیبەتیی، لەورا رۇزىھەلاتناسان گەلەك
 بزاھکرەن و گەلەك گۆمان ئینان، ب تىن دا ببىزىن کو پىغەمبەر ﷺ یی
 زانا و خواندە ئان بwoo، دا بشىن پتە دەخنا لى بگەن و گۆمانى بىخىنە د
 دلى موسى ماناندا.

ل فیرى بۆچى من گرنگى ب فى خالىد؟ چونكى گەلەك موسى مانىن
 نەزان ژ خشىمەيا خۆ هەمان ئاخشىت دووبارە دەكەن و دبىزىن، ياز وانقە
 ئەگەر مە گۆت پىغەمبەر ﷺ كەسەکى نه خواندە ئان بwoo، هو سا ئەم
 پىغەمبەرى ﷺ كىم دەكەين، بەلى ئەو نزانى دەمى ئەو دبىزىن پىغەمبەر
 ﷺ یی زانا بwoo، هنگى ئەو دەرگەھى بو گۆمانان فەدەكەن، ئەو نزانى كو
 وى دەمى ئەو یی پىغەمبەرى ﷺ كىم دەكەن، چونكى نه خواندە ئان يىيا
 پىغەمبەرى ﷺ نە كىيما سىيە، بەلكى تەمامىيە و كەمالە بو وى و
 تەمامىيە بو وەھىبى ژى، ئەقە ژى ب بەلكەھى قورئانى یی روھن و
 ئاشكرا، کو پىغەمبەر ﷺ كەسەکى نه خواندە ئان بwoo، خودى دبىزىت:
 ﴿أَلَّا ذِيَّنَ يَتَّبِعُونَ الْأَرْسُولَ أَلَّا تَتَّبِعَ الْأُمَّةُ أَلَّا ذِيَّ يَجْدُونَهُ وَ مَكَّنُوا عَنْهُ فِي الْأَتْرَابَةِ
 وَ الْأَنْجِيلِ﴾ [الأعراف: ١٥٧]. رامان: (ئەقى دلۇۋانىيى ئەز دى بو وان نېھىسم

ییئن ژ خودى د ترسن و خو ژ بى ئەمرىيىا وى دىدنه پاش و دويكەفتىا وى پىيغەمبەرى نەخواندەقان دكەن ...).

بۇ زانىين رەدكەرىين سوننەتى (منكىرى السنّة) ئەف گۆمانە ژ رۆزھەلاتناسان فەگۆھازت و بەلاڭىر، بى كۆ بىزانىين ئە و يى تانا ل قورئانى دىدەن!! ئانكۆ رەدكەرىين سوننەتى فەگۆھازتنىن (رپوایەتىن) صەحابى و تابعى و زانايىن سوننەتى رەددەكەن و باوھرى پى نائىن، بەلى د ھەمان دەمدا باوھرىي ب گۆتنىن رۆزھەلاتناسان دئىن، بى كۆ دويقچۇونى بۇ بىكەن.

رۆزھەلاتناس دېيىن: (الأمي) پالدىانە بۇ (أم القرى)، بەلى ئەگەر ئەم سەحکەينى؛ زانايىن زمانى عەرەبىي ھەمى دېيىن: (الأمي) پالدىانە بۇ دايىكى؛ چونكى دەمى مەرۆڤ ژ دايىك دېيت، نە خواندى دىزائىت، نە نقىسىنى، و زانايىن زمانى ھەمى ل سەر ۋى چەندى د ئىكەنگ و ھەڤرانە. بەلى رەدكەرىين سوننەتى دى گۆتنا ھەمى زانايىن زمانى عەرەبىي رەدكەن و دى پشتەستنى ل سەر گۆتنا كەسەكى رۆزھەلاتناس كەن كۆ ج ژ رېزمان و فەرھەنگا (قاموسا) عەرەبىي نزائىت.

- ھەروەسا د پەرتۈوکىن دىرۋۆكى و پەرتۈوکىن زانستى زانىنا مائىبات و نەسەبان (علم الأنساب)دا نەھاتىيە كۆ گۆتبىتە كەسەكى خەلکى مەكەھى (الأمي)، بەلکى د گۆتى مەككى (المكي). مەرەما وان ب پەيىشا (الأمي)؛ پالدىانەك نەبۇو بۇ (أم القرى)، بەلکو دگوته خەلکى

مهکه‌هی (فلان که‌سی مهکی) و د گوته خله‌لکی مه‌دینی (فلان که‌سی مه‌دینی). ئانکو ل فیئری قورئان یا ئاشکرايیه کو (الأمي) پالدانه بۇ دهیکی کو مرۆفه‌کی نهیی خواندەفانه و نهیی نقيیسەرە.

هەروەسا ب ئاشکرايی د ئایاتەکا دى دا یا هاتى خودى دېیزىت:

﴿وَمَا كُنْتَ تَتَلَوَّ مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخْطُلُهُ بِسَمِينَكَ إِذَا لَأْرَتَابَ الْمُبْطَلُونَ﴾ [العنکبوت: ٤٨]. رامان: (و ز موعجىزه‌يىن تە يىن ئاشکمرا ئەی موحەممەد ئەفهیه: بەری ئەف قورئانه بۇ تە بھیت، نە تە ج پەرتووک خواندینە و نە تە ج حەرف ب دەستى خو نقيیسینە، ئە و فى چەندى دزانن، و ئەگەر بەری وەھى بۇ تە بھیت تو يى خواندەفان باي يان تە نقيیسین كربا؛ هنگى يىن نەحەق دا كەفنه گۆمانى و دا بىزىن: وى ئەفه ز پەرتووکىن بەری خۇ يا وەرگرتى). ئەفه بەلگەيەكى بىنېرە كو موحەممەد ﷺ مرۆفه‌کى نەخواندەفان بۇو. باشە ئەگەر رەدكەرىن سوننەتى باوەرى ب سوننەتى نەبىت و باوەرى ب گۆتنىن صەحابى و زانايىن زمانى عەربى نەبىت، باشە پا دى ج ل فى ئايەتى كەن كو ب شىۋەيەكى رۇھن و ئاشکەرا دېیزىت پىغەمبەر ﷺ كەسەكى نەخواندەفان بۇو.

هەروەسا موشرك ئىكىدەنگبۈون كو پىغەمبەر ﷺ كەسەكى نەخواندەفان بۇو، ج جارا نە د گۆتى تو يى خواندەفانى. موشرك لى دگەریان رەخنەيەكى لى بگرن، د گۆتى: تو شاعرى، تو كاھنى، تو ساحرى، تو درەوينى، بەلى نە د گۆتى تو يى زاناي ب خواندن و

نېيسينى و ته ئەف قورئانە يا نېيىسى. د ئايىتەكا قورئانىيда خودى ديار دكەت كو موشرك د پشت راستبۇون محمد ﷺ نه يى خواندەقانە: ﴿وَقَالُوا أَسْطِرُ الْأَوَّلِينَ أَكَتَبَهَا فِي تُلَى عَيَّهِ بُكَرَةً وَأَصِيلًا﴾ [الفرقان: ٥]. رامان: (وان د دەرەقە قورئانىيда گۆت: ئەو چىقانوکىن پېشىيانە يىين، كو د پەرتۇوکىن واندا ھاتىن موحەممەدى داخوازكى بەھىنە نېيىسىن، قىچىرىنى بەرەنە (اكتتبها) نە گۆتى (كتبها) چونكى (اكتتبها) ئانكۇ داخوازكى بۆ وى بەھىتە نېيىسىن. ئانكۇ ل سەر ئەزمانى موشركان ج گۆتى؟ گۆتى: ئەفە چىرىكىن بەرەنە وى يا داخوازكى بەھىنە نېيىسىن، ئانكۇ موشركان دووپات دكىر كو ئەو نازانىت ل دەف خۇ بنېيىسىت، لەورا گۆتى: تە يا داخوازكى بەھىتە نېيىسىن (اكتتبها)، نە گۆتىيە: (كتبها)، ئانكۇ وى يا نېيىسى. لەورا ئەفە ژ بەلگەيىن بىنېرە كو محمد ﷺ مەرۆفەكى نەخواندەقان بۇو، قىچا مەرۆفەكى نەخواندەقان كو شعرى و ۋان تىشتا نەزانىت، ئاخىقىتەكى بىنېت، رېكخىستنەكا زمانى بىنېت كو ژ رېكخىستنَا زمانى يا ھەمى عەرەبان ب ھېزىتر بىت، پشتى ھنگى رەوانبىزىن عەرەب ھەمى پېكە كومىن و نەشىن وەكى وى بىن، ئەفە بەلگەيە كو ئەفە ژ دەرەقە شىانىن مەرۆفەيە، وەكى موعجىزەيا مەسىحى و موعجىزەيا موسى و موعجىزەيا ھەمى پېغەمبەرەن بەرە. ل ۋىرىخ خودايى مەزن گۆتە عەرەبان: ئەگەر ھوين بىزىن ئەفە ئاخىقىتە موحەممەدى يە ﷺ و ژ دەف خۇ يا چىكىرى، ئەفە بۆ ھەوە پېت، (الم) ئانكۇ: (أ - ل - م) قورئان يا ژ ۋان پىتان

پیکهاتی، فیجا هوین ژی ژ فان پیتان قورئانه کا ودکی وی بینن. دهمی رهوانبیزین عهرب نهشیاین فی کاری بکهن؛ بُو وان دووپاتبوو کو ئەفه تشتەکی ژ دەرفەی شیانین مروقاپایه، ژ بەر ھندی ژی ئەفه ئەگەرەکی د جەی خو دا بیو کو گەلەک عەرەبان باوەری ئینا.

- ئەو بزاڤین ژ دەستپیکىن ھەتا نوکە ل دژی قورئانى ھاتینە كرن:

ز وی دەمی پیغەمبەری ﷺ پیغەمبەرینیيا خو ئاشکەرا كرى و بانگەوازى بُو تاکپەرسىيى كرى؛ ھەفپىشچىكەران (موشركان) گەلەك بېیك بكارئىنان بُو بەرھنگارىيى گازىيىا وي ب گشتى و قورئانا پىرۇز ب تايىەتى، ئەفه ژى ودك بزاڤەك بُو راوهستانىدا وي گازىيى و دانەپاشا خەلکى ژ گازىيىا وي و ژ داخباربۇونى ب شىۋاۋىز قورئانا پىرۇز، ئەو شىۋاۋ و پېيکىن وانا بكارئىناین ژى ئەفەن ل خوارى بۇون:

1- ترانەپېيکرن و بى بەاکرن و ب درەو داناندا قورئانا پىرۇز و پیغەمبەری ﷺ، مەرەما وان ب فى کارى وان: شکاندنا موسىمانان و كىمكىرنا ھىز و ورەيا وان يا مەعنەوى بۇو؛ فیجا وان پېيکرنا ب پیغەمبەری (سلافيىن خودى لىسرىن) و دويكەفتىيىن وي گرتەبەر و وان وەسا ھزر دكى كەنەدە دى فى ئايىنى ب دويماهىك ئىينىت.

2- پېيکارىيى و ل بەر شرینكىرنى و ھاندانى (الحمىة والترغيب): باشه دروستە؛ دەمی ئەو نەشىاین ب پېيکرنى

سەرکەفتى بىين، دەست ھاھىتە رىكا دەمارگىرى و مەۋھاينىيى، فىيجا گازىنەدەيا خۇ بىرە دەڭ (ئەبو طالبى) دا بەلا گازىيىا بىرازايى خۇ ژ وان ۋەكەت، دەمى ب وى رىكى ژى شەھىستن ئىينى؛ بىزافىرن شىۋاھى ل بەر شرىينكىرن و ھاندانى بكاربىين، ئىينا دەستەھەلات، مال و سامان و ناھ و دەنگى بۆ پىشىكىشىرن، بەرامبەرى ھندى ئەو دەستا ژ گازىيىا خۇ بۇ تاکپەرسىتىيى بەردىت، بەلى واندا د وى رىكى ژى شەھىستن ئىينا، ئەفە ژى پشتى پىغەمبەرى ﷺ ھەمى بىزافىن سەرداپنى رەدكىرىن.

٤- شىۋاھى ترپاندى: پشتى د ب كارشىنانا شىۋاھى دەمارگىرى و ل بەر شرىينكىرن و ھاندانىدا شەھىستن ئىينى، واندا دەستەھاھىتىنە شىۋاھى گەف و ترپاندى؛ فىيجا بىزافىرن ھەر ئىكى پشتەقانىيىا وى بىكەت سزا بىدەن و ژ ئويچا خا وى دەستپىكىر، ئەو ئويچا خا ئەو د پاراست؛ لەورا راپۇون ل دەقەرەكى كو د گۇتنى (الشعب) بۆ دەمى سى سالان دۆرپىچا ئابۇرى و جڭاکى دانا سەر مۇسلمانان و بىنەملا ھاشمىييان، ئەڭ دۆرپىچا ئابۇرى و جڭاکى يا گران و دژوار بۇو و وەكى وى د دىرۋەكە عەرەباندا نەبۇو، دەمى ۋى چەندى ژى شەھىستن ئىينى دەست ب ترپاندى راستە خۇ كر، ئەو ژى ب رىكا ئەشکەنچە دانا مۇسلمانان ژ لايى لەشىقە ھەتا ھەزىمەكە دا شەھىدبووين ژى، ئارمانچا دا ئەبىوو بشىن كارتىكىنى ل مۇسلمانىيىن لاواز بىكەن دا بىزقىرنە سەر ئايىنى باب و باپىرىيىن خۇ، ھەرودسا دا بېيىتە گڭاشتىنەكە دەرۇنى ل سەر پىغەمبەرى ﷺ، دا رىكى ل ھندى بىگرن ج مەۋھىيى دى مۇسلمان نەبن، بەلى ۋان شىۋاھى زان ھەمىييان شەھىستن ئىينا.

٤- کریتکرنا پیئنماپیئن قورئانی و بهرهنگاریبا قورئانی ب چیفانوکیئن خهلكی بھری، و ئازراندنا گومانبازییان ل دوّر قورئانی و بهلافکرنا پرۆپاگەندھیئن ژ درهو و بزافین مژویلکرنا خهلكی ژ قورئانی ب ۋان تشتان، و ژ وان گومانبازییان وان ئازراندین ئهو بwoo كو قورئان یا ژ هەردوو پەرتووکیئن بھری (تەورات و ئنجیل)ان ھاتییە وەرگرتن؛ بھلی خودایی مەزن ب گۆتنەکا ب رېك و پېك و ب ھېز بەرسقا واندا كو تىیدا بەحسى نافەرۆك و راستییا ئىعجازا قورئانی ھاتییەکرن، ئهو ژى فەھاندن و پېکھاتنا وئى يە، و نه ئهو دەنگ و باسین وئى بەحسکرین و نه نافەرۆكىن وئى يېن گشتى نه، فيجا گوت:

﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يَعْلَمُ مُّبَشِّرُ لَسَانُ الَّذِي لُّيَحْدُورُ إِلَيْهِ أَعْجَمٌ وَهَذَا إِلَسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ﴾ [النحل: ١٠٣]. ئانکو: (و سويند ئەم دزانىن كو ئهو دبىيژن: ئەقى قورئانی مروفەكى نه ملياکەتەكى وەكى ئهو دبىيژيت نىشا وى دىدەت. ئەقە دى چاوا كەفته بەرئىك و ئەھوی ھزرا وان بۇ دچىت كو وى موحەممەد يى فىرى قورئانى كرى، زمانى وى بىانى و نه عەرەبىيە و چو ژ رەوانبىيژىيە عەرەبى نزانىت، و ئەق قورئانە زمانەكى عەرەبى يى خودان بەيان و فەصادھەتە، پاشى خودایی مەزن بىرا وان ئينا كو پېغەمبەرى (سلافييەن خودى ل سەر بن) د بنياتدا خواندن و نقيسييەن نەدزانى؛ فيجا گوت: ﴿وَمَا كُنْتَ تَتَلَوَّنِ مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كَتَبٍ وَلَا تَخْطُلُهُ وَسَمِينَكَ إِذَا لَأَرْتَابَ الْمُبَطَّلُونَ﴾ [العنکبوت: ٤٨]. ئانکو: (و بھرى قورئان بۇ تە بھييە خوارى، تە خواندن نەدزانى، و تە ج پەرتووک نەخواندىيە، تە نقيسييەن نەدزانى و ج پەرتووک ب دەست

نهنڅيسينه، ئەگەر ته بهري نوکه خواندن و نڅيسين زانیبایه، هنگى دا کافر ل قورئانى ب گۆمان كەفن). فېجا بەلگە بۇ وان ژ وي تشتى ب خۇ ئينا يى ئەو دانپېدانى پى دكەن كو ئەۋزى نەخوانە ئانىيىا پېغەمبەرييە (سلافىن خودى ل سەر بن)، و چاوا دى زەلامەكى نەخواندە ئان شىيت ژ پەرتۈوکىن بەرئى ۋەگوھىزىت، بۇ زانىن ئەو پەرتۈوکە بەرئى هاتنا ئىسلامى نەھاتبۇونە وەرگىرەن بۇ زمانى عەرەبى.

پشتى دانپېدانا وان يا نە ئىكىسر و راستەوخۇ ب بلندىيىا ئاستى زمانى قورئانى و ئىعجازا وي، پشتى ئەو نەشىايىن بەرھنگارىيىا وي بکەن، وانا دەست ھافىيەتە بەرھنگارىيىا وي ب ھندهك رېكىن دى، ژ وان ژى: نەدھىيلا خەلک گوھى خۇ بىدەنى: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا سَمَعُوا لِهَذَا الْقُرْءَانَ وَالْغَوْفِ فِيهِ لَعْلَكُمْ تَعَلَّمُونَ﴾ [فصلت: ۲۶]. ئانکو: (و ئەوين گافر بۇوين ژ خەلکى مەكەھى گۆتن: گوھى خۇ نەدەنە ۋى قورئانى و قەرەبالى د بەررا بکەن، دا ھوين بشىنە وان و وان بى دەنگ بکەن). قورەيشى ل وەرزى حەجى د چوونە دەڭ خەلکى و ئەو د تېساندن و ژ گوھدانا قورئانا پېرۋىز د دانە پاش، دا ئەو داخبارنە بن ب قورئانى و باوەرييى پى نەئىن، و د ئەنجامدا موسىلمان نەبن، بەل ئەفھە لويىستە ب خۇ بۇ ئەگەر ھندهك ژ وان موسىلمان ببن، ھەرودەكى د چىرۇكا (الطفيل بن عمر و الدؤسىي)-دا (خودى ژى رازى بىت) ديار دېيت، دەمى موسىلمانبۇوى پشتى كو گوھدارىيىا قورئانا پېرۋىز كرى.

۵- بزاکردن پیکبهین (مساوه‌منی بکهنه): دروسته نیسلام و نهزانین (جاھلیه‌ت) ل نیشا پیکی بگه‌نه ئیک، ئه‌وژی ب رەنگەکی کو هەفپشکچیکەر دەستبەرداری هندەک تشتین خۇ بن، و پیغەمبەر (سلافین خودئ ل سەر بن) دەستبەرداری هندەک تشتین خۇ بیت؛ بزاھین پیکھاتنی رەنگەکی نوی ب خۇفە دیت، ئه‌وان پیشنيارا وئی چەندئ بۇ پیغەمبەری ﷺ کر کو ئەو بۇ دەمی سالەکی پەرستنا خوداوهندین وان بکەت و ئەو ژى بۇ دەمی سالەکی پەرستنا خودایی ئیکانه بکەن، بەلی پیغەمبەری ﷺ ئەف چەندە رەدکر و سۆرەتا (الكافرون) وەک پشتگرییەک بۇ وی هاتە خوار.

پاشى وان گۆت: ب مەرجەکی ئەم دى موسىلمان بىن؛ ئەو ژى ئەفھەیە کو ئەو تشتى ل دۇر خراب بەحىسىزنا بت و صەنەمان د قورئانا پىرۇز دا هاتى بھىتە راکرن، بەلى خودايى مەزن ب گۆتنى خۇ بەرسقىغا واندا: ﴿وَإِذَا تُشَّلِّي عَلَيْهِمْ إِيمَانُنَا بَيَّنَتِي قَالَ الْذِيْرَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَتَتِ بِقُرْءَانٍ عَيْرَ هَذَا أَوْ بَدِيلٍ فُلْ مَا يَكُوْنُ لِيْ أَنْ أُبَدِّلَهُ وَمِنْ تِلْقَائِي نَقِيَّى إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ﴾ [يونس: ۱۵]. ئانکو: (و وەختى نىشان و ئايەتىن مە يىن ئاشكەرا كەر ب سەر واندا دەھىنە خواندىن، ئەوین نە ل ھىفييَا دىتىنا مە و باوەرى ب رۇزا قىامەتى نەيى، دېيىن: كا قورئانەكا دى ژ بلى ۋى بىنە، يان ژى ۋى قورئانى بگوھۇرە. بىزە: ئەز نەشىم و من ھەق نىنە ئەز ژ دەف خۇ بگوھۇرم، ئەز ل دويىف چو ناچىم ژ وى پىيغەتر ياب وەحى بۇ من دئىت، ب

راستى ئەز ژ ئىزايا رۆزهکا مەزن دترسم، ئەگەر نەگوھدارىيَا خودايى خۆ بکەم).

د گەل شىكەستنن ئەز ژ ئىزايا رۆزهکا مەزن دترسم، ئەگەر نەگوھدارىيَا خۆ دا بۇ وەھىيى و پىغەمبەرى ﷺ، وانا دەستت ژ سەر رەقىيَا خۆ بەرنەدا، بەلكى بەرھنگارىيَا خۆ نويكىر ب داخوازكىرنا هندەك موعجىزەيىن ماددى؛ وان وەسا ھزر دىرى ئە و دى ب ۋىچەندى بى دەستەھەلاتىيا پىغەمبەرى ﷺ دياركەن، ئەوان داخواز ژى كر ھەيقى بکەتە دوو كەر، بەلى دەمى ئە و موعجىزە بجهاتى، وان... پىغەمبەر ﷺ ب سىربەندىيى گۆنەھباركىر، قورئانا پىرۇز ئە و رەدكىرنا وان كرى ب ھەمى وىنەيىن رەوانبىيىزىيى و كويراتىيا واتايى (پامانى) وىنەكىر، خودايى مەزن گۇت: ﴿قَرَبَتِ اللَّاسَاعَةُ وَأَنْشَقَ الْقَمَرُ ۚ ۚ وَانِ يَرَوْاْءَيَةَ يَعْرِضُوا وَيَقُولُوا سَحْرٌ مُّسْتَمِّنٌ﴾ [القمر: ۱ - ۲]، ئانكۇ: (قىامەت نىزىك بۇو و ھەيىف بۇو دوو كەر (ئەفە موعجىزەيەك بۇو ژ موعجىزەيىن پىغەمبەرى ﷺ) ★ و ھەر موعجىزەيەك خەلکى مەكەھى بىيىن، روبيى خۆ ژى و دردگىرەن و باودرىيى پى ئائىين و دېيىزىن: ئەفە سىربەندىيەكاكا ب ھىز و موكومە). ل ۋىرى حىكمەتا خودايى مەزن يا پىر گرنگى و بەها دىاربۇو .. قەبخواستن و ئىعجاز دوى بىاھىدا ھات يى ئە و تىدا د زىرەك و شارەزا و سەركەفتى ل سەر ھەمى مللەتىيەن دى، ژ ۋىرى قەبى وان ھاتە خواستن ب قورئانى وەك موعجىزەيەكاكا مەعنەوى يى بەرەدە دەستپىكى ئاماژەكىن بۇ وى

چەندى كو بەلگەيى راستىيا قورئانى ياد وى ب خۇدا، خودايى مەزىن گۇت: ﴿فُلَّيْنِ أَجْمَعَتِ الْإِنْسُوْنَ وَالْجِنُّ عَلَىَّ أَنْ يَأْتُوا بِجِئْشٍ هَلَّذَا الْقُرْآنَ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَأَنَّ كَيْانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَاهِيْرًا﴾ [الإسراء: ٨٨]. ئانكى: (بىيژە: سويند ئەگەر مروف و ئەجىنە ھەمى پىكىفە كۆمبىن كو ئەو قورئانەكە وەكى فى قورئانى بىين، نەشىن وەكى وى بىين خۇ ئەگەر ھەمى بۇ ئىكىدوو پېشىھان و ھارىكار ژى بن). بەرى نوکە مە دىاركىر كو عەرەب ھەمى پىكىفە نەشىان سۆرەتەكە با ب تىنى ژى وەكى قورئانى بىين، ئەف چەندە د ژيانا پىيغەمبەريدا ﷺ دىارنەبۇو؛ چونكى ئەوئىن قورئانى قەبى وان خواستى ترسىيان بەرھنگارىيىا وى بکەن، و ترسان بى دەستەلاتى و نەشىانان وان دىار ببىت، و ئەف نەشىان و بى دەستەلاتىيىا وان بەلگەيە ل سەر دانپىيدانان وان ب ئىعجازا زمانى قورئانان پېرۋىز.

پاشتى وان ھەمى بىزاخىن وان يىين تانەدانى ل قورئانا پېرۋىز و پىيغەمبەرى ﷺ شەھىستن ئىينايى، وەك رېگرى ل بەلەقىوونا قى ئايىينى، ئەوان پەنا بىرە بەر شەپى دىزى ئىسلامى ب شىرى و ھىزى و گرىيدانان ھەفپەيمانىيىان، ھەروھكى د ھەردوو شەپەرین (ئوحود و ئەحزاب) يىدا رۇوېدای، بەلنى ئەو شەپ و دۇزماتىيە ب قەكىرنا مەكەھى و سەركەفتىن مۇسلمانان ب دويماھىك هاتن، ھەروھسا ب بەلەقىوونا رۇناھىيىا قورئانى و هاتندا خەلکى بۇ ناۋ ئايىينى خودى كۆمە، و ب دويماھىك هاتن ھەۋپىشىكچىكىنى ب تەمامى ژ گزىرتا عەرەبى.

گومانبازیبا ههڻچهڙخ ل دُور قورئانا پيرڙوز:

شهڙی ل دڙی ئیسلامی و قورئانا پيرڙوز تشتہکی که فنه و هه رڙ دهمی هاتنا قورئانا پيرڙوز دهستپیکرییه، هه تا ئه فروکه ڙی هیشتا یڻ به رده و امه، و د چهندین قوناغانرا بُوريیه، هندی قوناغهک ب دویماهیک دهیت و ب زافین دوڙمنین ئیسلامی و قورئانی شکه ستني دئین، کار دکه ن بُو داهینانا ریکه کا نوی بُو تانه دانی ل ئیسلامی ب گشتی و قورئانا پيرڙوز ب تایبه تی، ئه وان ئارمانجا خو پٽر ل سه ر قورئانا پيرڙوز گرتییه و تیزکرییه، ئه فه ڙی ز به ریز و بهای وی ل دهڻ موسلمانان و گریدانا وان پیغه، ئه و ئه گه ری با و هری و هیزا وانه، تاکه ریکه بُو رابونا وان و ئیک گرتنا په یقا وان. مه به حسی دوڙمناتیبا قوره یشیابان بُو ئیسلامی و تانه دانی وان ل قورئانا پيرڙوز کر و کا چاوا قورئانا پيرڙوز ب به لگه ئینان و دان و ستاندی بھرسنا واندا و پویچاتیبا وان دیارکر، به لی دیار دهیا تانه دانی ل قورئانی د سه رده می هه ڻچه رخدا نوی بُو فه، ئه و ڙی پشتی رُوڙنائا نه شیا ب ریکا شه ڙین دا گیر کرنی ئه ڦین ل دهستپیکا سه د سالیبا بیستی دا چیبو وین دوڙمناتیبا موسلمانان بکه ت، ڦیچا وان و هسا دیت کو باشترين ریک بُو دوڙمناتیبا موسلمانان شه ڙی هزرییه. وان گه له ک ریک بُو گه هشت نا ئارمانجیں خو یین هه ین؛ ڙ وان ڙی: دانان و نفیسینا په رتووکان، ده رئیخستنا گوفاران، گوٽنا وانه یان ل کور بھندان ل دُور ڙی ده ریین یاسادانانا ئیسلامی ب گشتی و قورئانا پيرڙوز ب تایبه تی، تانه دانی ل ڙی ده ری گومانبازیابان ل دُور وی،

پیکئینانا کومه‌ل و سهنته‌رین خزمه‌تا ئارمانجا وان دکه‌ن، گریدانا
کونگره‌هیین نهینی و ئاشكه‌را، دامه‌زراندنا فه‌رهه‌نگا ئىنسكلوبىدیا
ئىسلامى، هنارتنا شاند و هنارتىييان، دامه‌زراندنا زانکو و كولىزىن
پۇزئافاىيى ل وەلاتىن ئىسلامى، داخوازا لادانا زمانى عەرەبى يى پەتى
ژ پەيره‌وين خواندى ل جىهانا ئىسلامى پىخەمەت دويئرئىخستنا
قوتابىيان ژ تىگەھشتانا ئايىنى، ... و چەندىن رېك و شىۋازىن دى
ئەوين كارتىكىرنىن خراب ل سەر بىر و باوهەرین موسىمانان كريين.

هندہک رُوژہ لاتناسان زانی کو ریز و بھائی قورئانا پیروز ل دھ
مسلمانان گہله که، وان زانی کو نھیں بیسا سمرکھ فتنا وان نہوہ، لہورا وان
بزا فکر تانہی ل قورئانی بدهن و پیروزیا وی ژ ناقل و دلین مسلمانان
دھربین، هرودکی رُوژہ لاتناسی ننگلیزی (غلادستون) دبیڑیت:
(بھریتانيا نہ شیت نارمانجین خو د ناٹ مسلماناندا بجهبینیت، ب تنسی ب
وی ریکی نہ بیت نہ دستھے لاتا فی پہرتووکی - قورئانی - ژ وان بستین
و نھیں بیسا فی پہرتووکی - قورئانی - ژ ناٹ وان راکھن، ل وی دھمی دی
ھمی سکر ل بھر سینگی همود همہ رن)، و دانہیہ کا قورئانی ب دستی
خو گرت و د ناٹ جقاتا نوینہ رین بھریتانيا گوت: (ہندی نہ ف قورئانہ د
ناٹ دھستین مسلماناندا بیت؛ ئہم نہ شیئن ب دروستی دستھے لاتی ل وان
بکھین، فیجا دھیت کار بکھین وی ژ دھستین وان دھربیخین).

قورئانا پيرۆز، و دەمى زانا (سەعىد نوورسى) گوھ ل فى دەنگ و باسى بۇوى ژ (غلادستونى)، راپوو كودەتايەكا ھزرى د بۆچۈن و ئارمانچىن خۇ دا ئەنجامدا، قىيىجا دەست ب ھەفرىكىيا راست و ب كريyar كر د گەل رۆزھەلاتناس و مولحد و ھزرىن ھەفچەرخ. زانستىن ئاقلى و ھزرى و تاپىگەھى كرنە مىعراج و پەيسك بۇ سەلاندىن راستىيىن قورئانى، و سەلاندىن دەستتەھەلاتدارىيَا وان ل سەر وان ھزىر و فەلسەھەپىيىن مەرۆفان دانايىن. و ب ھەنگەكى ئاشكەرا راگەھاند: (ئەز دى بۇ جىهانى ھەمېي سەھلەيىم كو قورئان رۆزھەكا مەعنەوېيە؛ سىناھىيَا وى لواز نابىت و د شىاندا نىنە رۇناھىيَا وى بىتە ۋەمرانىن). پاشى راپوو ب داناندا پەرتىووکا خۇ (إشارات الاعجاز في مظان الايجاز).

ژ پەرتىووکىيەن سەردىميانە بۇ بەرسىقداندا وان گومانىيەن ل دۆر قورئانا پيرۆز و زمانى وى دھىيە ئازراندىن، دى بۇ نمۇونە ئامازەيى ب ئەھقىن ل خوارى كەين:

١. (النبا العظيم، نظرات جديدة في القرآن) د. محمد عبد الله الدراز.
٢. (قضايا قرآنية في ضوء الدراسات اللغوية) د. عبدالعال سالم مكرم.
٣. (تنزيه القرآن الكريم عن دعاوى المبطلين) د. منقذ السقار.
٤. (فذائف الحق) محمد الغزالي.
٥. (كمال اللغة القرآنية) د. محمد محمد داود.
٦. (الإسلام في فضح الاتهام) شوقي أبو خليل.
٧. (سابقات) احمد السيد.

٨. (دعاوى الطاعنين في القرآن الكريم في القرن الرابع عشر الهجري والرد عليها) د. عبد المحسن المطيري.

٩. په رتوكا (موسوعة بيان الإسلام للرد على الافتاءات والشبهات) ئهوا كۆمه‌کا بژاره ژ زانایین مەزىن داناي (زىدەتر ژ دوو سەد زانا و فەکۈلەران د بىسپۇرىيىن جودا جودا دا)، ئەف په رتوكە ب مەزىنتىن شەنگىستەبى زانستى بۇ بەرسىدانا زانستى ل سەر گومانبازى و تومەتىن ژ درەو و بى بەختىيان دەھىتە هەزىمارتن، ئەو ژ گەلەك بەرگان پىكھاتىيە، و نىزىكى دەھ هزار و پىنچ سەد بەرپەرانە. پشکەکا تايىمەت ب وان گومانبازىيىن ل دۇر قورئانا پىرۇز و زمان و ئىعجازا وىقە دەھىنە ئازاراندىن تىدا ھەمە، و گەلەك په رتوكىن دى...

ریک و ریبازین به لاقرنا

گومانان ل دور قورئانی

ریک ئیکی: گشتگیر کرنا فه رمانین تایبەت:

ئیک ژ وان ریکان: (تعمیم امر خاص) ئانکو (فه رمانە کا تایبەت گشتگیر دکەن)، فه رمانە ک د قورئانیدا یا هاتى کو یا تایبەتە و د دەمە کى تایبەتدا هاتىيە و بۆ مللەتە کى تایبەت هاتىيە، ئەو يىن هاتى ئەو فه رمان یا گشتگیر کرى کو ئەڭ کاودانە ل سەر ھەمیيانت جىبەجى دبىت، بۆ نمۇونە د قورئانیدا یا هاتى: ﴿وَقَاتَلُوا الْمُسْكِينَ كَافَةً﴾ [التوبه: ٣٦]. رامان: (و ھوين شەرى بوتەپە ریسان ھەمیيانت بکەن، کانى چاوا ئەو شەرى ھەوھەمیيانت دکەن...). ئەڭ فه رمانە یا تایبەتە ب موشرىكىن گزىرتا عەربى فە دەمى وان ھەمیيانت ل شەرى ئەحزاب (معركة الأحزاب) خۇ كريه ئیک و هاتىنە شەرى مۇسلمانان، ئانکو فه رمان یا تەبىبەتە ب بەرھانىكىن دىزى وان موشرىكىن هاتىنە شەرى مۇسلمانان و فه رمان ب تى ل دىزى موشرىكىن شەركەرە. بەلى گومان بازان ئەڭ فه رمانە ب گشتگیرى شرۇفەكەر و گومان بەلاقىرن و بانگەشا وى چەندى كر كو قورئان دېيىزىت ھەمى دۆزمنىن خو بکۈزۈن، ج ئەڭ دۆزمنە مەسىحى بىت، ج يەھودى بىت، ج يى شەركەر بىت يان ژى ئاشتىخواز بىت... هەتدى! ھوسا دىياركەر كو فه رمانىن قورئانى د توندىن و كوشتنا ھەمى خەلکى حەلال دكەت. ب

تنی وان دفیت ل بهر خه لکی به رزه بکه ن و بو چوونا خو سه ر بیخن، به لی فه رمانین قورئانی د زه لال و رو هن کو چینابیت که سین اشتیخواز بھینه کوشتن، به لکی دفیت ریز ل ناشتیبی بھیته گرتن، و هکی ژ فی نایه تی دیار دبیت: ﴿وَإِنْ جَنَّوْا لِلَّسْلَمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [الأنفال: ٦١]. رامان: (و نه گهر وان مهیلا ناشتی کر و خو ژ شه ری دا پاش، تو ژی - نه موحده مهد - مهیل بو وی چهندی بکه و خو بھیله ب هیفیا خودی ژه، و با ودريما خو ب وی موكوم بکه..).

هه رو هسا ل ده ستيکا فی نایه تی دبیزیت: ﴿وَقَاتَلُوا أَمْشَرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُفَتِّلُونَ كُمْ كَافَّةً﴾ يا گوتی: (قاتلوا)، نه گوتیه: (أقتلوا) و يا خو یا يه د ریز مانا عه ربییدا جوداهیبا ههی د نافبه را فان هه رو دو په یشاندا، چونکی (قاتلوا) ژ کارین (مفاعلی) یه، ئانکو رامانا پشکداری (المشاركة) ددمت، نه گهر نه ز بیژم (قتلت زیدا) ئانکو من زهید کوشت، به لی نه گهر بیژم (قاتلت زیدا) ئانکو من و وی دانا ئیک و دوو و هه ر ئیک ژ مه فییا یی دی بکوژیت. ئانکو هه ر په یش کا ل سه ر و هن زی (فاعل) هاتبیت و هکی: (حارب - ناقش - حاور - جادل ... هتد)، ب رامانا پشکداری کرنا ژ هه رو دوو لایان ژه دهیت، له ورا په یشا (قاتل - قاتلوا) ئانکو شه ری د گه ل شه رکه ران بکه. ل فیری (قاتلوا) ئانکو هنده کین هاتین دی ته کوژن یان شه ری ته که ن؛ فیجا تو ژی شه ری وان بکه، فیجا په یشا (قاتلوا) به س بو وی یه یی شه ری دکه ت، چونکی

فه رمووده يىن ههى پىغەمبەر ﷺ دېيىزىت: (دەمىٰ هوين د چنە جىهادى؛ دارا نەبرىن، پىرەمىر و پىرەزىن و كەسىن نەساخ و ۋىنان نەكۈزىن، بچوپىك و قەشەيان نەكۈزىن، كەنىسىھەيان خرابىنەكەن، ب تىنى وى بکۈزىن ئەھۋى شەرى ھەوھ دەكت) ^(١).

بۇچى گۆتىيى (كافة)؟ پەرتۇووکا (زاد المعاد) بە حسى ئەگەر يىن فەربۇونا جىهادى دەكت و دېيىزىت: دەسىپىكى دروست نەبۇو مۇسلمان جىهادى بکەن، پاشى خودايى مەزىن گۆت: ﴿أَذْنَ اللَّهِ عَلَىٰ نَصْرٍ هُرَقَدِيرُ﴾ [الحج: ٣٩]. رامان: (خودى دەستویرىدا شەرى بکەن؛ ڙېھر وى زۇردارى و تەعدىيىا ب سەھرى وان ھاتى، و ھندى خودى يە دشىت وان ب سەھر بىخت و دوزىمنى وان رەزىل بکەت). ئانکو؛ مەرەم ب ۋى ئايەتى ئەھۋە كە خودايى مەزىن دەستویرىدا مۇسلمان شەرى د گەل مۇشركىن شەركەر يىن مەكەھى بکەن. بەلى دەمىٰ ھەمى مۇشركىن گزىرتا عەربى (مۇشركىن مەكەھى و مۇشركىن طائىيى و نەجدى و نەجرانى ... هتد) ل شەھرى ئەحزاب كومقەبۇوين مۇسلمان ئالوزبۇون، چونكى وان ب تىنى دەستویرى ھەبۇو شەھرى مۇشركىن مەكەھى بکەن، لەورا ئەۋ ئايەتە ھاتە خوار: ﴿وَقَاتَلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً﴾ و بۇ مۇسلمانان دىاركەر كە ئىيىدى هوين د دەستویرىداينە شەھرى د گەل ھەمى مۇشركىن شەركەر ئەھۋىن ل ۋىرى كومبۇوين بکەن، چ مۇشركىن طائىيى بن ج

(١) سنن أبي داود - رقم الحديث : ٢٢٥٠، السنن الكبرى للبيهقي - رقم الحديث : ١٦٦٩٨.

ییٽن مه‌که‌هی بن، ج ڙی ییٽن نه جرانی بن. شهري وان هه‌مييان بکه‌ن و بو هه‌وه دروسته هوين به‌هڦانيي ڙ خو بکه‌ن. ڦيچا ل ڦيرئ (قاتلوا) ب تني بو وانه ئه‌ويٽن شه‌رکه‌ر و نه به‌حسن هه‌مييانه، به‌هلي گومانبازان ئه‌ڻ فه‌رمانه گشتگيرکر، ب تني دا ته‌عنه‌کي پچ ل قورئاني بدنه.

پٽکا دووئ: گوهه‌پرینا رامانا په یهان:

پٽکا دووئ يا ڦان گومانبازان ئه‌ڦي به ئه و هنده‌ک په یهان د گوهه‌پرین دا بشين ته‌عنان ل ديني بدنه. بو نموونه؛ ده‌مئ خودئ به‌حسن یونس الصلی اللہ علیہ و آله و سلم دکه‌ت و دبیزیت: ﴿وَوَدَ الْمُونِ إِذْ ذَهَبَ مُعَذِّبًا فَظَرَّ أَنَّ لَنْ تَقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ [الأنياء: ٨٧]. رامان: (و تو به‌حسن سه‌رهاتييا خوداني نه‌هنگي بکه کو یونس کوري مه‌تتاي، خودئ ئه و بو ملله‌تئي وی هنارتبوو ڦيچا وي گازبيا خو گه‌هاند وان، به‌هلي وان باوهرى پي نه‌ئينا، ئينا وي ڙفان ب عه‌زابيدا وان، به‌هلي ئه و ل خو نه‌زفرين، و وي صهبر ل سه‌ر وان نه‌کيشا وهکي خودئ فه‌رمان ليکري، و ب عيجزي ڦه ڙ ناف وان ده‌ركه‌فت، و سنگي وي ڙ نه‌گوهه‌دارييا وان يي ته‌نگبورو و وي هزركر کو خودئ ل وي ناگرت و ل سه‌ر ناکه‌ته به‌رتنه‌نگي).

به‌هلي رٽهه‌لاتناسان هوسا يا ته‌فسير کري کو یونس الصلی اللہ علیہ و آله و سلم و هسا هز کر خودئ نه‌شيته وي! بو هندئ دا ره‌ختي ل باوهرىيا وي بگرن، به‌هلي يا دروست ئه‌وه وهکي مه رامان کري، ئانکو هزركر (ان لن نضيق عليه)

ئانکو: وی هزرکر کو ئەم وی سزا نادھین ژ بەر کو وی مللەتى خۇھىلە، يان ب رامانا (قدر) ئانکو هزر کر ئەم ل وی ناگرین.

ھەروەسا گەلەك گۆمان ل سەر قورئانى بەلەتكەن، ژ وانا ژى وەكى؛ تەفسىرا (جىيەد)ى ب ((ارهاب)ى دەكەن، ئانکو ھەر ئايەتەكە بەحسى جىيەد ئىداھاتبىتە كىرن، ئەو دبىئىز ئەفە تىرور و توندرەووييە! ھەروەسا ھەر كەسى نوکە پېڭىر و گرىيادى بىت ب قورئان و سوننەتى ۋە، دبىئىز ئەفە كەسەكى (رادىكالى)ە، راپۇون زارافەكى ھوسا دانا سەر وى دا كو وىنەيى ۋى ل دەف خەلکى كرىت بکەن، ھەروەسا ھىزا ئىكەرتنا ئايىنان (وحدة الأديان) بەلەتكەن و ب پېكەھەزىيان نافەتكەن، ب تىنى دا ۋى چەندى ل بەر خەلکى شرین بکەن. سوپاس بو خودى خەلکى مە ئەفە سەد سالە پېكەھە دېزىت و ج ئارىشە د نافەبەرا موسىلمان و كرستيان و ئىزدىياندا نىين و ھەمى ب تەناھى و ئارامى پېكەھە دېزىن، بەلى مەرەما وان ژ ۋى پېكەھەزىيانى ئەوه كو بنەمايىن ئايىنى نەھىلەن و ژ نافېبەن و ببىئىز ھەمى ئايىن د دروستن، ھوسا دى رېكى ل بەر خەلکى بەرزەتكەن، بەلى پا ئەفە شاشىيەكە گەلەكە مەزىنە؛ چونكى ئەفە گۆتنە يا ھەۋىدە د گەل بنەمايىن ھەمى ئايىنان، ھەروەسا يا ھەۋىدە د گەل بنەمايىن ئەقلى يېن دەستپېكى، ژ وان بنەمايان ژى؛ بنەمايى نەۋىذىز (مبدأ عدم التناقض)ە، ئانکو ب رەنگەكى لۆزىكى يا ئەستەمە (مستحيل) كو ئايىنەك ببىئىزىت ئېڭ خودىيەكى يى ھەى و ئايىنەكى وەك زەرەدەشتىيان ببىئىزىت دوو خودايىن ھەين، و ئايىنەكى وەك كرستيانا ببىئىزىت سى خودايىن

ههین، د ههمان دهمندا ئەڭ گوتنە ههمى د دروست بن. لەورا گۇتنا
ههمى ئايىن د دروستن؛ شاشىيەكا گەلەكا مەزىنە، ب تىنى ھېچەت و
بەھانەيە بۆ ھندەك مەرەمىن خراب. ھەرودكى نوکە ل كەندەفي
عەربى ب تايىبەتى ل وەلاتى ئىماراتى بىزاف دەھىنە دان كو ئايىنەكى
ئىكگىرتى ب ناھى ئايىنى ئىبراھىمى د ناھىبەرا موسىلمان و كرستيان
وجوھىياندا بھىتە دانان.

يا گرنك ئەم د گەل پىكىفەزىيانىيە، بەلنى نە ئە و پىكىفەزىيانا وى
چەندى د گەھىنەت كو ھەمى ئايىن د دروستن، ھەمى ھزر د دروستن،
ئەفە گوتنەكا دىزى ئەقلى و لۆزىكىيە. ب راستى نوکە ئەم پىدەفي ب
ھندىيەنە بە حسىنى چاوانىيىا پىكىفەزىيانى د ناھىبەرا خەلکى و
دەستەھەلاتاندا بکەين، چونكى ل پەتىيا وەلاتىن جىيەنە و ب تايىبەتى ژى
ل وەلاتىن عەربى؛ گەلەك زۆردارى ژ لايىن دەستەھەلاتدارىن - ب ناھى
سىكولارىزم ۋە - دەھىتە كرەن، و خەلکى وان ژ بەر سەتمە و
نەدادپەرەرەبى ژ وەلاتىن خۆ دەھەن و نەشىن د گەل وى
دەستەھەلاتىدا ب ژىت، ژ بەر ھندى ژى ب ملىونەھا كۆچبەر ل جىيەنە
ھەنە كو ژ بەر - ئەستەما پىكىفەزىيانى - وەلاتىن خۆ بجه ھىلائىنە.

پىكا سىيىن: گۈنگىيىن د دەنە شاشىيىن ھندەك نېيىسەران:

كۆمانباز گۈنگىيىن د دەنە شاشىيىن ھندەك نېيىسەران، ھەلبەت
نېيىسەر و ھەتا صەحابى و تابعى ژى نە مەرۆقىن پاراستىنە ژ گۆنەھان
و نە د (مەعصوم)ن، دبىت بۆچۈونەك ھەبىت يا صەحابىيەكى بىت و

يا خهلهت ژى بىت، يان خهلهت ژى هاتبىتە فەگوھاستن، يان وى صەحابى فەرمۇدەيەك گوھ لى نەبوویە و ئاخىختنەك گۆتۈپەت كو دې ۋە ئەرمۇدەيىن بىت، يان ژى دى بىنى زانايىھەكى خەلەتىيەك كر، ئە دى چن وى خەلەتىيى ئىينن و دى بىيژن ئەفە ئىسلامە و دى بىيژن ئەفە قورئانى يى گۆتى و ئاھا ئايىبىنى ئىسلامى ئەفە يە.

پىكا چارى: بېرىنا دەقىيەن نېيىسى و تەمامنە كرنا وان دەقان:

پىكا چارى يى گۆمانباز ب كاردىيىن، ئەفەيە ئە و رادىن ب بېرىنا دەقىيەن نېيىسى و كورتىكىندا وان دەقان، پاشى دى وان دەقان كەنە تەعن و ل ئايىنى دەن، نمۇونە ل سەر فى چەندى ژى، دەملى خودايى مەزىن دېيىزىت: ﴿كِتَبَ عَيَّرَ كُمُّ الْصَّيَامِ﴾ [البقرة: ١٨٣]. ئە و دى بىيژن: پەيچا (كتب)، راماندا وى نەفەيە كو ئە و يى سەپاندى و (فرض) ئە ل سەر هەوە، بەلكى (كتب) ئانكى ئە و يى ل سەر هەوە نېيىسييە، ئەگەر تە فىيا بکە و تە نەفىيا نەكە و ئە و نە يى سەپاندىيە، بەلى ئەگەر وان گۆمانبازان ئايىت تەمامكىرba، دا بىن خودايى مەزىن دېيىزىت: ﴿أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعَدَّهُ مِنْ أَيَّامٍ أُخْرَ﴾ [البقرة: ١٨٤]. باشە ئەگەر نە يى سەپاندى بىت، دى بۆچى بىيىزىت ئەگەر ئىك ژ هەوە يى نەساخ بىت بلا رۆزەكادى بېرۇشە بىرىت، ما ئەگەر (فرض) نەبا و تو يى ب كەيىفا خۆ باي، تە بېتىت بىگرە، تە نەفىت نەگرە، تو يى نەساخ بۇوى نەگرە، بۆچى دى بىيىزىت دېتىت هوين بىگرن و ئەگەر هوين نەساخ بۇون بلا هوين بخۇن، بەلى پىشى هنگى بىگرنەفە. هوسا

بۇ مە ديار دېبىت ئەگەر ئەو ئايەتى تەمامىكەن دى بۇ وان دياربىت كو ئەو (فرض)مە، بەلى دى وى پىشقا وان دېقىت ئىين و گۆمانا خۇ پى دروستكەن، دى وى پىشكى ب تىنى ئىين و يَا دى نابىيژن دا ل بەر خەلکى بەرزە بىكەن و دا بشىن تەعنى ل ئايىنى بىدەن.

ھەروەسا ژرەخنىن وان؛ ئەو دى بىيژن چاوا چىيىدېبىت قورئان پەرتۈوكەكا جىهانى بىت، يان دى بىيژن قورئان ب تىنى بۇ موشىكىن عەرەب يَا هاتى، يان ژى دى بىيژن: چونكى قورئان ب تىنى بەحسى عەرەبان دكەتن و د گەل وان ب تىنى د ئاخقىت؛ لەورا نابىت ئەم ل دويىش بچىن، و چەند ئايەتان ل سەر ۋى چەندى د ئىين، بەلى ژ دوورۇياتىيَا خۇ باودىرييى ب ھندهك ئايەتىي دى نا ئىين. باشە خودايى مەزىن د قورئانىيىدا ب ئاشكرايى دېيىزىت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ [الأنبياء: ١٠٧]. رامان: (و ھەما مە تو ئەى موحەممەد يى ھنارتى دلوۋانىيەك بۇ ھەمى مەرۋەن). ئانکو فرىيکرەن بۇ خەلکى ھەمېيى يە و نە ب تىنى بۇ عەرەبايە.

بەرسقا ھندهك گومانىن

پرۆگرامى (آية و تعلق)

ئەقى پرۆگرامى؛ كەنالى (الحياة) يى لەندەنى پىشەقانىيَا وى دىكىر، دوو كەسان ئەقى پرۆگرامە پىشىكىش دىكىر، ئىيڭ ب ناڭى (حامد عبدالاصمد)-بۇو، ئەقى كەسە مولىحدەكى مصرييە و ئىلحاذا خۇ يَا راڭەهاندى، كەسى دى ناڭى وى (رشيد الحمامى)-بۇو، ئەقە ڙى كەسەكى (متنصر)ى مەسيحىيە، ئەو ھەر دوو د قى پرۆگرامىدا ترانَا ب قورئانى دىكەن.

تىشتى جەئى مەندەھوشىيى؛ چاوا مولىحدەك د گەل كەسەكى باوەرى ب ئايىننى مەسيحى ھەى كۈومىدىن و پىكىفە ترانَا ب ئايىنەكى دى دىكەن؛ چۈنكى ب دىتىنا مولىحدى؛ ھەمى ئايىن د خەلەتن و بىنەمايىن ھەمى ئايىننان خۆرافاتن و درەون. ئانکو دى بىنى مولىحد يى ئامادەيە د گەل ھەمى ئايىننەن دى ئىكىبگەرىت و بەھافىزىتە ئىسلامى. ھەلگەرلەن ئايىننەن دى ج بىكەن مولىحد بەحسى وان ناكەن، وەكى وى كوشتنا بۆزىيا د گەل موسىمانىن بورما كرى و وەكى قوربانىن شەرىن خاچپەرىسان و كوشتنا چەند ملىيون ئەفرىقى و ئەمرىكىيەن رەسەن (ھنود الحمر) ژ لايى ئەورۇپىان ۋە، ھەروەكى كوشتنا دەھان ملىيون كەسان ب دەستى شىوعىييان. ئەقە و چەند تاوانىن دى ل دەق مولىحدەكى ج نىين و تىشتەكى سرۋەشتىيە، بەلى دەمى موسىمانەكى نەزان يان چىكىرىي

هندەك هىزىن سىاسى بەھىت ئىكى بکۈزىت، وى دەمى تو دى ئەزمان درىزىيَا وان مولىدان د راستا ئىسلامىدا بىنى، و دى بىنى ئەو چاوا دى پەيچا خو يا بىن رامان بىزىن كو ئىسلام تىرورە.

يا سەير د فى پرۆگرامىدا ئەو كەسى مولىحد ترانا ب موسىمانان دكەت؛ ئەفە ژى چونكى موسىمان باوھرىيى ب خودايى ئىكانە دئىنinin و چونكى موسىمان پەرسىتنا خودى دكەن و باوھرىيى ب پىغەمبەران و رۆزا قيامەتى ژى دئىن، لى تىشتى دبىتە جەن حىبەتىي بۇونى؛ كەسى مەسيحى ژى د گەل وى دكەتە كەنى، باشە مانى ترانەپىكىرنا وى مولىحدى ب ئىسلامى، هەر دبىتە ترانەپىكىرن ب ئايىينى مەسيحى ژى؛ چونكى ئەو ژى ل گورە ئايىنى خۇ باوھرىيى ب خودى و پىغەمبەران و رۆزا قيامەتى دئىن؛ بەلى كەسى مەسيحى ژ خشىمەتى خۇ ئەف تىشە ل سەر خۇ قەبۈيلەر، يان ژى بىنەرەن خۇ خشىم د دانىت. فيجا دەپەت رەخنە ل وى كابرايى مەسيحى ژى بەھىتە گرتەن، چونكى ئەو باوھرىيَا ب سى خودايىان ھەى، چاوا ئەو كەسى مەسيحى راى دبىت ترانە ب ھەبۇونا خودى بەھىتە كرەن، د دەمەكىدا وىزى باوھرى ب ھەبۇونا خودى يەھى، هەر چەنەبىت ل دويىش تىكەھەشتىنا خۇ بەرەفانىي ژ بىر و باوھرىن خۇ بکەت. هەر وەسا د خەلەكەكىدا كەسى مولىحد ترانە ب حىجابى دكەن و كەسى مەسيحى پى دكە كەنى، ئەفە د دەمەكىدا مەسيحىيان ژى باوھرىيَا ھەى كو مەريم يا خودان حىجاب بۇو، هەر وەسا ھەمى ژننەن (راھىبە) ژى حىجابى دكەنە بەر خۇ؛ بەلى يَا كەنگ ئەفەيە؛ ئىكەنگىيا وان ل سەر دەنگىيَا ئىسلامى چاھىن وان

تاريکرن کو ترانا ب بيروباودين خو بکهنه. مه دويچچوونا ڦان خه له کانکر، هه می تراننه و ج تشتی زانستی تیڈا نینه. بهري ئه م بچينه سهه بهرسقا گومانيين وان، مه دفیت نافی هندهک پهرووكان بدھينه هه وه، بو هندی مفای ڙی ببینن و دا بشين بهرسقا وان ڙی بدھن، هه روھسا ئه ڦ پهرووكه بو مهسيحيي سهه داچووی (رشيد الحمامي) ڙی د باشن، دا کو هه تکبهریين وان بزانن.

- ١- الكتاب المقدس و الاستعمار الاستيطاني.
- ٢- دلائل تحریف كتاب المقدس.
- ٣- كتاب المسيحية و السيف. ئه ڦ پهرووكه کا گهلهک ب مفایه، تیورا وان دیاردکهت ڙ نفیسینا وان ب خو یه و ئه و ب خو وئی ئیکی دووپات دکهنه.
- ٤- كتاب الصليب و الدمار.
- ٥- كتاب الجانب المظلم للمسيحية.
- ٦- كتاب الحروب الصليبية.
- ٧- كتابمحاكم التفتيش.

و پهرووکین ل سهه ئيلحادي ڙی گهلهکن، ڙ وان ڙی:

- ١- الإلحاد مشكله نفسيه.
- ٢- خرافه الإلحاد.
- ٣- الإلحاد وثوقية التوهم و خواء العدم.

- ٤- مصرع الداروينية.

٥- كهنة الإلحاد الجديد.

٦- نقد العقل الملحد.

٧- أمريكا و إبادة الجماعية.

ئەف پەرتۈوکە دى ب مفابىن بۇ بەرسىقداندا مولىحدان دا كو ب پىيەھەر ئىن وان ب خۇھۇرىشى بىكەيە سەر.

ئەفە ڙى كومەكا پەرتۈوکىن بادىئىنە ل دۆر باھەتنى ئىلحادى:

  ١. خودى يىن ھەى.
  ٢. شەستنا ئىلحادى بەرامبەر راستىيىن قورئانى.
  ٣. كومزرى.
  ٤. پرسىيارىن زارۇكان يىن باوھرىي.
  ٥. دانوستانىن د گەل ھەۋالى منى بى باودەر.
  ٦. خودى ل سەرددەمى زانستى دىاردېت.
  ٧. زەلامى پەرنىتەرون سۆر.
  ٨. ئىلحاد - شرۇفەكىنەكا زانستى و عەقلاقانىيە ب شىۋاھى دانوستانىن.

بەرسقًا گۆمانىن مولھى و مەسيھى:

ئىك: گۆمان ل دۆر ئايەتىن عەزابى د قورئانىدا:

ئەو دېيىزىن: چاوا چىدېت قورئان پەرتۈوكە كا ئەسمانى بىت و ئايەتىن عەزابى (ئەشكەنجه دانى) تىدابىن، وەكى: (عذاب أليم) (العذاب الحريق) (شجرة الزقوم). دېيىزىن: خودانى في پەرتۈوكى يى خرابە و نە (خودايە).

ئەگەر ل دەستپېيىكى ئەم بەرسقە كا ئەقلى بەدىنە وان چوتكى ئە و خۆ ب خودان ئەقل ددانى، دى بېيىزىنە وان: ب ھەمى پېقەرىن ئەقلى و ھەمى زانايىن ياسايى د ھەۋەنگن كو (سزادان و خەلاتكىن) دوو بنەمايىن ئەقلىنە و ئەگەر (سزادان و خەلاتكىن) نەبن، ج پېقەر بۇ ژيانى نامىين. ھەتا ئەقىن نوکە ياسايىن مللەتان ژى ددانى كو پەتىيا وان كەسىن سىكولارىزم (علمانى) يىنە، ھەمى د ئېكەنگن كو دەپتى (سزادان و خەلاتكىن) ھەبن.

ھەتا د ياسايىن جىهانى ژىدا، يى باشىيى بىكەت دى ھېيە خەلاتكىن، يى خرابىيى بىكەت دى ھېيە سزادان.

لەورا پېدەقىيە ل دادگەھا رۆزا قيامەتى ژى (سزادان و خەلاتكىن) ھەبىت، ھەبۇنا خەلاتى و سزاي دادپەر وەيىھە، دا كو ھەر كەسەك بگەھىتە مافى خۆ، نابىت وەسا بھېتە ھزرىرن كو ھەبۇنا سزايان

توندييە، چونكى ھەبۇونا سزايان بۇ سته مكاران دادپەرەودرييە و رىكەكە بۇ نەھىيەلانا خرابىيى.

بۇ زانين سزادان د پەرتۇوکا پىرۇز (الكتاب المقدس)دا ڈى ھاتىيە، لەورا نابىيت بۇ وى كەسى مەسيحى بىت، نەرازىبۇونا خۇل سەر ھەبۇونا سزايان د قورئانا پىرۇز دا دياربکەت، و ھەرەوھكى د بىرەباورىن مەسيحىدا ھاتى: يى باوھرىيى ب عىسىي الصلوح بىنیت (ل رۇزا قىامەتى دى ڈيانەكا ھەرەوھەر ل بەھەشتى ژىت) و دېيىن: يى باوھرىيى ب عىسىي نەئىنیت؛ دى چىتە جەھنەمى و دى ھىتە سزادان، ۋەچىجا چاوا كەسى مەسيحى ژ بەر (سزادان و خەلاتىرنى) رەخنى ل ئىسلامى دىگرىت و ھەمان تىشت يىن د ئايىنى وى ڈيدا ھەين، ئەو چاوا راپىزى دېبىت ژ بەر تىشەكى رەخنى ل ئىسلامى بىگرىت و وى ب خۇ ڈى باوھرىيى پى ھەى كو ئەفە ب خۇ ڈى ھەۋىزىيە د بىر و بۇچوونىن ويدا.

ھەرەوھسا وەكى مە ئاماژە پىدای، د ياسايىيەن سىكولارىزم و وياسايىيەن وەلاتىن ملحد ڈيدا سزادان يا ھەى؛ لەورا نابىيت كەسى ملحد نەرازىبۇونا خۇل سەر ھەبۇونا سزايان د قورئانا پىرۇز دا دياربکەت. ئەگەر خەلات و سزا نەبن؛ دى ڈيان بىتە ياساييا دارستانى، كەسى بەھىز دى سته مى ل كەسى لواز كەت. ھەرەوھسا ب چ لوڙىك چىدېبىت ستمەكارەكى ب ھزاران كەسىن سقىل و بى گۆنەھ كوشتبىن و مالى وان خواربىت و ستهم لى كربىت؛ چ سزا بۇ نەبن؟ لەورا دى بىنى ئىلحاد

هزرهکا بى بنه مايه و د گهلهقلى ناگونجيت و دهمى ئىك دبىته ملحد، ئهو ب وى كارى ئهقلى خۇز كاردىيخت.

ئهگەر ئەم سەحکەينى، ئەو ۋان گۇمانىيىن خۇب پىكا بېرىنا دەقى نىشا دويكەفتىيىن خۇدەن و راستىيا دەقى ب تەمامى نىشا وان نادەن، ھەرودەكى كا چاوا مەل دەستتىپىكى ئامازە ب وى رىكا وان داي. ئەگەر تو سەحکەيە قورئانى؛ دى بىنى پەيغا (رحمە) (٢٦٨) جاران ياد قورئانىيىدا هاتى و (٣٣٠) جاران رامانىيىن (رەحمە) يىين تىدا هاتىن، ئەگەر ۋان ھەردووکان كومبەين دى بىنە نزىكى (٦٠٠) جاران. ئانكى (رەحمە) گەلەك ياد قورئانىيىدا هاتى و پەرتۇوکا دلوفانىيىيە، سەبارەت سزا و ئەشكەنجه دانى ژى؛ ئەو بۇ وى كەسىنە يىپىغەمبەر بۇ هاتى و راستى ب موعىجىزەفە بۇ دىياربىووى و وەرنەگىرتىبىت و زوردارى كىرىبىت، ل وى دەمى ژ نوى ئەو كەس دى ھىتە سزادان، ئانكى ئەگەر كەسەكى يان مللەتەكى پەياما خودايىي مەزن نەگەھەشتىبىتى؛ ئەو ل سەر تاوانىيىن خۇناھىنە سزادان، خودايىي مەزن دېيىزىت: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَعْثَرَ رَسُولًا﴾ [إسراء: ١٥]. رامان: (و خودى مرۆفەكى عەزاب نادەت ھەتا ج ھىيچەتان بۇ نەھىيەت و پىغەمبەرەكى بۇ نەھنېرىت). ئانكى ئەگەر كەسەكى ئىسلام نەگەھەشتىبىتى، وى دەمى ئەو سەرا وان گونەھىن وى ئەنجامدايىن ناھىتە سزادان، يان ئەگەر ئايىن ب دروستى نەگەھەشتىبىتى و وى زانىنەكا تەمام ب ئەحکامىي ئىسلامى نەبىت؛ وى دەمى ژى سەرا ھندى ناھىتە سزادان. وەكى كا چاوا د بەرىدا د ناڭ گوندىن دويير يىين ج زانا لى نەھەين؛ گەلەك جاران يىين تۈوشى شركا

به رزه بیوین یان شرکا مهزن ژی یا کری به لی چونکی نه زانیه و که سه ک نه بیویه ب دروستی بُو وان نایین دروست رُوهن بکهت، لهورا ئه و د بی تاوان و ناهینه سزادان سهرا وی چهندان وان نه زانی، ئه فه خه مساري نه بیو ل دهه وان به لکی شیانین وان هندبوون. به لی ئه گهر وان زانی و رکداری بکهنه و دویش راستی نه هینه؛ وی ده می دی هینه سزادان. ئانکو ئه وی دهیت سزادان دهیت ئایین ب دروستی گه هشت بیتی و هیچهت بُو نه مابن و پاشی وی و درنه گرت بیت؛ وی ده می دی هیت سزادان، ئه گهر ته و بنه کر و ل خو نه زفری.

و هه رو هسا خودایی مهزن د قورئانییدا د بیتیت: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَأُ
عَشِّرُ أَمْتَالَهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثَالَهَا وَهُنَّ لَا يُطْلَمُونَ﴾ [الأنعام: ١٦٠]. رامان: (هه که سی ل رُوژا قیامه تی ب قهنجی فه بھیتنه نیک خودایی خو، هه قهنجیه کا وی کربیت بُو ب دههین و دکی وینه، و هه که سی ب خرابیه کا فه بھیتنه نیک خودایی خو ب خرابیه کا و دکی وی ئه و دهیت سزادان).

د گه ل هندی ژی ئه و گونه ه ل ده می ل خوزفرینی و ته و بنه کرنی و کارین چاک دهینه ژیبرن، و ئه گهر ئه و گونه ه شرک نه بیت دبیت خودایی مهزن هه ر ب دلوفانی و که ره ما خو ل وی ببوریت، ئانکو خیر ب دهانه و زیده دبیت و گونه ه ب ئیکینه و ژی دچن. خودایی مهزن د بیتیت: ﴿مَثُلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثُلَ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَعْيَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُبُلَهُ مَائِهٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَعِّفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلَيْهِ﴾ [البقرة: ١٦١].

رامان: (تشتی ژ هه مییان مه زنتر یی خودان با وهر مفای بو خو ژی
دیینیت، خه رجکرنا مالیه د ریکا خودی دا. مه ته لا خودان با وهرین
مالی خود ریکا خودی دا خه رج دکه ن؛ و هکی مه ته لا وی دندکییه یا ل
نه ردکی باش دهیت هه چاندن. فیجا ل سه ر بنا خو شین دبیت و حه فت
تا ژی بچن هه رئیکی گولییه ک پیقه بیت هه ر گولییه کی سه دندک
پیقه بیین، خودی خیری بو وی زیده دکه ت یی وی بقیت. ل دویش وی
با وهری و اخلاقا ته مام یا کو د دلی وی خیر که ریدا هه ی و قه نجیبا
خودی یا فرهه و نه و ب وی یی زانایه یی هیژای وی قه نجیی بیت کو
ب نئیه تیین به نیین خو یی ئاگه هداره).

نهگهر ئەم سەھكەينە ۋان ئايەتان و گەلهكىن دى و فەرمۇودەيىن پېيغەمبەرى ڙى الله، دى بۇ مە دياربىت كو خودايى مەزىن گەلهكى دلۇۋانە و ئەف رەخنە يا وان گرتى يا بىن رامانە و د گەل ھندى دېلىت سزا و خەلات ھەبن. ھەروەسا د فەرمۇودەيىندا يا ھاتى كو خودايى مەزىن دلۇۋانىيەكە خۇ يا دانايە د دونىايىدا و نەزەرت و نەھ دلۇۋانى يىيەن ھېللىين بۇ رۆژا قىيامەتنى كو دى وى دلۇۋانىيى ب باوهەرداراندا بەت. ئانکو ل ۋېرى يا خەلەتە ئە و بىزەن ئىسلامى عيقاب (سزا) يىيەن تىيەدا ھەين، چونكى ئە و ب فى كارى ھەفذىيە بىنەمايىن خۇ يېن ئەقلى دەكەن كو دېلىت سزادان ھەبىت. ئەقا د قورئانىيەدا ھەى، ئەوان رەخنە ل سەر گرتى ئە و ڙى ودى كە دياركى خەلاتكىن چەند جارا ھندى سزادانى يە د قورئانىيەدا. بەلى وان بەحسى دلۇۋانىيى نەكىر كو نزىكى (٦٠٠) جارا يا ھاتى و ب تىنى بەحسى سزا يىكەر كو ئەفە ڙى رېكَا وانە،

ئەو ژى كۆ راستىيى بۇ دويىكەفتىيىن خۇ ديار ناكەن دا دويىكەفتىيى وان ب خۇ برىيارى بىدەت كا كىيىز يَا دروستە.

دۇوو: گۆمان ل دۆر رەوانىيىزىيا قورئانى:

گۆمانەكا دى يَا وان ئەوە كۆ شاشىيىن رەوانبىيىزى د قورئانىيىدا يىين هەين، ئەو نموونەيەكى دئىين ل دەمى قورئان بە حسى دارا زەققۇمى (شجرە الزقۇم) دكەت و دبىيىن: خودايى مەزىن د قورئانىيىدا دبىيىزىت: ﴿إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَحْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴾ طلۇعە كاڭنە، رۇؤوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿[الصفات: ٦٤ - ٦٥]. رامان: (هندى دارا زەققۇمى يە دارەكە د بىنى جەھنەمىيىدا شوين دبىيت. فىقىيى وى وەكى سەرىن شەيتانان يى كرىتە. فىيىجا مادەم رەنگى وى يى وەسايە تو پەرسىيارا تاما وى نەكە).﴾

ئەو دبىيىن: ئەف تەشىبىيە ژ بلى عەزابى تەشىبىيەكا (لىكچواندىن) كا خەلەتە، چونكى دېقىت (مشبە بە) (لەودچو) يى دياربىيت، دا مەرەمە گۆتنى يَا دياربىيت. وەكى ئەم بېيىزىن: (ئازاد وەكى شىرى يە) ل ۋىرى مەرەم ئەوە كۆ ئازادا كەسەكى زىرەكە، چونكى (مشبە بە) - شىر - يى ديارە، بەلى ئەگەر مە گۆت: (ئازاد وەكى عنقائى يە) ل ۋىرى مەرەم ديار نابىيت، چونكى (مشبە بە) - عنقاء - نەيا ديارە.

ئانكۇ: ئەو دبىيىن: د ۋى ئايەتىيىدا مەرەم ديارنابىيت، چونكى (مشبە) - شجرە الزقۇم - و (مشبە بە) - رۇؤوسُ الشَّيَاطِينِ - هەردوو د ديار

نین. لهورا ئەو دەھىن ۋى تىگەھشتىنى دكەنە پېۋەر ل سەر دارا زەققۇمى و دېيىژن: مە دارا زەققۇمى نەدىتىيە و مە دېيىت بىزانىن كا وەكى چىيە؟ قۇرئانى گۆتى: دارا زەققۇمى وەكى سەرین شەيتانىيە. ئەو دېيىژن: مە سەرین شەيتانان ڙى نەدىتنە، ئانكو ئەڭ تەشبيھە (لىكچوادنە) يَا خەلەتە.

بەلى ئەقە ڙ تىنەگەھشتىنا وانايە. راستە دېيىت (مشبە بە) يى دىيار بىت دا ھزر بگەھىتە خواندەۋانى، بەلى ل ۋىرئ خودايى مەزىن يى بۇ تە سالوخت و وەسف دكەت كا ئەو دار چەند يَا كرىتە. ئەگەر بۇ نمۇونە گۆتبا وەكى سەرین مەيمىنكايىھ، ھنگى ل دەڭ من و تە دا يَا كرىت بىت، بەلى ل دەڭ گەلەك كەسىن دى يَا كرىت نەدبوو، وەكى وەلاتىن ئەفرىقى بۇ نمۇونە، بەلكى ل دەڭ وان مەيمىنك يَا جوانە و حەززى دكەن. ئەگەر گۆتبا وەكى سەرین بەرازايە، دا ل دەڭ من و تە يَا كرىت بىت، بەلى ل دەڭ ئەورۇپىيا دا گەلەك يَا جوان بىت.

بەلى خودايى مەزىن گۆت: ﴿طَلَعَهَا كَانَهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِين﴾، دېيىزىت: وەكى سەرین شەيتانىيە. چونكى خودايى مەزىن ڙ لايەنلى دەرۋىنى فە د گەل مە د ئاخىتىت، و د خەيالا ھەمى مەرۋاندا كرىتتىن وىنە؟ وىنەيى سەرى شەيتانى يە، لهورا ئەگەر بىزىنە تە؛ سەرى شەيتانى يى چەوايە؟ دى كرىتتىن وىنە د سەرى خۇ دا وىنەكەي. ئانكو؛ (الشجرة الزفوم؛ كأنه أقبح شيء تخيله في ذهنك). دارا زەققۇمى دى وەكى كرىتتىن تشت بىت ل دەڭ تە. ب راستى ڙى دەربىرىنە كا گەلەكا ب

هیزه، چونکی دەمىن ھەر مەرۆفەك ھزرا وىنەيى سەرى شەيتانى بىكەت، دى وىنەيەكى كىرىت د ھزرا خۇ دا چىكەت، ج ئەو مەرۆف خەلکى كىشۇھەرى ئاسىيا بىت يان ئەوروپى بىت يان ئەفرىقى بىت، يان ھەر كەسەكى دى بىت، ھەروھكى گۆتى دى دارا زەققۇمى وەكى كرىتىرەن تشت بىت بۇ وى. ئانکو ئەفە بلندتىرەن پلا رەوانبىزىيە و ئەوان ھزىدەر خەلەتىيە.

سى: گۆمان ل دۆر دادپەرەرەيىا خودى د قورئانىيىدا:

ئەو دېيىن: خودى خەلکى نەچار دكەت خرابىيى بىكەن، دا وان سزا بىدەت. وان بۇ فىي بانگەشەيىا خۇ ئەف ئايەتە ئىينا دەمىن خودايى مەزىن كەرەم دكەت و دېيىت: ﴿وَإِذَا أَرَدَنَا أَنْ تُهَلِّكَ قَرَيْةً أَمْ رَأْيَةً فَسَقُّوْفَهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرَنَّهَا تَدْمِيرًا﴾ [الإسراء: ١٦]. رامان: (و ئەگەر مە فىيا خەلکى گوندەكى تى بېھىن ژ بەر زۆرداريا وان، ئەم دى فەرمانى ب گوھدارىي ل مەزن و دەولەمەندىن وان كەين، و خەلکى دى ژى ب وانقە د گرىيىدىيىنە، قىيىجا ئەو گوھدارىي ناكەن، ئىينا گۆتن ب وى عەزابا نەھىيە زۇراندىن ل سەر وان دى حەق بىت، قىيىجا ئەم ب تىېرىنا تەمام دى وان بى سەر و شوين كەين).

بەلىٰ وان گۆمانبازان رامان و تەفسىرەكى دروست نەدایى، بەلكو تىيگەھىشتەن و ھزرا خۇ ل سەر رامانا وى سەپاند و گۆت: قورئان يا دېيىت: ئەگەر مە فىيا گوندەكى ئەشكەنچە بىدەين، دى فەرمانى ب

خرابیی ل وان کهین، دا ئه و خرابیی بکهن و دی وان ئه شکه نجه دهین. هه روکی دفیا بیژن: خودئ ئه وین نه چارکری خرابیی بکهن دا وان سزا بدhet. وان دفیا هوسا خه لکی تیبگه هین. بی گومان ئه قه شاشییه کا ئه قلییه، بھلی د هزرا واندا نه کو د قورئانییدا. ئه و د قه گوهاستنییدا؛ د ئه مین و دهستپاک نه بون، چونکی ئه گهر وان ئه و ئایهت و یا بھری ویژی ب دروستی خواندبا، دا بو وان دیاربیت کو راستی و دادگه رییا خودئ تیدا یا رُون و ئاشکرایه. خودایی مه زن ب ئایه ته کن بھری وی گوت و کهردمکر: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ
 بَعَثْ رَسُولًا﴾، رامان: (و خودئ مرؤفه کی ئه شکه نجه نادهت، هه تا ج هیجھه تان بو نه هیلیت و پیغه مبه رکن بو نه هنیریت). پاشی دبیزیت: ﴿وَإِذَا أَرَدْنَا آنَ نُهَلِّكَ قَرِيَّةً أَمْرَنَا مُرْرِفِهَا﴾، ئانکو: (خودئ دی پیغه مبه ران فریکھت دا ج هیجھت نه مین و دی موعجیزان دهته وان پیغه مبه ران، دویش شیان و تیگه هشتانا وی مللھتی، وھکی شیانیین شکاندنا سحری (سیر بهندیی) داینه مووسای اللھ، و شیان ب زانستین نوژداری دایه عیسای اللھ، شیان داینه پیغه مبه ری مه ژی ﴿اللَّهُ﴾ ب زمان و رهوان بیزیی). دھمی خودئ و پیغه مبه ر بو فریکرن و ج هیجھت بو نه هیلان، ئاھا هنگی خودایی مه زن دبیزیت: ﴿أَمْرَنَا مُرْرِفِهَا﴾ دی پاشی فه رمان ل وان هیتھ کرن، دی خودایی مه زن ب ج فه رمانی ل وان کھت؟ ئه قه (دلالة اللھظ على لازم مدلوله) یه، فه رمانیین خودئ ب باشیینه، چونکی د قورئانییدا یا هاتی کو ئه قه ژی ری بازا قورئانی یه - هندهک ئایه تین قورئانی

هندهک ئايەتىن دى شروفە دكەن - خودايى مەزن دېيىت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَا عَنِ الْفُحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ [النحل: ٩٠]. رامان: (هندى خودايى مەزنه د فى قورئانىدا فەرمانى ل بەنیيەن خۇ دكەت كو دادىي د دەرەقە ويدا بکەن و پەرسىتنا وى ب تىنى بکەن. د دەرەقە خەلکى ژى دا كو مافىن هەر خودان مافەكى بىدەن، و فەرمانى ب قەنجىي ژى دكەت كو كارىن وى سەر وان فەركىرىن ب دروستى تەوبە بکەن، و ب گۆتن و كريار د گەل خەلکى د باشىن و خودى فەرمانى ب مروۋانىي دكەت و پاشقە لىيىانا ژەر كار و گۆتنەكا كريت دكەت، و ژەر تىشەكتى شەريعەت پى رازى نەبىت ژە كوفرى و گۈنەھان، و ژەر زورداريا ل خەلکى و تەعدىيىا ل سەر وان، ھەروەسا خودى ب فى فەرمانى و پاشقە لىيىانى شىرەتان ل ھەوە دكەت و بىرا ھەوە ل دويماھىيان دئىنېتەفە، دا ھوين فەرمانىن خودى ل بىرا خۇ بىن و مفای ژى وەربگەن). ئانکو ﴿أَمْرًا مُّرْفِيَّا﴾ ئانکو: (مە فەرمان ل خرابىيەن وان كر كو دادىي بکەن و باشىي بەلاف بکەن و ھارىكاريا فەقىر و ژارا بکەن ژە مروۋىن خۇ، و بەرئ خۇ ژە خرابىي بىدەنە پاش. دەمى خودايى مەزن ئەڭ فەرمانە ل وان كرى، ئەو ل دويىش فەرمانا خودى نەھاتن، پاشى خودى ئەو سزادان). د ئايەتىدا پىتا (ف) يا ھاتى (فەرسقىوا) ئەڭ (ف) بۇ دويىچەتلىكىيە؛ ئانکو پشتى مە فەرمان ل وان كرى، پاشى وان خرابى كر، نەكۆ فەرمان ل وان ھاتەكىن ب خرابىي (بالفسق).

ژ لایه‌کی دیقه؛ خله‌تییه‌کا زمانی یا مهزن د بهرسف و رهخنه‌گرتنا واندا یا ههی، چونکی (أمر) یی د نایه‌تییدا هاتی و (أمر) داخوازاکرنا کارهکی یه و (فسق) ده رکه‌فتنه ژ بن وی فه‌رمانا هاتییه کرن بو کرنا کارهکی. ئانکو (فسق) نه‌گوهدارییه و (أمر) فه‌رمانکرنه ب گوهداریی. قیچا دی چاوا چیبیت فه‌رمانا نه گوهداریی ل وان بھیتەکرن (ئەمرى وان ب بى ئەمرى بھیتەکرن). ئانکو: (چاوا مه ئەمرى وان کر کو گوهن خو نه‌دنه مه). ئەفه شاشی و نه‌زانینه‌کا مهزنە.

چار: گۆمانا وان ل دۆر ھەبۈون و ئافراندنا خرابىيى ژ لايىن خودى قە:

ژ گۆمانىيىن وان يېئن دى؛ ئەو دېيىن: خودايى ئىسلامى خودايەکى خراب و شەرکەرە، چونکى د قورئانىيىدا خودى دېيىزىت: ﴿مِن شَرِّ مَا حَلََّ﴾، ئەو دېيىن: خودى شەر يې چىكىرى.

قىرى ل دەستپېيىكى دا بهرسقا كەسى مەسيحى بىدەين، د پەرتۇوکا پىرۆز (كتاب المقدس) ژىدا ب ئاشكەرا یا هاتى كو خودى شەر يې چىكىرى، د (سفر أشعيا إصلاح ٤٥ / ٧) دېيىزىت: (مصور النور و خالق الظلمة صانع السلام و خالق الشر)، ئانکو: (خودى رۇناھى و تارىياتى یا چىكىرى و ئافراندەرئ ئاشتىيى و خرابىيى یه). ھەرودسا گەلەك دەقىيىن دى ل سەر ۋى بابەتى يېئن ھەين. قىچا دېيىت بانگخوازىيىن مە د ھشىاربىن و وەكى ۋى مەسيحى نەكەن، دېيىت د ھشىاربىن ل دىزى ئايىيىن

خۆ نه ئاخقۇن كو هندهك ژ وان ب نەزانىن قە دى بىزىن: خودى شەر و خرابى چىيىنهكىرىيە، بەلكى شەيتانى شەر يى چىيىكىرى. ھوسا وان شەيتان ژى كرە خالق - بى كو ھەست پى بکەن - ئانكۇ ئەوان كرنە دوو چىكەر (خالق)، خودى چىكەر ئاشىي يە و شەيتان چىكەر ئى خرابىي يە! بۆ زانىن ھەر ئەڭ ھزرە بۇو بۇويە ئەگەر ئەرداچوونا زەردىھشتىيان و باودىرى ب دوو خودايىان ئىنائى؛ وان گۆت: دوو خودايىن ھەين؛ خودايى باشىي و خودايى خرابىي، چونكى دەمى دېيىن شەر و خرابى خودى چىيىنهكىرىيە و ئىكى دى يى چىيىكىرى، ئەقە وان كرنە دوو چىكەر، ئانكۇ ئىكى دى كرە شرىك و ھەۋپىشى خودى د چىكىنىدا و ھوسا ب ئىنېھتا بەرھانىيى ژ خودى، كەفتىنە د شاشىيەكە كەلەكە مەزىندا. خودايى مەزىن يى پاقۇر و بلندبىت ژ وى چەندا نەزان دېيىن. ۋېچى دەپتىت بىزانىن خودى باشى و خرابى ھەردوو يىن دايىن، ئەقە ژى ز تەمامەتىيا خودى يە كو داشىت باشىي و خرابىي ژى بىدەت. ھەر وھسا وى باشى و خرابى يىن دايىن؛ دا كو تاقيقىرن ھەبىت، ئەگەر پرسىيار بەھىتە كرەن: بۆچى خودى خرابى دايىھ؟ د بەرسقىيىدا دى بىزىن: جىهانما مەلائىكەتان؛ جىهانەكە بى خرابىيە و ھەمى باشىيە، و جىهانما گىانەودرەن ژى؛ جىهانەكە شەھوانىيە، بەلنى جىهانما مەرۋەن ھەردوو كىن تىيىدا ھەين، ئەقە ژى بۆ ھندى دا ئەڭ مەرۋەن بەھىتە تاقيقىرن، كا دى چاوا ل دويىش فەرمانىيىن خودى چىن، ئەگەر مەرۋەن ئەقلى پېش شەھودتى بىيختىت؛ دى گەھىتە پەلەيەكە بلند، ئەگەر ل دويىش شەھودتى بچىت؛ دى چىتە پەلەيەكە نزم و دى ژ گىانەودرەن ژى نزەتلى ھىت،

چونکی دهمن گیانه و در خرابیی دکهت، ئەو نزانیت کو ئەف تشه خرابییه، بەلی دهمن مرۆڤ خرابیی دکهت، دزانیت کو خرابییه، لهورا ژی دى ژ گیانه و دران خرابتر لى ھیت .

بەرسقا کەسى ملحد:

ھزرا ئىلحادى - ل گورھى زانايىت ماددى و ملحد - تىگەھى خرابىيى (شهر) و تىگەھى باشىيى (خىر) تىدا يى ديار نىنە؛ چونكى تىگەھى: بەايىن رەوشتى يىن رەها (القيم الأخلاقية المطلقة) و باشىيا رەها و خرابىيا رەها ناكەفنه بن تاقىكىرنىن ماددى و ئەزمۇونى و گەلەك زانايىن ماددى و ملحد فى چەندى دووپات دکەن، وەكى: (نيتشە، ماركس، ستيفن ھاوکينگ، رىتشارد دوکنر، سام ھاريس، لورانس ڪراوس ... هتد)، ئەف مولحدە ھەمى دانپىيدانى دکەن كو ج بەايىن رەها د ھزرا ماددىدا نىنە، چونكى د شياندا نىنە مرۆڤ ژ دەرفەي چارچوڤەيى (وەھىيى) د بەايىن رەها بگەھىت. ھزرا ماددى وە ل مرۆڤى دکەت کو باودر بکەت سرۋشتى و ھلکەتتا ھەرمەكى مرۆڤ يى چىكىرى، فييجا ژ لايى ئاقلىيە د ھزرا ماددىدا د شياندا نىنە مرۆڤ د بەايىن رەها بگەھىت، لهورا ل دەف وان ھەمى بھا د رىيژەيىنە، ئەو تشتى ئاقلى تە دېيىنت خرابىيە؛ ئاقلى ئىكى دى دېيىنت باشىيە، ل دەف وان د ياسايىا سرۋشتىدا چ ژ وان ب سەر يىن دى نائىنە ئىخستن، لهورا دهمن گەسى مولحد بەايىن رەوشتى يىن رەها بۇ خۇ د كەتە بەلگە، ئەفە ئەو ب ۋى كارى يى بىر و باودرىيىا خۇ يَا ئىلحادى د

هه‌رپينيت و هه‌فديزيا خو دكهت، چونکي ئهو و هسا باوهر دكهت مروفه
پيکهاتييەكە ژ هندهك گەرديلە و كەرسەستان و ج گييان و دەرۇن و
وژدان تىيىدا نىين، فيجا چاوا دى مولحد سىتم و خرابىيى زانىت ئەگەر
وى وژدان نەبىت، ئەگەر مولحدى هەبۇونا وژدانى رەدكر؛ دېقىت ئهو
هەبۇونا سىتم و خرابىيى ژى رەد بکەت، ئەگەر وى باوھرى ب وژدانى
ئىنا، ئەقە وى باوھرى ب هەبۇونا تشتىن غەيىبى ئىنا (چونکي وژدان ژ
تشتىن غەيىبى دەيىتە هەزمارن)، فيجا كەسى مولحد؛ مروفەكى
بەرزەيە نزانىت ج دېيىزىت.

هوسا ديار دېبىت كۆغان هەردوو كەسان (كەسى مەسيحى و كەسى
ملحد) هەفدىزى د گەل بىنەمايىن خو كرييە. هندىكە يى مەسيحى بۇو؛
ئهو دىزى بىر و باوھرىن پەرتۇوکا پېرۋۆز (كتاب المقدس) د ئاخقىت و ئهو
ترانەيىن وى ب ئىسلامى كرین؛ بۇ وى ژى دزفرن، چونکي ئايىنى وى
ژى هەر و هسا دېيىزىت.

هەروەسا كەسى مولحد ژى دىزى هەزرو بىرلىن خو د ئاخقىت،
چونكى ل دەف هەمى مولحدىن مەزن وەكى ماركس و لىنىن و
ستالىن (شەر) و خرابى د جىهانا ماددىدا نىنە، ئهو دېيىزىن: رەوشت
(أخلاق) خاپاندنه كا مىتافىزىكىيە كۆ تو بېيىزى ئەقە باشىيە و
ئەقە خرابىيە. د جىهانا ماددىدا ئەلكترون ب لەزاتىيە كا خەيالى ل
دۇور نافكى (النواة) دزفرىت، ئەقە هەمى تىشەكى ماددىيە و تو
نەشىي خرابىي ژىك جودا بکەي، وەكى هەتا نوگە ناھىيە باوھركرن

و تیگههشتن کا بوجى ئهورۆپییان (50) ملیون هندیین سوٽر (ئهمریکیین رەسەن) کوشتن، نوکە دى ب ج پیفەر یا خەلەت بیت، ب پیفەری ئهورۆپییان ئەفە تىشەکى دروست بۇو، بەلى ب پیفەری ئهمریکیین رەسەن ئەفە کارەکى تىرورستى بۇو و يى خەلەت بۇو. ئانکو دى ب ج پیفەر ھىتە پىقان، ئەو دېئىز: مە ج پیفەرین بىنەجە و نەگھۆر نىن دا کو بىزانىن کا كىز ژ وان يى خەلەتە. لەورا دەپەت تىشەك ژ دەرفەى ئەقلى ھەبىت و يى گشتگىر و رەھا (مطلق) بىت دا بىريارى ل سەر بىدەت.

زانايى ناقدار شرۆدینگەر (Schrödinger) خودانى زانسىتى (ميكانيكا الکم) دېئىزىت: (تیگەھى شەر و خرابىي، د جىهانا ماددىدا نەيى دىارە).

زانايى ناقدار ستيقىن ھاوكىنگ دېئىزىت: (مروف ھەما قرىزەكى كىميايىبىيە ل ھەسارەكابچوپىك). ئانکو تو بکۈزى يان بسۈزى، تو ج لى بکەى ل دەف وان نابىتە پىفەر، چونكى خرابى د ھەبۈونا ماددىدا نە تىشەكى دىارە، ھەرودەكى ھندى يە تو كومەكما مىش و مورا بکۈزى، چونكى مروف ژى وەكى وان يى ژ ماددەي چىبۈو. ئەفە ھىزرا مولھىدىن مەزىنە، بەلى دەمىن مولھىدەكى بچوپىك و نەزان گەنگەشى د گەل تە بکەت، دى بىنى ئەو ژ نەزانىندا خۇ؛ ھەۋەزى د گەل بىنەمايىن خۇ دكەت.

ئانکو ل فیرى ئهوان هەردووکان هەقدىزى د گەل بنهمايىن خۆ كر، ب تىنى دا رەخنه يەكى ل ئىسلاما مەزن بگرن، بەلى بۇ ھندى دا رەخنا ژ ئايىنى ئىسلامى بگرن؛ بۇ وان خەم نىنە درەوا بكمەن.

ل فیرى د تەفسىرا فى ئايەتىدا: ﴿مِنْ شَرِّ مَا حَلََّ﴾ گەلەك زانايىن تەفسىر زان دېيىن: ئەڭ (ما) يە، (ما المصدريّة) يە. فېجا بىتىھە: (من شر خلقە) ئانکو: (ئەو شەر ئىز بەندەيىن وى دەردىكەفيت). كىيارىن بەندەيان ژى هەر چىكىرىيەن خودى نە، بەلى وەك رېزگرتەك شەر و خرابى بۇ خودى ناھىيە پالدان، هەروەك د سۈرەتا (الجن) دا ھاتى، دەمى ئەجنبەيان بەحسى خرابىي كرى، وانا وەك رېزگرتەك بۇ خودايى مەزن ئەو خرابى بۇ خودى پال نەدا و گۆت: ﴿وَإِنَّا لَأَنَّرَى أَشَرَّ أُرِيدِيْمَ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾ [الجن: ١٠]. دەمى بەحسى شەرى (خرابىي) كرى گۆت: (أشر أريد) و نە گۆت: (أشر أراد الله). فېجا وەك رېزگرتەن: شەر ناھىيە پالدان بۇ خودى؛ بەلى دەمى بەحسى باشىيى كرى، گۆت: ﴿أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾ ل فیرى - بکەر (فاعل) - دياركىر، ئانکو ل فیرى ئەگەر (ما المصدريّة) بىت؛ دى رامان بىتىھە: (ومن شر صادر عن خلقە). ئانکو: (ئەو شەرى ژ چىكىرىيەن وى دەردىكەفيت، و كارىن چىكىرىيەن وى هەر چىكەرى وان خودايى مەزنه ئانکو (شهر) ژى هەر خودى يى چىكىرى و ئەفە ژى ژ تەمامى و بى كىيماسىيە خودى يە كو چىكەرى خرابى و باشىيان هەردووکان خودى بىت و ل بىن دەستە لاتا خودايى مەزندابن).

پینچ: گۆمانا وان ل دۆر بەها و قەدرى خودى د قورئانىدا:

كەسى مەسيحى د گۆت: د قورئانىدا بەهابى خودى يى كىمە و رىز ل خودى ناهىيە گرتن.

گۆت: د قورئانىدا يى هاتى: ﴿لَا يُشَكِّلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُشَكَّلُونَ﴾ [الاثناء: ٢٣]. وى گۆت: رامانا وى ئەوه خودايى موسىمانان دكتاتوره و پىزى ل كەسى ناگرىت.

ب راستى ژى ئەف ئايىته: ﴿لَا يُشَكِّلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُشَكَّلُونَ﴾ بهلگەيە ل سەر تەمامى و بى كىماسىيَا خودايى مەزن و بهلگەيە ل سەر ھىز و شىانىن خودى، رامانا ئايىتى ژى ئەفەيە: (ژ نىشانىن ھندى دگەھىن كۆ ئەو ب تى خودانى ئافراندىن و پەرسىنى يە، ئەوه يى پرسىيارا وى تشتى ژ وى ناهىيە كىرن يى ئەو د ناڭ بەننېيەن خۆ دا دكەت و ھەمى چىكىرىيەن وى پرسىيار ژى دھىيە كىرن). دفيت خودى ل سەر ھەمى تشتان يى دەستەھەلاتدار بىت. تشتى وى بقىت بکەت: ساخ دكەت - د مەرينىت - مالى ددەتە ھندەك مەرقۇان - ژ ھندەكىن دى دستىنىت - ئەفە بهلگەيە ل سەر كەمال و تەمامەتىيَا خودايى مەزن. ھەرودسا ئايىتاتا: ﴿إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ [ھود: ٧٠]. ئانكۆ ئەو كارى خودى بقىت دى كەت، ب راستى ژى ئەفە ژ تەمامىيَا خودى يە، و ژ پاققۇزىيَا خودى يە ژ ھەمى كىماسىييان و ھەر تشتەكى وى بقىت دكەت.

ژ لايى ئەقلى و لۆزىكىقە دفيت خودايى تەمام و كامىل بىت، ل دەمى فەيلەسوف سوقراتى و ئەفلاتونى و ئەرسىتى گۆتى: خودى يى

ههی، وانا گوت: دفیت ئه و خودایی ته مام بیت و هه تشتی بقیت بکهت و چ کیماسی ل ده نه بن کو ببیته ریگر ژ نه کرنا وی کاری وی دفیت.

ئانکو ئه گومانا وی گهسی مهسیحی ل دوئر قورئانی ئازراندی، نابیته جهی گومانی، بەلکی جهی ته مامی و راستییا قورئانییه، بەلی ل ده وان قى هزرا ئەم موسلمان ژ خودى دکەین ئه و وی هزرى ناکەن و ب پۇھن و ئاشکەرا وەسفا خودى ب کیماسی و لوازىي دکەن، گەلەك نموونە ژى ل سەر قى چەندى ھەنە:

نەمۇونە يى ئىكى: د پەرتۇوکا پېرۋۇز (الكتاب المقدس) د (سفر التكوانين: اصحاب /٣٢ - ٢٤) يىدا يا هاتى کو (يەعقوبى اللە خۆلىكىدان د گەل خودى كر و پىنهك ل چوکى خودى دا (سبحان الله) و پاشى يعقوبى خودى: ئەز تە بەرنادەم ھەتا تو ناسنافى ئىسرايىل نەدەيە من، دېيىژن: خودى نەچار بۇو ناسنافى ئىسرايىل دايى).

ھوسا يەعقوب يى بۇويه ئىسرايىل ل ده وان. ۋېچا ئەگەر ئەقلەك ھەبىت قى تشتى وەربگىرىت کو خودى ھوسا يى بى دەستەھەلات بىت (حاشا لله - سبحانه وتعالى) چاوا ئەفە دى يى ژ ھەزى خودايىنىي بىت؛ لەورا ئە و گەسىن وى ئايىنى دھىلىن د مافدارن، ئە و د مافدارن بىنە موسلمان و پەرسىندا وى خودايى بکەن يى دەستەھەلاتدار ل سەر ھەمى تشتان و د ھەمى دەماندا ھەوارا خو بگەھىنېتە وى. ئانکو دفیت وى

کەسى مەسيحي دەستپىتىكى سەحىكربا پەرتۇووکا خۇ كا چەند كىماسى تىيىدا ھەنە، پاشى بەحسى پەرتۇوکەكا دى كربا.

ئموونەيا دووئى: (سفر التكوان - اصحاح ٢/٢) دېيىزىت: (و فرغ الله في يوم السابع من عمله الذي عمل و استراح في يوم السابع). ئانكۇ: خودى ل رۇزا حەفتى وەستىيَا و بەيىنا خۇ ۋەدا. ئەفە كىماسىيەكا ئاشكەرایە ئەو دىدەنە پال خودى.

ئموونەيا سىيىئى: (سفر الخروج - اصحاح ١٤/٣٢) دېيىزىت: (فندم الرب على الشر الذي قال انه يفعله بشعبه). ئانكۇ: (خودى ژ بەر وى خرابىيَا وى د گەل گەلى خۇ كرى پەشىمان بۇو).

ئموونەيا چارى: (رسائل سموئيل الأول - اصحاح ٣٥/١٥) دېيىزىت: (والرب ندم لأنه ملك شاؤول على اسرائيل) ئانكۇ: (خودى پەشىمان بۇو كو شائول كريه پاشايى ئىسرائىل). ئانكۇ ئەگەر ئەو بەحسى پالدانا كىماسىيى بۇ خودى بىكەن، بلا ل دەستپىتىكى بەحسى وان كىماسىييان بىكەن يىيىن وان بۇ خودى پالدايىن و چارەسەر بىكەن، پاشى بلا بەحسى ئايىين ئىسلامى بىكەن.

شەش: گۆمانا وان ل دۆر سالو خەتىن خودى د قورئانىيىدا وانا گۆت: قورئان خودى ب خودايەكى پىلانگىر وەسف دكەت كو پىلانا ل دىرى مەرۇۋا يەتىيى د دانىت، وەكى د قورئانىيىدا هاتى: ﴿وَمَكَرُوا
وَمَكَرَ اللَّهُ وَأَلَّهُ خَيْرُ الْمَكَرِينَ﴾ [آل عمران: ٥٤].

ب راستى ئەفە ژى ئىكە ژ سەختەكارىيىن (بىٽ ئايىنان) كۆ ئارمانجا
وان ئەفە يە ئەو بەس گۆمانان ل دۆر قورئانا پىرۆز بەلاڭ بىكەن. ئەفە
بەلگە يە ل سەر ھندى كۆ ئەموج ژ زانستىن زمانى و رەوانبىزىيى
(البلاغة) نازان. بەرسەھە كا ھەي زانايىن پەوانبىزى دېيىن ئەفە
ھونەرەكى رەوانبىزىيى يە و دېيىن (فن المشاكلة). لىٽ يَا ب زەممەتە
ئەز بىشىم ب كەمە كوردى.

ھەروەسا بۇ بەرسەدان، زانايى ناڭدار (ابن عثيمين) دېيىزىت:
سالۇخەتىن خودى د تەوقىفىنە، ئانكۇ: ئەم سالۇخەتىن خودى ب
وھىيى دزانىن و پىلانگىرپى نە ژ سالۇخەتىن خودى يىن پەھانە؛
چونكى پىلانگىرپى بۇ باشىيىن و خرابىيىن ھەردووکا بكاردەتىت؛ لەورا
ئەم نەشىيىن ب شىيەھەكى رەھا بېرىن خودى يى پىلانگىرپە، بەلى
ئەگەر پەيىشا (مكر) د سياقى باشىيىدا ھات، ھنگى چىدېت ئەم ب
دەينە پال خودى ۋە.

ھەزى گۆتنىيىه، رامانا پەيىشا (مكر) د فەرھەنگا (لسان العرب) دا،
ئەود (تو پىلانەكى ب دانى دا دوزمنى خۇ بىتھىيە تەلەن، بىيى كۆ ئەو
بخۇ بىھەسىت).

يا خويايە ئەف رامانا (مكر) يا دوو ئالىيە، ئانكۇ: بۇ خرابىيىن و
باشىيىن ھەردووکا دەتىت. بۇ نموونە: ئەگەر پىلان (مكر) بو تىشىتەكى
باش بەھىتە بكارئىنان؛ دى رامانا وى يَا باش بىت. ئەگەر بۇ خرابىيىن
ب كارھات دى يَا خراب بىت، بۇ نموونە ئەگەر گرۆپەكى تىرورستى

پیلانه‌کی بُو کاره‌کی تیروستی ب دانیت؛ ئەف (مکر)ه یا خرابه، بەلی ئەگەر هیزین نیمناهیی ب وان حەسیان و پیلانه‌ک دانا بەری ئەو کاری تیروستی بکەن و شیان وان دەستەسەر بکەن، ئەفه دى بىته (مکر)ه کا باش.

دەربارەی وئى ئايەتا تە گۆتى: ﴿وَمَكْرُوْأْ وَمَكْرُوْلَهُ وَلَهُ خَيْرُ الْمَكَرِينَ﴾ ئەگەر ئەم سەحکەينه سیاقى ئايەتى و راپەکرنا وى؛ دیار دبىت كو دوزمنىن عيسا پىغەمبەر ﷺ پیلانه‌ک (مکر) دانا بُو كوشتنا وى. خودى ژى پیلانه‌ک بُو وان دانا و پیلانا وان ژى بنبر و عيسا ﷺ بىرە ئەسمانان و ل بەر وان بەرزەکر وان كەسەکى دى ب دارفەکر (صلب)، و هزرکر وان عىسايى ب دارفەکرى. ئەف پیلانا دوزمنىن عىسایى كرى پیلانه‌کا خراب بۇو؛ چونكى مەرەما وان پى كوشتنا پىغەمبەرەكى بۇو، و ئەو پیلانا خودى بُو وان داناي پیلانه‌کا باش بۇو؛ چونكى خودى كەسەکى پاقىز و بى گونەھ ژ كوشتنى رزگاركى، ل فيرى ئەم دشىپىن بىزىن خودى يى پیلانگىرە؛ چونكى د جەن باشىپىدايد.

ھەزى گوتنييە؛ د تەفسىراندا و د پەرتۈوکىن دىرۈكى ژىدا گەلەك بۇچۇون ل سەر بابەتى چاوانىييا قورتالبۇونا مەسيحى ﷺ و چاوانىييا ب دارفەکرنا كەسەکى دى ل جەن وى هەنە، لى يا دروست ئەوە كو عيسا ﷺ نەھاتىيە ب دارفەکرن و ل بەر دوزمنىن وى بەرزەبۇو وان ئىكى دى ب دارفەکر. قورئان دېيىثىت: ﴿وَمَا قَاتَلُوْهُ وَمَا صَلَبُوْهُ وَلَكِن

شِّيَةَ لَهُمْ ﴿النساء: ١٥٧﴾

حهفت: گۆمان ل دۆر حەزىزىنا خودى و شىيانىن وى.

ڙ نەرازىبۇونىن وان ل سەر تىيگەھى (حەزىزىن و شىيان) د قورئانا پىرۇز دا، نەرازىبۇونا وانه ل سەر گۆتنى خودايى مەزن: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُضْلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنْشَأَ﴾ [الرعد: ٢٧]، ئانكۇ: (خودى ھەر كەسى بېشىت دى بەرزەكەت، و ھەر كەسى ب تەوبەيى ب بالقە بىزقەپەت، دى راستەرى كەت)، و گۆتنى خودى: ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْمًا حَكِيمًا﴾ [الإنسان: ٣٠]، ئانكۇ: (و هوين نەشىن چو بىكەن ئەگەر خودى حەز نەكەت، ب راستى خودى يى زانا و كاربىنەجە)، و نافەرۇكا نەرازىبۇونا وان ئەوه کو جۆرە خورتىلىكىن و سەپاندنهك ھەيە د راستەرىكىن و گومراكىنا خەلکىدا، و چاوا خودايى ئىسلامى حوكى ل سەر ۋى دكەت ب راستەرىكىنى چونكى ب تىنى وى دېقىت وى راستەرى كەت، و چاوا حوكى ل سەر كەسەكى دى دكەت ب گومراكىنى چونكى ب تىنى وى دېقىت وى گومرا بکەت؟ چاوا چىدېبىت خودايى ئىسلامى مايى خۆ د بىريارا مەرۆفيدا بکەت؟ پاشى راببىت ب سزادانما وى يان پاداشتىكىنا وى ل سەر وى بىريارا وى بۇ ۋى مەرۆفى حەزىزىرى؟

بەرسەف: ئەڭ نەرازىبۇونە ڙ هەزەكە سەختە و بى بنەما و نەزانىنى سادەتىن پېچەرىن ئاقلى و لۆزىكى هاتىيە؛ دەمى مولىد ۋى نەرازىبۇونى دكەت ئەڭ نەرازىبۇونە بخۇ ئىلحادا وى ب تەمامى ڙ ناڭ دېبەت؛ چونكى ئىلحاد تىشەكى ماددى يى خودرىيە، دانپىيدانى نە ب وۇدانى و نە ب رەھۋىتىن رەھا و نە ب غەيىنى ناكەت؛ چونكى وۇدان و

ر هوشت به رده وام دژی ماددیههت و به رژه و هندیا که سایهه تینه، فیچا هه ر دهمی مولحدی پشت به ستن ل سه ر و زداني و رهوشتی کر د ب پیار دانا (باشی و خراب) ییدا و ژیک جودا کرنا وان، ئه ها ئه فه ل وی دهمی ئه وی هه فدزیا خو کر، و ئیک ژ گرنگ ترین ستونینین ئیلاحادا خو هه رفاند بیی هه ست پی بکهت، هه رو هسا چهوا مولحد نه رازی بونا خو دیار دکهت ل سه ر (خورتی و سه پاندنی)، ئه و دان پی دانی دکهت کو سرو شتی ئه م یین پهیدا کرین ب خورتی و سه پاندن، و ئه م یین و درار کرین ب خورتی و سه پاندن، فیچا نفشنی ئه و رو پی دانا ل بلند ترین ئاستی بلنداهیبی، و نفشنی ئه فریقی هیلا ل نزم ترین پله یی ب خورتی و سه پاندن، و ئه ها ئه فه یه جودا یا ره گه زپه رستی ب پله یا نایاب، ئه ف بو چوونا ئیلاحادی یا تیوری هه فدزه د گه ل بانگه وا زیبین وان ل دور مافین مرؤفی.

ل دهمى ئەم دېيىزىن ژ سالۇخەتىيەن خودايى مەزن زانىنە، و ئەو يى زانا و شارەزايە ئەفە وى چەندى دخوازىت كۆ خودى يى زانا بىت ب وى تشتى چىبۈوى و دى چىبىت و كا ج دى چىبىت، و ئەو يى نەچىبۈوى ئەگەر چىبىبا كا دا چاوا بىت. يى زانا بىت ب بەندەيان و عەجەل و رېزق و لەقىن و راوهستىيان و بەختەوەرى و بەختەشىيا وان، و چارەنۋىسى وان ل ئاخىرەتى. گەلەك ئايەت يىن ھەين دىاردەكەن كۆ خودايى مەزن يى زانىيە ب ھەمى تشتىن ماددى و مەعنەوى، يىن ھەستېكىرى و غەيىبى، يىن بەرچاڭ و بەرزە، ۋان گۇتنى خودايى مەزن: ﴿عَلَيْهِ الْغَيْبُ لَا يَعْرِفُ عَنْهُ مِثْقَلٌ ذَرَّةٌ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ﴾

مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكَبْرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿سْبَأ: ٢﴾، ئانکو: (خودى زانايى نهينيان، و تەمەتى دندكا تۆزكى نه د ئەسماناندا نه ژى د ئەردىدا ل بەر بەرزە نابىت، و نه بچويكتر و نه مەزنتر ژى نىنە ئەگەر ئاگەھ ژى نەبىت).

ژ وان تشتىن ئەقلى يىن نه پىيىدى بەلگەيان ئەوه، كو: زانينا چىيەونا تشتى ناخوازىت وى تشتى نەچار كەت كو چىببىت و بجهبىت، فييچا زانينا خودى يا پىشوهخت بۇ سەروبەر و حەز و هەلپارتنىن مە؛ ناخوازىت مە نەچاركەت ل سەر وان، و ئايەت ل سەر فى چەندى گەلەكەن، ژ وان گۆتنا خودايى مەزن: ﴿وَقُلْ لَهُمْ مِنْ رَّبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلِيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلَا يَكُفُرْ﴾ [الكهف: ٢٩]، ئانکو: (و بىيىزە: هەق ھەر ئەوه ئەھۋى ژ دەڭ خودايى ھەوه ھاتى كو ئىسلام و قورئانە، فييچا ھەر كەسى بقىيەت بلا باوھىرىي بىينىت، و ھەر كەسى بقىيەت ژى بلا كافر بىيت، و گۆتنا وى: ﴿إِنَّا هَدَيْنَا لِلْسَّبِيلِ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كُفُورًا﴾ [الإنسان: ٣]، ئانکو: (بى گۆمان مە رېك يا بۇ رۆھنكرى، فييچا يان دى يى شوکوردار بىيت و نىعمەت و كەرەمېت خودى د گەل كرین ژ بىر ناكەت، يان دى ژ رى دەركەفيت و رېكَا خرابىيى دى گريت)، فييچا مەرۋە يى ئازادە د هەلپارتنا وى تشتىدا يى وى دەفيت، و ئەو تشتى ئەو باوھر دكەت ژ راستەرىكىن و گومراپۇونى، و بىچ رەنگان ئەو نە يى نەچارە.

سەبارەت وان ئايەتىن رامانا سەپاندن و نەچاركىنى ژى دھىيە زانىن، وەكى: گۆتنا خودايى مەزن: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُضْلِلُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ

آناب ﴿، ئانکو: (خودى ھەر كەسى بقىت دى بەرزەكت، و ھەر كەسى ب تەوبەيى ب بالقە بزقىت، دى راستەرى كەت).﴾

دى بىزىن: پىدەقىيە بزانىن كو خودايى پاڭ و مەزىن ھەمى تىشت يىن ئافراندىن: يىن ماددى و مەعنەوى، ۋېچىجا باشى و راستەپىكىن ئافراندىيە، و شىانا ئەنجمامدا خرابى و سەردارنى ۋى ل دەڭ ئافراندىيە، لەورا ج تىشت ژىن شىانا وى دەرناكەفيت، و ھەر ئىككى بىزىت كو خودى خرابى نە ئافراندىيە - ب مەرەما دانەپاشا كىيماسىيى ۋ خودى - دى كەفيتە د ھەۋپىشچىكىن و خەلەتىيە كا مەزندا؛ چونكى ئەو وى دخوازىت ئافراندرەكى دى ھەبىت بۇ خرابىيى، ۋېچىجا شىانا بەندە بۇ باشى و خرابىيى ئەوە يا ل ژىر شىان و حەزكىنا خودى، و خودى شىانا فى چەندى دايىەيى، و ئەگەر ۋىيەت دا فى شىانى ۋان سەتىنەت، و ئەمە ئەفەيە رەمانا گۆتنە خودايى مەزن: ﴿وَمَا نَشَاءُ وَنَّا لَا أَن يَشَاءُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [الإنسان: ٢٠]، ئانکو: (و ھوين نەشىن چو بىكەن ئەگەر خودى حەز نەكت، ب راستى خودى يى زانا و كاربىنەجھە).

ب ئافاکىن ل سەر فى چەندى بۇرى؛ دى رەمانا فى گۆتنە خودايى مەزن دىياركەين: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُضْلِلُ مَن يَشَاءُ وَنَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ﴾، ئانکو: خودى وى گومرا دكەت يى ھىزى گومرا بۇونى (ل دويىش وان مەرجان يىن بەندە ھىزى وان يىن قورئانى و سوننەتى بە حسکىرىن) ئانکو وى كەسى گومرا دكەت يى بەلگە ل دەڭ وى د دىيار بىن و راستى بۇ وى دىيار بېيت؛ بەللى وى رەدكەر و خۇ مەزنەكەر، و دادپەرەمەرى فى چەندى دخوازىت چونكى سزا ژ

ههمان نفشنی کاری يه، ههروهکی خودایی مهزن گوتی: ﴿وَجَزَرْوْأَسِيْنَةَ سَيْنَةَ مِثْلُهَا﴾ [الشوري: ٤٠]، ئانکو: (و جزایی خرابیی خرابییه کا ودکی وییه)، فیچا يی گومرابوون فيا - پشتی زانینا راسته ریکرنی - و کار بُو کر خودی دی شیانی دهتی بُو ههلبزارتنا ریکا گومرابوونی، و ئەفه ز پیدھیین وئی چەندی يه کو خودی مرؤفی د جەرپینیت، فیچا دەمی خودی ئەو گومراکرین و راسته ریکرن ژ وان قەدەغەکر هەر ژبەر کريارىن وان يیئن خراب بwoo؛ لەورا خودی وئی گومرا دکەت يی گومرابوونی ههلبزیریت، و قورئانی ئامازە ب فی رامانی کرييە د گەلهك ئايەتاندا، ژ وان: گوتنا خودایی مهزن: ﴿فَلَمَّا زَاغَ عَنْ أَنَّابِ اللَّهِ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ [الصف: ٥]، ئانکو: (فیچا وەختى وان هەقى هيلايى و بەرى خۇ ژى وەرگىرایى، خودی ژى دلىت وان ژى دانە پاش و ژى وەرگىران، و خودی ملەتى ژ ریکا راست دەركەفتى راسته ری ناكەت)، لەورا خودی ئەو گومراکرن و ئەو راسته ری نەکرن ژبەر سەرداچوونا وان ب خۇ و هيلاانا وان بُو هەقىيى.

و رامانا گوتنا خودی: ﴿يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾، ئانکو: خودی دی وئی راسته ری كەت ل دويش مەرجىن ھىئابوونا راسته ریکرنی يیئن قورئانی و سوننەتى بە حسکرین، فیچا يی کار بکەت بُو راسته ریکرنی، و کار بُو بکەت خودی دی شیانا گەھشتانا راسته ریکرنی دهتى، ههروهکی د گوتنا خودایی مهزندا هاتى: ﴿وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَّابَ﴾، ئانکو: خودی وان راسته ری دکەت ئەوين ب بال ویقه دزفەن، ئانکو: بُو وى توبە دکەن؛ فیچا زفپىنا وان بُو خودی

وەل وان کر ھىزاي راستەرپىكىرنا وى بن. و ژ قى چەندى دھىيەتە زانىن كو ئەوين ب بال خودىيە نەزقىن ئەون ھىزاي گومرايىونى، فييجا دى خودى وان گومراكەت، فييجا ئەوين خودى وان راستەرپى دكەت ئەون يىن دلى وان يى بەرھەف بۇ راستەرپىكىنى و كار بۇ كرى و داخوازكىرى.

و هوسا ب ئاشكرايى ديار دبىيت كو خودايى مەزن شىان دايىه مەرۆقى، و ئازادى دايىه يى بۇ ھەلبىزارتىنارىكى راستەرپىيىن يان گومرايىي، فييجا خودى وى راستەرپى دكەت يى راستەرپىكىنى ب ھەلبىزىرىت و وى گومرا دكت يى پشتهپى بووى ژ ھەقى و راستىيىن و گومرايىون ھەلبىزارتى.

پشکا دووی:

هه لوه شاندنا گومان بازیان ل دور سوننه تا پیر قز

د. آماد کاظم

پشکا دووئ

هلهوشندا گومانبازیان

ل دوّر سوننهتا پیروز

خوانده فانین خوشتی؛ پشتی مه ل پشکا ئیکی بزافکرین ژیده ری
قورئانا بیروز دیاربکهین و بؤ مه دیاربوروی کو ئه و په رتووکه کا
ئه سمانیبیه، و مه بە حس ل هندهک گومانان ژیکر، ئه وین ل دوّر
قورئانی هاتینه بە لافکرن و مه ئه و گومان هلهوشندا دین و شاشیا وان
دیارکری، نوکه ئەم ب فەر دزانین کول فی پشکی بە حسی وان گومانان
بکهین یین ژ لایی رەدکەرین سوننهتی (منکري السنۃ) ـ قە ل دوّر
سوننهتی و (فەرموده بیین پیغەمبەری ﷺ) هاتینه بە لافکرن، دی
وان گومانان پیشکیشکەین و دی رەخنهکی لى گرین کو ب گونجیت د
گەل شیوازی قورئانی و لۆزیکی و ئەقل و ژیری. بؤ زانین من دەیت ل
قیرئ دیاربکەم کو گەنگەشا مه د فی بابە تیدا نه د گەل مولحد و بى
دینایه؛ چونکی ئه و باودری ب ج ئایین و په رتووکین ئه سمانی نائین،
ب تایبەتی قورئانی. لەورا ئه و پیدافی ب گەنگەشە کا تایبەتن، وەکی مه
د وى په رتووکا خۆ يال سەر (ئىلحادى) هاتیبە بە لافکرن دیارکری. ل
قیرئ ئەز دی گەنگەشى د گەل وان کەسان کەم یین دبىزىن ئەم
قورئانىنە و ئەم باودری ب قورئانى ب تى دئىنین و ئەم باودری ب
سوننهتی نائین، ژ بەر هندى گەنگەشە و بەلگە ئىنانا من د گەل وان

گەنگەشەکا سوننەتى نابىت (ئانکو ئەز فەرمۇودەيان ناكەمە بەلگە)، بەلى دى گەنگەشەکا قورئانى بىت؛ دى ب پىقەرەپان وان دان و ستاندى د گەل وان كەم و دى شاشىيەن وان بۇ دياركەم، گرنگى دى ل سەر ياسايىن زمانى (القواعد اللغوية) و بنەمايىن تەفسىرى بىت، دى ب پىقەرەپان ئەقلى و ب پىقەرەپان لۆزىكى خەلەتىيەن وان دياركەين و دى بۇ وان بەرچاڭكەين و سەلەننەن كو سوننەت بەلگە و ژىددەرەكى شەرعىيە پشتى قورئانى. بۇ زانىن؛ دەملى ئەز دېيىز بەلگە بۇونا سوننەتى، رامانا وى ئەو نىنە سوننەت ھەمى پىكىفە بەلگە بىت، بەلكى سوننەتا دروست (صحيح) بەلگەيە، و سوننەتا لاواز (ضعيف) زانىيان ب خۇ يا دياركىرى، رۇھنەكىن د ئەقى بابەتىدا و يا ھەى دى بەحسكەين.

- پىنناسەيا سوننەتى:

دەستپىكى دى پىنناسەيا سوننەتى كەين و دى دياركەين كا چىيە: سوننەت ل دەق زانىيەن سوننەتى فەرمۇودەناس ئەقەيە: (ما أضييف إلى النبي ﷺ من قول أو فعل أو تقرير أو صفة خلقية أو خلقية)، ئانکو: (ھەر كارەكى بۇ پىغەمبەرى ﷺ هاتبىتە پالدىان و فەگىران، ج گۇتن بىت، وەكى (إنما الاعمال بالنيات)^(١)، ج كرياربىت، وەكى فيركىنا نقىزى، يان مەناسك و ئەداكىنەن حەجى بۇ صەحابىيەن، ئەق كارە

---

(١) صحيح البخاري، ۋەزارەت (١) و (٥٤).

دبيته سوننهتا کرياري (فعلى). ج (تقرير) بيت، تهقرير ڙي ئهڻهيه: کارهک ل دهڻ پيغه مبهري الله هاتبيته کرن، يان گوتنهک ل دهڻ وي هاتبيته گوتنه و وي بيدهنگي ل سهر کربيت، يان ڙي تشهک ب ئامادهنه بونا پيغه مبهري الله بيت هاتبيته کرن و پشتى هنگي گه هاندبيته وى و وي بيدهنگي ل سهر کربيت، ئهڻه ڙي دبيته (تهقرير)، و تهقريرا پيغه مبهري الله به لگهيه کو ئهڻ تشهه يي دروسته؛ چونکي نه بويه پيغه مبهري الله بيدهنگي ل سهر خله تيي و شاشيي بکهتن. هه رو هسا (صفة خلقيه) سالو خه تهکي سرو شتى ل سهر لهشى بيت د ئافراندنا مرؤفيда، وهکي: (دریڙ، بلند، نزم، سپ، رهش ... هتد). (صفه خلقيه) سالو خه تهکي خورستي بيت د رو شتى مرؤفيدا، وهکي: (مه ردين، دلو فانى ... هتد). ئهڻه پيئناسه يا سوننه تي بمو ل دهڻ زانايين سوننه تي و فه رمو و ده ناسان، ل دهڻ زانايين نوسولي (أصول الفقه) ڙي پيئناسه يا سوننه تي ئهڻهيه: (ما أضييف الى النبي من قول او فعل او تقرير على سبيل التشريع فحسب). ل دهڻ وان ب تي (على سبيل التشريع) دئ بيته سوننهت، ئانکو ئه و گوتنيين پيغه مبهري الله گوتنيين ڙ بؤ ديارکرنا ئه حکامين شه رعي، يان ڙي ئه و کاريئن کريين ڙ بؤ ديارکرنا عيياده تان، وهکي ديارکرنا چاوانيا کرنا نشيئان.

- جوئین سوننه‌تى:

۱- سوننه‌تا ته‌وقيفى.

۲- سوننه‌تا ته‌وقيفى.

دا فى شاشىيى ل دەڭ وان ديار بىكەين، بۇ ھندى دا نەكەقىنە د ۋان شاشىيىاندا و خەلکى ژى نەئىخنە د ۋان شاشىيىاندا.

سوننه‌تا ته‌وقيفى: سرۋشەكا فيرکارييە (وهىيەكا تەعلەمەيە) خودى يى نىشا پىغەمبەرى ﷺ داي و رېكەكە ژ رېكىن وەھىي، ته‌وقيفى؛ ئانکو ئىجتىيادا پىغەمبەرى ﷺ تىدا نىنە و كا خودى چاوا نىشا وى دايە وى ژى وەسا نىشا صەحابىيىان يى داي، بۇ نموونە؛ فيرکرنا نفيىزى، ئەستمە (مستحىلە) پىغەمبەرى ﷺ ئىجتىهاد تىدا كربىت، كو نفيىزا سېيدى بۇ نموونە كربىتە دوو روکاعەت، يان نفيىز كربىتە سى روکاعەت يان چار روکاعەت، نەخىر ئەڭ ژمارا روکاعەتان و ژمارا ئەركانىن نفيىزى، يان پىغەرىن زەكتى، وەكى: (زەكتاتا پارەدى ھندەبىت و زەكتاتا زېرى ھندە بىت، زەكتاتا دەرامەتى ھندەبىت، زەكتاتا پەزى و مەرومالاتى ھندە بىت، ئەڭ نە ئىجتىيادا پىغەمبەرى يە ﷺ، ئەڭ سوننه‌تەكا ته‌وقيفىيە، خودى يى نىشا دايى، وى ژى ب پاستى و دروستى و بى كىماسى يى گەھاندىيە مە.

سوننه‌تا ته‌وقيفى: ئەو سوننه‌تە ئەوا پىغەمبەرى ﷺ ئىجتىهاد تىدا كرى و ئەو ب خۇ نە وەھىيەكا راستەو خۇيە، بەلى پىغەمبەرى ﷺ ئىجتىهاد ژ تىگەھشتىنە خو بۇ وەھىي يى كرى و ئەگەر دروست بۇ

خودی دی ئیقراری و دانپیدانی ل سه رکه تن، ئانکو: ئەگەر خۆ یا خەلەت ژى بیت دی ھیتە راستەھەکرن، چونکى خودی دی بەری وى دەتە يا دروست، ئانکو سوننەتا تەھوفيقى وەھىيەگا راستەھەخۆ نىنە، بەلى ھەر يا د چارچۆفەيىن وەھىيەدا و ژ بنەمايىن وەھىيە، چونکى ئىجتەدا پىغەمبەرى ﷺ يال بن چاۋدىرىيىا وەھىي ئەگەر دروست بۇو، دەھىتە ئیقرار كرن و ئەگەر خەلەت بۇو؛ دى وەھى بەری وى دەتە يا دروست. بۇ نمۇونە: ژنەك ھاتە دەڭ پىغەمبەرى ﷺ و گۆتى: (ظاهر زوجى مني)^(١)، زەلامى من (ظىلەھار يا د گەل من كرى)، ئانکو: يا گۆتىيە من: تو وەكى دايىكا منى (أنت علي كظاهر أمري) پىغەمبەرى ﷺ ئىجتىيەد كر و گۆتى: ئەز دېبىزەم ئەفە دى بىتە بەردان (تەلاق) و هوين ژىك خلاس بۇون. ل ۋىرى ئەفە سوننەتا تەھوفيقىيە و ئىجتەادە، لەورا خودى بۇ ديار كر كو ئەھەن ئىجتەاد يا خەلەت بۇو، و ئايىت ھاتە خوارى و حۆكمى دروست دياركىر: ﴿وَالَّذِينَ يُظْهِرُونَ مِنْ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا فَلَوْا فَتَحَرَّرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَّاسَا ذَلِكُمْ تُوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ يُمَانِعُ مَنْ عَمَلَ مُنْكَرًا فَمَنْ لَمْ يَعِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَّاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ إِلَطَّاعَمَ سِتِّينَ مِسْكِيَنًا﴾ [المجادلة: ٣-٤]، خودى بۇ پىغەمبەرى خۆ ﷺ دياركىر كو ئەھە حۆكمى تە گۆتى نە حۆكمەكى د جەھى خۆ دا بۇو، ئەھە حۆكمە نابىتە بەردان (تەلاق)، بەلگى

(١) الحديث: (أن أوس بن الصامت ظاهر من زوجته خولة بنت ثعلبة فأتت رسول الله صلى الله عليه وسلم تشتكى، فأنزل الله تعالى: {قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجها}. أخرجه الترمذى، رقم الحديث: ١١٩٨)، وابن ماجه (٢٠٦٤).

دی بیته (ظهار)، و کهفارهتا وی ئەفهیه ئەو کەسى وە گۆتى: دی بهنییەکى ئازادكەت، ئەگەر نەشىيا؛ بلا دوو ھەيقان ل سەرئىك يى ب روژى بىت، ئەگەر ھەر نەشىيا بلا شىېست ھەزاران تىربىكەت. مەرەما مە ل ۋىرە ئەفهیه پىغەمبەرى ﷺ د بىريارا خۇ دا خەلەت بۇو و خودى بۇ راستەكەر. ئەفه ژى د چارچۈفەيىن وەھىيىدا يە، چونكى نە يا بەرئاقلە خودى ل سەر خەلەتىي پازى بىت.

دەستپىكى دەركەفتىنەتىن سوننەتىن (منكري السنّة):

ئەگەر ئەم بھىيىن سەحکەينە دەستپىكى دەركەفتىنەر دەركەرەن سوننەتىن و كا ز كىيە دەستپىكىرىيە؟ (من دەۋىت دەستەوازىن من دروست بىگەن، دەۋىت خەلەك دروست تىېگەھىت دا نەبىنە گۆمان ل سەر من ب خۇ)، دەستپىكى وان كەسىن سوننەتىن و فەرمۇودەيىن پىغەمبەرى ﷺ رەد دەكەن، ھەر ل سەرددەمى پىغەمبەرى ﷺ ب خۇ يا دەستپىكىرى، بۇ نمۇونە؛ ئىك ھەبۇو ناھى وى (ذو الخویصە) بۇو، فى مەرۆفى د شەرە ئەنەيىدا دەستىن پىغەمبەرى ﷺ گرت و گۆتى: (اعدل يا رسول الله)^(۱) ؟ ئانکو: وى گۆمان ب دادپەرودريما پىغەمبەرى ﷺ بىر، و ياخويايە كو پىغەمبەرى ﷺ نەگۆت ئەفه كافرە يان موناققە، مەرەما من فى كەسى كارى پىغەمبەرى ﷺ رەدكر و ئەفه ھېقىيىن وان كەسان بۇو يىن سوننەتىن (فەرمۇودەيىن پىغەمبەرى ﷺ) رەددەكەن.

(۱) صحيح البخاري: زمارە: ۷۱۶۲.

پشتی هنگی ره‌دکرنا سوننه‌تی ب شیوه‌یه‌کی ریزه‌یی ل سه‌ر ده‌می نیمام علی (خودی ژی رازی بیت) و ل ده‌ف خه‌وارجان ده‌ست‌پیکر، به‌لی ره‌دکرنا خه‌وارجان بُو سوننه‌تی ره‌دکرنه‌کا جوزئی بُو و یا گشتی نه‌بُوو.

پاشی ل ده‌ف موعته‌زلييان په‌يدابوو، ئه‌و ژی ب ره‌نگه‌کی گشتی نه‌بُوو، به‌لکی وان ژی ب شیوه‌یه‌کی جوزئی هندک فه‌رموده‌ر ده‌دکرن و هوسا سوننه‌ت ب شیوه‌کی ریزه‌یی هاته ره‌دکرن. پشتی هنگی ل ده‌ف ره‌وتا شیعی ره‌دکرنا سوننه‌تی ب ریزه‌یه‌کا مه‌زنتر هاته‌کرن. بُو زانین هه‌ر ئیک ژفان ره‌وتان؛ یاسا و پیقه‌رین خو بیّن تایبەت هه‌بُوون ژ بُو ره‌تکرنا سوننه‌تی و پیقه‌رین وان ژیک د جودا و هه‌فڈژبُوون.

پشتی هنگی کومه‌لا قادیانیيان هات و سوننه‌ت ب گشتی ره‌دکر، ئه‌و قادیانیین ل سه‌ر ده‌ستی بريتانيان ل هندی و پاکستانی و وان وه‌لاتان هاتینه دروستکرن. پاشی رُوژه‌هه‌لاتناسان ژی گه‌له‌ک رُول د به‌لافکرنا گومانان ل سه‌ر سوننه‌تی د ناف موسلماناندا هه‌بُوون. هه‌روه‌سال وه‌لاتین عه‌ربی ب تایبەتی ل (مصر)ی ده‌سته‌کەک ب نافی (قورئانی) ده‌رکەفت، وان گوت ئه‌م ب تنی باوه‌ريي ب قورئانی دئينين و باوه‌ريي ب سوننه‌تی نائينين، و وان گومانین رُوژه‌هه‌لاتناسان وه‌ر دگیرانه سه‌ر زمانی عه‌ربی و د ناف موسلماناندا به‌لافکرن.

هه‌زیيە بیّزین کو ره‌دکرنا سوننه‌تی ده‌ست‌پیکه‌که بُو سه‌ر داچوونی و چوونا به‌ره‌ف ئیلاحادی فه، چونکی هه‌ر که‌سی بُو (قورئانی) و

ههقدژیا سوننهتی کر؛ دی گلهک نیزیکی بیڈینیبیت، ئەفه ژی ژ بهرکو (قورئانی - رەدکەرین سوننهتی) ھزرا وان ئەفهیه ئەو ئیسلامی ژ ژیانی ب گشتی و ژ سیاسەتی ب تایبەتی دویربیخن، ئارمانجا وان ئەفهیه ئەو ئیسلامی بکەنە تشتەکی وژدانی و روحانی و ج پەیوهندی ب یاسایین ژیانی ۋە نەمینیت، وەکی کا چاوا ھزرا سیکولاریزم (العلمانيه) دبىزىت: ئیسلام دینەکى تایبەتە ب عیبادەتیقە و ج پەیوهندی ب سیاسەتی و یاسا و بھایین رەوشتى ۋە نىنە. وان دفیت ئیسلامی بکەنە تشتەکی وژدانی، ھەر كەس و وژدانا خۆ.

وژدان: ئانکو ھەرئىك و وژدانا خۆ، وژدانا وى ج دبىزىتى وەسایە و پىدۇنى سوننهتى و رېنمايىن پېغەمبەری ﷺ نىنە، ھوسا دىاردەن كو ھەر كەسەك دشىت د قورئانی بگەھىت و ج پىدۇنى ب شرۇفەكىندا پېغەمبەری ﷺ و صەھەبى و زانايىن تەفسىرى نىنە. ئانکو ھەر كەسەك ژ مە دشىت وەکى پېغەمبەری د قورئانی بگەھىت. ھەر وەسا ئەو گرنگىي و پشتەستنلى سەر (نظرية موت المؤلف) دەكەن، ئانکو: تىورا مىرنا نفىسەرى. رامانا ۋى تىورى ئەوە كو: نفىسەرى پشتى پەرتووكا خۆ نفىسى و بەلاڭىرى؛ ئىيىدى وى ج پەیوهندى پېقە نەمايە و نابىت ئەم بىزىن مەرەمە نفىسەرى ئەفهیه، بۇ ھەر كەسەكى ژى ھەيە ئەو وەكى خۆ د ۋى پەرتووكى بگەھىت، پاشى وان ئەڭ تىورە ل سەر قورئانى ژى چەسپاند، لەورا ئەو دبىزىن: بۇ ھەر كەسەكى ھەيە راستەو خۆ د قورئانى بگەھىت و ج پىدۇنى ب سوننهتى نىنە بۇ شرۇفەكىندا قورئانى و ج پىدۇنى ب تەفسىرا صەھابىيان و تەفسىرا

زانایان نینه. ههروهسا پیدڤی ب زانینا ریزمانا عهربی ڙی نینه و ته کار ب هندی ڙی نینه کا خودی ل کیری گوتییه و ئهگهه ری هاتنا خوارا ئایهتی (سبب النزول) چییه و سیاقی ئایهتی چییه، هه ما تو ب خو دشیی بخوینی و وکی ته دفیت تیبگههی.

يا خویایه بُو تیگهههشتنا هه تیکسته کی (النص) پیفههرين زانستی ههنه، نه خاسمه ئهگهه رئه ف تیکسته؛ تیکستین کهفن و دیرؤکی بن، ڙوان پیفههران ڙی: پیفهه ری ریزمانی و ئاماڙههیین زمانی (الدلالة اللغوية) و پیفهه ری رهوانبیڙی، پیفهه ری واتایی (سیمانتیک)، کا کی گوتییه؟ ل کیری گوتییه؟ بُو کی گوتییه؟ مهه دما وی ڙی چییه؟ هتد). ئه فهه هه می پیفههرين زانستینه و ل هه می جیهانی دھینه بکارئینان بُو تیگهههشتنا تیکستان. بهلی ئه و ڦان هه می پیفهه ران ره ددکهه ن دا کو بشیین وکی حهزا خو فورئانی ته فسیر بکهن.

هندک هه ڦدڙیین سوننهتی یین سه ردھم:

۱. رشاد الخليفة: ئه و ڙی (هه ڦدڙی سوننهتی) بُوو، پشتی هنگی بانگهه شهه یا پیغهه مبههه رینیی کر، پاشی ل ئه مریکا ل سهه دهستی که سهه کی نه دیار هاته کوشتن.

۲. حسن الترابی: وک بیرمهندکی سودانی دھیتھ نیاسین، وی ڙی هه ڦدڙی یا سوننهتی دکر و د گوت: من ب تنی با وھرییا ب پینج فه رموودھیان ههی، و هندک پیفههرين تایبھت بُو خو دانابوون.

۳. محمد أبوالية الأزهري: ئەو ژى دېيىت: ئەز ئەزەھەرى مە و ئەو ب خۇ نە ئەزەھەرى يە، چونكى دەرچۈوپى زانكۆيا ئەزەھەرى نىنە، بەلكى دەرچۈوپى قوتا بخانە يَا ناۋەندىيَا ئەزەھەرىيە.

۴. إسلام البھيري: وەك بىرمەندەكى مصرى دھىتە نىاسىن، دەرچۈوپى زانكۆيا (ويلز)ە ل بىرەتانيا، ل سەر چەند كەنالىن مصرى دەركەفتىيە، بەرنامەيەك ھەبۇو ب ناۋى (مع إسلام بھيري) ل سەر كەنالى ئەلقاھىرە، گەلەك گۆمانبازى ل سەر سوننەتى، صەھابىيىان، زانايىن سوننەتى ب تايىبەت ئىمامى بۆخارى بەلەندىرىن. چەند سالان كارى وى ئەفەبۇو، بەلى زانكۆيا ئەزەھەرى گەلەك رەخنە لى گرتن و شىان ب رىكا دادگەھى ب تومەتا تانەدان (الطعن) ل پىغەمبەرى ﷺ و بىنەمايىن ئايىنى بۇ ماوى پىنج سالان زىندانى بىكەن، لى پشتى چەند حەفتىييان ب بىريارەكە فەرمى يَا سەرۋەكى مصرى (السيسى) هاتە ئازادىرىن.

۵. د. حسنى احمد علي المتعافي : د بىاۋى لەشكەريدا كاركىيە. قى كەسى ژى گەلەك گۆمان ل دۆر سوننەتى بەلەندىرىنە و ب ج رىكا گەنگەشى د گەل كەسىن باوھرى ب سوننەتى ھەين ناكەت.

۶. ئەندازىيار عدنان الرفاعى: وەك رەوشەنبىرەكى سوورى دھىتە نىاسىن، ھەلگرى باوھىنامە يَا ئەندازىيارىيىيە، ل گەلەك بەرنامەيىن تەلەقزىيۇنى دەركەفتىيە، ب تايىبەت يىن كەنالىن مصرى و بەرنامەيىن تايىبەت ل دۆر رەدكىرنا سوننەتى ھەبۇون.

۷. محمد شحرور: وەك بىرمەندەكى سوورى دھىيەتە نىاسىن، ھەلگرى
باوەرنامە يى ئەندازىيارىييە، ل وەلاتى روسيا خواندىن خۇ تەمام كري، ژ
بلى پەدكىرنا وى بۇ سوننەتى، وى بەرۋۇڭىزى ھەمى بىنەمايىن پېزمانا
عەربىي و بىنەمايىن تەفسىر (أصول التفسير); تەفسىر قورئانى دكىر،
گەلەك فەتوايىن سەير ھەبۈون، وەكى: حەلەكىندا عەرەقى (مەيى) و
حەلەكىندا (المساكنة)، مەرەم ب موساكەننى ڈى كارى سكسييە ب پېكى
ھەۋالىنەيى د نافبەرا كچ و كورپان، بەلى ب مەرەجى را زىبۈونى و
ھەۋالىنەيى... هەندى.

۸. راۋىيژكار محمد عبد ماھر: راۋىيژكار مۇھەممەد عەبد ماھر،
سالۇخەتا وى وەسا دكەن كو سەرگىشى پەدكەرەين سوننەتى يە ل
مصرى، ئەفە ئەگەر تو سەحکەيە فيديوپەيىن وى د يۈتىپىدا و تو
سەحکەيە دان و ستاندىنەن وى د گەل زانايىن ئەزھەرى، دى بىنى ئەفە
د ھەمى گەنگەشەيىن خۇ دا يى شەرمزاربۇرى و شەستنە خوارى، د
گەنگەشەكىدا ل كەنالى (الناس)، پېشىشكارى شارەدا بۇو، گۆتى: مە
دەقىيت بەرى ئەم گەنگەشى دەستپېيىكەين، ھەر ئىك ژ ھەوھ پېنچ
ئايەتان بخوينىت، شىيخى ئەزھەرى دەست ب خواندى كر و قورئانە كا
جوان و دروست و ب تەجويىدە خواند، بەلى دەمى قى كەسى خواندى،
پېنچ ئايەت خواندىن شەش خەلەتى كرن، بۇ زانىن خەلەتى د
خواندىدا كرن نە كو د تەجويىدە؛ ئانكۇ خەلەتى و شاشى د خواندىن
ويدا بۇون، د پىت و حەرەكىن پەيچان، تو سەحکى ئەفە ئىك ژ
زانايىن قورئانىيان و نزانىت ب دروستى قورئانى بخوينىت، ئىك پېشەر

و بنهمايىن زمانى نزانىت و خۇ ددانىت قورئانى، خۇ وەسا ددانىت كا
پىيغەمبەر ﷺ چاوا د قورئانى گەھشتىيە، ئەو ژى وەسا تىيىگەھىت!

پۇزەكى من ل سەر پەيچى وى گەنگەشە د گەل وى كر، وى گۆته
من ئەز گەنگەشى د گەل ھەمى كەسان ناكەم، بەلى دەمى وى
سەحکرييە پەيچى من كو يىن نفيىسى (متخصص فى علم حجاج
الفلسفى)، گۆته من: مادەم تو بسىپورى (حجاج فلسفى) ادا، دى
گەنگەشى د گەل تە كەم، من گۆتى: گوھى خو بده من، ئەز نەشىم
گەنگەشى گەلەك درىز بىكەم و دى گورت فەبرم، من داخوازىيەكە سادە
يا ژ تە ھەى، ئەز ب تنى دى داخوازىيەكى ژ تە كەم، مادەم تو قورئانى،
دەقىيت تو قورئانى دروست بزانى و دروست بخوينى، بۇ من پىيىج ئاياتان
ب تنى بخوينە، ئەز دى بىزىمە تە بۇ نموونە دەستپىكە سۆرەتا
(الطلاق) بۇ من پىيىج ئاياتان بخوينە، يان ھەر سۆرەتەكە ئەز بىزىمە
تە بۇ من لايىنى فەكە و بخوينە يان ژى دەنگى خو تو ماربىكە و بۇ من
بەننېرە، ئەگەر تە دروست خواندىن ئەز دى باودرىي ب رېبازا تە ئىيىم و
دى بىمە (ھەۋدۇزى سوننەتى)، من ئەۋ ئاخىتنە ل پىش ھەۋالىن وى
گۆتى، بەلى ئەو رازىنەبۇو و كومىيىتەك ب زاراڭى مىرى نفيىسى و
گۆتنەكە كەرىت گۆت و سەڭاتى ب من كرەن. مەبەستا من ل ۋېرى ئەۋە
ئە و ئىكە ژ مەزنىيەن (رەدكەرىن سوننەتى)، بەلى ھېشتا نزانىت
كورئانى دروست بخوينىت، پا دى چاوا شىت تىيىگەھىت، باشە ئەۋە بىچە
پىچەرە ئەقلى، خۇ دكەتە قورئانى و ب كەيىفا خۇ قورئانى تەفسىر
دكەت، بى كو ئىكە ژ بنهمايىن تەفسىرى بىزانىت؟

گەلەك كەسىن دى ژى يىن ھەين، بەلى نە ب ناڭ و دەنگن، ئەگەر ئەم سەحکەينى خالا ھەۋىشىك ل دەڭ ۋان ھەمېيان ئەۋەيە كۆ كەس ژ ۋان نەيى تايىبەتمەندە ب بىسپورىا خواندىن ئەردى. يان ئەندازىيارە، يان نۆزىدارە، يان ئەفسەرە و ھەتا دويىماھىيى... لى ھىجەتا وان ئەۋەيە ئە دېيىزىن: زانستىن شەرعى مەرۇفًا يىن دانايىن، لەورا ئەم ژى دەشىن ل سەر زانستىن شەرعى ب ئاخقىن و ج پېيدۇنى ب بىسپورى و باودىنامەيىن شەرعى نىنە. باشە ل گورەى لۇزىكى وان، ئەم ژى دى بېيىن كۆ زانستىن نۆزىدارى مەرۇفًا يىن دانايىن و مە ژى ماف يىن ھەى نەشتەگەريان بىكەين و ج پېيدۇنى ب باودىنامەيىان نىنە! راستە مەرج نىنە ھەتا تو د شەرىعەتى بىكەھى تە باودىنامەيىا شەرعى ھەبىت، بەلى فەتواتان و شەرۇفەكىرنا قورئانى تىشەتكى دىتە، لەورا بۇ تەفسىرلىكىندا قورئانى و دانا فەتواتىيان؛ پېيدۇنى ب زانىنا زانستىن شەرعى و باودىنامەيىا شەرعى ھەيە، كا چاوا كرنا نەشتەگەرييان پېيدۇنى ب بىسپورى و باودىنامەيىا نۆزىدارى ھەيە.

سوننەت و نويخوازى (الحداثة):

گەلەك جاران كەسىن بى دىن و رەدكەرييىن سوننەتى گۆمانان بەلەتكەن و دېيىزىن: مۇسلمان دېرى نويخوازىيەنە (الحداثة)، لى دابۇو وان دىياربىكەين كو - نويخوازى - دوو پىشكە، ھەتا ل ئەورۇپا دوو دەستەوازە يىن ھەيىن .modernity & modernism

Modernity التحدیث: (التقدیم المادی الحضاری لواکب العصر).

ئانکو: گەشەکرنا مادیگەری و تەکنۆلۆجییە بۇ پیشئیخستنا شارستانیی. ھەزییە بىزىن؛ قورئان و سوننەت و ھەمی موسىلمان د گەل پیشکەفتىن و گەشەکرنا زانستىنە، ول سەر مەرۆفى موسىلمان ئەركە کو بزافىن پیشئیخستنا زانستىن ئەزمۇونى (العلوم التجربىة) بىدەت. ھەرودەكى د قورئانىدا ھاتى و دېبىزىت: ﴿هُوَ نَشَأَ كَمِنَ الْأَرْضِ وَسَعَمَرَ كَمِنْ فِيهَا﴾ [ھود: ٦١]، ئانکو: (مە ھوین د ئەردىدا يىن ئافراندى و مە ھوین يىن كرینە ئافاکەر بۇ فى ئەردى). پېدەفييە ل سەر مە ئەم ب شىيۆھىيەكى: (ماددى و مەعنەوى) ئەردى ئافاکەين، ب شىيۆھىي ماددى، وەك: ئافاکىن ب زانستىن ئەزمۇونى و ئافاکىن شارستانىيەتى. شىيۆھىي مورالى (مەعنەوى) ژى ئەفھەيە: ئەم ئەردى ل سەر يەكتاپەرىيسي (تەوحيد)ى و دادپەرەرەرىي و بەھايىن رەوشتى يىن رەھا ئافاکەين... هەتى.

modernism (الحداثة) نويبۇون: ئارمانجا وى ئەوه كەلتورى (الترااث) جىھانى يىن ھەمى ئايىنان ب گشتى و كەلتورى ئىسلامى ب تايىبەتى بھىتە ھەلۋاشاندىن، ھەرودسا زانستىن شەرعى و پەرتۇووکىن سوننەتى و تەفسىرى و فقەمى ھەمى بھىنە ڙناڤېرىن و دويىچۇون بۇ گریمانەيا (نظيرية موت المؤلف) بھىتەكىن، ھەرودسا كەلتورى خۇ ھەمېيى ژ ناڤېبەين و نەھىلىن. ئاھا ئەم دېرى قىيىنە و ھەتا گەلەك زانايىن نە موسىلمان ژى دېرى قىيىنە.

دەمى ئەم دېئىرەن چىتىبىت كەلتورى خۇھۇشىنин، ئەفه وى
چەندى ناگەھىنىت كەلتورى پېرۋۇز دكەين، ھەروھكى ئەمە ھوسا
گۆمانان ل دۇر مە بەلاڏكەن، ئەم دىزى ھندىيەنە كەلتور ھەمە بەيىتە
ھەلۇشاندىن، بەلى د ھەمان دەمدا ئەم د گەل ھندىيەنە پەخنە ل كەلتورى
بەيىتە گرتىن و كەسەكى وەكى زانايىن سوننەتى پەخنە ل كەلتورى (الترااث)
نەگرتىنە، خۇز دەمى ئىيام مالكى بىگرە ھەتا نوکە زانايىن سوننەتى
پەخنە ل پىوايەتان دگرن، لەورا وان ھندەك بىنەما دانان بۇ دىياركىرنا
فەرمۇودەيىن دروست (الحاديث الصحيح) و فەرمۇودەيىن لواز (الحاديث
الضعيف) و فەرمۇودەيىن ھاتىنە چىكىن و درەو (الحاديث الموضوع)، ھەتا
زانايىكى وەكى ئىيام مالكى ھندەك پېشەر يىن دانايىن: كول ھندەك
دەرافىن تايىبەت كار ب فەرمۇودەيا (صحيح) نەھىتە كرن، ئەگەر ئەو ب
ریوايەتەك ئىكانە (رواية الأحاداد) ھاتىبەت فەگۇھاستن و بەرۋۇۋىزى كارى
خەلکى مەدینى بىت. ھەتا نوکە ڙى فەكۈلەر (موحەقق) يىن ھەين و
پەخنە ل كەلتورى و پىوايەتىن فەرمۇودەيان دگرن، وەكى: (شىخ أحمى
محمد شاكر) و (شىخ ناصر الدين الألبانى) و (الشىخ شعيب الأرناؤوط) و
(شىخ عبد القادر الأرناؤوط) و نوکە ڙى زانايىن سوننەتى د بەرددوامن و
دى بەرددوام ڙى بن ل سەر پەخنە گرتىنە كەلتورى ب گشتى و سەنەدین
فەرمۇودەيان ب تايىبەتى. لەورا ئەم د گەل ھندىيەنە پەخنە ل كەلتورى
بەيىتە گرتىن و كا يا دروست كىزكە ئەو بەيىتە كرن، بەلى ئەم نە د گەل
ھندىيەنە كەلتورى خۇھۇشىنин و ئەوا قورئانى و
(رەدكەرەن سوننەتى) دكەن؛ ھەرفاندىنە، ئافاكىن نىنە.

بەلگەیەن قورئانى ل دۆر ژىدەرىيۇونا سوننەتنى (حجىة السنة):

يا خويایه د زانستین لوژیکیدا کو باشترين شیوازی گهنجهشی ئه و
تو گهنجهشی ب پرانسیپ و بنه مايین هەفرکى خۇ بکەي، ئانکو تو
بەلگەيان ژ وى ژىيەرى بۇ بىنى يى وى باوەرى پى ھەي؛ لەورا دەمى
ئەم گهنجهشى د گەل پەدكەرەن سوننەتى (منكري السنۃ) دەھىن، ئەم
بەلگەيان ژ سوننەتى نائينىن، چونكى وان باوەرى پى نىنە. بەلى دى
بەلگەيان ژ قورئانى ئىينىن؛ چونكى ئەول دويىش ھزرا خۇ باوەرىي پى
دىئين.

ههڙيءه ئه م ب ئايهه تيڻ قورئاني دهست پي بکهين و دئ وان ئايمه تان
ڙيگرين ييڻ (قطعي الدلالة) بن، ئانکو ئه وين ئيڪ رامان ڙي دچن، ل
فييرئ ئه م گرنگيا خو نادهينه سه رئا يهه تيڻ (ظني الدلالة) دا وان ج
هيجهت نه مين و دا ببيته به لگه د نافبه را مه و واندا، ئه ز دئ وان
ئايمه تان ئينم کو به لگه ييڻ بنجيڻ ل سه ر هندئ کو سوننهت به لگه يه و
ڙيدهره بو ئه حکامين شه رعي، ئه فه رامانا و ڦ چهندئ نادهت کو
سوننهت هه مي پي ڪهه ڙيدهره، به لکي ب تني ئه و سوننه تا ڙ لايي
زانيا نقه هاتييه دووپاتکرن دبيته به لگه و ڙيدهر، به لى رددکرنا
زانيا ييڻ سوننه تي بو هنده ک فه رموده يان نابيته به لگه کو سوننهت
هه مي يا رددکريه. مه ره ما من ئه فه يه ئه ز ب تني دئ ب به لگه ييڻ
كورئاني سه لينم کو سوننهت ڙيدهره بو زانينا ئه حکامين شه رعي، و کا

چاوا ئەم ل دويىش قورئانى دچىن؛ پىدفييە ئەم وەسال دويىش سوننەتى ژى بچىن، چونكى سوننەت تەفسىرە و بەيانە بۇ قورئانى، ھەرودىكى ئەم دى دياركەين.

ئايەتا ئىكى: ﴿وَاطِّبِعُوا اللَّهَ وَاطِّبِعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا إِنَّنِي لَيَسِّرُ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَغُ الْمُبِينُ﴾ [المائدة: ٩٢]، ئانكى: (گوھدارى و دويىچىوونا خودى و پېغەمبەرى بىكەن).

سەحكى؛ ل دويىش پېقەرىن زمانى يىن سادە كو قوتابىيەكى ل نافنجىي خواندېيت، دزانىت پىتا (واو) دەمى د كەفيتە د نافبەرا دوو ناڤان يان دوو وەسفاندا؛ دبىتە (حرف عطف) و ل وى دەمى واتايا گوھۇرىنى ددەت (الواو: تفید المغايرة)، ئانكى ئەنەن نافى پشتى پىتا (واو) هاتى (اسم معطوف)، رامانا وى جودايە ژ وى نافى دكەفيتە بەرى پىتا (واو) (معطوف عليه)، ج گوھۇرىن ياكى بىت وەكى تو ب عەرەبى بىزى: (جاءَ أَحْمَدٌ وَمُحَمَّدٌ). ئانكى: ئەحمدەن و مۇھەممەد دوو كەسىن جياوازن. يان گوھۇرىنا نە تەمام بىت (مغاير جزئىيە) وەك: (احمد شاعر و كاتب). ئانكى: ئەحمدەن ھۆزانچان و نېسىرە. ھۆزانچان و نېسىرەن دوو ئىك كەسن، ساخلهتەكى وى ھۆزانچانە (شاعىر)ە و ساخلهتەكى وى نېسىرە (كاتبە)، ئەفە (مغايره جزئىيە) يە. ئانكى: (العطف يقتضي المغاير الكلية أو الجزئية) و ھندەك رۆھنكرنىن دى يىن تىدا ھەين.

ل فیری (أطیعوا الله) ئانکو: گوھدارییا قورئانی بکەن، (أطیعوا الرسول) ئانکو: گوھدارییا پیغەمبەری ﷺ بکەن و دویقچوونا سوننەتی بکەن. بەلی ئەو سەختەكاریيى د تەفسىریدا دکەن و دبىزىن: (أطیعوا الله) ئانکو: دویقچوونا قورئانی بکەن (و أطیعوا الرسول) دبىزىن: ھەر دویقچوونا قورئانی بکەن. ب راستى ئەفە شاشىيە كا گەلەكە مەزىنە و خەلەتىيە كا رېزمانىيە و ساختەكارى و تەزویرە كا رۆھن و ئاشكەرایە، چونكى د زمانى عەربىيىدا (العطف يقتضى المغايرة) وەكى مە بەرى نوکە گۆتى (أطیعوا الله) ئانکو دویقچوونا قورئانی بکەن و (وأطیعوا الرسول) دویقچوونا پیغەمبەری ﷺ و سوننەتی بکەن. سادەترین قوتابىي نافنجىي فى د رېزمانا عەربىيىدا دزانىت، قىيىجا پىدەپ بىچ سەختەكارىيىا نىنە و رامانىن خەلەت بەھىنە دان.

(أطیعوا الله): (فعل الأمر يقتضي الوجوب لإنه من الاعلى إلى الأدنى)، (أطیعوا) فەرمانە و پىدەپ بەھىتە بجهىننان، ئانکو: ئەركە دویقچوونا قورئانى بکەين و (وأطیعوا الرسول) ئەركە دویقچوونا سوننەتى ژى بکەين. ھەر وەسا ئايەتا د دویقىدا پىشىت دەكت كە دویقچوونا قورئان و سوننەتى ئەركە، وەكى ئايەت دبىزىت: ﴿فَإِن تَوَلَّ مِمَّا فَاعَلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَغُ الْمُبَيِّنُ﴾ [المائدة: ٩٢]، ئانکو: (ئەگەر ھەوھ گوھدارى نەكى و پشتا خۆ دا فەرمانىن خودى و پیغەمبەری، بىزانن كە بىنلىك سەھ پیغەمبەری ئەوھ پەيامى بگەھىنەتى ھەوھ).

ئاينهتا دووسي: خودى كەرەم دكەت و دبىزىت: ﴿وَمَا أَتَىكُمُ الرَّسُولُ فَحُدُودُهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَأَتَهُوا وَأَنَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ [الحشر: ٧].

﴿وَمَا أَتَىكُمُ الرَّسُولُ فَحُدُودُهُ﴾ ئانكو: (ھەر تىشەكى پىغەمبەرى بۇ ھەوھ ئىنلەي؛ ھوين ل دويىش ھەرن)، ﴿وَمَا أَتَىكُمُ الرَّسُولُ﴾ پەيچەكا رەھايە (مطلق)، بەحسى قورئان و سوننەتى ھەردووکايە، ھەمى صەحابى و ھەمى زانايىن زمانى و زانايىن ئوصولى و تەفسىرى ژى فى چەندى دووپاتىدكەن. لى رەدكەرىن سوننەتى دبىزىن: نەخىر ئەفە بىتنى بەحسى قورئانىيە. ب راستى گۆتنا وان بەرۋىۋازى ھەمى ياسايىن رىزمانا عەربىي و ھەمى بنەمايىن تەفسىرى و بۆچۈونا ھەمى زانايىن صەحابىيانە، ھەتا بەرۋىۋازى زانايىن نوکە و سەرددەم ژى يە.

لەورا رامانا ﴿وَمَا أَتَىكُمُ الرَّسُولُ﴾ دى يا رەھابىت و دى بەحسى قورئانى و سوننەتى بىت. پاشى هنگى دبىزىت: ﴿وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَأَتَهُوا﴾ ئەوا پىغەمبەرى ﴿نَهْيَا﴾ ھەيىا ھەوھ ژى كرى و ھوين ژى دايىنە پاش، ژى دويىركەقىن، و نەھىيىا پىغەمبەرى ﴿نَهْيَا﴾ بەحسى نەھىيىا سوننەتى يە و نە يادروستە تو بىكەيە نەھىيىا قورئانى؛ چۈنكى ئەگەر تە وەكىر، ئەفە ھەرودىكى تە قورئان كەرە ئاخىقىتىندا پىغەمبەرى ﴿نَهْيَا﴾ و موشركە ژى ئەفە دەقىيا و د گۆت: ﴿إِنَّهَذَا إِلَّا قُولُ الْبَشَرِ﴾ ئانكو: (ئەوان موشركەن گۆت: ئەفە گۆتنا مەرۋەكىيە يان گۆتنا پىغەمبەرىيە)، كافران ئەف تىشە د گۆت، ۋېچىغا نابىت تو بىزى نەھىيىا پىغەمبەرى ﴿نَهْيَا﴾ نەھىيىا قورئانى يە، نەھىيىا پىغەمبەرى ﴿نَهْيَا﴾ سوننەتە و قورئان ژى نەھىيىا خودى يە. ئەفە

ڙي به لگه یه کي فه بره کو تشتني پيغه مبهري ﷺ ئيناي به لگه یه و تشتني پيغه مبهري ﷺ نه هي ڙي کري؛ نه و ڙي به لگه یه.

ئايه تا سڀ: خودئ دٻيڙيت: ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ الْرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعُ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُولِهُ مَا تَوَلَّ وَنُصْلِهُ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ [النساء: ١١٥].

﴿وَمَنْ يُشَاقِّ الْرَّسُولَ﴾، ئانکو: (هه رکه سڀ نه را زيبونن ل سه ر فه رمانين پيغه مبهري ﷺ بکهت، دئ جهئ وی دوزه خ بيت). ئانکو: دويچوونا فه رمانين پيغه مبهري ﷺ نه رکه و يا خويایه کو فه رمانين پيغه مبهري ﷺ د فه رمووده ياندا دهين، فه رمانين خودئ ڙي د قورئانيدا دهين، هه روکي ب شيوه یه کي ناشکه را د قورئانيدا هاتي: ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾، هوسا ب شيوه یه کي روهن ديار دبيت کو مه ردم ب ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ الْرَّسُولَ﴾ ره دکرنا سوننه تييه، و مه ردم ب ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ﴾ ره دکرنا قورئانيه. به لئن نه دٻيڙن: ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ الْرَّسُولَ﴾ به حسني قورئاني يه و ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ﴾ ڙي به حسني قورئاني يه و ئه فه شاشييه کا مه زنه، چونکي قورئاني جوداهي د نافبه را هه دوو ئايه تاندا يا کري. ئه گهه ره ما بوجي هه ما هه ر ل ڦيرئ ڙي نه دگوت: ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ﴾؟

مادهم ئايه تهک هاتييه: ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ الْرَّسُولَ﴾ و ئايه تهک هاتييه ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ﴾، ئانکو: ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ الْرَّسُولَ﴾ به حسني ره دکرنا سوننه تييه و ﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ﴾ ڙي به حسني ره دکرنا قورئانيه.

بـهـلـگـهـيـهـكـيـ دـيـتـ، ئـايـهـتـهـكـاـ هـهـيـ ئـهـفـهـ هـهـرـدـوـوـكـيـنـ تـيـداـ وـ (ـعـطـفـ)ـ يـاـ تـيـداـ هـهـيـ، مـهـ گـوـتـ ڙـيـ (ـعـطـفـ يـقـتـضـيـ المـاـيـرـةـ)، هـهـرـوـهـكـيـ دـ قـوـرـئـانـيـداـ هـاـتـيـ: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآفُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ لـ فـيـرـيـ ﴿شـآـفـوـاـ اللـهـ﴾ ئـانـكـوـ نـهـرـاـزـيـبـوـوـنـ (ـاعـتـرـاضـ)ـ ڙـ قـوـرـئـانـيـ گـرـتـ وـ ﴿وَرَسُولُهُ﴾ نـهـرـاـزـيـبـوـوـنـ (ـاعـتـرـاضـ)ـ ڙـ پـيـغـهـمـبـهـرـيـ ﴿لَهـوـرـاـ حـهـرـاـمـكـرـنـاـ﴾ نـهـرـاـزـيـبـوـوـنـ (ـاعـتـرـاضـ)ـ ئـيـ؛ وـ چـهـنـدـيـ دـگـهـهـيـنـيـتـ كـوـ ئـهـرـكـهـ توـ گـوـهـدـارـيـاـ پـيـغـهـمـبـهـرـيـ ﴿لَهـوـرـاـ حـهـرـاـمـكـرـنـاـ﴾ بـكـهـيـ.

أَيَّهَا تَمَّاً حَوْدَى دَبِيْرِيْتَ: ﴿ حَتَّى إِذَا فَشَلْتُمْ وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرْتَكُمْ مَا تُحَبُّونَ ﴾ [آل عمران: ١٥٢].

دبيزيت: ههود بي ئەمرىيىا پىيغەمبەرى ﷺ كى د شەرى ئۆحودىيەدا ل دەمى گۆتىيە (تىرها فىزان): خۇ ئەگەر ئەم سەربەقىن ژى؛ هوين ل فيرى بن و جەن خۇ بەرنەدەن، پاشى تىرها فىزان جەن خۇ بەردا، خودى ئەف كىريارە كرە بى ئەمرى، باشە ئەف بى ئەمرىيە بۇ قورئانى بۇو يان بۇ فەرمانا پىيغەمبەرى ﷺ بۇو؟ ب ئىكەنلىكى (بالاجماع) ئەم بۇ ئەمرى پىيغەمبەرى ﷺ بۇو. باشە بۇچى خودى كرە بى ئەمرى؟ ئەفە ژ بەر كو مە بنەمايەكى نۈصولى و زمانى يى هەي دبىزيت: (العربة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب)، ئانكى راستە ئەف ئايەتە بۇ شەرى ئۆحودى يا هاتى، بەلىٰ ھەر كەسى بى فەرمانىيىا پىيغەمبەرى شەرىت، ھەتا رۇزا قيامەتى دى ئەف حۆكمە ل سەر ھەبىت. لەورا بىكەت، ھەتە رۇزا قيامەتى دى ئەف حۆكمە ل سەر ھەبىت. لەورا بى فەرمانىيىا پىيغەمبەرى ﷺ حەرام كر. ئانكى واجبىوونا دويقچوونا

سوننه‌تی دیارکر، ئەف شیوازه ژى د زانستین لوژیکیدا بەلگەیە و دبیزىنى (دلالة الإلزام). ئانکو ژ لەوازمىن حەرامكىندا بى فەرمانىيا پىغەمبەرى ﷺ، واجبىكىندا دويىقچۇونا سوننه‌تا وىيە.

ئايەتا پىينجى: خودى دبىزىت: ﴿وَمَا أَرَى سَلَانًا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجًا لَا تُوحَى إِلَيْهِمْ فَسَلَّوْا أَهَلَ الْتِكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾^{٢٣} بِالْبَيِّنَاتِ وَالْأُذْنِيرَ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [النحل: ٤٣ - ٤٤].

ئەف ئايەتە بە حسى پىغەمبەران دكەت (سلافلى بن) و دبىزىتە مە: ﴿وَالْأُذْنِيرَ﴾ ئانکو: مە (پەرتۇوکىن ئەسمانى) بۇ وان يىين فرييکرىن، زىدەبارى پەرتۇوكان، مە (البيانات) يى دايىن. ياخويايە ژى كە مەرەم ژ (البيانات) تەفسىرا پىغەمبەرايە بۇ وان پەرتۇوکىن ئەسمانى. ئانکو ئەفە ژى بەلگەيەكى بنېرى كە قورئان پەرتۇوکا پىغەمبەرى ﷺ بەلگەيە، و ئەركە ل سەر مە ئەم ل دويىف بچىن، ھەروھسا دیاركىندا پىغەمبەرى ﷺ و تەفسىرا وى بۇ قورئانى ژى بەلگەيە (حجە). ب گشتى ئەركە (واجب)ە ل سەر ھەمى پىغەمبەران كە پەرتۇوکىن خۇ يىين ئەسمانى راھە و تەفسىر بکەن، و دبىتە ئەركە ل سەر خەلکى گوھدارى و دويىقچۇونى بۇ تەفسىر كىندا وان بکەن. ھەزى گۆتنىيە كە قورئان بۇ پىغەمبەرى دووپات دكەت و دبىزىت: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ ئانکو: (مە بۇ تە قورئان ياخينايە خوارى دا تو بۇ خەلکى دیاربکەى)، ئەرى چاوا دیاربکەت؟ ھەر ب قورئانى؟ نەخىر، بەلکى دى ب سوننه‌تى بۇ وان دیاركەت. مادەم تىگەھشتىنا

قورئانی ل سهر تهفسيرا سوننهتی دمینیت، هنگی پیدفییه ئەم ل دویش سوننهتی بچین دا د قورئانی بگەھین، ئانکو خۆ ئەگەر تو بیزى ئەز (قورئانی) مه ژى، ھەر پیدفییه تو ل دویش تهفسيرا پیغەمبەرى بچى، دا تو د قورئانی بگەھى.

ئایهتا شەشى: ﴿فَلَيَحْذِرِ الَّذِينَ يُحَمِّلُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ٦٣]. دېبىزىت: (بلا ئەو كەس ھشىارىن يىين ژ فەرمانا پیغەمبەرى دەردىكەفن). ۋېجا شاشىيەكى ئەقلى و زمانىيە تو بیزى فەرمانا پیغەمبەرى ئانکو فەرمانا قورئانى؛ چونكى ئەگەر تە گۆت فەرمانا پیغەمبەرى ئەنلىكى فەرمانا قورئانىيە، ئەقە تە بانگەشا وى چەندى كر كو قورئان ئاخىقىتىندا پیغەمبەرىيە. دەمى دېبىزىت: ﴿فَلَيَحْذِرِ الَّذِينَ يُحَمِّلُونَ عَنْ أَمْرِهِ﴾، ئانکو: (عن أمره في السنة)، بلا ئەو كەس ھشىارىن يىين ژ فەرمانا پیغەمبەرى ئەنلىكى د سوننهتىدا دەردىكەفن. ئەقەزى بەلگەيەكى بنېرە كو دويىچىچىۋىندا سوننهتى ئەركە ل سەر مە.

ئایهتا حەفتى: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحْبِبُونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحِبِّبُكُمُ اللَّهُ وَيَغْنِرَ لَكُمْ دُوَّبَكُمْ وَاللَّهُ أَعْفُوْ رَحِيمٌ﴾ [آل عمرى: ٣٠].

ئانکو: (ئەي موحەمەد تو بیزە وان: ئەگەر ھوين راست دېبىزىن و ھوين حەز ژ خودى دكەن و ل دویش قورئانى دچن؛ هنگى پیدفییه ھوين ل دویش من بھىن دا خودى ژى حەز ژ ھەوە بکەت)، ئانکو ب رىكى پیغەمبەرى ئەنلىكى و ب دويىچىچىۋىندا سوننهتا وى؛ دى خودى حەز ژ مە كەتن.

ئايهتا ھەشتى: خودى دېيىزىت: ﴿فَإِن تَنْزَعَّمْ فِي شَيْءٍ فَرْدُوْهُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَرَسُولِ﴾

[النساء: ٥٩]

ئانکو: ئەگەر ھوين د تىشىھىكىدا ژىك جودابوون، ھنگى بىزقىنەفە بۇ خودى كى دەرىم پى (قورئانە)، و بىزقىنەفە بۇ پىيغەمبەرى ﷺ كى مەرىم پى سوننەتە. ۋېچىجا ئەگەر ئەم و ھوين د تىشىھىكىدا ژىك جودابووين، ھنگى بۇ كى بىزقىنەن دا بىزانىن كىز مە يى راست و دروستە؟ پىيىقىيە ئەم بۇ قورئان و سوننەتى بىزقىنەن: ﴿فَرْدُوْهُ إِلَى اللَّهِ﴾ ئانکو قورئانى، ﴿وَالرَّسُول﴾ ئانکو سوننەتى.

ئايهتا نەھى: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾

[النساء: ٦٥]

ل فيرىخ خودايى مەزىن ب خۇ سويند دخوت و دېيىزىت: ئەز ب رەبى تە سويند دخوم باوھريا وان دروست نابىت ھەتا ئەو تە دەكەنە دادوھر د وى تىشىدا يى ئەو تىدا ب خىلاف دچىن ﴿فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾، ئانکو: ئەگەر فيكىنەكىرنە كا بچوپىك د نافبەرا واندا چىپپىت، دېيىت تە بکەنە دادوھر د نافبەرا خۇ دا. تىشىكى دىارە كو دادوھريا پىيغەمبەرى ﷺ ھەمى دادوھرىيە كا ئجتىيەدەيىھە و د كەفيتە بن سوننەتا تەوفيقى. ھەورەكى د فەرمۇودەيىدا ھاتى: ((إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونُ الْحَنْ بَحْجَتَهُ مِنْ بَعْضٍ؛ فَأَفَقْضِي لَهُ بِنَحْوِ مَا أَسْمَعَ، فَمَنْ فَضَيْنَتْ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ فَإِنَّمَا أَفْطَعَ لَهُ

قطعة من التار)^(١) ئانکو: (ئەز مەرۆقەم، و ھوین ھەۋەرگىيەن خو دئىننە دەف من و ئەز ل دويىف وى چەندا من ژ ھەوه گوھلىيىدېت برياري دىدەم، قىيىجا ھەر كەسى من مافى ھەۋەرگى وى بو وى ئىخست، بلا بزانىت ئەو من پارچەك ژ ئاگرى جەھنەمى دايى). ئانکو دېيت حاكم خەلەت برياري بىدەت، و ب خەلەتىقە مافى كەسەكى بىدەتە كەسەكى دى، لەورا پىدەفييە ماف ب خەلەتىقە نەھىيە وەرگرتن، چونكى حەرامە.

ئايدەتا دەھى: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونُ لَهُمْ أُخْرَىٰ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، ئانکو: (ئەگەر خودى يان پىيغەمبەرى ﷺ فەرمانەكدا، هنگى چىنابىت موسىلمان يى ب كەيىفا خۇ بىت و وى وەرنەگرىت، بەلكى پىدەفييە مەرۆقى موسىلمان پىكىرىيى ب فەرمانا خودى بىمەت كو (قورئانە) و ب فەرمانا پىيغەمبەرى ﷺ كو (سوننەتە)، ئەقە ھەمى بەلگەيىن بنىپ و (قطعىي الدلالة) بۇون كو سوننەت ژىددەرە و بەلگەيە و پىدەفييە ئەم ل دويىف بچىن.

(١) صحيح البخاري: (٧٦٩).

بەرسقًا گۆمانىيەن ھەۋەذىيەن سوننەتى (منكري السنة):

گۆمانا ئىكىچ: ھەمى تشت د قورئانىدا ھاتىنە:

پەدكەرەن سوننەتى دېيىن: خودى د قورئانىدا دېيىزىت: ﴿مَا قَرَأَ طَنَافِيَ الْكِتَابَ مِنْ شَيْءٍ﴾ [الاذعام: ٣٨]. ئانكول گورەتى تەفسىرا وان رامانا قىنىيەتى دېيىتە ئەفە: (مە ج تشت د قورئانىدا نەھىلائىنە كۆمە نەگۆتى). ئەو دېيىن مادەم وەسايە؛ مە پىيدۇنى ب سوننەتى نىنە، ئەفە ئىك ژ تەفسىرىيەن وانانە.

ل ۋىئى ئەم دى ب شىۋەيەكى ئەقلانە د گەل وان راودەستىن، ئەگەر ئەفە وەسابىت وەكى وان تەفسىرلىرى، ھنگى ئەف ئايەتە دى يا ھەۋەذىز بىت د گەل وان ھەر دەھ ئايەتىن بەرى نوگە مە ئاماژە پىنى كرى، چونكى ھەر دەھ ئايەت ب رۇھنى دووپات دەن كۆپەم بەر ﷺ دىياركەر و موفەسرە بۇ قورئانى و ئاخىختىندا پىغەم بەر ﷺ بەلگەيە و دەقىت ل دويىش بىچىن. ل ۋىئى رامانا قىنىيەتى ل دويىش تىيگەھەشتىندا وان ئەفەيە كۆ قورئان ب تىن بەسە و پىيدۇنى ب سوننەتى ناكەت، ئانكول ئەگەر ئەم قىنىيەتى ل دويىش تىيگەھەشتىندا وان تەفسىر بکەين؛ ھنگى دى يا ھەۋەذىز بىت د گەل وان ئايەتىن قورئانى يېن مە ئاماژە پىكىرى و ھەبۇونا ھەۋەذىيەن د قورئانىدا تىشەكى ئەستەم (مستحيل)-ە! ئەفە ئىك. يا دووئى: تەفسىرا وان گۆمانبازان بۇ قىنىيەتى يا ھەۋەذە د گەل ژىوارى (الواقع) ژى و ب سادەتىرىن تشت بى

دین (مولحد) دشیت پرسیاری ژوان بکهت و بیژتی: ﴿مَا فَرَّطَنَافِ
 الْكَتَبِ مِنْ شَيْءٍ﴾ ما ددم هه‌می تشت د قورئانیدا هاتینه و ج تشت
 نه‌هیلایه قورئانی نه‌گوتی، دی باشه: پا د قورئانیدا به‌حسی زانستین
 ئه‌زمونی و تاقیکاری کرییه، به‌حسی زانستین ته‌کنلوجی کریه،
 به‌حسی بسپورین زانستی هه‌مییان کریه؟

بی گومان قورئانی به‌حس نه‌کرییه و یا خویایه قورئانی به‌حسی
 لفین (حه‌هکات)ین نفیزی ب خو ژی نه‌کرییه، د قورئانیدا به‌حسی
 روکاعه‌تین نفیزی ژی نه‌هاتییه، پا چهوا تو دبیزی (هه‌می تشت د
 قورئانیدا هاتینه) ئه‌فه هه‌قدزییه د گه‌ل ژیواری (واقعی)، هه‌قدزییه
 د گه‌ل ئه‌حکامین شه‌رعی ژی، باشه ئه‌گم‌ر ئه‌و گومانباز بیژن (هه‌می
 تشت د قورئانیدا هاتینه)؟ ئه‌ری هه‌زمارا نفیزان د کیز سوره‌تا
 قورئانیدا هه‌یه؟ یان روکاعه‌تین نفیزان، د کیز ئایه‌تیدا گوتییه
 سپیدی دوو روکاعه‌تن و ژ فی ده‌می هه‌تا فی ده‌مییه، نیفرؤ ژی چار
 روکاعه‌تن و ئیقاری چار رکاعه‌تن و مه‌غره‌ب سینه و یا عه‌یشا ژی
 چارن، کیز ئایه‌تیدا ئه‌فه گوتییه؟ ج ئایه‌تان ئه‌فه نه‌گوتییه، و ئه‌فه
 به‌لگه‌یه‌کی بنبره کو قورئان پی‌دشی ب سوننه‌تا پی‌غه‌مبه‌ری یه ﷺ بو
 روہنکرن و دیارکرنا ئه‌حکامین شه‌رعی. هه‌روه‌سا ئایه‌تا زه‌کاتی؛
 قورئانی ب تنی یا گوتی زه‌کاتی بدهن، و ب شیوه‌یه‌کی به‌رفه‌ه به‌حس
 نه‌کرییه، ئه‌ری ئه‌م دی چاوا زانین ریثا زه‌کاتی چه‌نده؟ ل کیز ئایه‌تی
 گوتییه زه‌کاتا زیری هندیه، ل کیز ئایه‌تی گوتییه زه‌کاتا پاره‌ی

هنديه، زهکاتا ددخل و داني هنديه، زهکاتا گيانه و هران و يا په زى هنديه؟ ج ئايه تان ئه فه نه گوتىيە؛ ئانکو تە فسىرا وان بۇ ئايە تى خەلەتىيە کا مەزنه. يان كىچ ئايە تى مەناسكىن حەجى ب دروستاھى بۇ مە گوتىيە! ئەگەر ئەم سە حەكەينە حەرامبۇونا گوشتى كەرى د قورئانىيدا بۇ نموونە، دى بىينىن قورئانى ئە و حەرام نە كرييە، ئەگەر ئەم وان ئايە تان ھە مىيان بخوينىن يىن پە يقا (حمار) تىدا هاتى، ج جاران بە حسى حەرامبۇونى نابىينىن. ئەرى پا باشە گوشتى كەرى ب ج حەرام بۇويە؟ بى گۆمان ب سوننەتى يى حەرام بۇوي و قورئانى نە گوتىيە يى حەرامە. ئەگەر تە باودرى ب سوننەتى نە بىت، دېيت گوشتى كەرى ل دەق تە يى حەلال بىت؛ چونكى قورئانى نە گوتىيە يى حەرامە، ھە روھسا گەلەك تشتىن دى. يان ئايە تا قورئانى دېيزيت:

﴿إِنَّمَا حَرَمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمَرُ﴾ [البقرة: ١٧٣]. (الميّتة: اسم جنس)،

ئانکو: ب گشتى ھەر تىتەكى مرى يى حەرامە، ئەگەر تو ل دويىش فى بچى ماسى و ھەمى گيانه و هرین دەريايى يىن مرى ژى دى حەرامبىن. باشە ماسىيَا مرى ب ج هاتىيە حەلال كرن؟ مانە ب سوننەتى هاتىيە حەلال كرن؟ وەكى د سوننەتىدا هاتى: دەمى بە حسى دەريايى دكەت دېيزيت: (ھو الطھور مأوە، الحل ميّتە)^(١) ئانکو: (ئافا دەريايى يى پا قزە و مريي وى ژى يى حەلال)، فى فەرمۇودەيى يى دياركى كو ماسىيَا حەلال و د قورئانىيدا ديار نە كرييە، قورئان ب تى دېيزيت:

(١) مسند الإمام احمد: (٧٢٣٣).

خوارنا دهريايي و نيقيرا دهريايان حهلاه و د ئاياتهكا ديدا دبىزىت: مرى ب گشتى يى حهرامه، هوسا دفىت ل دويش قورئانى مريي دهريايى يى حهرام بيت؛ بەلى د سوننەتىدا ئەف گشتاندنه يا هاتىيە تايىهەتكىن (تخصيص) و تەفسىرەن كو دروستە مريي دهريايى بھييە خوارن، ج ئەف مريي دهريايى ماسى بيت يان هەر تىشەكى دى يى مرارى بيت و د دهريايىدا بمرىت، چىدېبىت بھييە خوارن و حهلاه.

ل دەمى ئەو دبىزىن: ﴿مَا فَرَّطَنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ قورئانى بەحسى هەمى تشتان يى كرى، ئەف گوتنا وان يا ھەۋىدە د گەل ئايەتىن قورئانى يىن دىت، يا ھەۋىدە د گەل ژيوارى، يا ھەۋىدە د گەل ئەحکامىن شەرعى ژى. ئىكەم شاشىيا وان كرى؛ وان ئايەت تەمام نەكىر، بەلكى پشكەكا ئايەتى ب تىن گوت و ئەفە ب خۇ خاپاندنه! تەفسىرەدا وان يا ب تىن چەند خاپاندەن يىن تىدا ھەين، بەلى خاپاندەن بۇ يىن نەزان و يىن خۇ نەزان دكەن، بەلى بۇ وى كەسى سالەكى ژى شەريعەت خواندېبىت، دى زانىت كو ئەوا ئەو دبىزىن خاپاندەنەكا مەزىنە.

دا ئايەتى دروست بخوينن و سەحکەيىن كا ئايەت ج دبىزىت: ﴿وَمَا مِنْ دَآبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَلْبِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمُّ أَمْمٍ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطَنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ نَّمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْكَمُرُونَ﴾ [الأنعام: ٢٨]. دبىزىت: (ج گيانەوەرەكى ل سەر ئەردى ب رېقە دچىت، ج خودان روحەكى ل سەر ئەردى ب رېقە دچىت ژ مەرۋە و گيانەوەر و حەشەراتان ئەۋىن ل سەر ئەردى ب رېقە دچىن،

هه گیانه و هر دیگری دفتریت ژی، ئەفه هەمی ئوممه تەن و ئەفه هەمی يىین د پەرتۇوگۇ (کیتابى) دا هەین). ياخويایە کو به حسی ۋان گیانه و هر دان دەمەيىان د قورئانىيىدا نەھاتىيە كىن، ئانكى تەفسىردا دروست بۇ: ﴿مَا فَرَّنَا
فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ ئەوه وەكى زانايىن تەفسىرى دېيىن مەردم ب
کیتابى ل ۋىرئى لە وحا پاراستى يە (اللوح المحفوظ)، ئانكى به حسی ۋان
ەمەيى گیانه و هر دان بىي د (اللوح المحفوظ) دا هاتى.

بـ زانين پـه يـها (الكتـاب) د قـورـئـانـيـدا بـ رـامـانـا (قـورـئـانـ) يـا هـاتـيـ وـ بـ رـامـانـا (اللـوحـ المـحـفـوظـ) ڦـيـ هـاتـيـيـهـ.

دُقَيْ نَايَهْ تَيَّدا بِ رَامَانَا (قُورَئَانِي) هَاتِيَهْ: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ إِيمَانٌ مُّحَكَّمٌ﴾، (الكتاب) لِ فِرْيَ مَهْرَدْم يِيْ قُورَئَانَهْ.

هروهسا چهند ئايەت يىين هاتين كو تىيدا مهرم ڙ په يقا (الكتاب) (اللوح المحفوظ)ه، وهكى د فى ئايەتىيدا: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ هُنَّ عِزَّةٌ﴾ [الرعد: ٣٩]. ل ڦيرى مهرم ب **أمُ الْكِتَبِ** ﴿اللوح الحفظ)ه. هروهسا د فى ئايەتى ڙييدا: ﴿وَلَهُ وِفْسُوْفُ أُمُّ الْكِتَبِ لَدِيْنَ الْعَلِيِّ حَكِيمٌ﴾ په يقا (الكتاب) مهرم پى (اللوح المحفوظ)ه.

دهمی نه و د بیژن: ﴿مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ به حسی قورئانی
یه، وی دهمی وهکی مه ئامازه پیدای دی گهلهک شاشییان دنه پال فی
ئایهتی، لهورا تهفسیرا دروست وهکی زانایان گوتی مه رهم پی نه وه کو
نه همی بالنده و هه می گیانه و هرین سه ره دهی دجن و ب یه رفره هی

ئەف تىشە ھەمى يىن د كىتابىدا ھەين، ئەو كىتاب (لوح المحفوظ)ە ل ئەسمانان. ب راستى ژى ھەمى تىشە يىن تىدا ھەين، ھەرودكى دفى ئايەتىدا ديار دبىت: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْجَنَّةِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَاجَةٌ فِي ظُلْمَتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَأْسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾.

ھەمى تىشە يىن د كىتىبا (لوح المحفوظ)دا ھەين، ئانكىو: ﴿مَا فَرَّطَنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ بهحسى (لوح المحفوظ)ە و چىنابىت ب ج رىكان بهحسى قورئانى بىت؛ چونكى وەكى مە دياركىرى دى يَا ھەقدىز بىت د گەل ئايەتىن دى و ھەقدىز د قورئانىدا ئەستمە (مستحىلە).

گۆمانا دووسى: قورئانى ھەمى تىشە يىن دياركىرين:

ئەو دبىزىن: ھەروەسا د قورئانىدا ئايەتەكا دى يَا ھەى، دبىزىت: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ﴾ [النحل: ٨٩]، ئانكىو: (مە قورئان بۇ تە ئىنايە خوارى، ئەو بەيانە بۇ ھەمى تىشان)، و بەلگەيى وان ئەفھەيە: مادەم ئەو بەيانە بۇ ھەمى تىشان، ئانكى پىدۇ ب سوننەتى ناكەت.

ل فىرىت پەيىقا (الكتاب) بهحسى قورئانىيە، ئەرى ﴿تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ﴾ ھەمى تىشان ديار دكەت؟ ئەگەر ل دويش تەفسرا وان بىت؛ دى ھەقدىز د گەل وان خالىن بەرى نوگە مە ئامازە پىدای چىبىت، بەلى دا بەھىن و ژ لايى رىزمانا عەربىي فە رۆھن بکەين، ب راستى ئەف

رۆهنکرنە یا ب زەھمەتە ژى بۆ خواندۇقانى، بەلىٽ دى ب ساناهى و ب
 كورتى بىيْزەم، د زمانى عەرەبىدا پەيّقا (كىل) ئەگەر بۆ (مضاف) بۆ
 پەيّقا پاشتى خۆ، وەكى (كىل شىء)، ھنگى ئەو یا جودايدە ژ پەيّقا (كىل)
 ئەگەر (مؤكىد) بىت بۆ پەيّقا بەرى خۆ، (الشيء كله او الأشياء كله)، ل
 ۋىرىئى (كىل) (مضاف) لە بۆ (شيء)، ۋى چەندى زانايىن ئوصولى و
 رېزمانا عەربىي و تەفسىرى ھەمى دېيىزەن و ئەفە گشتگىرىيە كا
 رېزەيى (عموم ظنى) يە، د بىنەمايىن رېزمانى و ئوصولىدا (العموم
 ظنى لا يشمل جميع أفراد دفعة واحدة)، ئانكۆ (گشتگىرىيە رېزەيى ز
 ھەمیيان ناگرىت) ئانكۆ (كىل شىء) ژ ھەمى تشتان ناگرىت، بۆ نموونە؛
 ئەگەر من گۆت: (سلمت على كل الطلاب)، ھنگى پەيّقا (كىل) مضافە بۆ
 (طلاب) و رامانا وى ئەو نىنە كو من سلافل سەر ھەمى قوتابىيىن
 جىهانى كرييە، بەلگى رامانا وى ئەفەيە من ب تىنى سلافلەر وان
 قوتابىيىن ئەز د نىاسم يان ئەۋىن د گەل من د گرۇپىدا. ئەگەر ئەو
 باوەر ژ ياسايىن رېزمانا زمانى نەكەن، ئەم دى ۋان ياسايىن رېزمانى
 ب قورئانى سەلىئىن. خودايى مەزن د قورئانىدا بەحسى (بەلقيس) ئى
 مەلکا سەبەئى دكەت و دبىئىزىت: ﴿وَأُوتِيتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ﴾
 [النمل: ٢٣]، ئانكۆ: (وى ھەمى تشت (كىل شىء) ھەبۈون). چاوا ھەمى
 تشت ھەبۈون؟! ئەرى وى ھەمى تشتىن د جىهانىدا ھەبۈون؟ نە يا
 بەرئەقە مەلیکەكى ھەمى تشتىن د جىهانىدا ھەبىن! يا گرنگ
 خودى دبىئىزىت: ﴿وَأُوتِيتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ئەرى ھەمى تشت ھەبۈون؟
 ئەگەر (كىل شىء) ھەمى تشتان ب خۇ ۋەگرىت، ھنگى ئەو دى بىتە

ههفذزى د گەل ئايىتەكا دى؛ چونكى دەمى ئەو دچىتە دەڭ سولھيمانى
 و شويشى دبىنيت، دەھمەنا خۆ ھەلددەت و پىيىن خۆ دياردكەت
 ﴿وَكَشَفَ عَنْ سَاقِيَهَا﴾ ئەو نزانىت شويشه چىيە، ئانكى وى بەرى نوکە
 شويشه نەدىتبوو و وى شويشه نەبوو، ل ۋېرى د قورئانىيدا ديار دبىت
 كو ھەما وى شويشه ھەر نەدىتبوو، و ژ نويكا وى شويشه ددىت؛ باشە
 پا چاوا د قورئانىيدا گۆتىيە: ﴿وَأُوتَيْتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ وى ھەمى تشت
 ھەبوون، ديارە وەكى مە ئاماژە پىيداى، ئەو ھەمى تشتىن جىهانى
 ۋەنگەرىت، بەلكى رامانا وى ئەوه وەكى زانايىن تەفسىرى دېيىژن:
 (أُوتىت من كل شيء يؤتىها الملوك) ئانكۇ: وى ئەو تشت ھەمى ھەبوون
 يېن مەلك پىىدەن دبۇونى، نە ھەمى تشتىن جىهانى ھەبوون. ئەگەر
 تو ھوسا تەفسىرا ئايىتە قورئانى نەكەى، دى تۈوشى شاشى و
 ههفذزىيان بى، بەلى ئەفە مە گۆتى د گەل ياسايىن پىزمانا عەربىي و
 بنەمايىن تەفسىرى د گۆنچىت، ئەگەر ئەم نمۇونەيەكا دى يَا سادە
 بىينىن و بىرلىك: فلان شىخ فلان زانا (يعرف كل شى) ئانكۇ: ھەمى
 تشتان دزانىت. تو دى بىرلىكى من ئانكۇ ئەو فىزىيائى، كىميائى،
 زىندهورى و ئىنگلىزىي و هەندى.. ئانكۇ ئەفان ھەمييان دزانىت؟
 نەخىير رامانا وى ئەو نىنە، بەلكى رامانا وى ئەوه كو ھەمى تشتان د
 بىاپتى خۆ دا دزانىت، دەمى من گۆت فلان زانا ھەمى تشتان دزانىت،
 ئانكۇ ھەمى تشتان ژ كارى خۆ دزانىت، نە كو ھەمى تشتى ژيانى
 دزانىت. ئەفجا (كل شيء) رامانا وى ئەفھىيە، ئانكۇ ئەو د سنورى

عورف و عهده‌تیدا دهینه گشتگیرکرن (تعمیم)، نه کو د سنوری (کل)‌دا، ئه‌فه بتنی مروفه‌کی تایبەتمەند د ۋى بواریدا دى زانیت.

دا بھیینه سەر ئایەتا خۇ يا دەستپىكى: ﴿وَنَرَأَنَا عَلَيْكُمْ كُلَّ كِتَابٍ تَبَيَّنَأَ لِكُلِّ شَيْءٍ﴾، ل دویش تەفسىرا قورئانى و ل دویش بنەمايىن زمانى، رامانا وى ياب ۋى بى رەنگىيە: (تبیانا لکل شىئ یستحق التبین) ئانکو: ئەم پۇھنکرنە بۇ ھەر تىشەكى پىدەپى رۇھنکرنى بىت. ئه‌فه ب خۇ ڈى بەلگەيە كو سوننەت ژىيەرەكى شەرعىيە و پىدەپىيە ئەم ل دویش بچىن مادەم قورئان (بەيان و رۇھنکرنە بۇ ھەمى تىشان) و ئىك ڦ بەيانىن وى ڙى ئه‌فەيە كو سوننەت ژىيەرەكى شەرعىيە. لەورا پىدەپىيە ئەم ل دویش سوننەتى بچىن ھەروەكى مە بەرى نوگە دەھ ئایەت ئىنایىن كو يا گۆتى سوننەت ڙى ژىيەرە بۇ زانىنا شەريعەتى و دویقچۇندا وى ئەرکە.

ئەرئى بۇچى وان گۆمانبازان باوھرى ب ھەمى رۇھنکرنىن قورئانى ھەيە، بەلى باوھرى ب دەھان ئایەتانا نىنە كو ب شىوھىيەكى رۇھن و بنېرى دىار دىكەن كو سوننەت ژىيەرە و ئەرکە ل سەر موسىمانان ل دویقچەن؟ ئه‌فه شاشىيەكە مەزىنە ئە و دىكەن. زانايىن تەفسىرى دېيىژن: مەردم ب ﴿تَبَيَّنَأَ لِكُلِّ شَيْءٍ﴾ گشتگىرييەكى عورفيە (عموم ظنی عریق) ئانکو: رۇھنکرنا ھەر تىشەكى پىدەپى ب رۇھنکرنى ھەبىت، و ڇوان تىشىن پىدەپى ب رۇھنکرنى ھەين: (تبیین أصول الدين) ئانکو: دىارکرنا ھەمى بىنەما و شەنگىستەيىن ئايىنى و بەرفرەھىيىن وان بىنەمايان د

سوننه‌تیدا هاتییه؛ له‌ورا کا چاوا دیقچوونا قورئانی ئەركه (واجّب) ل سەر مە، هەرھوسا دويقچوونا سوننه‌تا دروست ژى ئەركه ل سەر مە.

گۆمانا سیئی: نەگۆنچانا فەرمۇودەيان د گەل قورئانی:

دەستەکا (قورئانیيان) يان (رەدکەرین سوننه‌تى)، گۆمانەکى بەلافدەکەن و دبىزىن: سوننهت ھەۋەلەزىبىا قورئانى دكەت، ژېمەر ھندى ئەم سوننه‌تى رەددەکەين و بەلگەيى وان ئەڭ فەرمۇودەيە يا پىغەمبەر الله دبىزىت: (إِنَّ الْحَدِيثَ سِيفْشُو عَنِيْ، فَمَا أَتَاكُمْ عَنِيْ يَوْفَقُ الْقُرْآنُ فَهُوَ عَنِيْ وَمَا أَتَاكُمْ عَنِيْ يَخَالِفُ الْقُرْآنَ فَلَيْسَ عَنِيْ) ^(١) ئەو دبىزىن: ئەڭ فەرمۇودەيە دىاردەكت کو ھەر فەرمۇودەيەکا بەرۋەڭىزى (موخالفى) قورئانى بى؛ پىيىدىيە بەھىتە رەدكەرن. بۇ زانىن بەرى ئەم ل سەر ۋى فەرمۇودەيى ب ئاخ فىن، دى دىاركەين کو وان ل ۋىرى ھەۋەلەزىبىا بنىاتى خۇ كر، چونكى ئەوان ب ئىكجارى باوھرى ب فەرمۇودەيان نىنە، و فەرمۇودەيان ناكەنە بەلگە، ئەرى پا بۆچى وان باوھرى ب ۋى فەرمۇودەيى ھەيە و كرييە بەلگە؟ يان ژى - ل دويىف ھىزرا وان - ب تىنى يا دروستە؟ وان ج پىقەر ھەيە کو ئەڭ فەرمۇودە ودرگرتى و كرييە بەلگە؟ بەرسىف ئەقەيە چونكى ئەو د گەل حەز و بەرۋەندىيەن

(١) زانىيەن سوننه‌تى دبىزىن: ئەڭ فەرمۇودەيە يا لاوازە (ضعيف) و كار پى ناھىيەكىن، ژىيدەر: (كتاب الرسالة للشافعى - تحقيق: أحمد محمد شاكر: ٢٢٤). و سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة للألبانى: ٣٠٩ - ٣٠٩.

وان دگونجيت. دېيژنه في چهندى: (انتقائية) ئانکو ژيگرتنا هزرا ل دويىش به رژهوندييان! هەر چاوابىت ئەز دى وەسا داتم ئەفە به لگەيەكى ئىلزامىيە وان بۇ من ئىيناي و دى بهرسقى ل سەر دەم. ئەفە فەرمۇودەيە ب خۇ نە رەخنەيە ل سەر مە، جارى دا ئەم سەنەدا فەرمۇودەيى دىياركەين: زانايىن سوننەتى دېيژن ئەفە فەرمۇودەيە يا لاوازه (ضعيف) و كار پى ناهىيەكىن، زانايى ناڤدار (أحمد بن حنبل) دېيژيت: سەنەدا في فەرمۇودەيى يا بېرىيە (منقطع)، لەورا زانايىن سوننەتى ئەو يا رەدكىرى، زانايى ناڤدار (ابن حزم) دېيژيت: فەرمۇودەيەكا لاواز و باوەرپىنهكىرىيە (حدىث ضعيف)، هەروەسا ئىمام (البيهقي) دېيژيت: فەرمۇودەيەكا دروستكىرى و درەوه (حدىث موضوع)، هەروەسا هەردۇو ئىمامىن (الشافعى والسيوطى) دېيژن: فەرمۇودەيەكا بى بنەمايە و ج ئەسلى بۇ نىين. هەروەسا زانايى كەۋلەر: (أحمد شاكر) ڦى دېيژيت: زانا ھەمى د رېككەفتىنە كو ئەفە فەرمۇودەيە يا لاوازه و ج بنەما بۇ نىين و ھەمى رېككىن وى د لاوازن^(١).

بۇ زانىن؛ ھەمى زانا د ئېكىدەنگەن كو ئەگەر فەرمۇودە بەرۋەڭىزى (مخالف) قورئانى بۇو يان ھەفەز بۇو د گەل قورئانى؛ ھنگى كار ب وى فەرمۇودەيى ناهىيەكىن.

---

(١) زېىدەر: (البيهقي، معرفة السنن والآثار: ٩/١)، (كتاب الرسالة للشافعى - تحقيق: أحمد محمد شاكر: ٢٢٤).

ئەفە ئەگەر فەرمۇودەيەك ھەۋەدۇز بىت د گەل فەرمۇودەيەك ۋە خۇ
بەيىزىر، ئەو فەرمۇودە ناھىيە وەرگىتن. پا تو ج دېبىزى ئەگەر
فەرمۇودە يا ھەۋەدۇز بىت د گەل قورئانى؟ زانايىن تەفسىرى و سوننەتى
ھەممى د رېككەفتىنە كۆ ئەگەر فەرمۇودەيەك يا ھەۋەدۇز بىت د گەل
قورئانى، كار ب وى فەرمۇودەيى ناھىيەكىن. بەلى مە چاوا فەرمۇودە
دى ھەۋەدۇز بىت د گەل قورئانى؟ گەلەك جاران ھەۋەدۇزى نىنە، بەلکى
ب تى مەرۆڤھوسا ھىزىدەت كۆ ھەۋەدۇزى يا ھەى؛ لەورا پېيىدىيە مەرۆڤ
ل دویىش سىياقى (ئايەتى و فەرمۇودەيى) بچىت و باش ۋەكۆلىيەنە ل دۆر
بىكەت، وى دەممى دى دىياربىت ج ھەۋەدۇزى نىنە، بەلکى ب تى د ھىزرا
مەرۆڤىدا ھوسا دىاردەت، لەورا گەلەك يا گىرنگە مەرۆڤل دویىش بچىت
و پەرسىيارا زانايىان بىكەت دا بۇ مەرۆڤى رۇھن و ئاشكەرا ببىت.

گۆمانا چارى: سوننەت نەهاتىيە نقىسىن:

گۆمانا چارى د فى بابەتىدا ئەفھەيە كۆ ئەو دېيىزىن ھەتا دوو سەد سالان پشتى پىيغەمبەرى ژى ﷺ سوننەت نەهاتىيە نقىسىن، بەلكى پشتى ھنگى يَا ھاتىيە نقىسىن، ۋېچا ما كى دېيىزىت ئەو دروست ھاتىيە ۋە گۆھاستن؟! فەرمۇودەيەكى ژى بۇ خۇ دەكەنە بەلگە و دېيىز پىيغەمبەرى ﷺ گۆتىيە: (لَا تكثُرُوا عَنِّي، وَمَنْ كَتَبَ عَنِّي غَيْرُ الْقُرْآنِ فَلِيَمْنَحْهُ وَحَدَّثُوا عَنِّي وَلَا حَرَجَ...). ئانکو: (ج تشتا ژ بلى قورئانى ل دەف من نەنقىسىن و ئەگەر ھەوە ژ بلى قورئانى تىشەكى دى نقىسىبىت ژى؛ ژىبەن، ب تىن قورئانى بنقىسىن). ئەو دېيىزىن: ئەفھە بەلگەيە ل سەر نەدرۆستىيە سوننەتى.

دەستپېيىكى ئەفھە جارەكە دى وان ھەقدىزى د گەل بىنەما و ياسايىن خۇ كر كۆ دېيىزىن: ئەم فەرمۇودەيان وەرناكىرىن، باشە بۆچى ب تىن دى ۋى فەرمۇودەيى وەرگەن، ئەگەر ھەمى سوننەت يَا خەلەت بىت، بۆچى ب تىن ئەف فەرمۇودەيە دى يَا دروست بىت. ھەزى گۆتنىيە كۆ دەھان رىوايەتان يىن ھەين وى چەندى دىاردەكەن كۆ فەرمۇودە ل سەردەمى پىيغەمبەرى ﷺ يىن ھاتىيە نقىسىن. د صەھىخا بۆخارى و موسىمىدا ب دەھان فەرمۇودەيان يىن ھاتىيەن ل دۆر ھندى كۆ سوننەت ھەر د ژيانا پىيغەمبەرىدا ﷺ يَا ھاتىيە نقىسىن، فەرمۇودەيەكە ب تىن يَا ھاتى كۆ دېيىزىت ئەو نەھاتىيە نقىسىن، بەلى مَا ب ج پېقەر ئەو

(١) صحىح مسلم: (٥٣٢٦).

فهرمودهيا دبیزیت: سوننهت (نهاتیه نثیسین) يا دروسته و یین دی ههمى د خهلهتن؟! دبیزنه فی چهندی (انتقامیه و إنتهازیه فی الاختیار) ئانکو: ئهفه (زیگرتنا ل دویث بەرژەوندیانه) ئهه فهرمودهيا د بەرژەوندیيا واندا بیت؛ ئهه يا دروسته، و يا د بەرژەوندیيا واندا نه بیت يا خهلهته. ئانکو پیقەری وان بۆ دروستبوون و وەرگرتنا فهرمودهيان (بەرژەوندیيە) و ئهفه ههمى ل بەر بەرژەکرن و سەردابرنە.

دا بھیین سەحکەینه فی فهرمودهیي: ((لا تکتبوا عنیٰ و مَنْ كَتَبَ عَنِيْ عَيْنَ الرَّقْرَآن فَلِيَمْحَهُ وَحَدَّثُوا عَنِيْ وَلَا حَرَجَ...)) ئەگەر وان ئهفه فهرمودهیي تەمام كربا؛ دا بیتە بەرسف بۆ گۆمانا وان ب خۆ، چونکى پشتى هنگى دبیزیت: ((وَحَدَّثُوا عَنِيْ وَلَا حَرَجَ)) ئهفه خۆ د فی فهرمودهیيدا يا دبیزیت: ب تى قورئانى بنثیسەن. بەلى پەيقا: (حدثوا) د زمانى عەربىدا (فعل الامر للوجوب)، ئانکو پىدەفييە ل سەر هەوهە هوين فهرمودهيان ژ من فەگوھیزىن، (وَحَدَّثُوا عَنِيْ وَلَا حَرَجَ). فهرمودهيان ژ من فەگوھیزىن، خۆ ئەگەر وان گۆمانبازان ئهفه فهرمودهیي تەمام كربا؛ ئهه ب خۆ دابیتە رەخنە ل سەر وان و دا بیتە هەقدۈزى د گەل بىنەمايىن وان، چونکى: ئەفه فهرمودهیي دبیتە بەلگە كۆ فەگوھاستنا سوننهتى ئەركە (واحىة) و ئەگەر فەگوھاستنا وى ئەرك بیت، دى دويىچۇونا وى ژى ئەرك و (واحى) بیت.

چهند به لگه یین دی ڙی دی ل سه ر هندی ئینم کو سوننهت یا هاتییه نفیسین و کو ئه ڦه نه هه ڦدڙییه و هکی پیغه مبه ری ﷺ نه هیا کری بچنه سه ره دانا گورستانی (المقبرة) و پشتی هنگی دروستکر بچنه سه ره دانا گورستانی، ئه ڦه هه ڦدڙی نینه؛ به لی هه ر فه رمانه ک و هه ر فه رمووده یه ک بو ده مه کی یه، چونکی وی ده مه خه لک د بیا فی عه قیدیدا یی شاره زا نه بیو و شرک ل سه ر گورستانی دکر، فیجا پیغه مبه ری ﷺ فه رماندا کو نه چنه گورستانی، به لی ده مه خه لک تیگه هشتی و عه قییدا وان دروستبووی، وی ده مه ده ستوریدا وان کو بچنه گورستانی.

هوسا دیار دبیت کو نه هیکرنا پیغه مبه ری ﷺ ڙ نفیسینا سوننه تی ڙی ب هه مان شیوه بیو، ل ده ست پیکی فه رمان هاته دان کو سوننه تی نه نفیسین، چونکی وان سوننهت د گه ل قورئانی دنفیسی و تیکه ل دکر. بو نمونه ئایاته کا قورئانی د موصه حه فا (ابن عباسی) ییدا یا هه ی کو ب فی شیوه یا هاتییه نفیسین: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ - فِي مَوَسِيمِ الْحَجَّ - فَإِذَا أَفَضَّلْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَسْعَرِ الْحَرَامِ﴾ [البقرة: ١٩٨].

ده مه (ابن عباس) ئه ڦه ئایه ته نفیسی؛ وی ته فسیرا پیغه مبه ری ﷺ کرہ د ناڻ ئایه تیدا و هوسا نفیسی: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ﴾ ل فیری را و هستیا و ته فسیرا پیغه مبه ری ﷺ کرہ تیدا (فی مواسم الحج)، ئانکو ئایه ت ب خو یا هو سایه

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرْفَتِ﴾، (ابن عباس)ی هو سا نفیسی: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ - فِي مَوَسِمِ الْحَجَّ - فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرْفَتِ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عَنْدَ الْمَسْعَرِ الْحَرَافِ﴾، گوتنا (فی مواسم الحج) کو ته فسیرا پیغه مبه رییه ﷺ، کرہ د ناف نایه تییدا، مهر دما وی ته فسیره بو نایه تی، لی چونکی ئەڭ کاره دی بیتە ئاریشە بو نفشن (جیلى) تابعیان و یىن پشتى وان دھىن؛ ژ بھر هندى ژى پیغه مبه ری ﷺ نەھى ژ هندى کر ئە و تشتەکى دى د گەل قورئانى بنفیسین و مهر دم ژ فەرمۇودەيى ئەفەيە کو قورئانى و فەرمۇودەيى د ئىك موصحە فدا نەنفیسین، چونکى دی بیتە ئاریشە بو نفشن پشتى وان و دبیت نەزانىن و تىكەلى ئىك بکەن.

نفیسینا سوننەتى ل سەر دەمى پیغە مبه ری ﷺ :

گەلەك بەلگە ل سەر هندى یىن ھەين کو سوننەت ل سەر دەمى پیغە مبه ری ﷺ و د ناف بھر پەرین سەر بخۇ دا ژ بلى قورئانى يا ھاتىيە نفیسین.

بەلگەيى ئىكى: ل سالا فە كرنا مەكەھى (عام الفتح) ل دەمى پیغە مبه ری ﷺ خود بھ خواندى، صەھابىيەك هات نافى وى (ابو شاھ) بۇو، گوتى: ئەي پیغە مبه ری خودى ﷺ من دفیت ۋى خوتى بۇ خۇ

بنقيسم، پيغه مبهري گوته صه حاببيان: (اكتبوا لابي شاه)^(١)، ئانکو: بۇ ئابو شاهى فى خودبا من گوته هەمييى بنقيسم. باشە ئەگەر نەھى ز نقيسمينا سوننەتى هاتباگرن؛ دا چاوا دژاتىيا ئاخختنا خۇ كەت؟ دا چاوا بىرژىتى بنقيسم؟ ل جەھى هندى دا بىرژىتى: ئەفە (فەرمۇودەيە) و چىنابىت تو بنقيسى، بەلى پا وى گوته: هەمييى بۇ بنقيسم. ئانکو نقيسمينا فەرمۇودەيەن تىشەكى دروستە، ب مەرجەكى د ئىك لايپەر دا د گەل قورئانى نەھىتە كومىرن، ئەفە ژى بۇ هندى دا نەھىتە تىكەلگەن، بەلى ل فيرى پيغه مبهري دەستویرى دا بنقيسم، چونكى ئەفە لايپەركى تايىبەت بۇو، نە لايپەرك بۇو د ناڭ نىقا قورئانىيە.

بەلگەيى دووئى: هەروەسا (ابو ھورىرە) دېرىزىت: كەسى وەكى من فەرمۇودە هەلنىڭرتىبوون، (عبدالله كورى عمرى كورى عاصى) تىينەبىت، ئەو ژ من باشتىر بۇو چۈنكى وى فەرمۇودە هەمى د نقيسمىن و من نەدنقىسمىن. ئانکو رىوايەتىين (عبدالله كورى عمرى) هەمى د نقيسى بۇون، هەمى رىوايەتىين وى كو هەتا نزىكى سەدەها رىوايەتان وى يىن رىوايەت كىرين ل دەڭ وى دنقيسى بۇون، بەلى وى بەندەكا (سجىلەكا) تەمام يا لايپەران هەبۇو و فەرمۇودە تىيىدا دنقىسىن، زانا (ابن اثىر) دېرىزىت: بەھىزىرىن رىوايەتىين دىرۈكى د موسىنەدا ئىمام (احمدى) يىدا گەھشتىنە مە؛ يىن (عبدالله كورى عمرى) يىنە؛ چۈنكى هەمى فەرمۇودە د نقىسىبۇون و ب سەدەها فەرمۇودە هاتبۇونە

---

(١) البخاري : (٢٢٥٤)، ومسلم: (١٣٥٥).

نقيسين. باشه ل گورهی لوزيکي وان گومانبازان؛ بُوچي باوهري ب فَيْ فه رمووده ي نائيين و د هه مان ده مدا باوهري ب وَيْ فه رمووده ي به حس (ل نه هيما نقيسي نه ي كري دئين). بُو زانين هه ردوو فه رمووده ي ييَن د صه حيحا بُو خارى دا هاتين.. لَيْ يا خويايا كُو وان ج پيقمه ر نينين بُو و هرگر تنا فه رمووده يان؛ ب تني ل دويش به رژه و هندى يا خُو دچن، ئه و فه رمووده ي د به رژه و هندى يا واندا بيت؛ ئه و و درگرن و ئه و دا به رژه و هندى يا واندا نه بيت ره ددكهن. مه دياركر كُو فه رمووده ي ئيَكَيْ مه ره م پَيْ ئه و د كُو سوننه تَيْ د گَهْل قورئانى نه نقييسن، فه رمووده ي دووئي به حس نقيسي نا سوننه تَيْ د لَاهْرَه كَيْ جودا دا دكهت. ئانكُو هه ردوو فه رمووده ته مامكه رن بُو ئيَكَ و دوو و ج هه قذَرْي د ناقبه را واندا نينه.

د په رتوروکا (سنن ابى داود) دا يا هاتى، هندهك هاتنه ده (عبد الله كورى عمر) و گوتنه (عبد الله)ى: تو هه مى گوتنىيَن پيغه مبهري ﷺ دنقيسي، هه مى گوتنا نه نقيسه چونكى هندهك جاران پيغه مبهري ﷺ يى توره يه و به لكى هندهك تشتان بېزىت و ب دلى وى نه بن تو بنقىسي. (عبد الله كورى عمر) د بېزىت: ئهز ڙي چووم و من گوته پيغه مبهري ﷺ ئه رئي ئهز ج بکه، هندهكىن د بېزىنَه من هه مى فه رمووده يان نه نقيسه، پيغه مبهري ﷺ گوته: (أكتب؛ فو الذي نفسي بيده ما يخرج من فمي إلا الحق)، ئانكُو: (هه مييان بنقىسيه، ب خودي كه مه ڙ بل راستييَن تشهه كَيْ دى ڙ ده فَيْ من ده رنا كه فيت)، په يغا (أكتب) ڙي (فعل الأمر يقتضي الوجوب) ئانكُو پيدافىيَه تو هه مى

گوتئنین من بنقيسي، هوسا دياردبىت كو نقىسىنا فەرمۇودەيان ل سەر دەمى پىغەمبەرى ﷺ ب خۇ ژى ھەبۇو.

بەلگەيى سىيى: ھەرودسا بەلگەنامەيا برايىننى د نافبەرا مشەختى و ئەنصارياندا، ئەف بەلگەنامەيە ھەمى ھاتبوو نقىسىن و ئەۋەز چەندىن لەپەران پىكھاتبوو و ئەو لەپەر ھەمى دەيىنە ھەزمارتن وەك فەرمۇودە، هوسا ژى دياردبىت كو سوننەت ب ئامادەبۇونا ھەمى صەحابىييان يا ھاتىيە نقىسىن و ئەفە ژى بەلگەيەكى دىيە.

بەلگەيى چارى: ھەرودسا نامەيىن پىغەمبەرى ﷺ بۇ شاھىن جىهانى، مينا: شاھى فورسى و شاھى رۇمى و چەندىن شاھىن دىت، ھەمېيان نامە بو فەرىڭىن و ھەمى نامە دنقىسى بۇون. ياخويايە ژى كو نامەيىن پىغەمبەرى ﷺ ھەمى دېنە فەرمۇودە و سوننەت.

بەلگەيى پىنچى: زىدەبارى لەپەرى (عبدالله كورى عمرى)؛ ھندەك لەپەرىن دىزى ھەبۇون كو فەرمۇودە تىىدا دھاتنە نقىسىن، مينا صەحىفەيا (ھمام بن منبه)، ئەفە ژى لەپەرەك بۇو چەند فەرمۇودە تىىدا ھەبۇون. بۇ زانىن ئەفە صەحىفە بۇو نەك لەپەرەكى تى، و صەحىفە: گەلەك لەپەربۇون و فەرمۇودە تىىدا دھاتنە نقىسىن، ھەرودسا صەحىفەيا (سمر بن جنۇب) سەمەر ئىن جنۇب سالا شىىستى ىي مرى، ئانکو صەحىفەيا وى گەلەك و گەلەك يانزىكى سەرەدەمى پىغەمبەرى يە ﷺ و صەحىفەيا (سعد كورى عبادە الانصارى) و صەحىفەيا (جابر كورى عبدالله الانصارى) ئەفە ژى صەحىفەيەك

ههبوو چهند فهروموده تىّدا هاتبوونه نقيسين، ئەفه ھەمى ل چەرخى ئىكى ھەبوون و ئەفه مەزنترين بەلگەنە كو سوننەت ل سەردهمى پىغەمبەرى ب خۇ يا هاتىيە نقيسين.

بەلگەيى شەشى: ئەف گۆمان بازه دېيىزىن: (٢٠٠) سالان فهروموده نەهاتىنە نقيسين! بەلى بەلگەيىن دىرۆكى بەروفازى گۆتنا وانانە. ل دويماھيىكا چەرخى ئىكى و ل دەستپىكىا چەرخى دووپىيى؛ نە ب تىنچ سەھىفە ھەبوون؛ بەلكى مەجمەعىن فەرمۇودەيان ژى يىن هاتىنە دانان، و (مەجمەع): ئەفەيە تو گەلەك سەھىفە يان لىكبدەي؛ ھنگى ئەو دېبىتە مەجمەعەك و دېبىت ب سەدھان ھەتا ھزارھان فورمۇودە تىّدا بن، وەكى مەجمەعا (عمر كورى راشدى) ئەفه سالا (١٥٤) يى مرى، ئانکو وى بەرى ھنگى مەجمەعەك تەمام يا فەرمۇودەيان يا نقيسى، ئەفه ژى بەرى دوو سەد سال بچن، چونكى ئەو ل سالا (١٥٤) يى مرى، ئانکو دېبىت ئەفه ل دۈرپىن سالىن (١٢٠ يان ١٣٠) نقيسى بن. ھەرودسا مەجمەعا (سوفييان الثوري) كو ل سالا (١٦١) يى مرى، بەرى خۇ بدى؛ ئەو ژى بەرى دوو سەد سالان، ئانکو ج راستى بۇ ئاخىقىنا وان نىين. ھەرودسا مەجمەعا (ھشام كرى حسانى) ژى ھەى كو ل سالا (١٤٨) يى مرى و ژ ھەردووكىن بۇرى نزىكتە، مەجمەعا (ابن جريج) سى كو ل سالا (١٥٠) يى مرى و گەلەك مەجمەعىن دى ژى ھەبوون. ئانکو مە دا دىياركىن كو ل سەردهمى پىغەمبەرى فەرمۇودە هاتبوونه نقيسين، وەكى فەرمۇودەيا (ابو شاھ) سى و نامەيىن پىغەمبەرى يىن هاتىيە نقيسى، و سەھىفە يا (عبدالله كورى عمرى كورى عاص) سى و ئەف

صه حیفه یین دی یین مه گوتین و به حس ژی کری، ئەفه ھەمی به لگەنە کو ل سەرەدمى پىغەمبەرى لەلە فەرمۇودە ھاتبۇونە نېسىن.

گۆمانا ھەبۇونا ھەقدۈيىن د ناقبەرا قورئان و سوننەتىدا:

گەلەك جاران ھەقدۈيى چىدېت؛ ھەتا دناقبەرا ھندەك ئايەتاندا ژى، بەلى ئەف ھەقدۈيى ب تىن د ھزرا مه دا چىدېت و ھەقدۈيى كا دروست نىنە، ئەگەر يىن وى ھزرى ژى بۇ تىنە گەھشتەنە كا دروست بۇ رامانا ئايەتان دىزەرن. ب ھەمان شىۋوھەقدۈيى د ناقبەرا فەرمۇودەياندا ژى چىدېت و د ناقبەرا فەرمۇودە و ئايەتاندا، بەلى ئەفه د ھزرا مه دا چىدېت، ئەگەر د بنياتى خۇ دا ھەقدۈيى نىنە و ئەگەر وەسا بدانىن ژى كو ھەقدۈيى د ناقبەرا فورمۇودە و قورئانىدا ھەبۇو، ھنگى بى گۆمان فەرمۇودە دى ھىتە رەدەرن، چونكى ئىك ژ مەرجىن وەرگەرتىا فەرمۇودەيان ئەفەيە: (خلوه من الشذوذ والعلة) و مەرەم ب پەيچا (الشذوذ) ئەوه كو ئەف فەرمۇودە ھەقدۈيى د گەل ج ئايەتاندا نەكەت، ھەر وەسا ھەقدۈيى د گەل ج فەرمۇودەيىن دروست ژىدا نەكەت، بەلى وەكى مه ئامازە پىيداى؛ پەتىيا جاران ئەگەر ئەم ژ لايى زمانى و سياقىيە ل دويىش بچىن، دى بىنن ج ھەقدۈيى نىنە، لى ئەگەر بۇ مه دووپاتبۇو كو ھەقدۈيىا ھەى، ھنگى بى گۆمان دى فەرمۇودە ھىتە رەدەرن و ئەفه بۇ چوونا ھەمى زانايىن سوننەتىيە. لەورا ئەم دېيىزىن پەتىيا گۆمانىن ئەو ل سەر ھەبۇونا ھەقدۈيى د ناقبەرا قورئان و سوننەتىدا دېيىزىن، ب تى شاشىيەكە د ھزرا واندا، بۇ نمۇونە:

نموونه‌یا ئىكى: ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الْمُدْعَاءٍ إِذَا وَلَوْ مُدْبِرِينَ ۝ وَمَا أَنْتَ بِهَلْدِ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِعَيْنِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [الروم: ٥٢ - ٥٣].

رامانا ئى ئايەتى: ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ﴾، ئانکو: تو نەشىي وە ل مرييان بکەي وان گوھ ل تە بىت، مەرەم پى ئەفەيە ئەو كەسىن دلىن وان ب كوفرى مريين نە كو مريين دروستى بن، ئاھا فانه گوھ ل تە نابىت، تو نەشىي وە ل يىين كەر (الصم) بکەي ئەو گوھدارىيما تە بکەن (مەرەم پى ئەو كەسى كەر ژ حەقىي و نە كەر ژ دروستىيە)، تو نەشىي كەسىن كۆرە بىينى سەر پىكى (ل فىرى ژى مەرەم پى كەسى كۆرەيە ژ حەقىي و نە كۆرەيى دروستىيە)، ئانکو: ب تىن تو دشىي خودان باودران وە لى بکەي كو گوھدارىيما تە بکەن. ئاھا ئەفەيە تەفسىرا دروست بۇ قورئانى. بەلى ئەو دېيىژن: قورئان ب ئاشكەرايى دېيىژيت كو تو نەشىي وە ل يىين مرى بکەي كو ئەو گوھدارىيما تە بکەن، وەكى دېيىژيت: ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ﴾ تو نەشىي وە ل يىين مرى بکەي كو ئەو گوھدارىيما تە بکەن.

ئەف گۆمانبازه دېيىژن: د ئى ئايەتا پىرۇز ب ئاشكەرايى دېيىژيت مروۋىيىن مرى گوھ ل پىغەمبەرى ﷺ نابن.

فەرمۇودىبەك د پەرتۇوکا (صحىح المسلم)دا يا هاتى كو ديار دكەت مروۋىيى مرى گوھ ل پىغەمبەرى ﷺ دېيىژن، ئەو فەرمۇودە ژى ئەفەيە دەمى دېيىژيت: پىغەمبەر ﷺ ل شەرى بەدرى پشتى

سەرکەفتىنى چوو سەر كەلەخىن موشركان و گۆت: (فقال رسول الله ﷺ: يا فلان بن فلان ويا فلان بن فلان هل وجدتكم ما وعدكم الله ورسوله حقا؟ فإتى قد وجدت ما وعدني الله حقا. قال عمر: يا رسول الله، كيف تكلم أجسادا لا أرواح فيها؟ قال: ما أنتم بأسمع لما أقول منهم، غير أنهم لا يستطيعون أن يرذوا علي شيئاً^(١)). فەرمۇودە دېيىزىت: (پىيغەمبەر ﷺ ل شەرئى بەدرى چوو ھنداۋ كەلەخىن موشركان و گۆتى: ئەى فلانى كورى فلانى و ئەى فلانى كورى فلانى، ھەوە ئە و تشتى خودى و پىيغەمبەرى ژقان پى دايىه ھەوە دىت، ب راستى من ئە و سوز دىت ئەوا خودى ژقان پى دايىه من. عومەرى كورى خەتابى گۆت: ئەى پىيغەمبەرى خودى چاوا تو د گەل ھندەك كەلەخان د ئاخى كۈ د بى روحى، ما وان گوھ ل تە ھەيە؟ پىيغەمبەرى ﷺ گۆت: تە وەكى وان گوھ لىن نىنە، ئانكۇ (وان پەت ژ تە گوھ ل من ھەيە) بەلى نەشىن بەرسىف بىدەن، ئانكۇ: ئە فى فەرمۇودەيى وەسا دياركىر كۈ وان مريان گوھ ل پىيغەمبەرى ﷺ ھەيە، قورئانى ژى گۆت ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمُوَمِّنَ﴾ تو نەشىي وە ل مريان بکەى كۈ گوھ ل تە ھەبىت، لەورا ئە و دېيىزىن: ئەڭ فەرمۇودە يَا ھەفدىزە د گەل قورئانى، و مادەم ھەفدىزىيە، ھنگى پىيىدىيە ئەم فى فەرمۇودەيى رەدبكەين، ھوسا دياردېبىت كۈ پەرتۈووكا (صحىح المسلم) نەيا دروستە و پىيىدىيە سوننەت ھەمى بھىتە رەدكىن.

(١) صحىح مسلم (2873).

ب راستی پیدفییه وان دویقچوون بُو رامانا ئایهتى کربا و لهز د
برپیارا خو و شاشیین خو یین مهندنا نهکربا، وان ئەف تیگەھشتنا خو
یا شاش کرە ئەگەر بُو رەددکرنا سوننەتى ھەمییى.

ئەم ھەفەنگىن ل سەر رامانا فەرمۇودى، بەلى ئەگەر ئەم
سەحکەينە تەفسىرا قورئانى؛ دى بىنین ئەو خەلەت یین تیگەھشتىن.
ئانکو رامانا ئایهتى ئەو نىنە يا ئەو تیگەھشتىن، ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى﴾
رامانا وى ئەو نىنە كۆ تو نەشىي وە ل مەرۆقىن مرى بکەي وان گوھ ل
تە ھەبىت، نوگە ژى دا تەفسىرا وى بکەين و ب ئاشكەرايى دىيار كەين
كۆ وى نە بەحسى مەرييىن دروستىيە، بەلکى بەحسى وانه یین دلى وان
مرى ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى﴾ ئانکو تو نەشىي ئەو كەسىن دلى وان ب
کوفرى مرى وە لى بکەي گوھدارىيىا تە بکەن. بەلگە ل سەر فى
چەندى ژى د قورئانىيدا يا هاتى، خودى دبىزىت: ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلُقُونَ ﴾ أَمَوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ
﴿ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّتَانَ يُبَعَّثُونَ ﴾. ئانکو: ئەو كەسى عىبادەتى ژ بلى خودى دكەن، ئەو د
مەرييە، كافر د مەرييە. ئانکو: دلى وان يى مەرييە، ھوسا دىيار دبىت كۆ
ئەف ئایەته نە بەحسى مەرييىن دروستە، بەلکى بەحسى مەرييىن
مەجازىيە، و (مەجاز): بكارئىنانا رامانەكىيە پېيغەمەت گەھاندنا
رامانەكَا دىت - ئانکو مەرەم پى ئەفەيە ئەو مەرييىن راستى نىن، بەلکى
دلى وان ب گۆنەھان يى مەرييە). بەلگە ل سەر گۆتنىا مە ژى، ئایەت
دبىزىت: ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى﴾ بەرسقا وى چىيە؟ دويماهىكَا ئایەتى (إن

تسمع إلا من يؤمن بآياتنا) تو نهشیی وه ل ییین مری بکهی کو گوه ل ته بیت، بهلی تو دشیی وه ل خودان باودران بکهی کو گوه ل ته هه بیت، مری و خودان باودر، نهفه بهرامبهری نیک نین، بهلی مریین دلی وان مری، ئانکو: نهوین کافر، نهوین دلی وان مری تو نهشیی وه لی بکهی گوه ل ته بن، تو دشیی نهوین ساخ نهوین نیمان ب خودی ههی گوهدارییا ته بکهن ل بهرامبهر (مقابلا) وان و یا دیاره نهفه مه جازه.

ئایه ته کا دی: ﴿وَلَا سِمْعُ الْأَصْمَاءِ إِذَا قُلُّوا مُدَبِّرِينَ﴾ تو نهشیی وه ل ییین (که‌ر) بکهی گوهدارییا ته بکهن، پهیقا (که‌ر) ل فیئری نه ب پامانا که‌ری دروستییه، نهوئی گوهی وی که‌ر، بهلکی نهفه ژی رامانه کا مه جازییه، ئانکو: که‌ر نهوه یی که‌ر ژ راستیی، خودی گوهی دایی، بهلی یی که‌ر ژ راستیی و گوهی خو ناده ته راستیی، بهلگه بو ئاخقتنا مه د قورئانییدا، خودی دبیژیت: ﴿إِنَّ شَرَّ الدُّوَّابِ عِنْدَ اللَّهِ الْأَصْمُرُ الْبَكُّرُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾ ئانکو: (خرابترین مروف، خرابترین چیکری ل سهر نه ردی د چیت؛ مروفی که‌ر. باشه نهگهر مه به حسی که‌ری ب دروستی بیت نهوئی گوهی وی که‌ر، نه ردی ما نهفه دزی دادپه رودرییا خودی نینه؛ چاوا خودایی مه زن نه و دایه که‌ر و بیژیت نهفه خرابترین چیکریه، ئیکدنه نگییا هه می موفه سران نهفه یه کو ﴿إِنَّ شَرَّ الدُّوَّابِ عِنْدَ اللَّهِ الْأَصْمُرُ﴾، خرابترین بونه ودر (مخلوق) ل سهر رویی نه ردی نهوه یی که‌ر ژ حه قیی و گوهی خو نه ده ته حه قیی، یی که‌ر ژ

حهقىي، نه كويى كەرە ب گوھىن خو، ئەفە مەجازە ب بەلگەيى دويماھىيا ئايەتى: ﴿إِذَا وَلَوْا مُدْبِرِينَ﴾، چونكى ئەو دى ژ دەف تە چن. ئانکو: تو نەشىي وە ل يىين كەر بکەي گوھدارىيما تە بکەن؛ چونكى دى پشتا خو دەنە تە. باشە ئەگەر ئەفە بە حسى كەرە ب دروستى بىت يى كو گوھى وي يى كەر، باشە ما پشتا خو بىدەتە تە يان نەدە تە، هەر گوھ ل تە نابىت. بۆچى ئەف مەرچە كىريه تىدا ﴿إِذَا وَلَوْا مُدْبِرِينَ﴾ ئانکو دېيىزىت: ئەو كەسىن كەر ژ راستىي گوھى خو نادەنە تە؛ چونكى بى گومان دى پشتا خودەنە تە، ئانکو ل ۋىرىي بە حسى وان كەسايىه يىين كەر ژ راستىي، نه كويى كەرە گوھى وي يى كەر، و ئەفە ب ۋان بەلگەيان دىار بۇو كو مەجازە.

ھەروەسا ئايەتا ﴿وَمَا أَنْتَ بِهِدَى الْعُمَى عَنْ ضَلَالِهِمْ﴾ ئەفە ژى دېيىزىت: تو نەشىي مەرۋەقىن كۆرە بىنېيە سەر رىكا حەق، باشە ئەگەر ئەفە بە حسى كۆرەيى راستى بىت، ئەوئى چاھىن وي د كۆرە و نابىنا، ئەرەي ما ئەفە نە زۆردارىيە؟ ئەفە نە دىزى ژىوارى (واقۇ)يە؟ چونكى گەلەكىن كۆرە يىين ھەين؛ كەسىن دىندار و باوەردارن و قورئان ژېرە، قورئان ژى دېيىزىت تو نەشىي يىين كۆرە بىنېيە سەر حەقىي و (عبدالله ابن مكتوم) يى كورە بۇو و باوەردار بۇو، پېغەمبەرى ﷺ بەرەي ويدا رىكا راست و باوەرېي. سەحکى ئەگەر ھوسا بىت؛ دى ئەف ئايەته دىزى ژىوارى بىت و دى دىزى كريارىن پېغەمبەرى ژى بىت ﷺ، بەلى رامانا وي ئەوه ﴿وَمَا أَنْتَ بِهِدَى الْعُمَى﴾ ئانکو ئەو كەسىن كۆرە ژ

حهقىي؛ تو نهشىيى بىينىيە سەر رېيکى، ئانكۆ ئەھۋىن راستىيى نە بىين نە ئەھۋىن چاھىن وان د كۆرە؛ ئەگەر نە گەلەكىن كۆرە يىن ھەھىن دلى وان يى رۇھنە و دونىايى ب دلى خۇ دېيىن و د دېندارن و قورئان ژبەرە. ئانكۆ ل ۋېرى ئەھۋىن كۆرەيى مەجازىيە ئەھۋى راستىيى نە بىينىت، چونكى ئەفە مەجازىيە و يا دى ژى مەجازىيە و دخوازىتە وى چەندى كو يا ئەھۋى ژى ﴿فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمُؤْمَنَى﴾ بەحسى مەرييەن مەجازى بىت، ئانكۆ (دلى وان يى مرى) و بەلگەيى دۈيماھىيى يى كو دى باش ئاخىتنا مە پى رۇھنېيت دېيىزىت: ﴿إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِيَأَيْنَا﴾ تو ب تىنى دشىي وە ل خودان باوھران بکەي ئەھۋەدارىيە تە بکەن، ئانكۆ خودان باوھر نە د مەريىنە، خودان باوھر د ساخن، ئايەت دېيىزىت: تو نهشىيى كەسىن دلى وان ب كۆفرى مرى، وە ل وان بکەي كۆ ئەھۋەدارىيە تە بکەن، ب دروستى ژى د واقعىدا پېغەمبەرى ﷺ ھندى گۆتە ئەبو جەھلى باوھرىيى بىنە، وى ھەر باوھرى نەئىنا؛ چونكى دلى وى يى مرى بۇو. يان وەلىدئى كورى مۇغىرە، دلى وى يى مرى بۇو و باوھرى نە ئىنا، ھەر وەسە گەلەكىن دى ژى.

ھوسا دىيارە كۆ قورئانى دەمى گۆتى: (تو نهشىيى وە ل مەريان بکەي گۆھ ل تەببىت و باوھرىيى ب تە بىين)، رەمانەكە مەجازىيە. ئانكۆ: بەحسى كەسىن ساخە، بەلى دلىن وان ب كۆفرى يىن مرى.

بەلى ئەھۋىن فەرمۇدەيى بەحسىرىن - ئەفەين ل شەرە بەدرى كەلەخى وان يىن مرى بۇو - ئانكۆ مەرييەن دروستى بۇون، و

پیغه مبه ری ب موعجزه شیا د گه ل ب ئاخیت و هو سا خویا
دبیت کو ئەفهه هەفذزی نینه، چونکی ئایهت بە حسی مريین مە جازى
دکەت - ئەوین دلى وان ب کوفرى مرى و فەرمودە ژى بە حسی مريین
دروستى دکەت، لەورا ئەگەر هەفذزی ھەبیت، ھنگى هەفذزی ياد
تىگەھشتى گۇمان بازاردا ھەي، و كىم زانىنا وان ب زمان و رەوانبىزىي
و بنه مايىن تەفسىرى وەل وان كر ئە و فى شاشىيى بىكەن.

نمونه‌یا دوویی، ئەو دېئرەن: قورئانى دەمى خودى بە حسى ئېبراهىمى سلاڭ لى بن دكەت ل دەمى دا كورى خۇ سەرژىكەت؛ دېئرەن: 『فَبَشَّرَنَهُ بِعُلَمَىٰ حَلَيْرٍ ۚ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَكْبُتَ إِلَيْيَ أَرْىٰ فِي الْأَنْمَانَ أَنِّي أَذْبَحُكَ ۚ』 [الصافات: ۱۰۱ - ۱۰۲]. ئانکو: (مە مزگىنى دايى ب كۇرەكى تىيگەھشتى، دەمى كورى وى ب فام كەفتى و مەزنبۇرى و د گەل بابى خۇ دەركەفتى، خودى فەرماندا ئەو و ئى كورى خۇ سەرژىكەت). بۇ زانىن ئېبراهىمى سلاڭ لى بن دوو كورە بەبۇن (ئىسحاق) كو يىن ڙنهكى بۇو، و (ئىسماعىل) و ئەو يىن ڙنهكا دى بۇو، و د قورئانىدا نەگۆتىيە ئەفە ئىسحاقە يان ڙى ئىسماعىلە، بەلى د قورئانىدا فەرمان ھاتبۇوکەن كو ئىك ڙ كورىن خۇ سەرژىكەت بى كو دياربکەت كا ئەو كىز كورە، لى د سوننەتىيىدا يا هاتى و صەحابى و مۇھەممەد دېئرەن: ئەو دا ھىتە سەرژىكەن (ئىسماعىل) بۇو.

بهلى (رەدكەرىن سوننەتى) دېيىن: نەخىر سوننەت ھەمى ياخەلەتە، ئەھۋى دا ھىتە سەرژىكىن (ئىسحاق) بىوو، نە (ئىسماعىل)،

چونکی په رتوروکا پیروز (الكتاب المقدس - التوراه..) دېیزیت ئەوی دا
ھیتە سەرژیکەن (اسحاق)ە، ئانکو فەرتەرە ئەو (ئیسحاق) بیت! ئەگەر
ئەم سەحکەینى دى بىينىن قورئانى ئەو دیارنەگریيە، و پیغەمبەرى
يىھىلەتلىك يىھىلەتلىك گۆتى ئەو (ئیسماعیل)-ە، بەلى تەورات دېیزیت (ئیسحاق)-ە،
(رەدكەریئن سوننەتى) تەوراتى ب پیش تەفسىرا قورئانى دئىخن و
دېينىن گۆتنا تەوراتى فەرتەرە بھېتە وەرگرتەن ژ سوننەتا دروست، بۇ
زانىن تەوراتى مە ج سەنەدین دورست پى نىن و ئەو ب ج سەنەد
نەگەھشتىيە مە، گەلەك شاشى و ھەۋىدۇزى ژى يىن تىدا و ھەتا وى
رەدەيى كول دەڭ كرستيانان (مسيحى) ناكوکييەكا مەزن يى د ھەزمارا
سفرىن پەرتوروکا پیروز (كتاب المقدس)-دا ھەى، يى خويايىھ كۆئەتە
سفرىن ل دەڭ كاسوليكان ھەين؛ د جودانە ژ وان سفرىن ل دەڭ
بروتستانان ھەين، و سفرىن ھەردووکان ژ سفرىن تۈرسۈزۈكسان د
جودانە. بەلى بەرى خۇ بەھەۋىدۇزى و بى وۇدانىيى د كار و گۆتنىن
(رەدكەریئن سوننەتى)-دا. ئەو دېیزىن: ئەوی دا ھیتە سەرژیکەن
(ئیسحاق)ە نە (ئیسماعیل)، و دېیزىن: ریوايەتىن سوننەتى ھەمى
درەون، صەحابى و موفەسىرىن قورئانى و زانايىن سوننەتى ھەمى
دەخەلەتن، بەلى ریوايەتىن تەوراتى د دروستن. دېیزىنە في چەندى
(انتقائىيە و انتهازىيە و تزویر). دا بەلگەيەكى كۆ وان حىبەتى بکەت
بېزىن، ئەمۇ ژى د قورئانى ب خۇ دا، ئەمۇ دا ھیتە سەرژیکەن
(ئیسماعیل)-ە نە (ئیسحاق)-ە، دا ئايەتەكى بىينىن كۆ بى گۆمان دىيار
دەكتە ئەوی دا ھیتە سەرژیکەن (ئیسماعیل)-ە و ئەگەر ئەو د راستىگۇ

بن؛ دئ دانپيیدانی کهنه، خودايي مهزن دبيزيت: ﴿وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلًا
إِبْرَاهِيمَ يَابْشِرُونَ﴾ ئانکو دبيزيت: مه مهلائيكه تىن خو فريکرن دا
مزگيني بدهنه ابراهيمى سلاڻ لى بن، پاشى دبيزيت: ﴿وَأَمْرَأَتُهُ فَآئِمَّةٌ
فَضَحِّكَتْ﴾ ئيراهيم پير ببو و ڙنکا وي ڙي پير ببو، لهورا ڙنکا وي
حىبهتى ببو و کره کهنه: ﴿فَبَشَّرَنَاهَا﴾ مه مزگيني دا ڙنکا ئيراهيمى
﴿يَا سَاحِقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ مه مزگيني دايى کو خودى دئ
کورهکى دهته وان کو (ئيسحاق)ه و دئ نهفييەکى ڙي دهته وان کو
(يەعقوب)ه. ﴿وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ ئانکو تەفسيرا ئايەتى ھوسايه:
خودى دئ کورهکى دهته هه وه نافى وي (ئيسحاق)ه و دئ (ئيسحاق)
ڙي مهزن بيت و کورهک دئ هه بيت نافى وي دئ بىته (يەعقوب)، ل
فېرىئى وان چەند مزگيني دانه ئيراهيمى سلاڻ لى بن؟

مزگینیا ئیکی: دی ته کورهک ھەبیت نافی وی (ئیسحاق)۴.
مزگینیا دووی: دی کورئ ته (ئیسحاق) مەزن بیت و دی وی ژی
کورهک ھەبیت کو نافی وی (یعقوب)۵، ئانکو مزگینی دایی کو دی ته
نەفیهک ھەبیت.

مزگینیا سییی: دی کوری ته (ئیسحاق) مینیتە ساخ ھەتا مەزن
دېبیت و ژنی د ئینیت و کورەک ھەبیت، و دی نافی وی (یعقوب) بیت.
مزگینیا چاری: تو دی مینییە ساخ ھەتا تو کوری خۆ و نەفییی
خۆ دېینی.

ئانکو راما نايمه تى ئەفه يە كورى هەوه (ئىسحاق) زىكا نامريت و دى مينته ساخ، هەتا ژنى بىنيت و كورەك هەبىت. چار مزگىنى يىن د ۋى ئايەتىدا. باشە ل ۋىرى ئەگەر ئەم پىچەكى بەھىنە خوارى ب شىۋەھەكى ئەقلى سەحکەينه ئايەتى دى بىنин ئەگەر مەرەم ب وى كەسى ھاتىيە سەرژىكىن (ئىسحاق) بىت؛ ھنگى دى بىتە تىشەكى بى رامان، تو دزانى بۆچى؟ چونكى خودى سۆز دا (ئىبراهيم)ى كو دى تە كورەك هەبىت نافى وى (ئىسحاق)-ه و سۆز دايى كو دى ئىسحاق ژيت هەتا ژنى بىنيت و هەتا ژنا وى زارۋەكەك دېبىت نافى وى دېبىتە يەعقول، ئەگەر نەھ سالىيى ئىسحاق ھىشتا يى بچويكە و خودى گوته ئىبراهيمى ھەرە ئىسحاقى سەرژىكە، ھنگى چ تاقىكىن تىدا نامىنيت! چونكى ئىبراهيم ھەر ل دەستپىكى دزانىت كو دى مينته ساخ و حاشاى خودى يى سوھبەتى پى دكەت (استغفار الله)، ھوسا ج تاقىكىن بۆ ئىبراهيمى تىدا نامىنيت؛ چونكى دەستپىكى يى گوتنى ئىسحاق دى ژيت هەتا ژنەكى دئىنيت، ئانکو ئىسحاق نەھ سالىيى نامريت، ھوسا دى تاقىكىن بىتە تىشەكى بى رامان. خودى يى پاۋىز ژ ۋى توهەمەتى.

ھوسا دياربىو كو ئەھۋى دا ھىتە سەر ژىكىن ئىسماعيلە و ئايەتا فېنڭىز نەھ ھەر چەنلىكىن (فَلَمَّا بَأْغَ مَعَهُ السَّعْيَ)، ئانکو: دەمى د گەل بابى خۇ دەركەفتى و ب رېقەچووى - ژىيى وى شەش ھەتا نەھ سال بىو - خودى فەرماندا ئىبراهيمى و د خەونىدا سرۋوش (وەحى) بۆ ھات و گوتنى: ھەرە كورى خۇ سەرژىكە، وى چ پەيمان نەبۈون كو ئىسماعيل

دی ژیت، یا ژ ویقه ب دروستی ئیسماعیل دی مریت، ژ بەر ھندى تاھىكىنه کا گەلەکا ب زەھەمەت بۇو بۇ ئىراھىمى سلاڭ لى بن، ل ۋېرى دىيار دېيت بى گۆمان ئەھۋى دا ھېتە سەر ژىيەرن - ب دېتنە قورئانى - ئیسماعىلە و ئەف چەندە موافقى سوننەتى يە و ھەقدىزە د گەل گۆتنە وان گۆمانبازان، ئەۋىن گەلەک شاشى كرین، ھەتا ۋى گۆمانى بەلافبەن و بېڭىن مەرەم پى سەرژىكىن ئىسحاقى بۇو و گۆمانان ل سەر سوننەتى و صەھابىيَا و موفەسران بەلافبەن.

نەمۇونەيا سىيىن: دېبىزىن: د قورئانىدا يا ھاتى ﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ بُشْرًا﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ بُشْرًا، د سوننەتىيىدا يا ھاتى: (لن يغلب عسر يسرىن)^(١) ئانكۇ ئەو دېبىزىن: د قورئانىدا دوو جاران پەيىشا (العسر) يا ھاتى و دوو جاران پەيىشا (اليسر) يا ھاتى، بەلى د سوننەتىيىدا ئىيڭ (عسر) ب تىنى ھاتىيە: (لن يغلب عسر يسرىن)، ئانكۇ: ئىيڭ (عسر) نەشىتە دوو (يسر)ان، ھەقدىزى ئەھۋە كو د قورئانىدا دوو جاران (العسر) ھاتىيە، و د سوننەتىيىدا جارەكى (العسر) ھاتىيە، لەورا ئەو ب فەر دېيىن ئەف فەرمۇودەيە بھېتە رەدكەن و ب دويىقدا سوننەت ھەمى بھېتە رەدكەن و ئەفە شاشىيەكە مەزنە؛ چۈنكى ئەگەر خۆ وەسا بىدەن كو ھەقدىزى بىت؛ بلا بېڭىن كو ب تىنى دى ۋى فەرمۇودەيىن رەدكەيىن نە كو سوننەتى ھەمېيىن دى رەدكەيىن. دا بھېيىن ژ لايى زمانىقە سەحکەيىن

(١) ئەف فەرمۇودەيە ژ پېغەمبەرى ﷺ ھاتىيە رېوايەتكەن، بەلى ب دروستى يَا مەھۋەفە، ئانكۇ: ژ عومەرئى كورى خەتابى يَا ھاتىيە رېوايەتكەن: موطا مالك: (٩٦١)، المستدرك لحاكم: (٣٩٤٩).

کا ج شاشى د **قىرىدىايه**، ئەرى ئەف ئايىتە موافقى فەرمۇودىيە يان يا
ھەقدىزە، مە بنەمايەكى زمانى يى هەى دېيىزىت: ئەگەر پەيىشا ناسىيار
(المعرفة) دوو جاران د رىستەكىيىدا دووبارە بۇو، پەيىشا ئىيىكى و پەيىشا
دووپەيى دېيىتە ئىيىك رامان، ئەگەر پەيىشا نەناسىيار (النكرة) دوو جاران د
رېستەكىيىدا دووبارە بۇو؛ ھنگى پەيىشا ئىيىكى و پەيىشا دووپەيى دېنە دوو
رامان، نموونە: ئەگەر من ب عەرەبى گۆت (اشتريت السيارة و بعثت
السيارة). ل **قىرىپەيىشا** (السيارة) دوو جاران هات، بەلى ئەفە ھەردوو پەيىش
ئىيىك سەيارەنە، ئانکو ئىيىك رامانى دەدن، چۈنكى ھەردوو پەيىش
ناسىيارن (معرييەنە، ئانکو ب كوردى: (ئەو سەيارا من كرى، من ئەو
سەيارە فروت)، ئانکو ئەو سەيارا من كرى؛ من ھەر ئەو ب خۇ فروت،
رېستە پەيىشا (السيارة) دوو جاران دووبارە بۇويە، بەلى ئىيىك سەيارەيە،
چۈنكى ناسىيارە (مهعرىيەيە، بەلى ئەگەر من گۆت: (اشتريت سيارة و
بعثت سيارة). ل **قىرىپەيىشا** (سيارة) نەناسىيارە (نەكىرەيە؛ لەورا
رامانا وى دوو سەيارەنە، ئانکو (من سەيارەك كرى و من سەيارەك
فروت). ئانکو دوو سەيارەنە، ھەرودىكى ب كوردى بېيىزم: (من سەيارەك
كرى و من سەيارەك دى فروت). لەورا ل **قىرىپەيىشا** (العسر) **فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا** **إِنَّ**
مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا پەيىشا (العسر) دوو جاران يا هاتى، ھەردوو جاران ژى
ناسىيارە (مهعرىيەيە و دېيىتە ئىيىك (العسر)، پەيىشا (يسر) دوو جاران
يا هاتى و ھەردوو جاران نەناسىيارە (نەكىرەيە و دېيىتە دوو (يسر)،
چۈنكى (عسر) دوو جاران يا هاتى و ھەردوو جاران ژى مەعرىيە و
دېيىتە ئىيىك (عسر). رامانا وى چىيە؟ (ئەفە ل مەككەھى يا هاتىيە

خوارى، ل دهمى موسلمانان دبن دهست و زوردارى لى دهاته كرن)، خودى مزگىنى دايى و گوتى ئه و نه خوشىيا (العسر) نوكه هوين تىيدا، دوو خوشى (يسر) يىن بۇ هەين، پشتى هنگى: (خوشىيا ئىكى) هوين دئ ب سەركەفن و دى فەتحا مەككەھى چىببىت و مەككەھ دى كەفيتە د دهستى ھەوددا، (خوشىيا دووئى) ئەفەيە كو دى د بەحەشتىدا جزايى خۇ بىن. هوسا خوبىا دېيت كوچ ھەۋىدۇر ئايەتى و فەرمۇدەيىدا نىنە، بەلكى ھەۋىدۇر ب تىن ياد تىيگەھشتىدا واندا ھەى.

ھەۋىدۇر ئەقلى: سوننەتى د گەل ئەقلى:

ئەو گەلەك جاران دېيىزىن: ھندەك فەرمۇدە يىن ھەين كو د گەل ئەقلى د ھەۋىدۇر. بۇ نمۇونە؛ رۇزەكى من گوھى خۇ دا دكتورەكى كو ژ دەستەكە (رەدكەرىيەن سوننەتى) بۇو، د گۆت: گەلەك رىوايەت د پەرتۇوكا بۇخارىدا ھەنە كو د گەل ئەقلى ناگۆنچىن و د ھەۋىدۇر، ئىك ژ وان: (أَن يَهُودِيٌّ رَضِيَّ رَأْسَ جَارِيَةً بَيْنَ حَجَرَيْنَ)، ئانكۇ: جوھىيەكى دوو بەر ھەلگىرن و ل سەرى ژنکەكى دان ھەتا كەفيتە د سەكەراتىيدا و ئەو جوھىيە رەقى، دەمى پىيغەمبەر ﷺ هاتى و دىتى، گۆتە وى ژنى: (مَنْ فَعَلَ بَكَ هَذَا؟ حَتَّى سَمِيَّ يَهُودِيٌّ فَأَتَى بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَرَضَ رَأْسَهُ بِالْحِجَارَةِ)، ئانكۇ دېيىزىت: (ژنەك د سەكەراتىيدا بۇو و سەرى وى ھاتبوو شکاندىن، پىيغەمبەرى ﷺ دەمى ئەو دىتى، گۆتى: كى ئەفە د گەل تە كرييە، ژنى گۆتى فلان زەلامى جوهى و پاشى ئەو ژن مە. وى دەمى صەحابى چوون و ئەو جوهى ئىيانە دەف پىيغەمبەرى ﷺ و

پیغەمبەری ﷺ حۆكم ب کوشتنا وی کر. لەورا ئەھوی دکتوری گۆت: ئەف فەرمودە د گەل ئەقلی یا هەفڈە و پیەدھییە بھیتە رەدکرن، چونکى ل دویش گۆتنا وی ئەفە ترانەکرنە ب ئەقلی، چاوا پیغەمبەر ﷺ دى وەکەت؟ ئەفە بەرۋەۋازى ئەقلی و قورئانى یە و دىزى بىنەمايىن عەقىدى زىيە، چونکى مەرۋە د بىناتدا بى تاوانە، فيچا چاوا ژنەك د سەكەراتىدا بېئىزىت فلانى وە ل من کر و بىرىت و تو بچى وى كەسى بىنى و بکۈزى، بى مەحکەمە و بى شاھد و بى گەنگەشە، لەورا ئەستەمە (مەستەھىلە) پیغەمبەری ﷺ وە كرېيت، و ئەفە درەوە دايە پال پیغەمبەری ﷺ. ب راستى ۋى كەسى ساختەكارىيەكا مەزن يا كرى هەتا شىاي ۋى گۆمانى ل دۇر فەرمودەدىي دروست بکەت، چونکى وى دوو سى پەيىف ژ رىوايەتى ئىنایىنە دەر دا كو بىيىتە جەن گۆمانى، ب راستى دەمى من گوھلىبۇوى؛ بۇ من بۇو جەن حىبەتىي، چاوا ئەف فەرمودەدىيە د بۇخارىدايە، فيچا د وى دەمەيدا ئەز چۈرم من سەحکرە پەرتۇوکا بۇخارى و من دىت رىوايەت ب ۋى شىۋەت بۇو.

((أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةَ بَيْنَ حَجَرَيْنَ، فَقَيْلَ لَهَا: مَنْ فَعَلَ بِكَ هَذَا؟ أَفْلَانُ أَوْ فَلَانُ، حَتَّىٰ سَمِّيَ الْيَهُودِيُّ، فَأَتَىٰ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَرَلْ بِهِ حَتَّىٰ أَقْرَأَ بِهِ، فَرَضَّ رَأْسَهُ بِالْحِجَارَةِ)).

ھوسا دىاربۇو كۆن دکتورى چەند پەيىف ژ رىوايەتى نەگۆتىنە بۇ ھندى دا كو بشىت بکەتە جەن گۆمانى، وەرن دا سەحکەينە رىوايەتى (فأَتَىٰ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ)، ئەو كەسى جوھى ئىنا دەف پیغەمبەری ﷺ، ئەف

پهیشه یا د بُخاریدا ههی: (فلم یزل به حتی اقر)، پیغه‌مبهر ﷺ ما پیغه و لیپرسین د گهله وی کر.. ئانکو ئهڻ پهیشه ڙئی ئینابوو دهري: (فلم یزل به حتی اقر) پیغه‌مبهر ﷺ لیپرسین د گهله یی جوهی کر و یی جوهی گوٽ ئهڙي من يا ودکري و دانپيڏان ب تاوانا خوٽ کر و ڙئی نوي پیغه‌مبهر ﷺ حوكم دانا سهه، ئهڻه ساده‌ترین بنه‌ماييٽن ياساينه (الاعتراف سيد الأدلة)، ئانکو ئهٽوي جوهی دانپيڏانکر و يا خويایه کو دانپيڏان پيڏدڻي ب ديده‌ڻانان ناکهٽ، وی دانپيڏانکر، هوسا ديار دبيت کو ريوایهٽ د گهله ئهقلی و بنه‌ماييٽن ياسايني د گونجيت و حوكمه‌کي دادپه‌روهانه‌ي، چونکي وی دانپيڏانکر. بهلی خله‌تی د سه‌خته‌کاري و فيلبازيي دايه کو پشكهک ڙئي ريوایه‌تی ئينايه دهري: (فلم یزل به حتی اقر)، ئانکو پیغه‌مبهر ﷺ ته‌حقيق پيٽر، هه‌تا دانپيڏانکر، ئهٽوي ئهڻ پهیشه ڙئي ئينا دهري دا کو يا هه‌فذز بيت د گهله ئهقلی، بهلی ب راستي ئهڻ فه‌رموده‌ي دڙئي ئهقلی نينه، بهلکي سه‌خته‌کاري‌بيا وی دڙئي ئهقلی‌ي و دڙئي پيٽه‌ريين ره‌وشتی‌ي. بهلی د گهله هندي ڙئي دبيت هندهک ريوایهٽ هه‌بن کو دڙئي پيٽه‌ريين ئهقلی بن و د سه‌ره‌هه‌ييا خوٽ دا به‌روڦاڙي پيٽه‌ريين زانستي بن، له‌روا پيڏدڻي‌ي ل وی ده‌می تو دیچچوونه‌کا باش بوٽ وی ريوایه‌تی بکه‌ي، کا ئه‌ره‌ي سه‌نه‌دا وی یا چاوایه، ئه‌ره‌ي سه‌نه‌ده‌کا دروسته (صحیحه) یا ڙئي سه‌نه‌ده‌کا لاوازه (ضعیفة)، ئه‌گهه‌ر بیٽ و ريوایهٽ یا دروست نه‌بیٽ؛ وی ده‌می دی ريوایهٽ هیٽه ره‌دکرن، بهلی ئه‌گهه‌ر ريوایهٽ یا دروست بیٽ، وی ده‌می پيڏدڻي ب شرٽه‌کرنی و دوویچچوونی هه‌يه و دبيت شاشی د

تیگه هشت تا دا بیت بُو وی ریوایه‌تی، یان ژی بُو تیورا زانستی،
چونکی مه حاله سرفوش و وحیا دروست دژی ئەقلی ساخلهم بیت.
زانایان د په رتوروکین خودا ب دریژی به حسی ڦی چهندی کریه، ب
تایبه‌تی ژی په رتوروکا (درء تعارض العقل والنفل).

بهرسقا کۆمانین رۆژهه لاتناس (جولد ستهیر):

يا ئىكى: باشە كا ئەو فەرمۇودەيىن زانايىن شامى چىكرين و تىدا پەسنىن موعاويلەسى و يەزىدى كرین، كا ئەو فەرمۇودەيىن ھافىتىنە ئىمام عەلى و ھافىتىنە (آل البيت)؟ ئىك فەرمۇودەيا ب فى پەنگى نىنە، ب تەمامى گۆتنا وى بەروۋاڙى راستىيە و يا بى بەلگەيە.

ھەروھسا باشە بۆچى بەھرا پەت ژ وان فەرمۇودەيىن پەسنا (آل البيت) و حەسەن و حوسەينى كرین كو يىن د (سنن الترمذى) دا ھاتىن، بەھرا پەتىپا وانا ژ رپوايەتىن زانايىن شامىتە كول بن دەستەھەلاتا موعاويلەسى ۋە بۇون و ئەفە ب ئىكجارى فى گۇمانى پويچ دكەت.

ھەروھسا باشە ئەگەر زانايىن شامى - ب تايىبەت ئىمامى زوھرى - فەرمۇودە بۇ موعاويلەدى دانان؛ بۆچى زانايىن مەدینى تەعن ل ئىمامى زوھرى نەددان و رپوايەتىن وى پەدنه دكىن؟ بۆچى زانايىن مەدینى رپوايەت ژ زوھرى ۋە گىرانە و زوھرى يى كريھ ئىمامى سوننەتى؟ ئانکو زانايىن مەدینى رپوايەتىن زوھرى قەبۈيل دكىن، ھەتا زانايىن مەدینى د گۆت: ئىمامى زوھرى ئىكە ژ مەزنتىزىن ژبەرگەر (حافظ) يىن سوننەتى، لەورا ل ۋىرىپەسنا زانايىن مەدینى و مەكەھى بۇ زوھرى دېتە بەلگەيەكى بىنېر كو ج راستى بۇ وى گۇمانى نىنە.

ھەروھسا ئەگەر ئىمامى زوھرى رپوايەت بۇ پەسنا موعاويلەسى و دژايەتىيا ئىمام عەلى دانابىن، پا ئەو رپوايەت ل كىفەنە؟ بۆچى د

دیارنین؟ باشه ئەگەر وەسا بىت کو موعاوبىيە پارە د دانە زاناييان دا
فەرمۇودەيان بۇ بنقىسەن، بۇچى زانايىن مەدەينى و مەكەھى ھەمېيان
پىرۆز باھىيىا پىكئىناتى (صولح)نى كىر د ناقبەرا موعاوبىيە و
ھەسەنيدا و راپىزىبۇون کو موعاوبىيە ببىتە سەركىشى ھەمى
مۇسلمانان، ئەگەر وەسابا دا زانايىن مەكەھى و مەدەينى بىزىن ئەفە
زەندىقە و فەرمۇودەيان ۋ دەھ خۇ چىدكەت و درەوا دەدەتە پال
پىغەمبەرى و پىكەواتن د گەل چىنابىت.

ههروهسا تشههکي دی يي کو گومانا وي پويچ دكهت ئەفهه يه کو
ئەمه وييان بابي ئيمامى زوهرى كوشتبورو، بابي وي د گەل (عبدالله
كورى زبىر)ى بوو و ب دەستى ئەمه وييان هاتبورو كوشتن، فيجا چاوا
ئيمامى زوهرى دى پيوايه تان بۇ ئەمه وييان چىكەت! ئەفه تو دشىي
سەحکەيە پەرتۈوكا (مصطفي السباعي) ئەوا ب ناھىيە: (مکانة السنۃ
فی التشريع الاسلامي) ب درىزى بەرسقا ۋان گومانان ھەمېيان دەدت
و گەلەك نمۇونە يان دئىنيت و ديار دكهت كو زانايىن سوننەتى
گەلەك د توندبوون دەربارەي وەرگرتنا پيوايه تان، ھەتا ھندەكان
جەرحا بابي خۇ ياكى (جەرح: ئانکو تەعن يالىدای) و ياكى گۆتى
فەرمۇودە ژ بابي من ناھىيە وەرگرتن، ھەر چەندە ئەو بابي منه و
ئەز پىزى لى دىگرم، بەلى ئەو نەيى باوهەرىيىيە و فەرمۇودە ژى
ناھىيەنە وەرگرتن، ھندەكىن دى فەرمۇودە ژ كورىن خۇ وەرنەگرتىنە
و ھندەكان فەرمۇودە ژ برايىن خۇ وەرنەگرتىنە و ھندەكان
فەرمۇودە ژ مەرقۇيىن خۇ وەرنەگرتىنە و ژ خال و مامىيەن خۇ

وهرنهگرتينه. فيجا چاوا ئەفه ئان هەمييان رەد دكەن دا كو بھين
 فەرمۇودەيان ژ دۇزمىنى خۇ وەرگرن و دۇزمىنى وان خيانەتلى
 كربىت، ئەفى تشتى ج بنيات بۇ نىنە. بۇ نموونە: ئىمام (علي بن
 مدينى) ل مەدىنىي بىن ب ناڭ و دەنگبۇو و ژ زانايىن سوننەتىيە
 پرسىيار ژى دەھىتەكىن كا بابى تە بىن چاوا بۇو د روايەتىندا؟ ئەو
 دېيىزىت: پرسىيارا كەسەكى دى بکەن! جارەكى دى پرسىيار ژى
 دەھىتەكىن، ئەو دېيىزىت: بابى من بىن زەعىفە و ریوايەتىن وى
 ناھىئەنە وەرگرتىن! ئەفه بابى وېيە، بەلى راستگوپىا وى وە ل وى
 دكەتن ئەو راستىي بېيىزىت. هەروەسا ئىمام (أبو داود السجستانى)
 ئىكە ژ مەزنتىن زانايىن سوننەتى، ئەو دېيىزىت: فەرمۇودە ژ كورى
 من ناھىئەنە وەرگرتىن! تو سەحکى؟ كورى وېيە و فەرمۇودەيان ژ
 كورى خۇ وەرناگرىت، دەمان دەمدا فەرمۇودەيان ژ ئىمام زوھرى
 وەردىگرىت؛ لەورا ب ج لوژىك دى فەرمۇودەيان ژ دۇزمىنى خۇ
 وەرگرىت و ژ كورى خۇ وەرناگرىت، ئەف وەرگرتىن ریوايەتىن ژ
 ئىمام زوھرى بەلگەيە كو وى باوەرىيەكە تەمام يا ب زوھرى هەى،
 لەورا ریوايەتىن ژى وەردىگرىت.

هەروەسا يېن هەين جەرحا برايىن خۇ يا كرى، وەكى (زىد بن
 ابى انىسە) ئەو ژى ئىيڭ ژ زانايىن سوننەتىيە، دېيىزىت: (لا تأخذوا
 عن أخي يحيى المھتم بالکذب)، ئانكۇ: فەرمۇودەيان ژ برايى من
 يەحىاي وەرنەگرن، و ئەو يېن تومەتبارە ب درھوى.

ههروهسا گەلهك زاناييئن سوننهتى ھوشيارى (تحذير) يا ژ مەرۋەتىن خۆ كرى، وەكى ئىمامى (الذهبى) ژ زانايىكى ۋەگوھاستى كۆ دېيىزىت: خالى من (اب عروبة) مەرۋەتكى درەوينه و فەرمۇودە ژى ناھىيەنە وەرگىتن، ئەگەر ئەف زانايىھە فەرمۇودەيان ژ مەرۋەتىن خۆ و باب و برا و خال و مامىن خۆ وەرنەگىن؛ ئەفە ژى چونكى ئەو د تومەتبارن ب درەوى، ئەرى چاوا دى فەرمۇودەيان ژ دۇزمەن خۆ وەرگىن، وەكى (جولد سەھىپ) دېيىزىت.

گۆمانىن رۇزھەلاتناسان ل سەر صەھابى (أبو هریره)-ەي:

ژ وان گۆمانىن رۇزھەلاتناس و (رەدكەرەن سوننهتى) ل سەر صەھابى (أبو هریرة)-ەي د ئازىزىن ئەفەنە كۆ ئەو دېيىزىن: (أبو هریرة)-ەي پەز ژ پىنج هزار فەرمۇودەيان يېن رىوايەتكىرىن، و ئەفە د دەمەكى كىمدا كۆ ب تىنى نىزىكى دوو سال و نىقان ھەفالىنىيما پىغەمبەرى ﷺ كرييە؛ چاوا چىدېتى (أبو هریرة) بۇ دەمى دوو سال و نىقان ب تىنى د گەل پىغەمبەرى بىت ﷺ و ئەو پىنج هزار يان پەز ژ پىنج هزار فەرمۇودەيان رىوايەت بىكت؟! باشە (أبو بكر و عمر و عثمان و علي)، ئەفە بىست و سى سالان د گەل پىغەمبەرى بۇون ﷺ و هزار فەرمۇودە ژى رىوايەت نەكرينە، ئەو دېيىزىن ئەفە بەلگەيە كۆ (أبو هریرة)-ەي فەرمۇودە ژ دەف خۆ چىدېتىن و ئەفە بەلگەيە كۆ سوننهت ھەمى درەوه و د گەل ئەقلى ناگۈنچىت و يا ھەقىزە، ئەفە بۇرى گۆتنا وانايە.

بەرسقا گۆمانى: ب راستى گەلەك شاشى د هزرا واندا ھەنە:

شاشىيىا ئىكى: دەستپىكى جەن سەرسور مانىيىه (رەدكەرىن سوننەتى) كو خۆ ب رەوشەنبىر و خودان باودىنامە و خودان فەكولىن د ھەزمىرەن، دىدار و بەرنامە ھەبن و بەھىن ۋان درەوا بکەن و پېكۈلىن بکەن راستىي فەشىرەن، جەن شەرمىزايىيە ھوسا ژ پېۋەرىن رەوشى دەربكەفەن.

دا شاشىيىن ئەقلى د فى گۆمانىيىدا رۆھن بکەين، ل دەستپىكى ئەو وەسا ھزىدەن كو سوننەت ئەو پېغەمبەر ﷺ خەلکى كومبەت و بىزىتى وەرن دا بۇ ھەوە فەرمۇودەيان بىزىم! لەورا بۇ وان جەن گۆمانىيىه كو د دوو سال و نىقاندا؛ پىنج ھزار فەرمۇودە بەھىنە وەرگرتەن. لى ب دروستى سوننەت ئەوە وەكى مە ل دەستپىكى ژى دىياركىرى: (ما أضييف إلى النبي ﷺ من قول أو فعل أو تقرير أو صفة خلقية أو خلقية). ئانکو ھەر تىشەكى ژ پېغەمبەرى ھاتبىتە فەگوھاستن، ج گۆتن بىت يان كريyar بىت يان سالوخت بىت يان بىنەجەھىرن (ئىقىرار) بىت، وەكى صەھابىيەكى گۆتى: (رأيت رسول الله ﷺ نائما على جنبه الأيمن) ئانکو: من دىت پېغەمبەر ﷺ ل سەر رەخى راستى يى نىشتى بۇو، ل فىرى پېغەمبەرى ﷺ ج نەگۆتىيە، بەلى ئەڭ كريyar وى وەك فەرمۇودەيەكى كريyar يى ھاتىيە ھېزمارتىن، ھەرودسا و ھەرودەكى صەھابىيەن د گۆت: من دىت پېغەمبەر ھوسا ب پېۋە دچۇو و ھوسا د ۋىنىشىتە خوارى و ھوسا خوارن دخوار، ئەڭە

ههمى دهىنە هژمارتن فەرمۇدەيىن كريارى، ئانكۇ ژيانا وي هەمى وەك فەرمۇدە يا ھاتىيە هژمارتن و يا بۇويە سوننەت، ج (سوننەتا گۆتنى) بىت، يان (سوننەتا كريارى بىت)، هەتا بىيىدەنگبۇونا پىيغەمبەرى ﷺ ل ھندهك جهان دهىتە هژمارتن فەرمۇدەيەكا (تقرىرى)، بۇ نمۇونە سەھابىيەكى كارەك ل دەڭ پىيغەمبەرى ﷺ كر، و پىيغەمبەرى ﷺ خۇ بىيىدەنگ كر، ئەڭ بىيىدەنگبۇونا وي دى ھىتە هژمارتن فەرمۇدەيەكا (تقرىرى)، زىيىدەبارى ھندى؟ سالوخەتىيەن پىيغەمبەرى ﷺ دهىنە هژمارتن (سوننەتا وصفى)، لەورا نابىت وەسا بھىتە ھزركرن كو پىيغەمبەر ﷺ يىن ھاتى كومبۇونەكا كرى و يىن گۆتى دا بۇ ھەوھ پىيىنچ فەرمۇدەيان بىيىز، يان سوبەھى دى بۇ ھەوھ دوو فەرمۇدەيان بىيىز، ئەشجا نەيا د جەھى خۇ دا يە رەخنە بھىتە گرتن كا چاوا (أبو هريرة)ەي پىيىنچ ھزار فەرمۇدە رىوايەت كرييە؛ چونكى مە ديار كر كو ھەمى گۆتن و كريار و سالوخەتىيەن پىيغەمبەرى ﷺ دهىنە هژمارتن وەك فەرمۇدە و ھوسا دى گەلەك يا بەرئاڭل بىت كو د ئىيڭ رۇزدا ب دەھان فەرمۇدەيان ژ پىيغەمبەرى ﷺ بھىنە فەگوهاستن.

شاشىيا دووئى د گۆمانا واندا: ئەقەيە دەمى (رەدكەرىن سوننەتى) و رۇزھەلاتناس دبىيىزنى: (أبو هريرة)ەي پىيىنچ ھزار فەرمۇدە يىن رىوايەت كريين، باشە بۆچى راستىيى نابىيىزنى! بۆچى فەرمۇدەيىن لاواز (الضعيف) د گەل فەرمۇدەيىن دروست د ھەزىزىن، ئەگەر ئەو د راستگوبان، ھنگى پىيىدەپا وان فەرمۇدەيىن لاواز ژى دەرىئىخستان و نەھەزىزمارتبان. بۇ زانىن فەرمۇدەيىن لاواز ئەون يىن سەنەدا وان

نەگەھشتىيە (أبو هريرة)، ئانکو ئەم بىيىزىن ئەھۋى ئەھۋە نەگۆتىيە، زانايىن سوننەتى ب خۇ فەرمۇودەيىن لاواز يىن رەدكىرىن، ۋىچا پېيدىنى ناكەت ئەھۋى موزايىھدى ل سەر بىكەن، لەورا گۆتىنە وان ب تىنى خاپاندىنە.

دەستپېيىكىن وان سوننەت وەسا دىاركىر كۆئەھۋى ب تىنى ئاخىقىتىنە، يَا دووئى وەسا بۇ خەلکى دىار دىكەن كۆھەر پىيىنچە زەزار فەرمۇودە ل دەھمە د دروستن (صحىح)ن و يىن لاواز (الضعيف) ژى نەدەرئىخىستن.

شاشىيىا سىيىيى: ئەوان فەرمۇودەيىن دووبارە (الأحاديث المكررة) ژى دەرنەئىخىستىنە، ئانکو د (كتب الستة)دا (بخارى - مسلم - ترمذى - نسائي - أبو داود - ابن ماجة)، ئەگەر فەرمۇودەيەكا (أبو هريرة)ھى د شەش پەرتۇوکاندا ھاتبىت، ئەوان گۆمانبازان وەسا يَا ھەزماრتى كۆئەھۋە شەش فەرمۇودەنە. لى ب دروستى ئەھۋى ھەر ئىيەك فەرمۇودەيە، بەلى شەش جاران يَا دووبارە بۇوى، ۋىچا ئەھۋە خاپاندىنە ئەھۋە ل خەلکى دىكەن.

شاشىيىا چارى: رِبْوَايَةٌ تِيْنُ (مرسل الصحابي) ژى دەرنەئىخىستىنە، يان ئەھۋە د نەزانىن، يان خۇ نەزان دىكەن، چونكى (أبو هريرة) دوو سال و تىشىتەكان د گەل پىيغەمبەرى بۇو ﷺ، و پاشتى پىيغەمبەرى ژى (أبو هريرة) د چوو دەھىن سەھابىيىان و ھىندەك فەرمۇودە ژ وان وەردىگرتن، پرسىيار ژ وان سەھابىيىان دىكەن كا ئەھرى پىيغەمبەرى ﷺ ج گۆتىيە بۇ ۋىئى ئايەتى و ج گۆتىيە بۇ ۋىئى حوكىمى، ئانکو ئەھۋى پاشتى مىننا پىيغەمبەرى گەلەك فەرمۇودە ژ سەھابىيىان وەرگرتن، و

دېيژنه ۋى جۇرى فەرمۇودەيى، (مراسيل الصحابة) ئانکو: (أبو هريرة) -ەى ھندەك فەرمۇودە ب ەنگەكى نە ەستە و خۇ يىن ژ پىغەمبەرى ﷺ رىوابىھەت كرین، ئانکو وي ياز صەھابىيەكى ۋەگوھاستى، وي صەھابى ژى ياز پىغەمبەرى ﷺ فەگوھاستى. وان گۆمانبازان ئەڭ فەرمۇودەيە ژى يىن ل سەر وي سەرددەمى ھەزەرتىن يى ئەو د گەل پىغەمبەرىدا ﷺ، و ئەڭھە شاشىيەكە مەزىنە، پىدەپىيە وان ئەڭ جۇرى فەرمۇودەيىان ژى دەرئىخستىبانە و نەكربانە د گەل وان دوو سال و نىشان، چونكى پشتى وان دوو سال و نىشان (أبو هريرة) -ەى يىن ژ صەھابىيەن وەرگرتىن. وان ئەڭ فىلبازىيە كر، دا كو بشىن گۆمانان ل دۆر سوننەتى بەلابكەن.

شاشىيىا پىنجى: ئەوان گۆمانبازان ژىي (أبو هريرة) -ەى دىارنەكىرىيە و نەگۆتىيە كا ئەو چەند سالان پشتى مىرنا پىغەمبەرى ﷺ ژىايە، (أبو بكر) دەمى يى ساخ، صەھابى ھەمى د ساخ بۇون، و صەھابى گەلەك پىدەپىيەن نەبۇون فەرمۇودەيىان ژ (أبو بكر) -ى وەرگرن؛ چونكى ئەوان ب خۇ تەفسىرا قورئانى دىزىنى و ئەو ب خۇ د گەل پىغەمبەرى ﷺ ژىابۇون و ئەوان ب خۇ پويىدان دىزانىن، كىيمەك تىينەبان؛ وان ھەمېيان ئەگەر يىن ھاتنە خوارا ئايەتان دىزانى، ھەرودسا (أبو بكر) و عمر و عثمان و علي) ھەمى مىن و (أبو هريرة) ھېشتى يى ساخ بۇو، ھەتا تابعىيەن دەستپېكىن و تابعىيەن دويماهىيىكى ژى ھاتنىن، كول دويىش فەرمۇودەيىان دەگەريان دا وەرگىرن، وان (أبو بكر) و (عمر) و (عثمان)

و (علي) نهديثن؛ چونکي ئەو ھەمى مربوون؛ لەورا ئەو تابعى نەچاربۇون بىچنە دەڭ (أبو هريرة)-ەى، ھەتا فەرمۇودان ژى وەربىرىن و رىۋاىيەت بىكەن، ژ بەر ھندى ژى (أبو هريرة)-ەى گەلەك فەرمۇودە يىيەن بەلاڭىرىن، نە ژېھر ج ئەگەر يىن دى. ۋېچىغا نابىت دەمى (أبو هريرة)-ەى بىيىتە پىقەرگەن ل دويىش سەرەدەمى (أبوبكر)-ى، ئەفە (القياس مع الفارق)-ە، چونكى گەلەك تابعىيان ھەر (أبو بكر) نەديثبۇو.

بۇ زانىن ھەزىمara وان فەرمۇودەيىن (أبو هريرة)-ەى د پەرتۇوکىن (سنن الستة)-دا (بخارى- مسلم - نسائي - ترمذى - أبو داود - ابن ماجة) ۋە گوھاستىن دگەھنە: (٥٣٧٤) پىنج ھزار و سى سەد و حەفتى و چار فەرمۇودەيان، ھەزىمara وان فەرمۇودەيىن دووبارە بۇوين دگەھنە: (٤٠٧٤) چار ھزار و حەفتى و چار فەرمۇودەيان.

ل ۋېرى ئەگەر ئەم فەرمۇودەيىن لەواز (الضعيف) راکەين، فەرمۇودەيىن دووبارە ژى راکەين و يىيەن (مراسىل الصحابة) ژى راکەين، دى ھەزىمara وان بىيىتە (١٣٠٠) ھزار و سى سەد، ب تىن ئەف چەندە دى مىنن، ئانکو (أبو هريرة) د دوو سال و نىۋاندا ب تىن (١٣٠٠) فەرمۇودەيان يىيەن ۋە گوھاستىن، ئەگەر ئەم (١٣٠٠) ل سەر دوو سال و نىۋان دابەش بىكەين، دى ھەر رۆزى نىزىكى (١.٢) فەرمۇودەيەك و چارىكەك ھىيەتە ۋە گوھاستىن، ئانکو ھەر چار رۆزان (٥) پىنج فەرمۇودە يىيەن ۋە گوھاستىن، لەورا ب قى ژمارەيى گەلەك يا بەرئەقلە كو (أبو هريرة)-ەى ئەف كارە كربىت، بەلى يا ھەۋىدۇز د گەل ئەقلى ئەوه كو

ئەوان گۆمانبازان پىنج سەختە (تەزویر) يىن كرىن، دا كۆ بشىن فى گۆمانى دروست بىكەن، ھەر پىنج شاشىيىن وان ئەفەبۈون وەكى مە ئامازە پىدايى، ۱. پىناسا سوننەتى دىيار نەكىر، ۲. فەرمۇودەيىن دووبارە دىيار نەكىرن، ۳. فەرمۇودەيىن لاواز ژى دىيار نەكىرن، ۴. فەرمۇودەيىن (مراسل الصحابة) ژى دىيار نەكىرىنە، ۵. ژىيى (أبو هريرة)-ە دىيار نەكىر كا ئەو پاشى نىشى (جىلى) صەحابىيىان چەند ژىايە.

ھەروەسا د ھەر نەھە پەرتۈوكىن سوننەتىدا (كتب التسعة) ؛ ژمارە يىا وان فەرمۇودەيىن (أبو هريرة)-ە فەگوھاستىن د گەھنە (8900) لان، ژ وان (8510) فەرمۇودە دووبارەنە، و (450) فەرمۇودە ژى د لاوازن (ضعيف). ئەگەر ئەم يىن دووبارە و يىن لاواز ژى دەربىيىن، دى مىينى (1475)، ئانكىو (أبو هريرة)-ە ب تىنى (1475) فەرمۇودە فەگوھاستىن، ئەگەر ئەم فى ژمارەيى دابەشى دوو سال و نىقان بىكەين؛ دى ئەنجامى ھەر رۆزەكى نىزىكى (1.0) فەرمۇودەك و نىيف بىت، ئانكىو ھەر چار رۆزان (6) شەش فەرمۇودە يىن فەگوھاستىن.

ھەروەسا ئەو فەرمۇودەيىن (أبو هريرة)-ە فەگوھاستىن كو (1475) لان، پىرييىا وان ھندەك (شەواھدىن) دى ھەبۈينە، ئانكىو ب سەنەدەك دى ژى ژىلى سەنەدا (أبو هريرة)-ە ھاتىنە فەگوھاستن، وەكى بۇ نموونە ب سەنەدا (ابن عباس)-ى و ب سەنەدا (ابن مسعود)-ى و سەنەدىن چەندىن صەحابىيىن دى، ئانكىو ئەگەر ئەم سەنەدا (أبو هريرة)-ە رەدبكەين ژى، دى ھەر ئەم و فەرمۇودە مىين دروست،

چونکی ب چهندین ریک و سنه‌دین دی یین هاتینه فهگوهاستن. بو زانین ئەو فەرمۇودەيىن ب سەنەدا (أبو هريرة)ە ب تى گەھشتىنە مە، ژ بلى یین (لواز) و ژ بلى یین دووباره بۇوى، ھەمى دېنە (٤٢) چىل و دوو فەرمۇودەيان ب تىنى، ئانکو ئەگەر ئەم (أبو هريرة)ە ژ ناڭ دىرۆكا ئىسلامى ھەمىيى راکەين، دى ب تىنى (٤٢) فەرمۇودە بەرزەبن. لەورا گۆمانا وان ل سەر (أبو هريرة)ە؛ سەختەكارىيەكا (تمزىير)ە كا گەلەك مەزىنە و پىنج شاشىيىن تىدا ھەين وەكى مە دىاركىرى.

جوداھى د ناھېرا تىڭەھشتىن زانايىن سوننەتى و ھەقدۈزىن سوننەتىدا:

نوكە ژى دا سەجكەينە وى جوداھىيى يى د ناھېرا تىڭەھشتىن (زانايىن سوننەتى) و (رەدكەرىن سوننەتى)دا بۇ قورئانى و بكارئىنانا وان بۇ ئەقلى.

بەردەوام (رەدكەرىن سوننەتى) وەسا دىاردەن كو ئەو پشتەستنى ب ئەقلى دەن و زانايىن سوننەتى ب وى چەندى تاوانبار دەن كو ئەو ئەقلى بكار نائىنن و كەلتۈرى ھەمىيى پىرۆز دەن.

دا سەحكەينى كا ج راستى بۇ گۆتنا وان ھەيە! كا پىيەرىن ئەقلى ل دەڭ كى دشاشن و ل دەڭ كى دپاست و دروستن؟! ل دەڭ زانايىن سوننەتى، يان ل دەڭ رەدكەرىن سوننەتى؟ وەرن دا سەحكەينى كا ئەڭ

تاوانبارکرنه یا دروسته یان ژی ب تనی گومانه کا بی رامانه و فیلبازییه که ژ دهه وان، دا کو بشیئن خه لکی ساده ژ سوننه تی دویر بیخن.

ئیک: تاوانبارکرنا وان بو زاناییئن سوننه تی کو دبیژن ئه و ئه قلی بکارنائین، دا ئه م سەحکەینی پیئناسا فەرمۇودەیی چىيە و فەرمۇودە چاوا ھاتىيە ۋە گوھاستن؟ و دا دىاربىكەين کا فەرمۇودە ژ لايى ۋە گوھاستنی ۋە دىنە چەند پشك.

فەرمۇودە ژ لايى ۋە گوھاستنی ۋە ل سەر دوو پشكىن سەرەكى دەھىتە دابەشىرن:

پشكا ئىكى: فەرمۇودەيا وەرگرتى (مقبول).

پشكا دووپى: فەرمۇودەيا رەدكىرى (مردود).

پشكا رەدكىرى (مردود) دېيتە دوو پشك: ۱. فەرمۇودىيا لاواز (الضعيف) و فەرمۇودىيا ژ درەۋە ھاتىيە دروستىرن و دانان (الموضوع).

پشكا وەرگرتى (مقبول) ژى دېيتە دوو پشك: ۱. متواتر و ۲. احادى).

فەرمۇودەيا مۇتەواتر (المتواتر):

- پیئناسەيا فەرمۇودەيا (متواتر) ئەقەيىه: (ما رواه جمع عن جمع عن جمع تحيل العادة تواطئهم على الكذب). ئانکو: (کومەکا مەرۆفان فەرمۇودەكى ژ کومەکا مەرۆفان فەدگوھىزىن، ئه و ژى ژ کومەکا مەرۆفان،

ب شیوه‌یه کی کو ئەستەم (مستحیل) بیت ئەو بشین ریککەفتى ل سەر درەوی بکەن و ھەمی ل سەر درەوی کومبىن.

ئانکو ھەتا فەرمۇودە ببىتە فەرمۇودەیەکا (متواتر)؛ پىدەپ ب دوو مەرجان ھەمە:

۱. (جمع عن جمع عن جمع). کومەکا مەرۆڤان ژ کومەکا مەرۆڤان ژ کومەکا مەرۆڤان فەگوھىزىن.

۲. ب شیوه‌یه کی فەگوھىزىن کو ئەستەم (مستحیل) بیت ئەو بشین ریککەفتى ل سەر درەوی بکەن.

بۇ نموونە: بىست يان سىيەھىن سەھابىيە فەرمۇودەيە کى ژ پىغەمبەرى فەگوھىزىن، پشتى ھنگى ئەف سەھابىيە، ئىك ل مەككەھى بىت، ئىك ل مەدینى بىت، ئىك چووبىتە خوراسانى، ئىك چووبىتە مصرى، ئىك چووبىتە شامى و ئىك چووبىتە كوفە، ھەر جەھەك ژ ئەن جەھان بىست تا سىيەھىن تابىعى ژ ئەن فەگوھىزىن، بىست ل خوراسانى، بىست ل تەھرانى، بىست ل شامى، دەھ ل مصرى، دەھ ل مەدینى. ھوسا دىاردبىت کو ئەستەمە عادەتەن ئەف ریککەفن ل سەر درەوی. ئەفە پېشى (متواتر)ە، بەلى بەھرا پتى ژ فەرمۇودەيەن ب شیوه‌یي (آحاد) يىن ھاتىنە فەگوھاستن.

فهرموده يا ئاحاد (آحاد):

هەمى زانا د ئىكىدەنگ و رېكىھەفتىنە ل سەر وەرگرتنا فەرمودەيە (متواتر)، هەتا پىشكەكا مەزن ژ (رەددەرەن سوننەتى) ژى باوەرييى پى دئىنن، بەلى فەرمودەيَا (آحاد) جەن ناكوگىيىھ، (رەددەرەن سوننەتى) ب ئىكىجارى رەددەن و باوەرييى پى نائىنن، بەلى زانايىن سوننەتى فەرمودەيَا (آحاد) يا دروست (الصحيح) وەردىگەن و يا لاواز (الضعيف) رەددەن، زانايان چەند مەرجىيەن ئەقلى دانايىنە بۇ دروستبۇنا فەرمودەيى و وەرگرتنا وى.

بۇ زانىن فەرمودەيَا (آحاد) ژ لايى سەنەدى ۋە دېيىتە سى پشا:

۱. مشھور، ۲. عزيز، ۳. غريب).

۱. فەرمودەيَا مەشھور (مشھور):

ئەو فەرمودەيە يا كو د ھەر قۇناغەكا سەنەدا وىدۇ؛ سى راوى و پىز ھەبن بۇ فەگوھاستنا وى، ئانکو سى صەحابىيان و پىز فەگوھاستبىت، پاشى سى تابعىيان و پىز ژ وان فەگوھاستبىت، پاشى سى كەسىن دى ژ تابعىيان فەگوھاستبىت، ھوسا هەتا دگەھىتە قۇناغا دەركىنى (تخرىج) و بەلافكىنى د پەرتۈوكىن سوننەتىدا.

۲. فەرمودەيَا عەزىز (عزيز):

ئەو فەرمودەيە يا كو د ھەر قۇناغەكا سەنەدا وىدۇ؛ دوو راوى و پىز ھەبن بۇ فەگوھاستنا وى، ئانکو دوو صەحابىيان و پىز

فهگوهاستبیت، پاشی دوو تابعییان و پتر ژ وان فهگوهاستبیت، پاشی دوو کهسین دی ژ تابعییان فهگوهاستبیت، هوسا ههتا دگههیته قوناغا ده رکرنی (تخریج) و بهلافکرنی د په رتوروکین سوننه تیدا. بؤ زانین هه ما د ئیک قوناغدا ببنه دوو راوی، ئانکو دوو کهسان فهگوهاستبیت، دی فه رموده بیته فه رموده کا (عه زیز)، خو ئه گهر د قوناغه کا دیدا پتر ژ دوو کهسان ژی فهگوهاستبیت.

٣. فه رموده یا غه ریب (غريب):

ئه و فه رموده یا کو د هر قوناغه کا سنه دا ویدا؛ ئیک راوی هه بیت بؤ فهگوهاستنا وی، ئانکو صه حابییه کی ب تنبی فهگوهاستبیت، پاشی تابعییه کی ژ وی فهگوهاستبیت، پاشی که سه کی دی ژ وی تابعی فهگوهاستبیت، هوسا ههتا دگههیته قوناغا ده رکرنی (تخریج) و بهلافکرنی د په رتوروکین سوننه تیدا. بؤ زانین هه ما د ئیک قوناغدا بیته راوییه ک، ئانکو که سه کی ب تنبی فهگوهاستبیت، دی فه رموده بیته فه رموده کا (غه ریب)، خو ئه گهر د قوناغه کا دیدا پتر ژ که سه کی ژی فهگوهاستبیت.

پیناسه یا فه رموده یا دروست (الحدیث الصحيح):

فه رموده یا دروست ئه و یا: (ما اتصل سنه برواية عدل ضابط تام الضبط عن مثله الى منتهاه مع خلوه من الشذوذ والعلة)، ئانکو: (ئه و فه رموده یا سنه دا وی نه هاتییه برين و پیکفه مای (متصل)، و ز لایی که سه کی دادپه رودر (العدل) هاتبیته فهگوهاستن و ز به رکرنا

وی که‌سی یا موکوم و بهیز بیت (الضبط)، ئەف چەندە ژی هەر ژ دەستپیکى ھەتا دویماھیکا سەنەدی یا بەردەوام بیت، و پىدفييە دەقى فەرمۇودەيى ژی يى ۋالا بیت ژ ھەر نەخۆشى، (شذوذ) و (علەمەتەكى).

مەرجىن وەرگرتنا فەرمۇودە یا ئاھاد (آھاد):

زانايىن سوننەتى پىنج مەرج دانايىنە بۇ وەرگرتن و قەبۈلكرنا فەرمۇودەيان، ئەو مەرجە ھەمى ب پىقەرەپ ئەقلى ھاتىنە دانان، و دېیت ھەمى مەرج تىدابىن ھەتا فەرمۇودە بىبىتە فەرمۇودەكە دروست(حدیث صحیح) و بھیتە وەرگرتن و کار پى بھیتەكىن.

مەرجى ئىكى: پىكىھەبۇونا سەنەدی (اتصال السند):

دېیت سەنەدا وى یا گرىدایى و پىكىھەمای (متصل) بیت، ئانکو (صەھابىيەكى) ئىكسەر و راستەخۆ ژ پىغەمبەرى ﷺ گوھ لى بىبىت و فەگوھاستبىت، و (تابعىيەكى) راستەخۆ ژ صەھابى فەگوھاستبىت، (تابع التابعى) ژى راستەخۆ ژ تابعىيەكى فەگوھاستبىت، كەسى چارى راستەخۆ ژ (تابع التابعى) فەگوھاستبىت، ئانکو دېیت جىلى ئىكى و يى دووى و سىيىن و چارى ھەر چارا ئىك و دوو دىتىبىت و راستەخۆ ژ ئىك و دوو فەگوھاستبىت، ئەفە ژ نويكا ئىك مەرج ب جە هات. ھەبۇونا فى مەرجى ب تى بەس نىنە بۇ وەرگرتنا فەرمۇودەيى؛ بەلكى پىدفييە ھەر پىنج مەرج تىدا ھەبىن ھەتا بھیتە وەرگرتن. ئەفە ھەمى ژى پىقەرەپ ئەقلينە، نە د قورئانىدا، نە ژى د سوننەتىدا نەھاتىنە. بۇ

نمۇونە ئەگەر صەھابىيەك فەرمۇودىيەكى - ب شىيۇھەكى نەراستەو خۇ - ژ پىيغەمبەرى ﷺ فەگوھىزىت، ئانکو ئەۋى ئە و فەرمۇودە ژ پىيغەمبەرى ﷺ گوھ لى نەببىت، بەلى وى ژ صەھابىيەكى دى گوھ لى ببىت و ناۋى وى صەھابى نەگوتبىت، ل وى دەمى فەرمۇودەيا وى ناھىيەتە وەرگرتن، چونكى ۋەبرىن (انقطاع) كەفتە د سەنەدا وىيىدا، ئەۋە جۇرە فەرمۇودەيە دى بىتە (مرسل الصحابي). ھەرچەندە زانايىن سوننەتى باوھرىي ب راستگوپىيا ھەمى صەھابىييان دئىنن، بەلى ل ۋەرگەن ئەپەن ئەپەن وەرگەن، چونكى ۋەبرىن كەفتە د سەنەدىيىدا و مەرجى ئىكى ب جە نەھات. ھوسا دياردبىت كو زانايىن سوننەتى بۇ وەرگرتنا فەرمۇودەيا (آحاد) پشتىھەستن ل سەر پېشەرپىن ئەقلى كرييە و دويىر بۇوينە ژ سۆز و (عاتىف)ى و لايەنگىرىي.

مەرجى دووپىيى: دادپەر وەرگەن ئەپەن ئەپەن (عدالة الرواية):

دادپەر وەرگەن ئەپەن ئەپەن (عدالة الرواية) ئەپەن ھەمى د تەقوادار و كەسىن چاك و خودان ئەمانەت بن، چ جاران نەھاتبىنە تومەتباركىن ب درەۋى. ھەر وەسا دېلىت كەسايەتىيە وان يا بەھىز بىت، ئەگەر ئىكى كەسايەتىيە وى يا لاواز بىت، فەرمۇودەيا وى ناھىيەتە وەرگرتن، نابىت ھندەك كاران بکەت كو كەسايەتىيە وى د چڭا كىدا لاواز بکەت و ئەپەن ژ چڭا كى بۇ ئىكى دى يا جودايە، ۋېچا ئەگەر ھندەك كاران بکەت كو ئەو كار كىيماسى بن، ھنگى فەرمۇودە ژ ئى ناھىيەتە وەرگرتن.

مهرجي سيني: زبه رکنا فه گوهیزه ران (ضبط الرواة):

ئەفان ھەرسى مەرچان پەيوندى ب سەنەدا فەرمۇودەيى ۋە ھەبىءە.

مهرجی چاری: نابیت بی پیکی و نهشازی تیدا هه بیت (عدم الشذوذ):
ئه فی مهرجی په یوندی ب مهتنی فه رموودهی فه هه یه، مه ردم ژ
ئه فی مهرجی نهود کو مهتنی فه رموودهی هه قذیبی د گه ل ئایه ته کی
یان مهتنی فه رموودهی کا دی یا بهیزتردا نه که ت، ئانکو ده می تیگه هی
فه رموودهی کی هه قذیبیت د گه ل تیگه هی فه رموودهی کا دی، ئه م
نه شین ریکه هفتی (توافق) د نافبهر واندا بکهین، هنگی ئه و
فه رموودهیا سنه دا وی یا بهیزتر دی هیته و هر گرتن و فه رموودهیا دی
دی هیته ر دکرن و دی هیته هژمارتن و دک فه رمووده کا (شاذ)، ئه فه
جوره که ژ جورین فه رموودهیین لواز. ئه گه ر فه رمووده کیا یا هه قذی

بیت د گهـل قورئانی؛ ب ئـیـکـجـارـی دـیـ فـهـرـمـوـوـدـهـ هـیـتـهـ رـهـدـکـرـنـ، ئـهـگـهـرـ
رـیـکـکـهـ فـتـنـ چـیـنـهـ بـیـتـ دـ نـاـفـبـهـرـ هـرـدـوـوـکـانـدـاـ.

ئـهـفـ چـهـنـدـ ئـیـکـ ژـ گـوـمـانـبـازـیـ وـ فـیـلـبـازـیـیـنـ (رـهـدـکـهـرـیـنـ سـوـنـنـهـتـ)ـیـ
دـیـارـدـکـهـتـ کـوـ ئـهـوـ دـبـیـژـنـ: زـانـایـیـنـ سـوـنـنـهـتـیـ فـهـرـمـوـوـدـهـیـانـ لـ سـهـرـ قـورـئـانـیـ
پـیـشـدـئـیـیـخـنـ لـ دـهـمـیـ هـفـدـزـیـ دـ نـاـفـبـهـرـاـ سـوـنـنـهـتـیـ وـ قـورـئـانـیـیدـاـ چـیـدـبـیـتـ. دـ
مـهـرـجـیـ بـوـرـیـداـ مـهـ دـیـارـکـرـ کـوـ زـانـایـیـنـ سـوـنـنـهـتـیـ دـبـیـژـنـ: ئـهـگـهـرـ
فـهـرـمـوـوـدـهـیـهـکـ هـفـدـزـیـیـ دـ گـهـلـ فـهـرـمـوـوـدـهـیـهـکـ ژـ خـوـ بـهـیـزـتـرـ بـکـمـتـ، ئـهـوـ
فـهـرـمـوـوـدـهـ دـیـ هـیـتـهـ رـهـدـکـرـنـ، ئـهـگـهـرـ فـهـرـمـوـوـدـهـیـهـکـ هـفـدـزـیـیـ دـ گـهـلـ
قـورـئـانـیـ بـکـمـتـ، هـنـگـیـ بـ ئـیـکـجـارـیـ فـهـرـمـوـوـدـهـ دـیـ هـیـتـهـ رـهـدـکـرـنـ.

مـهـرـجـیـ پـیـنـجـیـ: بـیـ دـهـرـدـیـ (عـدـمـ الـعـلـةـ):

مـهـرـدـمـ پـیـ ئـهـفـهـیـهـ: (عـبـارـةـ عـنـ عـلـةـ خـفـيـةـ قـادـحـةـ فـيـ مـتـنـ الـحـدـیـثـ)،
ئـانـکـوـ: (ئـهـگـهـرـدـکـ وـ دـهـرـدـکـ بـهـرـزـهـ (عـلـةـ خـفـيـةـ) دـ مـهـتـنـیـ
فـهـرـمـوـوـدـهـیـیـدـاـ هـهـبـیـتـ کـوـ بـبـیـتـهـ ئـهـگـهـرـ بـوـ لـاـواـزـیـاـ فـهـرـمـوـوـدـهـیـیـ).

بـوـ نـمـوـونـهـ: دـ پـهـرـتـوـوـکـاـ (صـحـيـحـ الـمـسـلـمـ)ـیـ، ئـهـفـ فـهـرـمـوـوـدـهـیـ دـبـیـزـیـتـ:
(خـلـقـ اللـهـ التـرـبـةـ يـوـمـ السـبـتـ، وـخـلـقـ الـجـبـالـ فـيـهـاـ يـوـمـ الـأـحـدـ، وـخـلـقـ الشـجـرـ
فـيـهـاـ يـوـمـ الـاثـنـيـنـ، وـخـلـقـ الـمـكـرـوـهـ يـوـمـ الـثـلـاثـاءـ، وـخـلـقـ النـورـ يـوـمـ الـأـرـبـاعـاءـ،
وـبـثـ فـيـهـاـ الـدـوـاـبـ يـوـمـ الـخـمـيـسـ، وـخـلـقـ آـدـمـ بـعـدـ الـعـصـرـ يـوـمـ الـجـمـعـةـ آـخـرـ
الـخـلـقـ، فـيـ آـخـرـ سـاعـةـ مـنـ سـاعـاتـ الـجـمـعـةـ، فـيـمـاـ بـيـنـ الـعـصـرـ إـلـىـ الـلـيـلـ^(۱)).

---

(۱) صـحـيـحـ الـمـسـلـمـ، (۲۷۸۹).

ئەف فەرمۇودەيە د پەرتۇووکا (صحيح المسلم) يىدا ھاتىيە، و (صحيح المسلم) ئىكە ژ باشتىن پەرتۇووکىن ۋەگۆھاستنا سوننەتى. بەلى ژ بەر ھەبۇونا بى پېكىي (شذوذ) و دەردەكى د مەتنى فەرمۇودەيىد؛ گەلەك زانايىن سوننەتى رەخنە ل ۋى فەرمۇودەيى گرتىيە و دىياركىرىيە كو كار پى ناھىيە كىرن، ژ بەر كو دوو مەرچىن وەرگرتنا فەرمۇودەيەن تىددانىن. ئەو ژى مەرجى چارى و پېنچىنە. ئەو زانايىن ئەف فەرمۇودە وەرنەگرتى ژى ئەفەنە:

(١). الإمام البخاري، ٢. الإمام علي بن المديني، ٣. الإمام يحيى بن معين، ٤. عبد الرحمن بن مهدي، ٥. الإمام البيهقي، ٦. الإمام ابن تيمية، ٧. الإمام ابن قيم الجوزية، ٨. الإمام ابن كثير، ٩. الإمام ابن عثيمين..^(١).

مەرەمە مە ل ۋىئە ئەوھە كو ئەگەر زانايىھەكى خودان شىيانى وەكى وان زانايىن مە ئاماژە پى كرى بەھىت و رەخنەيەكى زانستى ل فەرمۇودەيەكى بىگەرەت، دى جەھىزى بىت و دى ھەمى زانا رېزى لى گرن.

بەلى ل دەمى كەسەك بىسپۇر نەبىت، يان كەسەكى نەزان (جاهل) ب سادەترين بىنەمايىن زانستىن شەرعى، بەھىت و گۆمانى ژ صەحابىيان

(١) بۇ پەتىزانىن ل سەر ۋى بابەتى و ۋى فەرمۇودەيى؛ دويىچۇونا ۋان ژىيدەران بىكەن: ١. كتاب الجواب الصحيح: ٤٤٢/٢، ٢. كتاب التوسل والوسيلة: ٣، ١٠٠. مجموع الفتاوی: ٤، ٢٥٦/١، ٤. الاسماء والصفات: ٥، ٢٥٦/٢. البداية والنهاية: ٦، ١٤/١. تذكرة الحفاظ: ٧، ٣٢٩/١. التقریب والتهذیب: ٨، ٢٥٦/١، ٩. شذرات الذهب: ١، ٣٥٥/١. شرح رياض الصالحين .٥٢٢/٤:

بېھت و زانايىن سوننەتى ب درهويىن دەربىخيت، د ھەمان دەمدا باوھرييَا خۆ ب رۆزھەلاتناسان بىنيت و گۆمانىن وان ۋەگوھىزىت، بى كۆ دويىچۇونەكى بۇ بكمەت، ھنگى ب راستى ئەڭ جۆرە كەسە نابنە جەن پىزى، چونكى ژەھزى پىزى نىن و د گەل خۆ و د گەل باوھرييَا خۆ ژى د راستگۇ نىن.

بى گۆمان ئەڭ ھەر پىنج مەرچىن مە دىيارگىرىن، يىن ل سەر ھندەك بىنەمايىن ئەقلى ھاتىنە ئاڭاڭرن، و ئەگەر ئەڭ مەرچە ھەمى ھاتىنە جىبەجىتكىن، ھنگى فەرمۇودە دى وەك فەرمۇودەيەكَا (غەريب) ھىتە ھېمەرتن، چونكى ئىك سەنەد ب تىن يەھى، و ھەتا فەرمۇودە بېيىتە فەرمۇودەيەكَا (عەزىز)؛ پىدەفييە فەرمۇودەيى دوو سەنەد ھەبن و ھەر دوو گەن ئەڭ مەرچە ھەمى تىدا ھەبن، و ھەتا فەرمۇودە بېيىتە فەرمۇودەيەكَا (مشھور)؛ پىدەفييە فەرمۇودەيى سى سەنەد ھەبن و ھەر سى سەنەدان ژى ئەڭ مەرچە ھەمى تىدا ھەبن. پاشتى ۋى ھەمىيى ژ نويكا دېيىزنى (ظنى الثبوت)، ئانکو ئەم نەگەھشىتىنە پلا فەرمۇودەيا (متواتر) كو دېيىزنى (قطعي الثبوت). ئەڭا مە گۆتى؛ ھەمى زانايىن سوننەتى دېيىزنى (ظنى الثبوت)، ئانکو يادووپاتكى كو ئەو ب رېكەكائىجتهادى يەھاتىيە و درگىرن، ئانکو دېيت زانايەك بىريارى بىدەت ئەڭ فەرمۇودە ياد دروستە (صحىح)، پاشتى ۋى ۋە كۆلەردەك (محقق) بەھىت و دىياربىكەت كو ئەو فەرمۇودە ياد لَاوازە - پاشتى ئەگەر يەن لَاوازىيى دىار دكەت -. بۇ نمۇونە ل چەرخى بىستى، گەلەك زانايىن فەكۆلەر ھەبۈونىنە و بەرددوام فەكۆلىن ل سەر

کەلتورى ب گشتى و فەرمۇودەيان ب تايىبەتى كرينى، وەكى شيخ (أحمد محمد شاكر، ناصرالدين الالباني، شعيب الأرناؤوط، عبد القادر الأرناؤوط... هتد) و ۋان زانىيان گەلەك ۋەخنەيىن ئاۋاکەر ھەبۇونە ل سەر سەدھان فەرمۇودەيان. ئانكول ۋېرىي دياردبىت كۆرەخنە گىرتىن ژ كەلتورى و فەرمۇودەيان يا بەرددوامە، ھەر ژ زەمانى صەحابى و تابعىيان ھەتا دەھىيە ۋى سەرددەمى و چ پاستى بۇ گۆتىنا (رەدكەرەيىن سوننەتى) نىنە دەمى دېيىش: زانىيىن سوننەتى كەلتور و سەنەدىن فەرمۇودەيان ب تىشىتەكى پېرۋەز دېيىن و ناھىيەن ۋەخنە لى بەيىتە گىرتىن.

ھىزا ۋەدكەرەيىن سوننەتى (منكري السنة) بۇ دويىقچوونا قورئانى و سوننەتى:

ھىزا (رەدكەرەيىن سوننەتى) ل سەر بىنەمايىن زانستى و لۆزىكى و زمانى نەھاتىيە ئاۋاکەرن، بەلکى ھىزا وان ب تىن ژ دەرئەنچامى گۆمانىيىن بى بىنەما يا ھاتى و ھىزا ۋەھىنەيە بەرەۋ ياخىبۇونى، ب تىن بۇ ھەندىيە دا كۆ بەيىنە قورتالىكىن ژ ئەركىيەن ئايىنى و بىنەمايىن ئەقلى (المبادىء العقلية) و بەھايىن ۋەھا (القيم المطلقة). لەورا دى بىن ئەۋ كەسىن ھەۋدۇزىيا سوننەتى دەكەن؛ ج بىنەمايىن زانستى و لۆزىكى و زمانى نىن دا كۆ ل سەر بچىن، ژ بەر ھەندى ئەو ب خۇ ژى د ناۋبەرا خۇ دا ھەۋدۇزىيا ئىك و دوو دەكەن، ئەو ب خۇ ژى گەلەك گرۇپىن و گەلەك ناكوکى يا د ناۋبەرا واندا ھە:

هندەك ژوان باوەريي ب قورئانى ھەميي دئىنن، و سوننەتى ھەميي ب ئىكجاري رەددىكەن.

هندەكىن دى كارى و دويىچۇونى ب تىن ب ئايەتىن عەقىدى دكەن، ئەو ژى ب تىن پشكا (توحيد الربوبية) دكەن، بەلى كار ب وان ئايەتان ناكەن يىن ل سەر ئە حکامىن عىبادەتان و بەايىن ئە خلاقى و رەوشى دهاتىنە خوار، ئەو دېيىن ئەركىن عىبادەتان و بەايىن ئە خلاقى د رېزەيىنە، ب تىن بۇ سەرەدمى قورەيشيان بۇون و ب كىر ۋى سەرەدمى ناھىين.

هندەك ژوان ژى باوەريي ب پشکەكا سوننەتى دئىنن، ئەو ژى ب تىن ئەو سوننەتە يا ب شىوهىي (متوارتر) هاتىيە ۋە گوھاستن.

هندەك ژوان ب تىن باوەريي ب سوننەتا كرياري (السنة العملية) دئىنن و باوەريي ب سوننەتا گۆتنى (السنة القولية) نائىين.

هندەكىن دى ب تىن باوەريي ب وان فەرمۇودەيان دئىنن يىن وەكەف د گەل قورئانى، بەلى باوەريي ب وان فەرمۇودەيان نائىين يىن ئە حکامىن شەريعەتى يىن تايىبەت تىيدا ھەين.

هندەك دېيىن ئەم دى ل دويىش فەرمانىي پېغەمبەرى ﷺ چىن وەك (رسول)، چونكى ئەو سرۇش (وەحى) يا خودايىيە، بەلى ئەم ل دويىش فەرمانىي وى ناچىن وەك (نبى)، چونكى ئەو نە وەحىيە، بەلكى ئەو بۇچۇونا وىيە ﷺ !

هندەك ژ وان ژى باوەرييى ب سوننەتى دئىنن وەك (حکمة)، نە وەك (وهى)، و دېيىن: ئەم گەلەك رېزى ل فەرمۇودەيىن پېغەمبەرى ﷺ دگرین وەك حکمة. ئانکو دېيىن گۆتنىن پېغەمبەرى ﷺ وەكى گۆتنىن ھەر فەيلەسۇفەكى يان رۇناكىرىھكى دى دەقىت رېز لى بەيىتە گرتىن و بەيىتە بەلەقىرن، بەلە ئەو باوەرييى پى نائىنن وەك ئەرك. و خەلك نزانىن كو ئەف جۆرە كەسە باوەرييى ب سوننەتى نائىنن، چونكى د گەلەك گۆتنىن خۇ دا فەرمۇودەيان بكاردئىنن و رېزى لى دگرن.

ھەقدىرىن سوننەتى و گۆھارتن و (تەحرىفا) وان بۇ قورئانى:

يا خويايە كو رەدكەرەن سوننەتى خۇ ب (قورئانى) ناڤدكەن، بەلە سەرەرای هندى ئەو كاردىكەن بۇ گۆھارتن و تەحرىفەرنى رەمانىن قورئانى، ئەو بزاڤان دكەن تەفسىرا قورئانى ل دويىش حەزا خۇ بکەن، دويىر ژ ھەمى بىنەمايىن تەفسىرى و بىنەمايىن شەرعى و رېزمان و رەوانبىزىيى. ئانکو نە ب تىنى ئەو رەدكەرەن سوننەتىنە، بەلکى ئەو رەدكەرەن قورئانى ژى نە. ئەم ب فەر دېيىنن كو ل ۋىرى ئەسلى زانايى وان يى ھەرە مەزىن بکەين، كو دېيىتە لېقەگەر (مەرجع) وان يى ئىيى، ئەو ژى ئەندازىيار: محمد شەرورە، ل ۋىرى دى ب رەنگەكى كورت؛ بەحسى هندەك ژ تەحرىفاتىن وى كەين بۇ رەمانىن قورئانى:

د. موحه‌مهد شه‌حروور:

که‌سه‌که خه‌لکی سووریییه (ژ دایکبوویی سالا ۱۹۳۸‌یه و ل سالا ۲۰۱۹-ئى ودغه‌رکریه)، ده‌چوویی زانکویا موسکویه ب بسپوریا ئه‌ندازیارییی، هه‌روهسا هه‌لگری باودرنا‌مە‌یا دکتورایییه د بیا‌فی ئه‌ندازیاریییدا. کومه‌کا په‌رتووکان ده‌رباری ره‌خنه‌گرتنی ل هزرا ئایینی ئیسلامی ب تایبەت نشیسینه و تی‌دا دیار دکەت کو دفیت ته‌فسیره‌کا نوی بۆ قورئانی بھیتە‌کرن؛ چونکی ئه‌و ته‌فسیرا پیغە‌مبەری ﷺ بۆ قورئانی کری، ب تىنی ئیجتھادا وییه و بۆ وی سه‌رده‌می ب تىنی يه، هه‌روهسا دبیزیت ته‌فسیرا پیغە‌مبەری ﷺ و فه‌رموده‌یین وی ب دروستى نه‌گە‌ھشتىنە مە، لە‌ورا ل سەر مە پی‌دەنی نینه ئەم ل دویش بچین، ئه‌و ته‌فسیرا صە‌حابییان و زاناییین ته‌فسیری ژی بۆ قورئانی کری؛ هه‌می یا خه‌لەتە و کەس ژ وان ب دروستى د قورئانی نه‌گە‌ھشتىیه.

هه‌روهسا ئه‌ندازیار شه‌حرووری هه‌می زاناییین ته‌فسیری و سوننەتى و فقەی ب کۆلە‌یین کە‌لتورى (عبدة التراث) وەسە دکەت، لە‌ورا ئە‌ھۆ دیت وەک ئەرکەك پی‌دەنیه کاری خۆ یی ئه‌ندازیارییی بھەلیت و بھیت ته‌فسیره‌کا نوی بۆ قورئانی بکەت.

هه‌روهسا وی هه‌می زانستىن شه‌رعى، وەک (أصول الفقه، علوم القرآن، علوم الحديث، السيرة...) رەددکرینە، هه‌می زانستىن زمانى وەک

(النحو ، الصرف ، البلاغة ، النظم...) رهدركينه، و دياردكهت کو ئەف زانسته ھەمى ب شاشى ھاتىنە نېھىسىن.

ب كورتى مەرەما وى ئەوه كو ئەفه (١٤٠٠) سالن كەس ب دروستى د ئايىنى نەگەھشتىيە، لهورا ئەھەت دا وەك قورتالكەرەك و نويخازەك ئايىنى و قورئانى ب دروستى نىشا خەلکى بىدەت و ھزرىن خۇ د چەند پەرتووكاندا بەلەفكىرىنە، ۋان ۋى:

١. (الكتاب والقرآن - قراءة معاصرة) سالا ١٩٩٠.

٢. (الدولة والمجتمع) سالا ١٩٩٤.

٣. (الإسلام والإيمان - منظومة القيم) سالا ١٩٩٦.

٤. (نحو أصول جديدة للفقه الإسلامي - فقه المرأة (الوصية - الإرث - القوامة - التعددية - اللباس) سالا ٢٠٠٠.

٥. (تجفيف منابع الإرهاب) سالا ٢٠٠٨.

رېبازا وى د وان پەرتووكان ھەمېياندا ئەفەيە كو ج بىنەما بۇ تەفسىرا قورئانى نىنن و پېدەپى ب ج بىسپۇر و زانايىن شەرعى بۇ تەفسىرا قورئانى نىنن، ھەما ھەر كەس دشىت بخوينىت و وەكى خو تىيىگەھىت، ھەروەسا باودەرىيى ب بىنەمايىن تىورا - نەزما زمانزانى - (نظرية النظم) نىنن، ئەھەن تىورا دېيىزىت: يا پېدەپى ۋەزەر تىيىستەكى (النص) ئەفەيە تو بىگەھىيە مەرەما نېھىسەرلى، ھەتا تو بىگەھىيە مەرەما نېھىسەرلى ۋى؛ پېدەپى چەند بىنەمايىن زمانى، (سياقى)، رەوانبىيىزى،

(خيتامي) و ژيواري بزانى، لهورا ئەۋە تيورە دېيىزىت: هەتا تو بگەھىيە مەرما خودى د قورئانىيدا؛ پىدفييە تو ل دويىش تەفسىرا پىغەمبەرى الله و صەحابىيان و بنەمايىن زمانى و رەوانبىزى و (خيتامي) بچى و ئەگەرى ھاتنا ئايەтан و جەھى ھاتنا وان ئايەتان بزانى... هتد.

بەلى شەھروور ۋان ھەمى بنەمايان رەددىكەت و پشتىھەستنلى سەر تيورا - مىن نەقىسىرى دىكەت - (نظيرية موت المؤلف)، ئەۋە تيورە دېيىزىت: بۇ تىيگەھەشتىن تىكىستى (النص)، ج پىدفى ب مەرما نەقىسىرى نىنە، ھەر كەسى ماف يى ھەى وەكى خۇ تىيگەھەيت و وەكى خۇ شەھەرەتكەت، شەھروورى ئەۋە تيورە ل سەر قورئانى بكارئىنا، لهورا وى ھەمى بنەمايىن پىدفى بۇ گەھەشتىن مەرما خودى رەدكىن و ئەو ماف دا خۇ كو وەكى خۇ د قورئانى بگەھەيت و ل دويىش حەزا خۇ تەفسىر بکەت، ھوسا رامانا ھەمى ئەھىامىن قورئانى تەحرىفىكەر و وەكى خۇ تەفسىر كەن، دى ھەندەك تەحرىفىن وى بۇ ئايەت و ئەھىامىن قورئانى دىاركەھىن:

ئەو دېيىزىت: (مساكنە) د ناپېھرا كچ و كورپىدا دروستە و حەرام نىنە، مساكەنە ژى ئانکو كچ و كورپەك پىكىفە بىزىن و ل دەۋ ئىيىك بىنۇن، بۇ وان حەلالە كارى سکسى بکەن، ب مەرجى رازىبۇونا ھەردووكان.

بەلى دېيىزىت: فاحىشە و زينا ب تىنلى ب ۋان شىيەيان يىا حەرامە (زنكارن ب شىيەيەكى ب كۆم (جەماعى)، - زينا د گەل مەحرمان - زينا د گەل ڙنبابى - زينا د گەل ڙنا ب مىر - زينا رەگەمزاپى).

دېيژيت: رۆژىگرتىن ل سەر مەرۆفى مۇسلمان ئەرك (واجىب) نىنە، و ئەو دشىت رۆژيان بخوت، بەلى پىدفييە كەفارەتى (فيديي) بىدەت، ئانکو: (خوارنى بىدەتە ھەزارەكى).

دېيژيت: مەى (عەرەق) فەخوارن نە يا حەرامە، ب تىن پىدفييە مەرۆف خۇ ژى دویرىكەت، ئانکو ئەگەر كىيمى فەخوت دروستە.

دېيژيت: پاپىچ (حىجاب) ل سەر ژنا مۇسلمان ئەرك (واجىب) نىنە، و چىدېبىت ئەو پرج و دەست و مل و پىيىن خۇ دىاربىكەت.

دېيژيت: ھەمى ئايىن د دروستن، ھەمى كەس دى چنە بەحەشتى ئەگەر ل دويش ئايىنن خۇ بچەن.

دېيژيت: ستوينىن (ئەركانىن) ئىسلامى و ستوينىن ئىمانى ھەمى دروون و ج راستى بۇ نىنە.

دېيژيت: ئەو رىبایا ل بەنقا دەيىتەكىرن يا دروست و حەلالە.

دېيژيت: ئەو ئەحکامىن د قورئانىدا ھاتىن ل دۆر خېزانى و پەرودەيا زارۆكان و ژن مارەكىرن و بەردانى و میراتى، و كارىن ئابورى، كومەكا پرسىن دىرۆكىنە و ب كىر ۋى سەرددەمى ناھىين.

ئەفە هندك شاشى و سەرداچۇونىن شەحرۇورى بۇون، بۇ زانىن گەلەك پەرتۈوك دەربارەي رەدكىرنا ھىزرىن شەحرۇورى و دىاركىرنا شاشىيىن وى ھاتىنە نفىيىسىن، ژ وان پەرتۈوكان:

١. الحداثيون العرب في العقود الثلاثة الأخيرة والقرآن الكريم - دراسة نقدية - ٢٠٠٦
٢. قراءة معاصرة في القراءة المعاصرة - د. صهيب محمود السقار - ٢٠٢٠
٣. القراءة المعاصرة للدكتور شحرور - مجرد تنجيم/ كذب المنجمون ولو صدقوا - سليم الجابي - ١٩٩١
٤. القراءة المعاصرة للقرآن في الميزان - أحمد عمران - ١٩٩٥
٥. تهافت القراءة المعاصرة - د. منير الشواف - ١٩٩٣
٦. بيضة الديك - نقد لغوي لكتاب (الكتاب والقرآن).
٧. القرآن وأوهام القراءة المعاصرة - م. جواد عفانة - ١٩٩٤
٨. الماركسية والقرآن - قراءة في دعاوي معاصرة - محمد صياح العراوي.
٩. الاشكالية المعاصرة في الكتاب والقرآن - ماهر المنجد.
١٠. بؤس التلقيق - نقد الاسس التي قام عليها طرح شحرور- يوسف سمرین.
١١. التحرير المعاصر في الدين - مكيدة الماركسية والباطنية المعاصرة - حسن جبنكة الميداني.
١٢. بيت العنكبوت - ظاهرة الشحرونية وأخواتها. د. محمد بن ابراهيم السعدي و د. علي بن محمد العمراني.
١٣. شحرور مفسرا بعد التعديل - فوزي بن عبد الصمد فطامي.

١٤. نقض منهجية القراءة المعاصرة للنص القرآني عند محمد شحرور - عباس شريفة.

زىدەبارى ۋان پەرتۆكان زۆر ھەزىقان و بانگخوازىن ئىسلامى رەدا شەھروورى كرينه ب رىكا خەلەكىن يوتىووبى.

شاشی و ئەفسانە

د گۆتارا بانگخواز يدا

د. آماد کاظم

پشکا سیئی:

شاشی و ئەفسانە

د گۆتارا بانگخوازیدا

گەلەك زانا و مروققىن رەوشەنپىر ب کارى بانگخوازىيى رادىن، بەلى ياخوييىه كو هەمى مروقق تووشى شاشى و خەلەتىيان دېن، لەورا نەتشتەكى ئەستەمە بانگخوازان ژى شاشى ھەبن، بەلى دەمى ئەو شاشى بەرۋەۋەرەن خەلکى تىكىدەن، ھنگى پىيەقىيە بەيىنە راستەكىن، نەخاسىمە ئەگەر ئەو خەلەتى ژ لايى بانگخواز و زانايانقە بىت. ژ وان خەلەتىيان ژى ئەقەيە دەمى بانگخواز بەلگە و سەرەتاتىيىن بى بەنەما و هەقىز د گەل قورئان و فەرمۇودەيىن دروست دئىين. ب راستى مە مۇسلمانان ھند بەلگەيىن دروست و سەرەتاتىيىن راست و دروست يىين هەين كو پىيەقىيە ناكەت ئەم ھندەك چىرۇكىن خەلەت يان بەلگەيىن لواز بىينىن كو كارۋەدانا وان يان نەرەيىن بىت ل سەر ئايىنى.

خورافات چىيە؟ ئەفسانە چىيە؟

ئەو ھزىرە يان سەر مگرتىيەكا (فرضيە) يەكابى بەنەما و ھزرىن بى بىنیات و ھندەك خەيال و حەزىن نەفسى دەھىتە ئاڭاڭىن، و ج بەلگەيىن ئەقلى و لۇزىكى و زانىتى بۇ نەبن.

خوراوهه ئەوه دەمى ئىك گەلەك حەز ژ كارەكى بكمەت و حەز دكمەت يى
دروست بىت، فييجا بۇ وى نە ياكىنگە ج بەلگە پى هەبىت يان نە، بۇ
نمۇونە: ل فەيسىبووکى؟ وېنەيى كەسەكى سۆتى د سەيارەكە سۆتىدا
گەلەك هاتە بەلاقىرىن ژ لايى گەنچىن دىندار فە و ل سەر نقيسىبۇو كو
ئەفي كەسى ب خرابى بەحسى پېغەمبەرى ﷺ يى كرى و يى هاتىيە
سۆتن و خودى يى سۆتى، پاشى هنگى دىيار بۇو كو ئەف وېنە ژ دىمەننەن
فلمەكى يى هاتىيە ودرگرتىن، فييجا چىنابىت مەرۆڤى بانگخواز هوسا يى
سادەبىت و تىشەكىن هوسا بكمەت و بەلەف بكمەت، بى كو ئەو ھەست پى
بكمەت كو ئەو يى خرابىيى دگەھىنیتە ئايىنى، چونكى ب ۋى كارى بۇ
خەلکى گۇمان ل سەر بانگخوازان چىدىن. يان ژى دەمى ل سالا ٢٠١٦
ئاگر بەربۇويە دارستانىن جوھىيىان ل ئىسرايىل، گەلەك كەيىفا كەسىن
دىندار ھات و مە گوھ ل بانگخوازەكى بۇو گۆتى ئەفە (موعجىزە و
سەرگەفتەكە ژ دەخ خودى!) بەلى پاشى دوو رۆزان، تىمەن
ئاگر قەمەراندى كونتۇل ل سەر ئاگرى كر. باشە ئەگەر ئەفە موعجىزە
با؛ پىتىقى با ئەو نەشىبابان وى ئاگرى ب راوهستىن، پا بۇچى كونتۇل ل
سەر كر؟ ب راستى ئەفە دىاردەيەكە سروشتى بۇو يان ژى پويىدانەك
دەستكىرد بۇو و هاتبۇو چىكىرن. ل گۆرە گۆتنە ھندەك شرۇقەكارىن
مصرى: ل وان دارستانان گەلەك زەقى ھەبۇون كو يىن عەرەبان بۇون و
نە د فرۇتن، لەورا حکومەتا جوھىيىان را بۇو ئەو سۆتن و دەرامەتى
زەقىيەن وان ھەمى ژىنبر، لەورا كەسىن عەرەب نەچار بۇون زەقىيەن خۇ
فرۇقىن، ئانكىو ئەمە ئاگر رويدانەكە دەستكىرد بۇو و بۇ مەرمەكە سىاسى بۇو.

یان بهری چهند سالان ئەز ل مالیزیا بووم، دارستانیین ئەندەنوسیا
 هاتنه سوٽن، گەلهك بانگخوازان گۆتى: ئەفه خودى يى غەزەبى لى
 دىكەت، چونكى ئەندەنوسى نە ب تەقوانە و گونەھان دكەن. بەلى پشتى
 ھنگى دىيار بwoo كو چەند كومپانىيەكان ژ بwoo ھندەك مەرەمیئن
 بازىرگانى ئە و كار يى كرى، ئەوان دەقىيا ئە و دارستان بەھىنە سوٽن و ۋىا
 دارا (شجرە النخيل) ل جەھى وان دارا بچىن، ژبەر كو ئەف دارە ئىكە ژ
 باشتىرین جۆرىن دارقەسپان و يا بەرھەمدا رەببىر كا سرۇشتى و
 بەھاىي وى زەيتى ژى د بازارىن جىھانىدا يى گرانە. لەورا ئە و سوٽن
 ۋەيدانەكا دەستىكەد بwoo بۇ مەرەمیئن بازىرگانى ھاتبۇو ئەنجامدان، ج
 پەيوەندى ب گونەھىن ئەندەنوسىيابانقە نەبwoo، راستە دېيت ب
 شىۋەھىيەكى رېزەھى خودى مللەتەكى ژ بەر گونەھان سزا بىدەت، بەلى
 نابىت ھەر دىاردەيەكا چىببىت بەھىتە گۆتن ئەفه خودى سزادان،
 چونكى كەسەك نەشىت خۆ ل بەر سزاداندا خودى بگەرىت، ۋىجا دەقىت
 مەرۇف ل دويىش بەلگەيان بچىت دا كو نەكەفىتە د شاشىياباندا.

گەلهك جاران دەمىن ھندەك مەرۇف حەز ژ تىشەكى بکەن، حەز
 دكەن وى تىشى ب سەربىيەخن، ۋىجا ب ھەر رېكەكا ھەبىت. گەلهك
 بانگخواز ژى يىن ھەين دەقىت خەلک ھەمى باوھرىيى بىىن و دەقىت
 ئىسلامى ب سەربىيەخن، ۋىجا دى ھندەك ھزرا بكارئىين و ئە و ھزز د
 خەلەتن، و كەس نىنە بۇ وان راستەكەت؛ ژ بەر ھندى ژى دەقىت ئە و
 ل دويىش رېكە قورئانى بچن، خودايى مەزن دېيىزىت: ﴿أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ
 رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ﴾ [النحل: ١٢٥]، ئانكە: (تو و ھەچىي دويىكەفتىنا تە بکەت؛

ب ریکه کا بنه جه و ب حکمهت، یا خودی د کیتاب و سوننه تیدا ب وحی بؤ ته هنارتی بؤ دینی خودی و ریکا وی یا راست گازی بکه).

مه ردم ژ په یفا حکمهت (دانایی) ئه وه کو هه ر تشه کن بدانییه جهی وی بی دروست و گونجایی، یان وهکی زانایی مه زن این قیم دبیزیت: (حکمهت (دانایی) ئه فهیه تو کاره کن پیدافی ل ده مه کن پیدافی ب ریکه کا ژ هه زی وی کاودانی بکهی). ژ به ر هندی ژی دفیت ئه م بانگخوازی بی ب ریکین گونجایی و ل ده مین گونجایی بکهین و هه ر که سه کن ل دویش تیگه هشتانا وی د گه ل ب ناخفين، ئانکو هه ر که سه کن ل گوره شیان و زانينا وی سه ره ده ریبی د گه ل بکهین، هندک که س هه نه پیدافیه ئه م ب به لگه یین قورئانی به رسفا وان بدھین، هندک که سیین دی هه نه پیدافیه ب به لگه یین ئه فلی به رسفا وان بدھین، هندک ژی هه نه دفیت ب به لگه یین لوزیکی و زانستی به رسفا وان بدھین، و هندک که س پیدافیه ب ریکا روحی و عاتفی سه ره ده ریبی د گه ل بکهین، و هو سا ئه فا هه نی حکمهت و (دانایی) یه.

د قورئانیدا ژی هاتییه کو دبیزیت: ﴿قُلْ هَذِهِ سَيِّلٌ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشَرِّكِينَ﴾ [یوسف: ۱۰۸]، ئانکو: (تو - ئهی موحه ممهد - بیزه وان: ئه فه ریکا منه، ئه ز ب پشتراستی و ب ده لیل بؤ په رسنا خودی ب تنس گازی دکه م، ئه ز و هه چیی دویکه فتنا من کری، و ئه ز خودی ژ شریکا پاک دکه م، و ئه ز نه ژ بو تپه ریسانه).

رامانا (علی بصیرة) چیه؟ ئەفهیه تو ل دویش زانینی و ل دویش تیگەھشتنه کا دروست بانگخوازیی بکەی، يى شارەزابی ب شیوازی بەلگەئینانا بەلگەیین (نەقلی، ئەقلی، لۆزیکی و زانستی) ئانکو ھەر کەسەکی ل دویش ھزر و شیانین وی سەرەددەریی د گەل بکەی، ئاھا ئەفه (بصیرة) یە. دەقیقەت ئەم ل دویش ۋى رېکىن بچىن، دا كو نەكەفینە د ناڭ وان خەلەتىياندا يىن گەلەك جاران بانگخواز دكەفنه تىدە، فيجا خرابىيى دگەھىننە ئىسلامى ل جەن کو باشىيى بگەھىننى. بۇ نموونە بەرى چەند سالان فلمەكى ئەمرىكى دەركەفتىبوو ب ناھى: (The Absolute Truth About Muhammad in the Bible) ئانکو راستىيەکا بەرچاڭ ل سەر موحەممەدى د پەرتوكا پىرۆزدا، ئەف فلمە گەلەك و گەلەك بەلاقبىو، ھەتا ژمارەيا بىنەرىن وى گەھشتە دەھان ملىونان و ژ دەھان ملىونانىڭ بۇرى. كورتىيَا فلمى ئەفه بۇو وى وەسا دىاركىر كو ناھى پىيغەمبەرى ﷺ يى د پەرتوكا پىرۆز (كتاب المقدس) د (عهد القديم) د (سفر النشيد الإنساد) دا يى هاتى، وان فيا دىاربىكەن كو ناھى وى يى د وېرىدە هاتى، فيجا گۆت ئەفه سەركەفتە کا مەزىنە بو ئىسلامى، ئەفه سەركەفتە کا مەزىنە ل سەر جوھى و فەلەيىان، ھەتا كەنالەكى مصرى ب ناھى (محور) كومەکا رەوشەنېيران كومكىن كو كەسىن شارەزا و ئەكادىمى زى بۇون، د وى بەرnamەيدا گۆتى ئەف فلمە كومپانىيەکا ئەمرىكى يى چىكىرى، ناھى وى كومپانىي زى: (international motion picture association)، و گۆتن ئەف فلمە فلمەكى راستىيە و ئەف فلمە جۇداكەرە د نافبەرا راستىيى و

خه له تييّدا، ئەف فلمه پىيغەمبەرينييا موحەممەدى ﷺ دووپاتىكەت. لى مخابن ئەگەر مروقەكى ساده بىكەفيتە د ۋان خه له تيياندا، بەلكى بىزىن چىنинە يى نەزانە لى نەگرن، بەلى دەمى مروقەكى ئەكادىمى و شاپەزا بىكەفيتە د ۋىن خه له تييّدا؛ ھنگى دى كارۋەدانىن وى د خرابىن.

ئەگەر ئەز بەھىم شروقەكىندا ئەف فلمى بىكەم: دەستىپىكى ب راستى ژى ئەف فلمه خاپاندىك بwoo بwoo موسىمانان، دا كو بىكەفنى د ۋىن خه له تييّدا و پاشى بىكەنە رەخنە ل سەر موسىمانان.

بەلگەيىن نەقلى و يىن ئەقلى، پاشى يىن دىرۋىكى و پاشى ئەۋىن د (كتاب المقدس) دا ل سەر ھەبۇونا پىيغەمبەرى ﷺ ھاتىن گەلەك و گەلەك، فييجا بۆچى دى ۋان بەلگەيىان ھەمېيان ھىليلىن و دى چىنە بەلگەيەكى سەختە (مزور) كو يى بۆ مە ھاتىيە چىكىن، دا كو يى ئەم ھەست پى بکەين بكاربىينىن و پاشى دا بھېيىنە شەرمزاركىن و رەخنەكىن، ئانكى بەلگەيەك يى بۆ مە ھاتىيە چىكىن كو يى ئاشۋىپىيە، فييجا ئەم بھېيىن گرنگىيى بىدەينە سەر بىي چاپرۇھنى، ئەفە دى بىتە ئەگەر كو پىشتى ھنگى بھېيىنە ھەتكاندىن و ھەتكا مە بچىت و دى وەسا بۆ خەلکى دىياربىيت كو ئەم د خەلەتىن و ئەم گرنگىيى دىدەينە سەر بەلگەيىن ئاشۋىپى، د دەمەكىدا مە ب سەدان بەلگەيىن دروست يىن ھەين.

دا بهيئنه سهر (نشيد الانشاد)، ئەفه سفره کا دىرە ژ ھەمى بىنه مايىن رەوشى، ھەمى بە حسى جنسىيە د نافبەرە زەلامى و ژنيدا، دى بۇ ھەۋە پېچەكى ژى ئىينىن دا بۇ ھەۋە دىياربىيت. بۇ نموونە سفرا نشيد الانشاد د پەرتۇوکا پېرۇزدا لايپەرە (٨٣٩) دېيىزىت: (قىيىلىنى بىقبلات فمك، فحبك أطىب من الخمر، عبيرك أطىب رائحة، أجدبىن ورائك فنجرى، فاىدلىنى خدرك يا ملاكى..) ئانكى : (من ماجىيەك ب لىقىن خو، ھەززىكىرنا تە خۆشترە ژ مەى فەخوارنى، بىيەنا تە خۆشتىن بىيەنە، من ب دويىش خۇ را بىكىشە دا بىكەينە غار، و من بکە دىن خىقەتا خۆقە..). پېشى هنگى بە حسى جەھىن شەرمە ژنى دكەت. بۇچۇونىن جودا ل سەر ھندى يىين ھەين کا ئەف گۆتنە د پەرتۇوکا پېرۇزدا د نافبەرە كى دايىه، يا بەربەلاق ل دەف وان ئەف گۆتنە د نافبەرە سولھيمانى الصلحة و ئىك ژ ژنىن وى دايىه. بۇچۇونەكى دى دېيىزىت: نە خىر ئەفە د نافبەرە خودى و بەنى ئىسرائىيليان دايىه (شعب الله المختار)، دېيىز: خودى تەشبيھا خۇ ب زەلامى دكەت و تەشبيھا بەنى ئىسرائىيليان ب ژنى دكەت، و ب رىكەكە ماھجازى موغازەلا وان دكەت، كريستيان دېيىز: نە خىر ئەفە مزگىننې ب مەسىحى الصلحة ؛ ئەف زەلامە تەشبيھ ب مەسىحى و دەزگرا وى تەشبيھا كەنىسى دكەت، رامانا وى ئەفەيىه دەمى دېيىزىت: (قىيىلىنى بىقبلات فمك)، من ب لىقىن خۇ ماچىيە، دېيىزىت ئەفە د نافبەرە مەسىحى و كەنىسى يە. قىيىجا گەلەك زانايىن موسىمانان وەكى شەھەستانى و إبن حەزم و بەيرونى و گەلەكىن دى رەخنە ل فى گرتىيە و ھەتا گەلەك فەكولەرىن ئەورۇپى

دبیژن: ئەفە سفرەکا بى رەوشتە و نەيا ژەزىيە بۇ خودى بھىتە پالدان، فييچا موسىلمانان و نەموسىلمانان ژى يا پشتراستكىرى كو ئەفە سفرەکا موحەردە و نەيا ژەزىيە پالدىنە بال خودايى مەزن فە، يان ھەتا ئاخىتنا سولەيمانى الله يان ئاخىتنا مەسيحى الله بىت، فييچا دوى فلمىدا دياردكىر كو ئەف نەشىدە بەحسى موحەممەدى يە الله، لهورا ئەم دى دياركەين كو ئەف نەشىدە نە بەحسى پىغەمبەرى يە الله، د وى فلمىدا دبىزىت: (حلقە حلاوة وکلە مشتەيان هذا حبىبى وهذا خليلى يا بىنات أورشليم)، (زەنك دبىزىت: ئەف كەسە خۆشتقىيى منە، دەقى وى حەلاوەيە، ھەمى تاشتىن وى د خۆشىن، ئەفە خۆشتقىيى منە ئەى كچىن نورشەيليمى). د دەقى وى يى سەرەكىدا د فلمىدا دھىت كو ب زمانى عىبرى پەيقا (محمدىم) يا د رەستىدا، لهورا ئەكتەرەن فلمى پەيقا (محمدىم) ژى گرت و گۆت ئەفە بەحسى (محمدى) يە، ئانكىو ئەف ژنه يا دبىزىت ئەفە دەقى وى حەلاوەيە بۇ من ئەفە ھەمى خۆشىيە، ئەو موحەممەد ئەو خۆشتقىيى منە ئەى كچىن نورشەيليمى. ب راستى دىتنا مە ئەفە ب خۇ بى رىزىيەكا مەزنە، فييچا چاوا چىدېتىت قى نەشىدا ئاشوبى و بى شەرم بکەينە بەلگە ل سەر راستىيا پىغەمبەرى الله، لهورا ئەم دبىزىن ئەفە شاشىيەكا گەلەك مەزنە د وى فلمىدا هاتىيە ئەنجامدان، ب سەدان بەلگەيىن ھەين ل سەر پىغەمبەرينىيىا موحەممەدى الله، ھەروەسا چەندىن بەلگەيىن دروست د (كتاب المقدس)دا ل سەر هاتىنا بىغەمبەرى الله يىين ھەين؛ فييچا دى بوجى وى بەلگەي ئىبى يى هوسا ب ترانە و خاپاندىنە

هاتییه دروستکرن، و بیّن تو ههست پیّن بکهی و بیّن چافرۇھنی تو بهلاڭ دکهی، قىيىجا ب راستى ئەفه بەلايەكا مەزنه گەلهك.

پاشى پشتى فلم گەلهك بهلاڭ بۇوى، كەنالى (الحياة) يىّن لهندهنى يىّن نەصرانى ل بەرnamەبىّن (الحوار الجري) كەسىك ب نافى (رشيد مغربي) كو يىّن نافدارە و كەسىك ب نافى (وحيد) و هندەك كەسىن شاپەزدا كومكىن و گەلهك ب رۇھنی ل سەر فلمى ئاخفتىن، ل دەڭ من ب خۇ يَا دویر نىنە وان ب خۇ ئەف فلمە چىكربىت و بهلاڭ كربىت، دا كو رەخنى ل فلمى بىگرن. هەروەكى ئەفه رىكەكا كەفنه ل دەڭ جوهى و فەللان، وەكى د قورئانىيّدا هاتى و دېيىزىت: ﴿وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِيمَنُوا بِاللَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الْذِينَ أَمَمْنَا وَجْهَ النَّهَارِ وَأَكْفُرُوا بِآخِرَهُ، لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ [آل عمران: ٧٢].

ئانکو: (و كومەكى ژ خودانىيّن كىتابى ژ جوهىييان گۈت: ل سەرى چۈزى باوهرييى ب وى بىين يا كول سەر خودان باوهران هاتىيە خوارى، و ل دويماهىييا رۇزى كافر بىن؛ دا بەلكى ئەو د دىنى خۇ دا بکەفنه گۆمانى، و ژى لىيّه بىن). ئەفه ژى هەر وان يىّن چىكىرى و بەلاڭكىرى دا موسىلمان بکەفنه د ۋى خەلەتىيىدا و دا گۆمان بۇ چىببىت و هىيىدى ب ۋى خەلەتىيى وانا بەرەڭ خۇ ۋە رابكىشىن، ب لىيّبورىنچە ئەگەر مەرۆقى نە شاپەزدا بکەفنه د ۋى خەلەتىيىدا ئارىشە نىنە، بەلى مەرۆقىن ئەكادىمى كەفتەنە د ۋى خەلەتىيىدا، هەتا گەلهك دكتور و گەلهك كەسىن شاپەزدا پەسنا ۋى فلمى دىكىر، بىّن كو

بزانن ئەف فامە ب خۆ پیلانە دا کو بکەفینى، فیچا ئەو د وى بەرنامەيىن كەنالى (الحياة)دا كۈومبۇن و گۆت: سەحکەنی مۇسلمان بانگەشەيا هندى دكەن كو ئەف فامە يى كومپانىيىا: (international motion picture association)، بەلى پشتى هنگى مە دويىچۇون بۇ كر، قى كومپانىيى رەدكر كو ئەف فامە چىكربىت، يا دووئى وان ب بەلگەفە دىاركىر كو چەند دىمەننىن قى فامى يىن ژ ناشيونال جيوجرافىك هاتىنە دزىن و چەند دىمەننىيىن دى يىن ژ فلمى (the secret of the bible) هاتىنە دزىن، وان گۆت ژى: سەحکەنی برا؛ مۇسلمانان ئەف دىمەنە ھەمى يىن ژ فلمان دزىن و يىن كومكى و فلمەكى ژى چىكىرى، چونكى مۇسلمانان ج بەلگە ل سەر ھەبۈونا پىغەمبەرى نىين، ژ بەر هندى يىن ل بەلگىن خەيالى د گەرن، يىن ل خورافاتا د گەرن، دا کو پىغەمبەرينىييا پىغەمبەرى خۆ پشتىاست بکەن، و ئەگەر وان بەلگە ھەبان؛ وان ئەف كاره نەدكر، يا دووئى ئەو دېيىزىن: مۇسلمانان ھەفدىزى يا ھەى، سەحکى بەرى نوکە زانايىن مۇسلمانان د گۆت ئەف نەشىدە نە يا ژ ھەزىيە د (كتاب المقدس)دا بىت، ئەف نەشىدە نەشىدەيەكا بى شەرم و حەيايە، و نوکە يىن دەيىن دېيىزىن ئەف نەشىدە يا دروستە و ناۋى پىغەمبەرى يى تىدا ھەى، سەحکى چاوا ھەفدىزىيا خۆ دكەن.

ب راستى ودكى مە ئامازە پىيداي، چەندىن بەلگەيىن بەيىز ل سەر پىغەمبەرينىييا پىغەمبەرى ﷺ د (كتاب المقدس)دا يىن ھەين و مە ئەو پشت گوھ ھافقىتن، وان ئەف بەلگەيى ئاشۇپى بۇ مە چىكىر دا ئەم

گرنگیین بدهینه به لگه یین خلهت و یین دروست نه بینین و دا بهیینه
شهمه زارکرن، فیجا دفیت ئەم ب چافروهنى ل دویش ۋان تشتان بچىن
و باش باش هزرا خۇ تىدا بكمىن، دا نەكەفىنە د ۋان خەلەتىياندا.

هندەك شاشى د گۆتارا بانكخوازىدا دەربارەي ئىعجازى:

ئىك: دەمى دېيىن ئەگەر تو سى قەسپا بخوى، با باشه بۇ (ئىشا
شەكىرى)، و دەمى تو ب ژمارا جووت بخوى خرابە بۇ (ئىشا شەكىرى)!
باشه ئەفه ژ كىشە ئىنايە و كىرىيە موعجىزە؟ مەعىدى مە چاوا دى
زانىت كا مە سى كەت خوارن يان چار، ئەگەر تو سى قەسپىن ٥٠
گرامى بخوى يان دوو يىن ٧٥ گرامى ھەر دوو ھەر دېنە ١٥٠ گرام، دى
مەعىدە چاوا زانىت ئە دوو كەتن بۇونىنە ١٥٠ گرام يان سىنە؟! ئەگەر
ژ لايى شەرعى قە سەحکەيى، ھەر ج ژ بۇ فى گۆتنى نىنە، چونكى
پىغەمبەرى ﷺ وەك سوننەت ب شىوه يەكى كەت قەسپ خوارىنە و
نەگۆتىيە پىدەفييە تو سى كەتا بخوى، و ئەگەر تو دووا بخوى دى بۇ تە
خراب ببىت. لەورا نابىت ئەم ۋان شاشىيان بدهينه بال سوننەتى و بى
بەلگە ل سەر قەكولىنىن زانستى ب ئاخشىن.

دوو: دەمى دېيىن ئەگەر تو ئاپى سى جارا قەخوى موعجىزدى،
چونكى دەمى تو ئىكسەر ئاپى قەدھىوی دى ئىكسەر ب مىلاكى كەفيت،
و بەرى خۇ ئامادە بکەت دى بىتە ئەگەر ئەپەنچى، بەلى ئەگەر تو
سى جاران قەخوى؛ دى ھىيىدى ھىيىدى ب مىلاكى كەفيت و زيانى
ناگەھىنىتى. د بەرسقا فىيدا دى بىزىن: ھەمى دزانن دەمى ئاپ دەھىتە

فه خوارن؛ دهستپیکی دی ب ریکا دهقی چیته گهوری، پاشی دی چیته مهعیدهی، پاشی دی د ناڤ لهشیدا بهلاڻ بیت. ئانکو ئاڻ ئیکسه ر ب میلاکی ناکهڻیت و دهمني ئهه دبیڙین ب سی جاران ئاڻی فه خو؛ ئهه فه چونکی يا د سوننه تیدا هاتی و کرنا سوننه تی په رستنه (عیباده ته). لهورا نه مه رجه سوننه ته موعجیزه یه کا زانستی بیت، و نابیت ب زافین شاش بیهنه دان دا کو هه می سوننه تان ب زانسی فه گریبده دین، به سی مه یه ئهه ب زانین کو ئهه سوننه ته ب پیکین دروست (صحيح) یا گه هشتیبیه مه و ئهه ئهه نجام بدھین، چونکی ئهه فه په رستن و ڙیدھرین وان و ھینه نه کو ئهه قل بیت، و مه ب ئهه قلی خو په رستن نه دانانه هه تا ئهه مه يا د گه ل ئهه قلی بگونجیت بکھین يا دی نه کھین. هوسا دی بینه مرؤفین ماددی و پاشی ئهه ئایه ته و ئهه مزگینیبا مه زن ڙ مه ناگریت دهمنی خودایی مه زن په سنا با و هر دارن دکھت و دبیڑیت: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ﴾ [البقرة: ٣]، ئانکو: (و ئهه تو قوادار ئههون ییٽن با و هر ھیبی ب وی تشتی نه ب هر چاڻ دئینن ییٽن کو ئهه ب هه ست و ئهه قلی خو نه گه هنی، چونکی ئهه ب و ھیبی ب تئیٽه زانین و ھکی: فریشته، به ھه ست، جه هنھم و تشتیٽن دی ییٽن خودی بو پیغام به ری ﴿خو گوتین﴾).

سی: ل سالا ٢٠١٤ ئهه ز بو کونگره کی ل زانکویا مالایا ل مالیزیا بووم، شیخه کی دهوله ته کا خه لیجی (که ندافی) گوت: مزعجیزه یه کا مه زن یا د قورئانیدا ههی، گه له ک دکتورین ئه مریکی ڙ بھر وی موعجیزی ییٽن موسلمان بو ووین، پاشی گوت: ل نه خوشخانه یه کا ئه مریکی دوو ڙنین دوو گیان هه بون، ئیکی کوره ک بوو و ئیکی کچ

بوو. دكتورا ژى ب خله تىقە هەردوو لىئك گۇھارتىن پاشى نەزانى كىش ژنى كور بۇويە و كىش ژنى كج بۇويە و هندى هاتن نەزانى، لەورا نەچار بۇون تله فونا شىيخەكى سعودى كر دا وى ئارىشەيى بۇ چارەكەت، ئەوى شىيخى ژى گۆت ئەفە ياب ساناهىيە و ئەفە ياد قورئانىيدا هاتى، خودايى مەزن دېيىزىت: ﴿يُوصِيَكُمُ اللَّهُ فِي أَوَّلِ لَدَكُمْ لِلَّذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأَنْشَيْنَ﴾، ئانكۇ: (خودى وەسىيەتى لەھەوە دكەت كەھين دوو پېشى بەدەنە كورى ئىكى بەدەنە كچى)، ئانكۇ ئەۋە ژنا شىرى وى دووجا هندى ياب ژنا دى بىت ئەو كور يى وى يە و ھەما وەسا ژى دەركەفت. ئىنما گەلەك دكتورا باوهەرى ئىنما!

من ژى گۆتى: ياشىخ؛ دەمىن ئەم تىشەكى دېيىزىن دېيىت بەلگەفە بىت، تە گۆت نەخوشخانەيەكا ئەمرىكى، بەلى تە نەگۆت كا ئەو كىش نەخوشخانە بۇو، تە گۆت شىيخەكى سعودى، بەلى تە نەگۆت كا ئەو كىش شىخ بۇو، ھەروەسا ئەمرىكاب وى پېشىكەفتىنا خۇفە تىشەكى ھوسا يى سادە ژى بەرزە نابىت، چونكى كاميرىن چاۋدىرىپىي يىن ھەين و ئەگەر وان ج مفا نە گەهاند، ھنگى تاقيىرنىن DNA يىن ھەين و وەسا دى زانن كا دايىك و باب كىنه، نە ب تىن دايىك.

ھەروەسا دى ب ج ئەگەر تىلەفونا شىيخى سعودى كەن، ما وان ياسا و مەحکەمە نىن، ھەروەسا ئايەتى ج پەيەندى ب ۋى بابەتى فە نىنە، ئەۋ ئايەتە بە حسنى ميراتى دكەت بە حسنى شىرى نىنە. كارىن ھوسا ژى پېلەپ ب ۋەكولىنىن زانسىتى يىن مەيدانىيە، بۇ نموونە؛ تاقيىرن ل سەر (1000)

ڙنیں ب دووگیان بهیتهکرن کو (500) ڙ وان کور ههبن و (500) ڙ وان کچ ههبن، و تافیکرنی ل سه ریزا شیری وان بکهن، هوسا دی راستی دیاربیت. لهورا نابیت بی به لگه کھس ل سمر فهکولینیں زانستی ب ئاخفیت، و ئهگهه رئه گوتنه ڙ کھسکی ساده دھرکه فتبا، دا تشتہکی ئاسایی بیت چونکی یی نه زانه، بهلی گهلهک مخابن ئه گوتنه ڙ شیخه کی دھرکه فیت، چونکی دی بیته جھی گومانی ل دوئر ئیسلامی ب خو.

شاشیین هندهک بانگخوازان د تهفسیرکرنا قورئانییدا:

شاشییا ئیکی: دھمی گوتاربیز (خطیب) دبیژن: ئه و کھسی زینایی بکھت؛ دی زینا د گھل خیزانو وی ڙی هیتهکرن، فهرووددیه کا - بی بنه ما - ڙی بو خو دکھنے به لگه کو ئه و ڙی ئه فھیه: (من یزني یزني به ولو بھیطان داره)⁽¹⁾، ئانکو: (ھھر کھسی زینایی بکھت؛ دی زینا د گھل مala وی ڙی هیته کرن). وان دفیت ب فی ریکی خه لکی ڙ زینایی بترسین، بهلی پا ئه و ب فی کاری خو یی کیماسیی پالددهنه دینی.

چهند شاشییه کین فی گوتنی:

۱. ئه و ب فی گوتنا خو کیماسیی پالددهنه دادییا خودی؛ چونکی ل دویف فهروانیں خودی کھس گونه ها کھسی هه لناگریت و کھس ب گونه ها کھسی دی ناهیته سزادان، هه روکی د قورئانییدا هاتی: ﴿وَلَا

(1) بو زانین؛ ئه فهرووددیه یا (موضوعة) ئانکو: نه فهرووددیه، به لکی - ب مهرمه کا خراب و ڙ دره و - یا هاتییه پالدان بو پیغه به ری ﷺ.

تَرِزُّ وَأَزِرَّةُ وَرَزْ أَخْرَى ﴿الفاطر: ١٨﴾، بُو نَمُونَه ئَهْكَهْ زَهْلَامَهْ كَيْ كُومَهْ كَا كُورْ وَكَچَانْ هَهْبَنْ وَلْ دُويْفَ پَهْرُوْدَهْ دِيْهْ كَا چَاكْ وَجَوَانْ هَاتِبَنْهْ پَهْرُوْدَهْ دَكْرَنْ وَزَ خَيْزَانَهْ كَا دِينَدَارَبَنْ وَخَوْدَانْ رَهْوَشْتَيْنْ بَلَنْدَبَنْ، بَهْلَى كُورَهْ كَهْ زَ وَانْ نَهْ يَيْ بَاشْبَيْتْ وَزِينَيْيَ بَكَهْتْ، ئَهْرَى بَجْ پَيْقَهْرْ دَى بَيْرَيْنْ مَادَهْ ڦَى كَهْسَى زِينَا كَرْ؛ دَى زِينَا دَگَهْ مَالَا وَيْ ڙَى دَهْيَتَهْ كَرْنَ؟! بَاشَهْ بَجْ پَيْقَهْرْ خَوْيِشْكَهْ كَا وَيْ - يَا بَيْ گُونَهْ هَ - دَى بَاجَا خَهْلَهْ تِيَيَا وَيْ دَهْتَ؟! ئَهْ گُوتَنَهْ سَهْرَبِيْچَيَيَهْ لَ سَهْرَ فَهْرَمَانَيَيَهْ قَوْرَئَانَى وَيَا هَهْ قَدَّهْ دَگَهْ دَادِپَهْرُوْدَهْيَيَا خَوْدَى.

٢. ئَهْ فَهْرَمَوْوَدَهْيَا دَكَهْنَهْ بَهْلَگَهْ فَهْرَمَوْوَدَهْيَهْ كَا (مَوْضَوْعَة) وَيَا درَوْسَتْ نَيْنَهْ وَنَهْ ئَاخْفَتَنَا پَيْغَهْمَبَهْرَى يَهْ ﷺ وَنَابِيَتْ ئَهْمَ بَكَهْيَنَهْ بَهْلَگَهْ، چَوْنَكَى پَيْغَهْمَبَهْرَ ﷺ دَبِيْرَيْتْ: (إِنْ كَذَبَ عَلَيْ لَيْسَ كَذَبٌ عَلَىٰ أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيْ مَتَعْمَدًا، فَلَيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ) ^(١)، ئَانَكُو: (دَرَهُو دَهْرَحَهْ قَىٰ مَنْدَا نَهْوَدَكَى دَرَهُوْيَهْ دَهْرَحَهْ قَىٰ خَهْلَكِيدَا، هَهْرَ كَهْسَى دَرَهُوْهَكَى لَ سَهْرَ مَنْ بَهْلَافَ بَكَهْتْ، ئَهْوَى جَهْيَ خَوْ لَ دَوْزَهْ خَىٰ دِيَارَكَرْ).

شَاشِيَيَا دَوْوَى: ئَهْ دَبِيْرَنْ: هَهْرَ زَهْلَامَهْ كَيْ زِينَيْيَ بَكَهْتْ دَى ڙَنَهْ كَا زِينَا كَهْرَ بَيْتَهْ رَزْقَنْ وَيْ وَفَىٰ ئَايَهْتَنْ دَكَهْنَهْ بَهْلَگَهْ: ﴿الْحَيْثَتُ لِلْحَيَّشِينَ وَالْحَيْبِشُونَ لِلْحَيَّشَتِ وَالْأَطَيْبَتُ لِلْأَطَيْبَيْنَ وَالْأَطَيْبُونَ لِلْأَطَيْبَتِ أُوْتَيْكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَعْفَرَةٌ وَرِزْقٌ لَكُوْنُ﴾ ^(٢) [النور: ٢٦].

(١) صحيح البخاري (١٢٢٩) ، صحيح مسلم في مقدمة صحيحه (٢).

ب راستی گوتنَا وان شاشییه کا مهزنَه د ته فسیریدا، و بیریزییه بهرام بهر شهرهفا خه لکی؛ چونکی به لکی زه لامه ک هه بیت که سه کی زینا که ر بیت به لی ژنا وی یا باش، دیندار، ب ره وشت و دده مهمن پاقثر بیت. فیچا یی هوسا هزر بکهت کو (زه لامین زینا که ر دی ژنین زینا که ر بنه رزقی وان) دی بیزیت: ماده م زه لامی فی ژنی یی زینا که ره، بلا ژنا وی هر خو ل پیش چافین خه لکی باش ژی بکهت، ئه و ژی د بنفه را و ب دزیقه یا زینا که ره؛ چونکی ژنین زینا که ر بُو زه لامین زینا که رن! و هوسا ره خنه ل دادیبا خودایی مهزن دهیتَه گرتَن.

هه رو هسا ئایه تا: ﴿الْخَيْثُ لِلْخَيْثِينَ وَالْخَيْثُونَ لِلْخَيْثَتِ﴾ پترييا زاناييَن ته فسیرى دبىزىن کو ئه فه نه به حسى زه لام و ژنین خرابه، به لکى به حسى ئاخفتنييَه، ئانکو رامانا: ﴿الْخَيْثُ لِلْخَيْثِينَ﴾ ئه فه يه کو ئاخفتنييَن خراب ژ مروقين خراب ده دكەفن و ﴿وَالْخَيْثُونَ لِلْخَيْثَتِ﴾ مروقين خراب ئاخفتنييَن خراب دبىزىن. به لگه ل سه ر فی چەندى ژی ئه فه يه کو ئه گەری هاتنه خوارا فی ئایه تى (سبب النزول) ژ بەر وى تومەتى بُو و ئه و مونافق و دوو رويان دايىه پال عائيشايى، لەورا دويما هييا ئایه تى دبىزىت: ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّأُونَ مِمَّا يَفْوَلُونَ﴾ ئه و به حسى (قهولى) دكەت، ئانکو پترييا موفەسران دبىزىن ئه فه به حسى ئاخفتنييَه، ئانکو ئه وين به حسى عاييشايى كريين د خرابن، ژ بەر هندى ژی ئاخفتنييَن خراب ژ ده دكەفن.

هندەك زانايىن تەفسىرى دېيىژن: ﴿الْخَيْشُ لِلْخَمِيشِينَ﴾ بەحسى كرييارايم، ئانکو كرييارىن خراب ژ مروقىين خراب دەركەفن و مروقىين خراب كرييارىن خراب دكەن، ئەف تەفسىرە ڙى نىزىكى تەفسىرا ئىككىيە. ئانکو دېيىژن عائىشا يا پاقژە لەورا كرييارىن پىس و خراب ڙى دەرناكەفن.

ڙ بەر هندى ڙى پىدفييە ل سەر كەسى بانگخواز گو بەرى ئەو گۇتارى بىدەت، فەكولينەكا باش بکەت و ژ پىزانىينىن خۇ پشتراست بىت، دا نەكەفييە د ۋان شاشىياندا.

شاشىيا سىيى: د گۇتارا بانگخوازىدا يا هاتىيە گۇتن: ڙنڭ ھەمى فتنىيە و ھەتا خرابىيا وى ڙى ڙ يا شەيتانى خرابترە، و بەلگەيى وان ڙى ئايەتەكە كو دېيىژيت: ﴿إِنَّ كَيْدَ كُنَّ عَظِيمٌ﴾ [يوسف: ٢٨]، ئانکو: (هندى فيلىن ھەونە گەلەك د مەزنن). ئانکو فيلىن ڙنا د مەزنن. ئايەتەكا دى ڙى د بېيىزىت: ﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَنِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ [النساء: ٧٦]، ئانکو: (هندى ئەو فيلىبازىيە يا شەيتان بۇ دوستىن خۇ دكەت؛ يا لاوازە).

بەلگەيى وان ئەوھ كو ئايەتا ئىكى دېيىژيت: (فيلىن ڙنا د مەزنن). ئايەتا دووئى ڙى دېيىژيت: (فيلىن شەيتانى د لاوازن). ئانکو ڙن خرابترە و ب مەترسىدارترە ڙ شەيتانى. ئەگەر ئەف گۇتنە يا دروست بىت ل دويىش ڦى تىيگەھشتىنى؛ هنگى دېيىت بزانىن كو مالىن مە ھەمېيان چەندىن شەيتان يىين تىيە! بەلى ئەفە شاشىيەكا گەلەك مەزنه و

بەلگەيە ل سەر نەزانىنەن وان ب بنەمايىن تەفسىرى و لەوازىيە وان د
كۆتارى و بەلگەئىنەننىدا.

د بهرسفدا دی بیژین: ئەف تىگەھشتنە ژ ئەگەری نەزانىنى يا چىبۇوى، و ئەفە سەكاتىيە ب ئايىنى مە يى دادپەرەر، ھەرەدسا رەخنە گىتنە ژ دادپەرەر يى خۇدایى مەزن.

نهف نایه‌تین وان ل سه‌ر گوتنا خو کرینه به‌لگه، ئه‌گه‌ر ئه‌م به‌هیین سه‌حکه‌ینی؛ دی بینین وان ج په‌یوندی ب بابه‌تی وان‌قه نین، چونکی هه‌ر نایه‌تله‌ک ل سه‌ر بابه‌تکی جودا یا هاتییه خواری، نه‌وه‌کی ئه‌و هزز دکه‌ن کو وان هه‌ردوو ئایه‌ت و هسا دانه دیارکرن هه‌روه‌کی ئه‌و هه‌قبه‌رکرنی دکه‌ن د نافبه‌را ژنی و شه‌یتانیدا. نه‌خیّر هه‌ر نایه‌تله‌ک یا ب بابه‌تکی جودا‌فه گریداییه. نایه‌تا ئیکی: ﴿إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ﴾ به‌حسنی هه‌قژینا عه‌زیزی مصری دکه‌ت ده‌می راهی‌لایه یوسفی ﴿الْكَلِيلُ﴾ داکو زینایی د گه‌ل بکه‌ت، یوسف ژی ژ به‌ر ره‌فی و وی فه‌می‌سی یوسفی ژ پشتیقه گرتی و دراندی. د وی کاودانی‌دا عه‌زیزی مصری هاته به‌ر ده‌رگه‌هی، فیجا وی ده‌می ئیکس‌هه‌ر هه‌قژینا عه‌زیزی ژ باری هیّر‌شکرنیدا و ژ فیانا بو خرابیی خو گوهری بو باری وی ژنا هیّر‌ش ل سه‌ر ده‌یت‌کرن و زورداری لی ده‌یت‌کرن، ئیکس‌هه‌ر گوته هه‌قژینی خو: (سزا‌یی وی که‌سی چیه یی بثیت زیانی بگه‌هینیت‌ه خیزان‌تا ته؟ دفیت زیندان بکه‌ی یان سزا‌یه‌کی ب ئیش بدھی‌ی). پاشی ده‌می بو عه‌زیزی دیاربووی کو وی هیّر‌ش یا کرییه سه‌ر یوسفی و ئه‌و بو یا

خرابی دفیا و یوسف ﷺ یئ ڦ بھر رهڻی و قه میسی وی د پشترا یئ دراندی؛ وی دھمی عه زیزی گوٽه هه ڦثینا خو: ﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَنِ عَظِيمٌ﴾ ئانکو: ب راستی فیلبازیئن هه ھو د مه ڙنن. ئانکو ئه ھه نه گوٽنا خودی یه، به لکی گوٽنا عه زیزی مصرییه و مه ره ما عه زیزی ئه ھو کو د چار چو ھیئ ڦی بابه تیدا فیلبازیئن ڙنان بُو خاپاندڻی به رام به ر زه لامان د مه ڙنن، ئانکو ئه ھ گوٽنه به رام به ری زه لامی یا هاتییه گوٽن، نه کو به رام به ری شه یتاني. ئه ھ ئایه ته ل مه که هی ل سالا خه ما (عام الحزن) یا هاتییه خواری، سی سالان به ری مشه ختبونی.

به لئی ئایه تا: ﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَنِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ پشتی مشه ختبونی یا هاتییه خواری، ئانکو ب کیمی چار سال یئن د نافبھرا واندا هه ین. ئایه تا دی چ د بیزیت؟ د بیزیت: ﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقْتَلُونَ فِي سَيِّلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقْتَلُونَ فِي سَيِّلِ الظَّلَعُوتِ فَقَتَلُوا أُولَئِكَ الشَّيْطَنُ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَنِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ [النساء: ٧٦]، ئانکو: (ئه وین با وھری ئینا؛ شھری د ریکا ب سه ری خستنا حه قیئ و خودانیئن ویدا دکھن، و ئه وین کافر بو وین شھری د ریکا سه ردا چوونی و خرابکاریا د ئه ر دیدا دکھن، فیجا هوین شھری وان بکھن ئه وین شه یتاني بُو خو دکھنے دوست و سه رکار و گوھداریا فه رمانیئن وی دکھن، هندی ئه و فیلبازییه یا شه یتان بُو دوستین خو دکھت یا لاوازه).

ئانکو: ﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَنِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ به حسی هندی یه کو فیلبازیئن شه یتاني به رام به ری پیغه مبھری ﷺ و موسلمانان و مه لائیکه تان د

لوازن، نه کو بهرامبهری ژنی، چونکی دهمی شهیتانی د شهريدا؛ وی مهلائیکهت دیتین، فیچا ئه و رهقی و گوت: یا ئهز دبینم هوين نابین، ب پاستی ژی ئهس ژ خودی د ترسم.

ئانکو چار سال يېن د نافبهرارا ۋى ئايەتى و یا دیدا ھەين، ئەفھە بهحسى شەيتانى و پىلانىن وىيە بهرامبهرى مهلائیکەتان و كوما باوەرداران، و ئايەتا دى بهحسى پىلانىن ژنیيە بهرامبهرى جھىل و زەلامان. فیچا چاوا و ب چ بەلگە دى ۋان ھەردوو ئايەتان د ئېيك بابەتدا كومكە ؟ لەورا گۆتنى وان شاشىيەكە مەزنە و تەحرىفە بۇ رەمانىيىن ئايەتان، ھەروھسا چىكىرنا گۆمانا يە ل دۆر فورئانى بى کو ئە و ھەست پى بکەن.

ئانکو دېيت ئەم ب زانىن و تىگەھشتن و ب دەوشتەكى جوان باڭھەوازى بکەين: ﴿قُلْ هَذِهِ سَيِّلٌ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشَرِّكِينَ﴾ [يۇسف: ۱۰۸]

﴿عَلَى بَصِيرَةٍ﴾ رەمانا وى ئەفھە يە ئەم ب دانايى و زانايى و بەلگە و ب تىگەھشتنقە باڭخوازى بکەين، دا وەكى ئە و بارانا ئەردى شىن دكەت، باڭخوازيا مە ژى دلان شىن بکەتەفە، پشتى كو ھشكە سالىيا كوفر و ئىلحاد و نەزانىنى ئە و ھشك كرى.

و ل دوماھىكى حەمدى بى حەد بۇ خودايى عالەمین، ھىقىدارم من سود و مفا گەھاندېبىتە ھەوە، ھەكەر باشىيەك ھەبىت ژ دەخ خودى يە، و ھەكەر كىماسىيەك ھەبىت ژمنە.

نفيسيه د چهند رېزاندا

بروفيسوري هاريکار

د. آمداد کاظم

- هه لگری باوهرنامه یا دکتورایی یه ژ زانکویا ملایا ل مالیزیا.
- هه رلگری باوهرنامه یا ماسته یاری یه ل زانکویا مویسل.
- ل سالا ۲۰۱۴ ته هاته هه لبزارتن وهک پاویژکاری هزری ل کوربوندا جهانی (صناعة المفکر) ل وهلاتی مالیزیا.
- ل سالا ۲۰۱۴ ته کاردکر وهک وانه بیز د بیافی هزری و زمانی ل بن پروگرامی (صناعة المفکر) ل مالیزیا.
- نوکه سه روکی پشکا خواندنیین ئیسلامییه ل کولیژا زانستیین مرؤفایه‌تی ل زانکویا زاخو.

- (تىگەھى فەلسەفى - گەشتهكا ھزرى بۇ بنەما و تىور و سىستەمەن فەلسەفى).
- (تىگەھى مەعرىيفى - گەشتهكا ھزرى بۇ بنەما و تىور و سىستەمەن مەعرىيفى) نوکە يال بن چاپى.
- (ھەلۋەشاندىن گۇمانبازىيىان ل دۆر قورئان و سوننەتى).
- ھەرودسا پىشگۇتن بۇ ھەشت پەرتۇووكان نېيىسىيە.

